

Companion CD for *Living the Halachic Process*

Contained in this CD are 120 source sheets on the topics that are covered in the *sefer*, *Living the Halachic Process*, put out by Eretz Hemdah Institute in Jerusalem, published by Devora Publishing. The source sheets, corresponding to the questions of the book, contain major sources related to the answers. This enables the advanced learner to come to his or her own conclusion and/or deepen his or her understanding of the topics. It is particularly valuable for one who wants to present a class based on the questions in the book in a text-based format. We welcome those teachers to make as many copies as they like and compare and contrast their views on the topic at hand with those in our *sefer*. Comments are welcome.

To use the CD, simply scroll to the question title, arranged by topic as in the *sefer*, which is approximately according to the order of the Shulchan Aruch, and click on the link. (Six questions from the *sefer* do not have an accompanying source sheet, explaining the few "holes" in the list below.)

To contact us, please: call (972)(2)537-1485; fax at (972)(2)537-9626; write to 5 HaMem Gimmel St. P.O.B. 36236 Jerusalem 91360 Israel; e-mail to info@eretzhemdah.org; or visit our web site at www.eretzhemdah.org.

Rabbi Daniel Mann
Eretz Hemdah Institute

LIVING THE HALACHIC PROCESS QUESTIONS AND ANSWERS FOR THE MODERN JEW

Rushing to eat the afikoman

Question: It seems that every year we have a conflict between those who want to rush to eat the afikoman (by chatzot (astronomical midnight)) and those who want to allow the seder to advance at its own pace. What should we do?

ANSWER: There are two main opinions on this. Some say that the afikoman should be eaten by chatzot, and others say that it should be eaten at its own pace. The question is whether the afikoman is a mitzvah or a custom. If it is a mitzvah, then it should be eaten by chatzot. If it is a custom, then it should be eaten at its own pace.

ERETZ HEMDAH INSTITUTE

Secondly, as the Rosh stresses, the afikoman is a reminder of the korban pesach, which we no longer

Contents

TEFILLA (PRAYER)

- A-1: Set Seat in Shul
- A-2: Reading Parasha Sheets During Tefilla
- A-3: How Long to Wait for a Minyan
- A-4: Davening by Heart
- A-5: Taking Time Off From Work to Daven With a Minyan
- A-6: Kaddish D'Rabbanan When Parents Are Alive
- A-7: Going to a Place Where a Group Will Miss Torah Reading
- A-8: Walking in Front of Someone Who is Davening
- A-9: Latest Time to Daven Shacharit
- A-10: Number of People Needed to Begin the Repetition of Shemoneh Esrei
- A-11: Hosafot on Yom Tov That Falls on Shabbat
- A-12: Covering the Torah During the Aliya's Concluding Beracha
- A-13: Tefilla While Babysitting
- A-14: When the Wrong Sefer Torah is Opened
- A-15: Remembering the Exodus: Is it From the Torah? Are Women Commanded?

BERACHOT (BLESSINGS)

- B-1: Teaching Berachot over Non-Kosher Food
- B-2: Shehecheyanu the First Time One Puts on Tefillin
- B-3: Berachot on Fruit Salad
- B-4: Birkat HaTorah for One Who Wakes Up During the Night
- B-5: Does Birkat HaMazon Cover Cake That Was Eaten Before the Meal?
- B-6: Does a Mistaken Beracha Exempt Other Foods?
- B-7: Berachot Made by a Katan on Behalf of a Gadol

SHABBAT

- C-1: Rules of Lighting Shabbat Candles
- C-2: Swimming on Shabbat
- C-3: Use of Hearing Aid on Shabbat
- C-4: Kashrut of Milk That Was Milked on Shabbat
- C-5: Making Havdala on Sunday
- C-6: Grape Juice for Kiddush
- C-7: Giving a Baby a Rattle on Shabbat
- C-8: Killing Mosquitoes on Shabbat
- C-9: Clearing a Table That Will Not Be Used Again on Shabbat
- C-10: Doing Work on Motzaei Shabbat Before Havdala

- C-11: Eating on Shabbat by Midday
- C-12: Making Tea on Shabbat
- C-13: Taking Lactase Pills on Shabbat
- C-14: Benefiting on Shabbat From Work Done by a Child
- C-15: Is a Rock Collection Muktzeh on Shabbat?
- C-16: Guest Who Does Not Find Pre-Cut Toilet Paper for Shabbat
- C-17: Removing Excess Milk From Cereal on Shabbat
- C-18: Encouraging a Non-Jew to Buy Tickets on Shabbat
- C-19: Sorting Silverware on Shabbat
- C-20: Insulating Hot Food Taken From an Oven on Shabbat
- C-21: Insulating a Warm Challa Before Shabbat

MO'ADIM (FESTIVALS)

- D-1: Tashlich on Shabbat
- D-2: Blowing Shofar on Behalf of Women
- D-3: Outlook of One Who Must Eat on Yom Kippur
- D-4: Children Fasting on Yom Kippur
- D-5: Why is Simchat Torah Celebrated Sukkot Time?
- D-6: Taking a Lulav and Etrog to the Kotel
- D-7: Buying a Separate Lulav for Boys Under Bar Mitzva
- D-8: Categories of Forbidden Work on Chol Hamo'ed
- D-9: Going to Work on Chol Hamo'ed
- D-10: The Validity of Artistic Chanukiyot
- D-11: Lighting Chanuka Candles Away From Home
- D-12: Does One Need a Minyan for Megillat Esther?
- D-13: Giving Matanot La'Evyonim Before Purim
- D-14: Rushing to Eat Afikoman
- D-15: An Ashkenazi Eating From Pots Used for Kitniyot
- D-16: Chametz Found on or After Pesach
- D-17: Time of Selling Chametz for a Traveler
- D-18: Can a Chazan Who Missed a Day of Sefirat Ha'Omer Recite the Beracha?
- D-19: Counting Sefirat Ha'Omer in a Non-Standard Base System
- D-20: Getting Married on Yom HaAtzma'ut or Yom Yerushalayim
- D-21: Why Are There Two Days of Shavuot?
- D-22: Eating New Fruit During the Three Weeks
- D-23: How to Spend Tisha B'Av
- D-24: Caffeine Pills on Fast Days

KASHRUT

- E-1: Milk and Poultry – Why Is It Forbidden?
- E-3: Kashering Utensils From Meat to Dairy
- E-4: Children Checking Food for Insects
- E-5: Exchanging Non-Kosher Wine
- E-6: Commerce With Non-Kosher Food
- E-7: Use of Fleishig Oven for Pareve Food
- E-8: Milk That Fell on Hot Meat
- E-9: Swallowing Blood From a Cracked Lip
- E-10: What Utensils Require Tevillat Keilim?
- E-11: Bishul Akum Regarding Pancakes

TZEDAKA (CHARITY) AND RIBBIT (USURY)

- F-1: Pressuring a Business to Contribute
- F-2: Giving Ma'aser Money in a Friend's Name
- F-3: Adoption – Which Child Has Precedence?
- F-4: Spending Tzedaka Money to Visit the Sick
- F-5: Various Ma'aser Kesafim (Tzedaka) Issues
- F-6: Is Buying Israel Bonds Ribbit (Usury)?

HOLY ARTICLES

- G-1: Proper Position of Tefillin Shel Rosh
- G-2: Using Holy Scrolls as Art
- G-3: Mezuzot at an Office Complex Shared by Jews and Non-Jews
- G-4: Mezuzah in the Workplace
- G-5: Making a Beracha When Returning a Mezuzah
- G-6: Kissing Sefer Torah With a Siddur
- G-7: Fasting if a Sefer Torah Falls
- G-8: A Donor's Name Above HaShem's Name
- G-9: Treatment of Abbreviations of HaShem's Name
- G-10: Berachot for One Who Took the Wrong Tallit and Tefillin

MISCELLANEOUS

- H-1: Changing the Name of a Sick Person
- H-2: Crossing at a Red Light

- H-3: Interests of the Public vs. Those of the Individual
- H-4: Reacting to Bad Dreams
- H-5: Asking Forgiveness When it Hurts the Victim
- H-7: Standing for Memorial Siren
- H-8: Building a Proper Guardrail
- H-9: Netilat Yadayim – Must it Be Done Near Bed?
- H-10: Cutting Down Fruit Trees
- H-11: Marketing Orla
- H-12: Following a Father's Practices on Halachic Matters
- H-13: Use of Permanent Cosmetics
- H-14: Hatarat Nedarim to Suspend a Good Practice

FAMILY LAW

- I-1: Public Sanctions Against One Refusing to Give a Get
- I-2: Giving a Wedding Band Before the Wedding
- I-3: A Woman Performing a Brit Mila
- I-4: Which Relatives Are Invalid Witnesses?
- I-5: Pidyon HaBen for an Adult – Still His Father's Mitzva?
- I-6: A Delayed Pidyon HaBen at Night

MONETARY LAW

- J-1: When is Compromise Appropriate?
- J-2: A Matchmaker's Demand for a Non-Standard Fee
- J-3: If and How to Make Children Pay for Household Damage
- J-4: Non-Refundable Enrollment Fee
- J-5: Charging a Fixed Rate Which May Prove Inaccurate
- J-6: Damage Payment on an Already Damaged Object
- J-7: Receiving Full Pay for Reduced Work

HASHKafa (JEWISH OUTLOOK)

- K-2: Jewish Education as a Profession

Set Seat In Shul

Q Please explain the concept of *makom kavua* (a set place) in the synagogue and its origin. My experience has made me question its relative importance compared to respecting others' feelings.

4. ערוך השולחן אורח חיים

סי' צ סעי' כג

לעולם יקבע אדם מקום קבוע לתפלתו, והיינו שיתפלל תמיד במקום אחד, כלומר: הן לענין הבית שיתפלל תמיד בבהכ"נ זה או בבהמ"ד זה ולא פעם בזה ופעם בזה, והן במקום המיוחד באותו הבית שמתפלל, יתפלל תמיד במקום מיוחד ולא פעם במזרח ופעם בדרום וכיוצא בזה, וגם כשמתפלל בביתו יתפלל תמיד במקום אחד, וכל די אמות הוי במקום אחד שא"א לצמצם. ואברהם אבינו קבע מקום לתפלתו דכתיב [בראשית יט, כז] "אל המקום אשר עמד שם וגו'" ולכן לא ישנה מקומו אלא לצורך גדול או כשמוכרח לעשות כן. ויש מראשונים שאמרו דבבית הכנסת אין חילוק באיזה מקום כיון דכולו הוא מקום תפלה [תרי"י פ"א] ובירושלמי פ"ד [הל' ד'] דברכות מבואר לא כן דגרסינן שם א"ר תנחום צריך אדם ליחד לו מקום בבהכ"נ דכתיב [שמואל ב' טו, לב] "ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם". "השתחוה" לא נאמר אלא "ישתחוה" שהיה תדיר משתחוה שם וכן פסקו הטור והש"ע סעיף י"ט:

5. גמרא, יומא דף כג עמוד א

כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו

1. גמרא, ברכות דף ו עמוד ב

אמר רבי הלבו אמר רב הונא: כל הקובע מקום לתפלתו - אלקי אברהם בעזרו. וכשמת - אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו! ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום? - דכתיב: (בראשית י"ט) "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם", ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: (תהלים ק"ו) "ויעמוד פינחס ויפלל".

2. חידושי המא"ר, ברכות שם

ראוי לאדם לקבוע מקום לתפלתו, שכל שהמקום מיוחד לו לתפלה, כוננתו מצויה ביותר.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' צ סעי' ט

ישתדל אדם להתפלל בב"ה [=בית הכנסת] עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לב"ה, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, (והוא הדין בני אדם הדרים בישובים ואין להם מנין, מ"מ יתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללים, סמ"ג). וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור והוא מתפלל ביחיד, אעפ"כ יתפלל בב"ה.

מגן אברהם סי' צ ס"ק לד

מקום קבוע - ונ"ל דתוך די אמות חשיב מקום א', דאי אפשר לצמצם:

Reading parasha sheets during tefilla

Q You and others publish *parasha* sheets that are distributed in *shul*. You are probably aware that people read these at various times during *davening*. Is this proper?

4. משנה ברורה סי' קמו ס"ק ו

אפילו בין גברא לגברא - שמא ימשך הלמוד בעת הקריאה, והבי"ח מיקל בלמוד בין גברא לגברא, ובא"ר מצדד דעם אחרים אין להקל שמא ימשך [ובכינו לבין עצמו המיקל ללמוד אז אין למחות בידו] אך להורות אז הוראה לפי שעה אין להחמיר, דלא שכיח כ"כ בזה שמא ימשך:

5. שו"ת אגרות משה חלק או"ח ד סימן יט

הנה בדבר עיון בספר בזמן חזרת השי"ן, עיין במג"א סימן קכ"ד סק"ח שהביא מתשובת מ"ע דהאנשים שלומדים בעת חזרת השי"ן התפלה אם מכוונים לסוף הברכה לענות אמן כראוי אין למחות בידם, משמע שסובר דכל השתיקה היא רק כדי שיוכל לומר אמן שלזה סגי בכונה לידע סוף הברכה על מה עונה אמן, שלכן סובר שליכא איסור ואין למחות בידם, אך מסיק דבספר ווי העמודים קרא תגר עליהם וציין /שו"ע או"ח/ לסימן צ" סעי' י"ח שכתב שם הרמ"א לענין אחר דאפילו מי שתורתו אומנתו שמדינא יש לו להתפלל בביהמ"ד שקבע ללמוד בו אפילו בלא עשרה, דאפ"ה לא ירגיל עצמו לעשות כן שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מבית הכנסת, וגם מסיק וכ"ש שלא יעסוק בתורה בבהכ"נ בזמן שהצבור אומרים סליחות ותחנונים, ויליף משם גם ללמוד בזמן חזרת השי"ן שאף שהוא עושה כד"ן מ"מ לא יעשה כן ומוחים בו כדי שלא ילמדו אחרים ממנו והם לא יכוונו גם לסוף הברכה...

אבל לע"ד נראה שהוא רק כשאכ"א עשרה ששומעין חזרת השי"ן ולא מפסיקין כלל שלהאחרים הם סוברים שמותר מדינא ללמוד לאלו שיוכלו לכוין לסוף הברכה לענות אמן אי לאו הא דילמדו אחרים ממנו, אבל כשליכא עשרה אסור מדינא, דהא תקנת חזרת השי"ן היתה לאלו שהיה מוציא אותם בתפלת י"ח, ומפורש כן בסעיף ג' דכתב קהל שהתפללו וכולם בקי"אין בתפלה אעפ"כ ירד שי"ן וחוזר להתפלל כדי לקיים תקנת חכמים, והוא מתשובת הרמב"ם ... וא"כ הרי צריך להיות ממש כפי התקנה שתיקנו להוציא את שאינו בקי דצריך דוקא שישמעו לכל מה שאומר השי"ן וצריך שיהיו עשרה ששומעין דוקא ...

1. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים סימן סח סעי' א

יש מקומות שמפסיקים בברכות ק"ש לומר פיומים, ונכון למנוע מלאמרם משום דהוי הפסק. הגה: ויש אומרים דאין איסור בדבר (הר"י ס"פ אין עומדין והרשב"א והטור) וכן נהגין בכל המקומות לאמרם, והמיקל ואינו אומרם לא הפסיד ומ"מ לא יעסוק בשום דבר, אפ"י בד"ת אסור להפסיק ולעסוק כל זמן שהצבור אומר פיומים, וכ"ש שאסור לדבר שום שיחה בטילה. ומ"מ מי שלומד ע"י הרהור שרואה בספר ומהרהר, לית ביה איסורא דהרהור לאו כדיבור דמי, אלא שמתוך כך יבואו לדבר ויבואו לידי הפסק, וע"כ אין לאדם לפרוש עצמו מהציבור במקום שנהגו לאמרם, ויאמר אותם עמהם וע"ל סימן צ' סעיף י"י (מהרי"ל וד"מ).

2. משנה וגמרא, ברכות דף כ עמוד ב

משנה. בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפנינה ולא לאחריה; ועל המזון מברך לאחרי וואינו מברך לפניו. רבי יהודה אומר: מברך לפנינה ולאחריהם. גמרא. אמר רבינא, זאת אומרת: הרהור כדבור דמי. דאי סלקא דעתך לאו כדבור דמי, למה מהרהר? - אלא מאי הרהור כדבור דמי, יוציא בשפתיו! - כדאשכחן בסנין. ורב חסדא אמר: הרהור לאו כדבור דמי. דאי סלקא דעתך הרהור כדבור דמי - יוציא בשפתיו! - אלא מאי - הרהור לאו כדבור דמי, למה מהרהר? - אמר רבי אלעזר: כדי שלא יהו כל העולם עוסקין בו והוא יושב ובטל.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכד סעי' ד

כששליח ציבור חוזר התפלה, הקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות אמן; ואם אין מ' מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה; לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין מ' זולתו, ויכוין לברכת החזן...

משנה ברורה שם ס"ק יח

כאלו אין מ' זכ"י - ע"כ יראה לכתחילה לכוין לשמוע כל הברכה ולא סוף הברכה בלבד:

How long to wait for a minyan

Q We have a *minyan* for *Mincha* at work. Although there is a set time for the minyan, most of the members come from different buildings and tend to be late, in order to avoid having to wait until the minyan forms. As a consequence, the actual formation time of the minyan becomes delayed unpredictably. One solution that has been suggested is to establish a solid deadline of, say, five minutes after the nominal minyan gathering time, after which the minyan would be abandoned for that day. That would pressure people to make it on time. Is it halachically permissible to set such a deadline, or are we required to wait until it is clearly hopeless?

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קכד סע' ב
 ש"צ שנכנס לבהכ"נ ומצא צבור שהתפללו בלחש, והוא צריך לעמוד לפני התיבה לאלתר, יורד לפני התיבה ומתפלל בקול רם לצבור, וא"צ לחזור ולהתפלל בלחש. הגה: וכן אם הוא שעת הדחק, כגון שירא שיעבור זמן התפלה, ויכול להתפלל מיד בקול רם, והצבור מתפללין עמו מלה במלה בלחש עד לאחר האל הקדוש, וטוב שיהיה אחד לכל הפחות שיענה אמן אחר ברכת הש"צ (מהרי"ל).

משנה ברורה שם ס"ק ו

שעת הדחק - ובלא שעת הדחק הסכימו הרבה מהאחרונים שלא לעשות כן, כי עיקר התקנה היתה מדינא להתפלל מתחלה בלחש ואח"כ בקול רם:

ביאור הלכה שם

בלחש עד לאחר האל הקדוש - עיין בפמ"ג שהסכים דלכתחלה ראוי לצבור להתפלל עם הש"ץ מלה במלה עד אחר שומע תפלה ומודים והם בלחש והש"ץ יאמר הכל בקול, וכן בלבוש סימן רל"ג משמע דהש"ץ יגמור התפלה בקול; ומביאור הגר"א במה שרמז לעיין בס"מ ק"ט ס"ב משמע ג"כ לכאורה דסבר הכי, ועיין בא"ר שהקשה משם אדחכא, והעולם אין נוהגין כן אלא תיבב לאחר האל הקדוש גם הש"ץ מתפלל בלחש, ואולי טעם המנהג משום דברוב נוהגין הצבור להמתין עד שיסיים הש"ץ האל הקדוש, וקשה להם להשיגו אח"כ לומר שומע תפלה ומודים בשוה, וא"כ מה תועלת יהיה אם יתפלל בקול:

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"ז סע' טז, יז
 ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, אם לפניו עד די מילין מקום שמתפללים ב"י, צריך לילך שם; ולאחריו, צריך לחזור עד מיל, כדי להתפלל ב"י.

יש מי שאומר שמכ"ש שלא ישכים אדם לילך מעיר שמתפללים בה ב"י, אם יכול לבוא למחוז הפצו בעוד היום גדול ושלא יהא צריך ללכת יחידי אחר התפלה.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קי סע' ב

הפועלים שעושין מלאכה אצל בעל הבית, אם אינו נותן להם שכר חוץ מסעודתן, מתפללין י"ח, אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיהם; ואם נותן להם שכר, מתפללין הבינונו. והאידנא, אין דרך להקפיד בכך, ומסתמא אדעתא דהכי משכירין אותם שיתפללו י"ח.

משנה ברורה שם ס"ק יב

שיתפללו י"ח - וה"ה כל נוסח התפילה כשאר כל אדם, וכתב הלחם חמודות דה"ה שמתירים לילך לבהכ"נ להתפלל בעשרה; ועיין במ"א דזה דוקא במקום שאין דרך בעלי בתים להקפיד בכך, ומ"מ אין יורדין לפני התיבה כ"כ הפמ"ג. ובפרי"ח איתא דהאידנא יורדין ג"כ לפני התיבה, ונ"ל דאין להחמיר אם עי"ז לא יתאחר הזמן יותר:

Davening by heart

Q Should one *daven* from a *siddur* or by heart?

2. משנה ברורה סימן עג ס"ק ב

שיכוין - האר"י ז"ל היה מתפלל מתוך הסידור כדי שיכוין מאוד, גם שלא להבליע נקודה, והכל לפי מה שמרגיש האדם בנפשו:

3. משנה ברורה סי' נג ס"ק פז

כ' הפמ"ג: נכון אף ליחיד להתפלל מתוך הסידור, כל שכן שליח ציבור, שאימת צבור עליו, שיתפלל בפנים.

4 שולחן ערוך אורח חיים סי' מט סעי' א

אע"ג דקיימא לך: דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, כל דבר שרגיל ושגור בפי הכל, כגון קריאת שמע וברכת כהנים (במדבר ו, כב - כז) ופרשת התמיד (במדבר כה, א - ח) וכיוצא בהן, מותר.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' צה סעי' ב

צריך שיכוף ראשו מעט, שיהיו עיניו למטה לארץ, ויחשוב כאילו עומד בבית המקדש, ובלבו יכוין למעלה לשמים.

משנה ברורה שם ס"ק ד

שיהיו עיניו וכו' - עיין לעיל סימן צ"ה במשנה ברורה. והב"ח כתב דקודם שיתחיל להתפלל יסתכל בחלונות כלפי שמים, כדי שיהא לבו נכנע:

משנה ברורה שם ס"ק ה

למטה לארץ - ואותן המגביהים ראשיהם ועיניהם למעלה כמבימים על הגג, המלאכים מלעיגים עליהם [סי"ח סי"ח]. וכתב הפמ"ג שאין לעשות תנועה משונה וביחיד רשות ולא בצבור ובפרט להרים קול וכדומה. כתבו האחרונים שכל מי שאינו עוצם עיניו בשעת תפילת י"ח, אינו זוכה לראות פני שכינה בצאת נפשו; אך אם מתפלל בסידור ועיניו פקוחות כדי לראות בו, לית לן בה. ועיין לעיל בסימן צ"א סק"ו במ"ב:

Taking off from work to daven with a minyan

Q I am a waiter in a catering hall, and I am often unable to daven *Mincha* or *Ma'ariv* with a *minyan* before or after work, respectively. Should I take time off from my job to go to a local minyan? I fear that I may lose my job if I am caught or, perhaps, even if I demand that I be allowed to go. If my boss allows me to go, I am not sure if my pay will be docked for going.

3. שו"ת אגרות משה חלק או"ח ב ס"י כז
הנה להתפלל בעשרה הוא חיוב מצוה על האדם ולא רק הדור ומעלה בעלמא, דהא לפרש"י פסחים דף מ"ו וחולין דף קכ"ב מחוייב לילך עד די מילין כשהוא לפניו בהולך בדרך אף שטוב לפניו יותר ללון כאן, וגם מחוייב לחזור לאחוריו עד מיל ונפסק בן בש"ע סימן צ"י סעיף מ"ז, ומוזה מובן שעד מיל מחוייב לילך אף כשהוא בביתו, ומפורש בן בערוך השלחן סעיף כ"י ובמ"ב ס"ק ג"ב. ובעצם היה מסתבר כשהוא בביתו לחייבו גם יותר ממיל, דבדרך הקלו שלא לחזור לאחוריו יותר ממיל מפני הצורך שיש לו לבא למקום שהולך לשם, וגם שהוא רק עראי, אבל כשהוא בביתו אין מעם להקל לו ובפרט שהוא לבטל בקביעות. אך לא ידוע איזה שיעור, דאין למילף מדי מילין דהולך בדרך לפניו שצריך לילך לשם גם מצד דרכו ואין לו טרחא, רק זה שהיה יותר רוצה ללון בכאן אבל מביתו שהוא לטרוח בשביל תפלה בצבור אולי אינו מחוייב לטרוח בהליכה דדי מילין, ולכן אולי משום שלא הוזכר שיעור ליושב בביתו, אין להחמיר ביותר ממיל שמצינו שיעור זה בהולך בדרך לחזור לאחוריו כדסובר בעה"ש ובמ"ב.

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י צ סעי' ט
ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבי"ה, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים.

משנה ברורה שם ס"ק כט

אנוס - היינו שתש כחו אף שאינו חולה. ואם הוא אנוס ממון שמחמת השתדלותו להתפלל עם הציבור יבוא לידי הפסד, יכול להתפלל בביתו או בבהכ"נ בלא צבור, אבל משום מניעת ריוח לא ימנע מלהתפלל עם הציבור, דחילוק יש בין מניעת ריוח לבין הפסד מכיסו.

1. גמרא, ברכות דף ז עמוד ב - ח עמוד א
אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן: מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלוויי? אמר ליה: לא יכילנא. אמר ליה: לכנפי למר עשרה וליצלי. אמר ליה: טריחא לי מלתא. - ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר. - אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מאי דכתיב (תהלים ס"ט) "ואני תפלתי לך הי עת רצוני" - אימתי עת רצון - בשעה שהצבור מתפללין. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא: (ישעיהו מ"ט) "כה אמר הי בעת רצון עניתיך". רבי אחא ברבי חנינא אמר, מהכא: (איוב ל"ו) "הן אל כביר ולא ימאס", וכתוב: (תהלים נ"ה) "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי". תניא נמי הכי, רבי נתן אומר: מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, שנאמר: הן אל כביר ולא ימאס, וכתוב: פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו'. אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור - מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני, מבין אומות העולם.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י צ סעי' טז
ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, אם לפניו עד די מילין מקום שמתפללים ב"י, צריך לילך שם; ולאחריו, צריך לחזור עד מיל, כדי להתפלל ב"י.

משנה ברורה ס"י צ ס"ק נב

ולאחריו וכו' - ... והיושב בביתו, דינו כמלאחריו; על כן הדר ביושב תוך מיל למקום שמתפללין בעשרה צריך לילך בכל יום כבוקר להתפלל בעשרה, אבל לא בערב כי אי"צ לילך בלילה בדרך בשביל מנין. וזה הסעיף הוא תוכחת מגולה לאותן האנשים שהם בעיר ומתעצלים לילך לבהכ"נ להתפלל מנחה ומעריב:

Kaddish D'Rabbanan when parents are alive

Q We had a minyan without a mourner, and so we did not say *Kaddish after Aleinu*. We subsequently learned some Torah, after which I recited *Kaddish D'Rabbanan*. Some people questioned whether this was right since, *baruch Hashem*, both of my parents are alive. Can/should one with living parents say *Kaddish D'Rabbanan*?

3. פתחי תשובה שם שעו ס"ק ד
שהאב חי - משמע דאם שניהם חיים, לא יאמר קדיש;
 וזה דוקא קדיש יתום, אבל קדיש דרבנן יכול לומר.

4. שו"ת ציץ אליעזר חלק ז
ס"י מט - קוני' אבן יעקב פרק ו
 אמנם ראיתי בספר מטה אפרים ס"י תר"ב סעי' מ"ג לגבי קדיש שלאחר דרשה שמדגיש לכתוב שיאמר אותו מי שאין לו אב ואם. אבל מלבד מה שיי"ל שאומר זאת דוקא בקדיש דלאחר דרשה שלא הוא בעצמו שדרש ומה פתאום קם מבין כל הקהל לומר הקדיש, ולכן יש מקום בכגון דא לחששא שלא יפתח אדם פיו לשמן, ושיבואו לשאול מפני מה אומר קדיש, ומשאי"ב בהיכא כשאחד מהלומדים או מהמתפללים קם ואומר קדיש, על לימודו או תפלתו. חוץ מזה, מצאתי בספר שו"ת לבושי מרדכי ממאד מהדורת תרצ"ז ס"י רע"ב שכתב באמת להשיג על המטה אפרים בזה, דבקדיש דרבנן נראה שאין מקפידין דמצינו בגמ' סוטה די מ"ט דעלמא קאי אקדושא דסידרא ואמן יהא שמיא רבא דאגדתא עי"ש. וכן ראיתי גם בפ"י קצה המטה שעל המטה אפרים שמרבה גי"ב להשיג עליו ולהוכיח דקדיש דרבנן יכול לומר אף מי שיש לו אב ואם עי"ש.

1. גמרא, סוטה דף מט עמוד א
 אמר רבא: בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו, שנאמר: (דברים כח) "בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר", הי בקר? אילימא בקר דלמחר, מי ידע מאי הוי? אלא דחליף. ואלא עלמא אמאי קא מקיים? אקדושה דסידרא ואיחא שמייה רבא דאגדתא.

רש"י שם

אקדושה דסידרא - סדר קדושה, שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרגומו והן כעוסקין בתורה, וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שתיים, קדושת השם ותלמוד התורה, חביב הוא וכן "יהא שמייה רבא מברך" שעונין אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת, היו נוהגין כך ושם היו נקבצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה, ויש כאן תורה וקידוש השם.

2. רמ"א יורה דעה ס"י שעו סעי' ד
 ונמצא במדרשות לומר קדיש על אב (כל בו וריב"ש בשם תנחומא וספרי, ובחיי בשם מסכת כלה, וב"י בשם הזוהר, ובא"י בשם תנא דבי אליהו רבא); ע"כ נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא י"ב חדש, וכן נהגו להפטיר בנביא, ולהתפלל ערבית במוצאי שבתות שהוא הזמן שחזורין הנשמות לגיהנם, וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים, פודה אביו ואמו מן הגיהנם (כל בו בשם הגהות). ונהגו לומר קדיש על האם אע"פ שהאב חי עדיין, אינו בידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו.

Kaddish D'Rabbanan when parents are alive

6. שו"ת יביע אומר חלק ג - יו"ד סי' כו

(ה) קושטא קאי כי במקומות שנהגו כדי רבינו פריץ ורש"ל ורמ"א לומר קדיש על האם אפ"י כשהאב מקפיד, ודאי שיחזיקו במנהגם. אבל בגלילותינו שלא ראינו ולא שמענו שיהיה מנהג ברור שלא ישמעו לקול הוריהם בזה, מוקמינן ליה אדינא, וכמו שהורה זקן מהר"ם... ולכן העיקר לדינא שצריך לשמוע אל אביו שמקפיד בזה. ויש עוד לאלוה מל"ן, שהיא הנותנת, דבמקום שנהגים כדי ר' פריץ ודעימיה לומר קדיש על האם אפ"י האב מוחה, ממילא אין כל חשש באמירת הקדיש של הבן, פן יפתחו פיהם לרעה על האבות, בידעם שיכול לומר קדיש גם כשנשאר אחד מן ההורים קיים. אבל לדין שהמנהג אצלנו שאין הבן אומר קדיש כשיש לו הורים בחיים, יש לחוש פן יאמרו שאחד מן ההורים שלו מת ואומר עליו קדיש... ודוקא בסתם אין לחוש אלא בקדיש יתום, אבל כשמקפידים להדיא אין שום חילוק ביניהם. וגם כשמתה אמו ואביו מקפיד עליו שלא יאמר קדיש יתום בחייו, שומעים לו, מכיון שאינו מתכוין להעבירו על מצוה מדברי סופרים, אלא מפני שמצמער בחששו לדברי ההמון שלא יפתחו פיהם עליו לרעה.

5. רמ"א אורח חיים סי' קלב סעי' ב

ואומרים אחר סיום התפלה: עלינו לשבח, מעומד; (כל בו) ויזהר לאומרו בכונה, וכשמגיע אל אל לא יושיע, יפסיק מעט קודם שיאמר: ואנחנו כורעים וכוי (טור); ואומרים קדיש יתום אחר עלינו, ואפ"י אין יתום בבית הכנסת יאמר אותו מי שאין לו אב ואם; ואפילו מי שיש לו אב ואם יכול לאומרו, אם אין אביו ואמו מקפידין (אגור ותשב"ץ ותשובת מהר"ל סי' ס"ד).

משנה ברורה שם ס"ק י

קדיש יתום אחר עלינו - שהרי לעולם צריכין לומר קדיש אחר שאמרו פסוקים, ובעלינו יש ג"כ פסוקים וצריכים קדיש אחריו, אלא שנהגו בקדיש זה להניחו ליתום שמת אביו ואמו, מפני שיש יתומים קטנים או אפילו גדולים שאינם יכולים להיות שלוחי ציבור ולומר קדיש וברכו אחר אביו ואמו [שאם היו יכולים להתפלל לפני העמוד זהו טוב יותר מאמירת קדיש] וכבר ידוע ממעשה דרי עקיבא תועלת הגדול שיש למת כשיש לו בן האומר קדיש וברכו וביותר בתוך שנה ראשונה, לכך תקנו והניחו קדיש זה שאין צריך שום דבר יותר ליתומים, הן קטנים הן גדולים.

משנה ברורה שם ס"ק יא

יכול לאמרו אם אין וכוי - רצונו לומר: דוקא כשהוא משער שלא יקפידו ע"ז. ומסתברא דכל זה הוא לענין קדיש יתום, מפני שקדיש זה מיוחד ליתומים, אבל להתפלל לפני העמוד או לפרוס על שמע אין לו לחוש כלל שמא יקפידו ע"ז:

Going to a place where a group will miss Torah reading

Q I am in charge of a teenage group at a religious camp. Every year the group goes on a five-day camping trip far from camp. We have found that, beyond the trip's recreational value, it is an important experience for our campers, and the atmosphere enables us to make real educational gains. We are unable to bring along a *sefer Torah* and will not be near any *shuls*. There will be regular *minyanim*. May we go on the trip, knowing that we will miss *kri'at haTorah* (Torah reading)?

משנה ברורה שם ס"ק נג

לידך מעיר וכו' - מיירי בהולך לדבר רשות. ועיין בפמ"ג שהקשה, דכאן משמע דוקא אם עייז יתבטל אצלו תפלה בצבור, ובלא זה שרי, הא בלאו הכי אסור לצאת לדרך קודם תפלת שמונה עשרה, כדלעיל בסיי פ"ט ס"ג? אך לפי מה שכתב הרמ"א שם בהג"ה נ"ח, דמיירי שאמר הברכות שקודם התפלה, ואפילו הכי אסר כאן משום ביטול תפלה בצבור:

4. גמרא, מגילה דף כג עמוד ב

משנה. אין פורסין על שמע, ואין עוברין לפני התיבה, ואין נושאים את כפיהם, ואין קורין בתורה, ואין מפטירין בנביא, ואין עושין מעמד ומושב, ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים, וברכת חתנים, ואין מזמנין בשם פחות מעשרה, ובקרקעות - תשעה וכהן, ואדם כיוצא בהן.

5. מלחמות ה' לרמב"ן

דף ג עמוד א בדפי הר"ף מגילה

אמר הכותב: השנויים במשנתנו כולם חובות הצבור הן ואינן אלא במחויבים בדבר, אבל מגילה כשם שהצבור חייב, כך כל יחיד ויחיד חייב ויחיד שלא קרא, צריך יי משום פרסומי ניסא.

6. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים ס" קלה סעי' יד

בני אדם החבושין בבית האסורין, אין מביאים אצלם ס"ת אפי" בר"ה ויוה"כ. הגה: והיינו דוקא בשעת הקריאה לכד, אבל אם מכינים לו ס"ת יום או יומים קודם, מותר (אור זרוע הגהות אשרי פ"ג דברכות); ואם הוא אדם חשוב, בכל ענין שרי (שם).

1. גמרא, בבא קמא דף פב עמוד א

עשרה תקנות תיקן עזרא: שקורין במנחה בשבת, וקורין בשני ובחמישי ... ושיהו קוראין בשני ובחמישי - עזרא תיקן; והא מעיקרא הוה מיתקנא! דתניא: (שמות ט"ו) "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים" - דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: (ישעיהו נ"ה) "הוי כל צמא לכו למים", כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה גלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו גי' ימים בלא תורה! מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי, אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי, כנגד כהנים לויים וישראלים, אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי, כנגד עשרה במלנין.

2. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים ס" רמח סעי' א

מותר להפליג בספינה אפי' בערב שבת, אם הולך לדבר מצוה; ופוסק עמו שישבות, ואם אח"כ לא ישבות אין בכך כלום; אבל לדבר הרשות אין מפליגין בספינה פחות מגי' ימים קודם השבת. הגה: אבל קודם שלשה ימים שרי, אפי' בספינה שמושכים אותה ע"י בחמות, ואפילו אין בגובה המים יי טפחים (מהרי"ק שורש מ"ה) ואפילו במקום שיצטרך הישראל לעשות אחר כך מלאכה בשבת להוליד הספינה (ריב"ש סימן קנ"ב / ק"א).

3. שולחן ערוך אורח חיים ס" ז סעי' טז, יז

ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, אם לפניו עד די מילין מקום שמתפללים ביי, צריך לילך שם; ולאחריו, צריך לחזור עד מיל, כדי להתפלל ביי.

יש מי שאומר שמכ"ש שלא ישכים אדם לילך מעיר שמתפללים בה ביי, אם יכול לבוא למחוז חפצו בעוד היום גדול ושלא יהא צריך ללכת יחידי אחר התפלה.

Walking in front of someone who is davening

Q One of our columns in Torah Tidbits stated definitively that one may not walk within four *amot* (six to seven feet) of someone during his *Shemoneh Esrei*. Some readers inquired whether this is an absolute rule. What is your opinion?

5. שו"ת ציץ אליעזר חלק ט ס"ח
 (ב) וכשהתחלתי כעת לחשוב שנית בזה, עלתה בדעתי המצאה חדשה להיתר כללי בזה, והוא בהיות דאליבא דרובא דהפוסקים, טעם איסור העברה בזה הוא משום דעל ידי כן מבלבלים כוונת המתפלל, וא"כ בהיות דבזמן הזה רוב המתפללים אינם מכוונים, ובפרט המוני עם הפשוטים שאלה המה שעומדים על פי רוב באמצע המעבר וחוטפים תפלת - עמידה, וכבר העיד הטור /או"ח/ בס"י ק"א דקרוב הדבר שלא מכוונים ופסק כן גם הרמ"א שם בסעיף א', וא"כ קלקלתם היא תקנתם של העוברים שיוכלו בזמן הזה לעבור על פניהם של המתפללים בלכתם אחר הרוב שאינם מכוונים, ושהוא כאחד מהם, ובזה נוכל להשקיט הסערה שראיתי שמסעיר ע"ז בספר רוח חיים להגר"ח פלאגני ז"ל על או"ח, על שלא זהירים בזה אינשי מהאיסור לעבור כנגד המתפללים, ואפילו הנכונים שיודעין דין זה, לאו אדעתיהו ליהרר בזה כיעו"ש, אבל בהאמור מתיישב שפיר.

6. דעת תורה ס"י קב סע' ד
 ונ"ל דאם עמד להתפלל במקום שרבים עוברים, כגון באמצע בית הכנסת, דמי לקבר המזיק את הרבים, דמותר לפנותו ואינו תופס מקומו.

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קב סע' ד-ה
 אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך די אמות, ודווקא לפניהם, אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד.

אם השלים תפלתו והיה אדם אחר מתפלל אחריו, אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור מי שאחריו את תפלתו, שאם יעשה זה הרי הוא כעובר כנגד המתפלל; וצריך לדקדק בזה, אפ"י אם האחרון התחיל להתפלל אחריו, מאחר שכבר התחיל.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קב סע' א
 אסור לישב בתוך די אמות של מתפלל; בין מלפניו בין מן הצדדין (בין מלאחריו). (תוס' ומרדכי ואשרי פי אין עומדין) צריך להרחיק די אמות; ואם עוסק בדברים שהם מתקוני התפלות, ואפילו בפרק איזהו מקומן, אינו צריך להרחיק; ויש מתיר בעוסק בתורה, אע"פ שאינו מתקוני התפלות; ויש מי שאומר דה"מ מן הצד, אבל כנגדו אפילו כמלא עיניו אסור, אפילו עוסק בק"ש.

3. משנה ברורה שם ס"ק טז
 לפניהם - וצדדים שלפניהם, להמ"א בסק"ו בלפניהם דמי, ולהאליהו רבא שרי.

4. משנה ברורה ס"י קב ס"ק ב
 בתוך די אמות - ואפילו כשהוא יושב באלכסון די בדי אמות ולא בעינן ה די אמות עם האלכסון - מגן אברהם, ועיין בפמ"ג. כתב הח"י ארם: אם המתפלל עומד בצד אחד מדבר שהוא קבוע גבוה י" ורחב די, מותר לישב בצד השני, דהא מפסיק רשות, אבל לעבור מצד השני, אפשר אם אינו גבוה כ"כ שלא יוכל להסתכל בצד השני, אסור, וכן פסק בהלק"ט וכן מצדד הפמ"ג בסיומן צ' סק"ה שיש להחמיר לעבור באלמעמרע נגד המתפלל, אף שהוא רשות בפני עצמו ולישב מתיר ברשות אחרת אפילו בתוך די אמות

Latest time to daven Shacharit

Q I woke up very late one day. What is the latest one can *daven Shacharit*? Is the davening at that time the same as usual?

שם ס"ק ז

ואחר הצות - משמע מלשון הר"ב, דאפילו תיכף אחר הצות אסור להתפלל שחרית, ואדלעיל קאי: בין עבר במזיד או מעה בשוגג. ויש מקילין בהחצי שעה שאחר הצות. ולדינא משמע מפמ"ג ודה"ח שאין לזוז מפסק הר"ב, וכן משמע מביאור הגר"א, דבאמת כבר הגיע זמן מנחה, שמתחלת מתחילת שבע אלא ממעם שאין אנו בקיאים ושמא יבוא למעות וע"כ אסרו חז"ל, ע"כ כששנג או נאנס ולא התפלל קודם הצות ימתין אחר הצות חצי שעה (דהיינו כדי שיגיע זמן תפלת מנחה) ויתפלל מנחה ואח"כ שחרית בתורת השלמה ולא להיפך. וגם דוקא בשנג או נאנס, אבל במזיד אין לו תקנה כמו שיתבאר כ"ז בסימן ק"ח. אמנם בדיעבד אם התפלל שחרית בחצי שעה זו שאחר הצות, יצא וא"צ להתפלל שנית [דה"ח ע"י ע"ש ע"ד] ועיין בחידושי רע"א מה שכתב בשם הצ"ח בענין זה:

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' פט סעי' א

זמן תפלת השחר, מצוותה שיתחיל עם הנץ החמה, כדכתיב: "ייראוך עם שמש" (תהילים עב, ה) ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, יצא. ונמשך זמנה עד סוף די שעות שהוא שלישי היום. ואם מעה, או עבר, והתפלל אחר די שעות עד הצות, אע"פ שאין לו שכר כתפלה בזמנה, שכר תפלה מיהא איכא. הגה: ואחר הצות אסור להתפלל תפלת שחרית (כ"י בשם הרשב"א פרק תפלת השחר) וע"ל ריש סי' ק"ח.

2. משנה וגמרא, ברכות דף כו עמוד א

משנה. תפלת השחר עד הצות, רבי יהודה אומר: עד ארבע שעות. תפלת המנחה עד הערב; רבי יהודה אומר עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע; ושל מוספין כל היום, (רבי יהודה אומר: עד שבע שעות).

גמרא. ורמינהו: מצוותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום! - כי תניא היא לותיקין, דאמר רבי יוחנן: ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה. וכולי עלמא עד הצות ותו לא? והאמר רב מרי בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן: מעה ולא התפלל ערבית - מתפלל בשחרית שתיים, שחרית - מתפלל במנחה שתיים! - כולי יומא מצלי ואזיל, עד הצות - יהבי ליה שכר תפלה בזמנה, מכאן ואילך - שכר תפלה יהבי ליה, שכר תפלה בזמנה - לא יהבי ליה.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' נח סעי' ו

אע"פ שזמנה [של קריאת שמע] נמשך עד סוף השעה הג', אם עברה שעה ג' ולא קראה קורא אותה בברכותיה כל שעה די שהוא שלישי היום, ואין לו שכר כקורא בזמנה. ואם עברה שעה די ולא קראה, קוראה בלא ברכותיה כל היום.

ביאור הלכה שם

קוראה בלא ברכות"י - עיין במ"ב. ואף שדעת הפרי"ח כדעת הרמב"ם שלא נתן קבע לברכות, כבר פסקו רוב האחרונים וכמעט כולן כדעת הרא"ש והטור והשו"ע; ועיין בתשובת משכנות יעקב בסי' ע"ז שדעתו נוטה להכריע בדיעבד עד הצות כמו גבי תפלה, דקי"ל לקמן בסימן פ"ט שאם עבר הזמן תפלה, אעפ"כ מתפלל עד הצות עי"ש. ואפשר שיש לסמוך ע"ז לענין אם היה לו אונס שלא היה יכול לקרות הברכות עד די שעות, כי מצאתי בספר מהרי"ל הלכות תפילה שכתב בשם מהר"ש שהמנהג להקל בנאנס שלא להפסיד הברכות:

3. משנה ברורה סי' פט ס"ק ו

או עבר - ר"ל: שבמזיד שהה את התפלה עד שעבר זמנה ואח"כ התפלל, אעפ"כ יצא ידי חובת תפלה אף שהיתה שלא בזמנה, וה"ה שלכתחילה אם לא התפלל מקודם, צריך להתפלל אחר די שעות עד הצות, רק שאין לו שכר כתפלה בזמנה. וטוב שיתפלל אז בתורת נדבה כי יש פוסקים שסוברים דכהו"ד עד די שעות, טוב לא מצי להתפלל כלל, ע"כ יתפלל ויתנה שאם מצד הדין הוא פטור הוא בתורת נדבה [פמ"ג]:

Number of people needed to begin the repetition of Shemoneh Esrei

Q When *davening* with a *minyan*, how many people must be finished with their *amida* (silent recitation of *Shemoneh Esrei*) before the *chazan* may begin the repetition?

עשה כן משא"כ דנעשה כן לכתחלה ... ועוד כתוב באגור שם בב"י נהי דכתי הרא"ש דצריכי יי דצייתי מי"מ חזינן דנהגו עלמא לצרף אע"פ שמושיחים שיחת חולין, אע"ג דלבי מגמגם דשמא כל הראוי לכילי וכוי עכ"ל יש להפליג ע"ז דהיאך מביא ראייה מן השומים האלו שעושים איסור בהפסקת שיחה בטילה אשר גדול עונם מאוד ...

4. משנה ברורה שם ס"ק לב

אחד מהעשרה - הי"ה יותר מאחד ובלבד שישארו רובם שאין מתפללים ש"ע, ויכולין לענות עמהם. ויש מחמירין ביותר מאחד, ובישן בודאי אין לצרף אפילו במקום הדחק ביותר מאחד, כי בלאו הכי יש הרבה פוסקים המחמירי בישן וכדלקמיה:

5. הגהות מימוניות הלכות תפילה

פרק ח אות ט

כתב מורי רבינו בתשובות, דאפילו אם התחיל אחד מן העשרה להתפלל כבר ביחיד ואין יכול לענות עמהן, ואין כאן מי שיכולין לענות, כיון שהוא בבית הכנסת עמהן מן האגף ולפנים, מצטרף עמהם, "ונקדשתי בתוך בני ישראל" קרינן ביה, דאכל בי עשרה, שכינתא שריא; ולא גרע מקמן המוטל בעריסה דמצטרף לריב"ל, ואפילו מאן דפליג עליה, היינו משום דלא ידע למי מברכין ולא בר מצוה הוא, כדלקמן בהג"ה שבפ"ה מהלכות ברכות. אמנם טוב והגון להמתין לו עד יגמור תפילתו כדי שיזכה גם הוא ויענה עמהן, ואפילו יש שם עשרה בלא הוא, טוב להמתין אם יש שם שהות כיום להתפלל; עד כאן.

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קכד סעי' ד כששליח ציבור חוזר התפלה, הקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות אמן; ואם אין מי מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה; לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין מי זולתו, ויכוין לברכת החזן.

משנה ברורה שם ס"ק יט

ויכוין - והעולם נוהגין לצרף למנין ולהתפלל חזרת השי"ן אפילו מי שיודעין בו שמושיח ואינו שומע חזרת השי"ן כראוי; ונ"ל דבכגון זה טוב להתנהג כמו שכתב בספר שולחן שלמה, שיתנה השי"ן בינו לבין עצמו בחזרת התפילה שאם לא יענו תשעה אמן אחריו ויכונו לברכותיו, שיהא התפילה ההיא בתורת נדבה:

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י נה סעי' ו

ואם התחיל אחד מהעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם, או שהוא ישן, אפילו הכי מצטרף עמהם.

3. ט"ז שם ס"ק ד

או שהוא ישן - בב"י כתב שמהר"י בי רב רבו של הבי"ה המציא דין זה, ויליף ל"י מהך רישא דהבא, דאינו יכול להתפלל עמהם ואפ"ה מצטרף. ותמיה ל"י דשאני ברישא דאע"פ שהוא מתפלל ואינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור מי"מ יכול לשתוק ושומע כעונה ... משא"כ בישן. ובב"י הביא עוד בשם האג"ו בשם מהר"י"ל דרצה מתחלה ללמד דמצטרף הישן עמהם, כיון דלרי יהושע בן לוי בנמי מצטרף אפילו קמן המוטל בעריסה; והוא ביותר תמוה, דהא אנן לא קי"ל כריב"ל ... ויותר מזה ... דלמא שאני ישן שהוא גרע מקמן דאין בו קדושה כמ"ש ב"י בס"י די בשם הזוהר ... ותו נלע"ד דאפ"י ריב"ל מודה דלא יצטרף כיון דאפשר להעיר אותו משנתו, למה נצרף אותו כשהוא ישן לכתחלה, ולי"ד (=ולא דמי) לקמן שא"א לעשותו גדול ולי"ד למ"ש כל הראוי לכילה וכוי דשם מיירי לענין עיכוב אם כבר

Hosafot on Yom Tov that falls on Shabbat

Q On the seventh day of Pesach (which was on Shabbat, this year), the *gabbai* called up someone for a *hosafa* (additional aliya). There was some commotion as to whether it is proper to make hosafot on Yom Tov. What is the halacha/*minhag* on the matter?

3. משנה ברורה שם ס"ק ה

מוסיף - ונכון שלא להוסיף הרבה מפני מורח הצבור, ובמקום שיש לחוש לתרעומות איזה אנשים כשלא יקראו להם לתורה, אי"צ (=אין צריך) לדקדק בזה.

4. משנה ברורה שם ס"ק ו

אין להוסיף - וכשחל יו"ט בשבת, לכולי עלמא מותר להוסיף על שבעה כמו בשאר שבתות השנה, דכי בשביל שניתוסף בו קדושת יו"ט, נגרע ממנו המעלה דשאר שבתות; אך כשחל יו"ט בשבת, טוב לכתחלה שלא להוסיף על שבעה משום שראשי הפרשיות מכוונים שמסיימים במילי דכפרה:

1. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים ס"י רפב סע"א

מוציאין ס"ת וקורין בו שבעה; ואם רצה להוסיף, מוסיף. הגה: וה"ה ביו"ט מותר להוסיף על מנין הקרואים (רמב"ם פי י"ב מה"ת ותשובת מהר"ם ובי"י). וי"א דביו"ט אין להוסיף (ר"ן פרק הקורא) וכן נהגו במדינות אלו מלבד בשמחת תורה שמוסיפין הרבה, גם בכל יו"ט אין המפטירין ממנין הקרואים, כדלקמן.

2. מגן אברהם ס"י רפב ס"ק א

ואם רצה להוסיף - ומשמע בכל הפוסקים שאפילו האידנא, שכולן מברכין, מותר להוסיף, שהרי גם בזמן התלמוד היה כל אחד מברך, ואפילו הכי כתבו כל הפוסקים שמותר להוסיף, כנ"ל דלא כע"ש. והרשב"ץ כתב דעכשיו דכלן מברכין אין להוסיף משום ברכה שאינה צריכה, וכן ראוי לנהוג אם לא במקום התונה או ברית [כ"ה]:

Covering the Torah during the aliya's concluding beracha

Q In some *shuls*, the Torah is covered after each *aliya*, before the *oleh* (one who has the aliya) makes his second *beracha*. Doesn't covering the Torah make it considered as if it is not present, as covering does to the *challot* during *Kiddush*? If so, can one make a beracha like that?

4. שולחן ערוך שם סעי' ה

נהגו לכסות הכתב בסודר, בין גברא לגברא. (ובמדינות אלו נהגו שהיא מגוללת בין גברא לגברא, וכן עיקר).

משנה ברורה שם ס"ק כא

נהגו שיהא מגוללת - ולא סגי בכיסוי בעלמא. וכתב ה"מ"ז דלפי מנהג זה שוב א"צ (=אין צריך) כיסוי והכיסוי הוי טרחא יתירא, ורק בעת שאומרים קדיש אחר הקריאה שפיר יש לכסות, דאז מסתלק מן הקריאה והוא הדין כל מקום שיש זמן ארוך, כגון שמזמרים לחתן או שמאריכין ב"מי שברך", אז מכסין בסודר [אחרונים]:

5. משנה ברורה ס"ק קלט ס"ק יז

ואח"כ יברך - רצונו לומר שאין צריך לגלול הס"ת (=הספר תורה) בשעת ברכתו, וליכא למיחש שמא יאמר: ברכות כתובות בתורה והוא מברך מן הספר, דהכל יודעין שאין ברכות כתובות בס"ת. ודוקא בברכה ראשונה לא חששו לזה משום טרחא דצבורא שיצטרכו להמתין עד שיחזיר ויפתח, אבל בברכה אחרונה דליכא טעם זה וגם דכלאו הכי צריך לגלול הס"ת בין גברא לגברא, בודאי עדיף יותר שיגלול קודם הברכה, וזהו שמס"ת המחבר דלאחר שקורא גולל ומברך:

1. גמרא, ברכות דף יא עמוד ב

אמר רב הונא: למקרא - צריך לברך [ברכת התורה], ולמדרש - אינו צריך לברך; ורבי אלעזר אמר: למקרא ולמדרש - צריך לברך, למשנה - אינו צריך לברך; ורבי יוחנן אמר: אף למשנה נמי צריך לברך, [אבל לתלמוד אינו צריך לברך]. ורבא אמר: אף לתלמוד צריך [לחזור ולברך] [לברך]:

2. טור אורח חיים ס"ק קלט

ואף על פי שכבר בירך על התורה בבוקר קודם פרשת הקרבנות, חוזר ומברך "אשר בחר בנו" כשקורא בתורה ולא הוי ברכה לבטלה, דמשום כבוד תורה נתקנה כשקורא בציבור. וכתב אחי הרב יחיאל ז"ל: ואם איחר אדם לבא לבית הכנסת עד קריאת התורה והתחיל בברכות וכשמיים ברכת התורה קודם שיתחיל פרי הקרבנות קראוהו בתורה, בזה נסתפקתי אם יש לו לברך "אשר בחר בנו": אם נאמר שאין לחלק הואיל ותקנו ברכה זו על קריאתה בציבור יש לו לברך אע"פ שכבר בירך, או נאמר ודאי אחת מהן לבטלה, דהיאך יברך ברכה אחת פעמים בזה אחר זה בלי הפסק בינתיים, וכן היה נ"ל. אמנם שאלתי את פי אדוני אבי הרא"ש ז"ל ואמר לי: יש לו לברך כי לא חלקו חכמים

3. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים ס"ק קלט סעי' ד

כל הקורים מברכים לפניו ולאחריה, ופותח הספר קודם שיברך ורואה הפסוק שצריך להתחיל בו ואחר כך יברך; ולאחר שקרא, גולל ומברך. (הנהגה ובשעה שמברך ברכה ראשונה יהפוך פניו על הצד, שלא יהא נראה כמברך מן התורה (כל בו); ונראה לי דיהפוך פניו לצד שמאלו).

משנה ברורה שם ס"ק טז

ורואה הפסוק - כדי שידע על מה הוא מברך:

Tefilla while babysitting

Q I am a new father, and I often take care of my infant all morning. Sometimes, after I get her to sleep and am in the middle of *davening*, she wakes and starts to cry. If this happens at a time that I am not able to stop, what am I to do?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' סה סעי' א
קראה סירוגין, דהיינו שהתחיל לקרות והפסיק בין בשתיקה בין בדיבור וחזר וגמרה, אפילו שהה כדי לגמור את כולה, יצא אפילו היה ההפסק מחמת אונס. הגה: ויש אומרים דאם היה אונס, והפסיק כדי לגמור את כולה, חוזר לראש. והכי נהוג, ומשערין ענין השחייה לפי הקורא ולא לפי רוב בני אדם (רשב"א סי' היה קורא). וכן הוא לקמן סימן ק"ד.

משנה ברורה שם ס"ק ד

חוזר - כ"ז לענין דיעבד, אבל לכתחילה לא יפסיק לשהות כדי לגמור כולה אפילו שלא מחמת אונס, ואפילו בשתיקה בעלמא, ואפילו בדבר שהוא מדרבנן כגון ברכת ק"ש והלל ומגילה וכו"ג, וכ"ש (=וכל שכן) דבתפלה יש לזוהר מאד בזה, כי יש שמחמירין בתפלה אפילו דיעבד.

5. משנה ברורה סי' קד ס"ק א

לא יפסיק - ואפילו רמיזה בעלמא אסור, אם לא לתינוק הבוכה מותר לו לרמוז לו בידיו כדי שישתוק ולא יטרודו מתפלתו, ואם אינו מועיל ירחיק את עצמו ממנו ולא ידבר עמו. וכן אדם נכבד שעומד בתפלה והשייץ ממתין עליו באמירת קדיש או קדושה והוא אינו מרוצה בכך שימתינו עליו וזה מטרידתו בתפלה, מותר לו לרמוז לשייץ שיתפלל כדרכו [שי"ת]:

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' שט סעי' א
נוטל אדם את בנו והאבן בידו, ולא חשיב ממלמל לאבן; והוא שיש לו געגועין (פי' שיש לו עצבון כשאינו עם אביו) עליו, שאם לא ימלנו, יחלה; אבל אם אין לו געגועין עליו, לא. ואפי' כשיש לו געגועין עליו, לא התירו אלא באבן, אבל אם דינר בידו, ואפי' לאחוזו התינוק בידו והוא מהלך ברגליו, אסור דחיישינן דילמא נפיל ואתי אבוה לאתויי. וי"א שלא אסרו אלא כשהוא נושא התינוק עם דינר בידו; אבל לאחוזו התינוק בידו, אע"פ שדינר ביד התינוק, אין בכך כלום.

משנה ברורה שם ס"ק ב

געגועין עליו וכו' - ולכך לא אסרו מלמול שלא בידים במקום סכנת חולי וא"ת ישליך האבן מידו כמ"ש סי"ג, דצריך לנער האבן מהכלכלה? י"ל שיצעק התינוק ויבכה. ואם נפל האבן מיד התינוק אסור להגביה וליתנו לו, דזהו מלמול בידים אלא יוריד התינוק מעל כתפו ויגביה התינוק את האבן ויחזור וימלנו:

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' סג סעי' ו

הקורא קריאת שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו בפרשה ראשונה שהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים, מפני שנראה כקורא עראי, וכתוב: "ודברת בס" (דברים ו, ז) ודרשינן: עשה אותם קבע.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' צו סעי' א, ב

כשהוא מתפלל, לא יאחוז בידו תפילין ולא ספר מכתבי הקודש ולא קערה מלאה ולא סכין ומעות וכבר, מפני שלבו עליהם שלא יפלו ויטרד ותתבטל כוונתו. ולולב בזמנו, מותר לאחוז בידו, כיון שהאחיזה בידו היא מצוה אינו נטרד בשבילו.

מותר לאחוז מחזור תפלות בידו בשעה שמתפלל, הואיל ותופס לצורך תפלה עצמה לא טריד, דומיא דלולב דמשום דלקיחתו מצוה לא טריד.

When the wrong sefer Torah is opened

Q On a day that we read from two *sifrei Torah*, the *chazan* took the second *sefer* as the first. The *gabbai* discovered this only when the Torah was open on the *bima*. Should we have rolled the Torah to the right place for the first reading (it was a significant distance in the sefer) or covered up the sefer and replaced it with the correct sefer for the first reading?

החכ"צ מודה כגון משמן זית לשמן זית אחר שצריך לברך בשמן הראשון, והכא אין שום מעלה להמצוה בקריאה דס"ת אחר הרי גם להחכ"צ יש לאסור. ואף שאיכא צורך יותר בס"ת האחרת מצד כבוד ופירא דצבורא, אין זה חשיבות ומעלה בהמצוה אלא ענין אחר, וא"כ אולי מה שהוא כמבזה הראשונה עדיף מפרחא דצבורא. ולא דמי למה שצריך לעשות המצוה במובחר, שהאמת כן דהשניה עדיפה מהראשונה למצוה, ויהיה ראייה רק באיכא שני ספרי תורות אחת כשרה ע"פ הדחק ואחת מהודרת והוציא את הכשרה רק ע"פ הדחק, שיהיה רשאי להחכ"צ להניח זו ולקח המהודרת, אבל היכא דתרווייהו שוות להמצוה ומה שרוצין בשניה הוא משום ענין אחר דכבוד ופירא דצבורא, אולי אסור גם להחכ"צ.

וגם יש לומר לאידך גיסא דאף להשבות יעקב דמשום מצוה מן המובחר אין לבזות הראשונה, אפשר דכבוד ופירא דצבורא עדיף ממעלת קיום מצוה מן המובחר, שהרי מצינו שהתירו לכהן גדול ביום הכיפורים לקרא פרשה דובעשור בע"פ מפני כבוד הצבור שלא יצטרך לגלול בצבור, ויש שסוברין שהוא איסור ורק שמפני כבוד צבור החשיבו כלא אפשר שהתירו, ובתו"י יומא דף ע' סובר רבי דהוא רק מצוה מן המובחר ולכן משום כבוד צבור אינו גולל משום דכבוד צבור עדיף ממעלת מצוה מן המובחר. וא"כ אף שלמצוה מן המובחר סובר השבות יעקב דאסור להניח הראשונה, מ"מ משום כבוד ופירא דצבורא דעדיף ממצוה מן המובחר אפשר גם להשבות יעקב צריך להניח הראשונה וליקח השניה... ... ומצינו בסדור הגר"י יעבץ בתחלת הלכות קה"ת בסוף סעיף א' שיש בזה מחלוקת שכתב ואם הוציא ס"ת ובהיותה ביד הנושאה להוליכה לתורה נזכר שאינה מוכנת לקריאה ויש בארון הקודש ס"ת מוכנת יחזירה להיכל ויקח המוכנת, וי"א שיגללה למקום הקריאה עיי"ש... ולכן לדינא כיון שאיכא בי שיטות ויש מעם נכון לכל אחד מהשיטות, דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ואם הקהל אינם מקפידין על כבודם ופירחתם ודאי אין להחזירה כדסברי הי"א ורוב קהלות אינן מקפידין בזמננו במקומותינו. ואם הורה אחד להחזירה ויש לחוש למחלוקת ולבזיון הוא כמו במקפידין שרשאין להחזירה.

1. גמרא, יומא דף ע עמוד א

ובעשור של חומש הפקודים קורא על פה. אמאי נגלול ונקרי' - אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת: לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור, מפני כבוד ציבור. - ונייתי אחרניא ונקרי' - רב הונא בר יהודה אמר: משום פגמו של ראשון. וריש לקיש אמר: משום ברכה שאינה צריכה. ומי חיישינן לפגמא? והאמר רבי יצחק נפחא: ראש חודש טבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות, וקורין אחת בענינו של יום, ואחת של ראש חודש (טבת) ואחת של חנוכה! - תלתא גברי בתלתא ספרי - ליכא פגמא, חד גברא בתרי ספרי - איכא פגמא.

2. מגן אברהם אורח חיים ס"י קמד ס"ק ז

וידחה כבוד הצבור - צ"ע דהא ככהן גדול התירו לקרות על פה ולא התירו לגלול בצבור, שמע מינה דלא אמריי ידחה כבוד הצבור אפי" היכא דלא אפשר בענין אחר, וא"כ הכא נמי יקרא ע"פ (=על פה) כמ"ש ב"י בשם הרשב"א? וצ"ל דבשלמא במקדש היו כל ישראל ולא מחלו, משא"כ בבית הכנסת דיש מתי מעט, ומסתמא מוחלין על כבודם כדי לקיים קריאת המפטיר דשבת ורי"ח ומפטיר דיי"ט, דהוא תקנת הגאונים.

3. שו"ת אגרות משה חלק או"ח ב ס"י לו

הנה בדבר שאחד הוציא הס"ת שלא הוגללה למקום הקריאה והיה זה פירא דצבורא להמתין עד שיגללו, ציוה השמש שיחזיר ס"ת זו לארון הקדש ויקח את הס"ת שהכין בערב שבת קודש וחיתה גלולה למקום הקריאה וערערו ע"י, ובתרי"ה העלה להיתר, דכיון דעדיין לא התחילו בהמצוה שהיא הקריאה יכולין להניח זו וליקח אחרת, כדסובר החכם צבי בהכין נרות שעוה להדלקת נר חנוכה ונודמן לו שמן זית, שיש לו להניח נרות השעוה ולהדליק למצוה בהשמן זית וכ"כ (=וכמו כן) הכא. הנה לעי"ד לא דמי לשם, אף אם נימא כסברת בתרי"ה, דבס"ת הם כבשמים לנר חנוכה, דגם התם רק משום דשמן זית מצוה מן המובחר מתיר החכ"צ כמפורש בדבריו, אבל כשאין השני מובחר למצוה גם

When the wrong sefer Torah is opened

4. ביאור הלכה ס"י תרפד סעי' ג

אם טעה והתחיל וכו' צריך להפסיק וכו' - עיין במ"ב במה שכתבנו בשם ה"י דחולק ע"ז ופוסק דמכיון שהתחיל לקרות בשל חנוכה צריך לגמור הכהן בשל חנוכה; והנה בא"ר מצדד דאם לא קרא עדיין ג' פסוקים בשל חנוכה יפסיק באמצע ויקרא בשל ר"ח [דאם קרא ג' פסוקים מודה לדעת ה"י דיברך הכהן ברכה אחרונה ויקראו לאחרים בשל ר"ח וא"צ לחזור ולקרות של חנוכה] וכן מצדד קצת בספר מור וקציעה מ"מ הרבה אחרוני... ומכללם גם המ"א בסימן ק"מ בסופו הורו להלכה כדברי ה"י דכיון שהתחיל בשל חנוכה צריך לגמור הכהן בשל חנוכה בס"ת זו ואח"כ יקראו הג' בס"ת אחרת בר"ח ... והתחלה נקרא משהתחיל לברך הברכה דהיינו שאמר ברוך אתה ד', אבל אם לא התחיל לברך אף שנודמן בידם אותה שהוא מתוקן לחנוכה אין לו לחוש לזה לכולי עלמא ויגללוהו ויקראו בס"ת אחרת שהוציאוהו לשם ר"ח ואין כאן פגם לס"ת זו כיון שיקראו בה אח"כ [אחרונים]

Remembering the Exodus: Is it from the Torah? Are women commanded?

Q Why is the *mitzva* of *zechirat yetzi'at Mitzrayim* (to mention twice daily the Exodus from Egypt) not counted as one of the 613 *mitzvot*? Also, even if it is a time-based *mitzva*, why aren't women obligated to fulfill it, as women are obligated in the performance of *mitzvot* that commemorate miracles they were involved in (*af hein hayu b'oto haness*)?

4. משנה ברורה אורח חיים ס" ע ס"ק ב

מקייש - ופטורות ג"כ מברכות קייש, דיש להם ג"כ זמן קבוע בדלעיל בסימן ג"ח ס"ו, אבל ברכת אמת ויציב דניתקן על ענין זכירת יציאת מצרים, וכן הברכות שלאחריה דערבית, מחוייבות לאמרם דמצות זכירת יציאת מצרים נוהגת ביום ובלילה, וא"כ ממילא צריכים לסמוך גאולה לתפלה, דבתפלה חייבות כדלקמן סימן ק"ו ס"ב; כן כתב המ"א. ועיין בפמ"ג שכתב דלמאן דסובר זכירת יציאת מצרים בלילה הוא רק מדרבנן ואסמכתא אקרא, א"כ ממילא הוא מ"ע (=מצות עשה) שהזמן גרמא ופטורות מן התורה רק מדרבנן חייבות, וכ"כ בספר ישועות יעקב עיי"ש; ואפילו אם נימא דהוא מצוה מן התורה ביום ובלילה, מצדד בספר שאגת אריי סי' י"ג דהנשים פטורות מטעם הדוכרה דיום היא מצוה בפני עצמה ואם לא הזכיר ביום א"צ להזכיר הזכרה זו בלילה, ומה שמזכיר בלילה היא מצוה בפני עצמה עיי"ש.

5. צ"ח, ברכות דף יב עמוד ב

ונתתי לבי לדבר זה והדרנא בי ויפה כיוונו שלא מנו מצוה זו במנין המצות, כיון שלא נאמרה מצוה זו בלשון ציווי, דאם היה כתיב "זכור את יום צאתך וגו'" היתה נחשבת מצוה לעצמה, אבל כיון דכתיב "למען תזכור וגו'", אדלעיל קאי, ונתנית טעם הוא למה דכתיב לעיל מיניה מצות אכילת פסח ואכילת מצה, ונתן טעם שע"י זה תזכור אם יום צאתך וגו', וכן פירש"י שם בחומש [דברים ט"ז, ג] "למען תזכור" ע"י אכילת הפסח והמצה יום צאתך, עכ"ל רש"י. ואף שבממילא אנו למדים שזכירת יציאת מצרים כל ימי חיך היא מצוה, וכן הוא לשון הרמב"ם בפ"א מקייש הלכה ג': ומצוה להזכיר יציאת מצרים וכו', מ"מ אינו נכנס בכלל מנין רמ"ח מצות, וזה דומה למה שהשריש הרמב"ם בשרשיו שורש חמישי, ואם כי יש לדחות שאינו דומה ממש, מכל מקום הענין מצד עצמו נכון הוא.

1. גמרא, ברכות דף כא עמוד א

אמר רב יהודה: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - אינו חוזר וקורא, ספק אמר אמת ויציב, ספק לא אמר - חוזר ואומר אמת ויציב. מאי טעמא? קריאת שמע דרבנן, אמת ויציב דאורייתא.

רש"י שם

אמת ויציב דאורייתא היא - שמזכיר בה יציאת מצרים, דחובא דאורייתא היא, דכתיב "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים" (דברים ט"ז).

2. משנה, ברכות דף יב עמוד ב

מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא. שנאמר: (דברים ט"ז) "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך". "ימי חיך" - הימים, "כל ימי חיך" - הלילות; וחכמים אומרים: "ימי חיך" - העולם הזה, "כל" - להביא לימות המשיח.

3. רמב"ם הלי קריאת שמע פרק א הלי ג

אע"פ שאין מצות ציצית נוהגת בלילה, קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים, ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה, שנאמר: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע.

Teaching berachot over non-kosher food

Q What does one do about training children in a Jewish school to make *berachot* when many of them will be eating non-kosher food?

3. שולחן ערוך אורח חיים

סי' שמג סעי' א

קמן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו (מאיסור דאורייתא); ולהאכילו בידים, אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפי' בדברים שהם משום שבות. הגה: וי"א דכל זה בקמן דלא הניע לחינוך, אבל הניע לחינוך צריכים להפרישו (תוס' פרק כ"ט). וי"א דלא שייד חינוך לבית דין, אלא לאב בלבד

4. שולחן ערוך אורח חיים

סי' תרנו סעי' א

קמן היודע לנענע לולב כדינו, אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצוות.

ביאור הלכה שם

כדי לחנכו במצוות - ופשוט דצריך שיהיו די מינין כשרין כמו בגדול:

1. גמרא, ברכות דף מה עמוד א

שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. אכל דמאי, ומעשר ראשון שנמלה תרומתו, מעשר שני והקדש שנפדו, והשמש שאכל כזית, והכותי - מזמנין עליו. אכל טבל, ומעשר ראשון שלא נמלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נפדו, והשמש שאכל פחות מכזית, והנכרי - אין מזמנין עליו.

2. רמב"ם הלכות ברכות פרק א הלכה יט

כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם או שאכל מעשר ראשון שלא נמלו תרומותיו או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אינו מברך, ואין צריך לומר אם אכל נבלות וטרפות או שתה יין נסך וכיוצא בו. /השגת הראב"ד/ כל האוכל דבר האסור כו' עד לא בתחלה ולא בסוף עד סוף הפרק. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ מעה בזה טעות גדולה, שלא אמרו שאין מברכין אלא שאין מזמנין עליהם, לומר שאין להם חשיבות קביעות הואיל ואוכלין דבר האסור, והוא כעין אכילת פירות שאין להם קבע לזמן, אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו עכ"ל.

Shehecheyanu the first time one puts on tefillin

Q I recently became *bar mitzva*, and no one told me to make the *beracha* of *Shehecheyanu* the first time I put on *tefillin* as a *bar mitzva*. Should I have made the *beracha* and why?

ומתחלפות פעמיים בשנה ולכל משמרה היו בתי אבות, נמצא שלא היו מקריבין אלא שני ימים בשנה, וזמן קבוע להם להקריב לחצי שנה יום אחד, לפיכך מברך אזבח ואמנחה שהחיינו לזמן.

1. רמ"א יורה דעה סי' כח סעי' ב
הגה: מי ששחט פעם הראשון, מברך שהחיינו על הכיסוי אבל לא על השחיטה, דמזיק לבריה (במנהגים ישנים בשם רבי ידידיה משפירא).

4. רמב"ם הל' ברכות פרק יא הל' ט
כל מצוה שהיא מזמן לזמן, כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה, וכן כל מצוה ומצוה שהיא קניין לו כגון ציצית ותפילין ומוזוזה ומעקה, וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוייה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו ...

2. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים

סי' כב סעי' א
קנה טלית ועשה בו ציצית, מברך שהחיינו, דלא גרע מכלים חדשים. הגה: ואם לא בירך בשעת עשייה, מברך בשעת עטוף ראשון (מיימוני נ"י).

ט"ו שם ס"ק א
ועשה בו ציצית. - זה תוספתא שהביא ב"י. והקשה הב"י: למה לא כתב כן גבי תפילין, והרמב"ם כתב באמת כן גם גבי תפילין ותירץ בשם מהר"א, דס"ל לטור שאין מברכין שהחיינו אלא על מצוה דמזמן לזמן, כדמשמע בהי פסח סי' תל"ב, ומ"ש בציצית כאן דהיינו מטעם שקנה טלית כדין שקנה כלים חדשים, וכ"כ בשם ב"ה, ע"כ כי כאן קנה טלית עשה בו כו'. אבל אין הלשון של טור מורה ע"ז שלא הזכיר רק ציצית ולא טלית. ונראה כוונת הטור דממילא נדע גם בתפילין כן, דמאי שנא, והלא בתוספתא ג"כ לא הזכיר רק ציצית לכוונה זו, והיא קודמת למצות תפילין... ומ"מ בין בציצית בין בתפילין, יש לברך בפעם ראשונה שמברך עליהם שהחיינו כמ"ש רמ"א ב"י סי' כ"ח לענין כיסוי הדם, ומיני לכל מצות שאדם עושה בפעם ראשון מברך שהחיינו כנ"ל.

5. משנה ברורה סי' כב ס"ק ב
דלא גרע וכו' - אבל אין מברך שהחיינו על המצוה כיון דאינו בא מזמן לזמן, לפ"ז אם עשה ציצית בבגד שהיה לו מכבר, אף שלא היה בו ציצית מעולם, אין צריך לברך שהחיינו; וה"ה אם עשה תפילין לעצמו אינו מברך שהחיינו, ועיין בב"ה"ל:

ביאור הלכה שם
קנה וכו' - עיין במ"ב סק"ב ועיין בכ"י דכל זה הוא דעת בעל העיטור. ודע דאף דלכתחלה בודאי יש לנהוג כן, אחרי דדעת השו"ע ועוד כמה וכמה מהאחרונים דפסקו כן כהעיטור, מ"מ לאו מילתא דפסיקתא הוא, דהע"ת והט"ז פסקו כהרמב"ם והביאם הא"ר, והגר"א בביאוריו פוסק ג"כ כהרמב"ם דצריך לברך שהחיינו גם על תפילין מחדש [וכ"ז אם עשה אותם בעצמו אבל אם קנה התפילין מהסופר וכן לענין הציצית אם הטילם אחר בבגדו משמע מהגר"א שם דאף לדעת הרמב"ם אין צריך לברך שהחיינו, אם לא שקנה עתה הטלית מחדש, דצריך לברך מחמת כלים חדשים] ע"כ מהנכון שיכנים עצמו להתחייב שהחיינו מצד אחר ויכוין לפטור גם את זה, כפרט אם הוא לובש עתה התפילין פעם ראשונה בימי חייו, בודאי יראה לעשות עצה זו דיש פוסקים שסוברים דעל כל מצוה שאדם עושה פעם ראשונה בימי חייו יברך שהחיינו...

3. גמרא, מנחות דף עה עמוד ב
דתנאי: היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, אומר: ברוך שהחיינו וקימנו; נמלך לאכלן, אומר: המוציא לחם מן הארץ

רש"י שם
היה עומד ומקריב מנחות בירושלים - כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו או שהקריב מנחה חדשה, כגון מנחת העומר, אומר כהן שהחיינו.

תוספות שם ד"ה היה עומד
... ונראה לפרש דלפי שהיו משמרות מתחדשות

Berachot on fruit salad

Q If, outside the context of a meal, I eat fruit salad containing a variety of fruit including melon, peaches, and grapes, what *beracha acharona* do I make?

3. חיי אדם כלל נא סעי' יג

עירב שני מינים שאין ברכותיהן שוין, כגון "בורא פרי העץ" או "בורא פרי האדמה" וכיוצא בו, אף על פי שבא ליתן מעם, הולכין אחר הרוב ומברך עליו. ודוקא בענין שאין ניכר, אבל אם כל אחד ניכר לעצמו ואינו נעשה למפל, מברך עליו כל אחד ברכתו הראויה לו (מגן אברהם סימן ר"ד ס"ק כ"ה).

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רח סעי' ז

הכוסם (פי' האוכל) את האורז, מברך עליו בורא פרי האדמה ואחריו בורא נפשות; ואם בשלו הגח: עד שנתמעך (כ"י בשם הרא"ש והר"י), או שמתנו ועשה ממנו פת, מברך עליו בורא מיני מזונות ואחריו בורא נפשות; והוא שלא יהא מעורב עם דבר אחר אלא אורז לבדו, ואם עירב ממנו בתבשיל אחר והתבשיל האחר הוא הרוב, מברך עליו כברכת אותו תבשיל.

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רח סעי' יג

אם אכל פירות מזי המינים ואכל תפוחים, אי"צ לברך על התפוחים בורא נפשות, שגם הם בכלל ברכת על העץ שגם הם פרי העץ הם; אבל אם אכל תפוחים ושתה יין, צריך לברך בורא נפשות על התפוחים; וכל שכן אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין, או אכל מזי המינים שצריך לברך על כל אחת ואחת; והוא הדין אם אכל בשר ודגים ואכל מחמשת מינים, אין ברכת על המחיה פוטרת את הבשר ואת הדגים.

2. משנה ברורה ס"י ריב ס"ק א

אם העיקר מעורב - כגון כל תערובות שני מינים, שהאחד הוא העיקר והשני אינו בא אלא לתקנו ולהכשירו, או אפילו שניהם עיקרים אלא שהאחד מרובה מחבירו, הרוב הוא העיקר כמ"ש סימן ר"ח ס"ז, ואפילו כל מין ומין עומד בפני עצמו וניכר נמי, בתר רוב אזלינן; וע"כ כפורים שמרקחין שומשמין בדבש ומערבין בהם פתיתי אגוז, כל שרוב שומשמין, בתר העיקר אזלינן ומברך פרי האדמה; ומיהו כל זה דוקא בששניהם הוא דבר חשוב, הא אם אחד מהן אינו דבר חשוב, אף שהוא הרוב, בטל הוא לגבי מיעוט החשוב והוא העיקר

Birkat haTorah for one who wakes up during the night

Q If I get up in the middle of the night and decide to spend some time learning, what do I do about *birkat haTorah*?

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' מז סעי' יא
שינת קבע ביום, על מנתו, הוא הפסק. וי"א דלא הוא הפסק, וכן נהגו.

משנה ברורה שם ס"ק כה

וכן נהגו - ובל"ח כתב: ולי נראה שהמברך תבוא עליו ברכה, וכן נהג מורי מהר"י לברך, וכן הסכים הפרי"ח וא"ר בשם הרבה ראשונים ואחרונים וכ"כ הגר"א וכן העתיק הח"א להלכה [ואף דבפמ"ג משמע דנוכל לסמוך על המנהג הזה שלא לברך, עכ"פ נראה פשוט דחסומך על כל הפוסקים שהזכרנו ומברך לא הפסיד]:

1. תוספות מסכת ברכות דף י"א עמוד ב
וא"ת מאי שנא [ברכת התורה] מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה "לישב בסוכה" וי"ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו, דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב "והגית בו יומם ולילה" והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה... והיה אומר ר"ת: כשאדם עומד ממתנו בלילה (בשחרית) ללמוד שאין צריך לברך ברכת התורה, מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת, ולא נהירא ...

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' מז סעי' יג
המשכים קודם אור היום ללמוד, מברך ברכת התורה ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת.

משנה ברורה שם ס"ק כט

מברך ברכת התורה - ואף אם חזר וישן אח"כ שינת קבע קודם אור היום או ביום, א"צ (=אין צריך) לחזור ולברך, כי מסתמא דעתו של אדם לפטור בברכה זו עד שינת הלילה שאחריו. וכל זה לפי הי"א שבסעיף י"א, אבל לפי מה שכתבנו שם דאף בשינת קבע ביום המברך לא הפסיד, כל שכן בזה שהיה ישן שינת קבע קודם אור היום דהמברך לא הפסיד:

2. בית יוסף אורח חיים סי' מז
ואם ישן כתב א"א ז"ל בתשובה שאף ביום אם ישן שינת קבע על מנתו הוא הפסק וצריך לחזור ולברך. גם בפסקים (סי' יג) כתב כן ... וכתוב בהגהות מיימוניות פ"ז מהלכות תפלה (אות ט) בשם רבינו שמחה ששינה ומרחץ מפסקים ואם בא ללמוד אחרים צריך לברך שהן היסח דעת, כי אי אפשר לו ללמוד כשהוא ישן או במרחץ או בבית הכסא. מיהו הר"ם כתב שלא היה רגיל לחזור ולברך אלא אחר הפסק של שינת קבע, לפי שאינו מסיח דעתו מללמוד אפילו בהפסק מרחץ ובית הכסא עכ"ל. והאגור (סי' א) כתב טעם אחר: לפי שאף כשהוא נפנה צריך ליהרר בדינים כמו בגילוי טפח וכיצד יקנח: [בדק הבית] וכן נהגו שלא לחזור ולברך אחר מרחץ ובית הכסא [עד כאן]: וכתב עוד האגור (שם) שאביו ז"ל הנהיג שלא לברך ביום אפילו אחר שינת קבע, וכן ראוי לעשות כי המיקל בברכות במקום שיש מחלוקת, הרי זה לא הפסיד כי הברכות אינן מעכבות עכ"ל. ויש לתמוה דהא בין להרא"ש בין לרבינו שמחה בין להר"ם, שינה הוא הפסק ...

5. משנה ברורה סי' מז ס"ק א
ברכת התורה - עיין בשאנת אר"י סי' כ"ד דמסיק שברכת התורה הוא מן התורה, ולכן אם נסתפק לו אם בירך ברכת התורה חוזר ומברך; ומכל מקום כיון שהוא לו ספק לא יברך אלא ברכת "אשר בחר בנו" שהיא המעולה שבברכות, כדאיתא בגמ'.
...

Does Birkat HaMazon cover cake that was eaten before the meal?

Q If I have a piece of cake and then eat bread, will *Birkat HaMazon* cover the *beracha acharona* for the cake?

1. בית יוסף אורח חיים סי' רח

כתב ה"ר יונה בפרק כיצד מברכין (כט: ד"ה לאחר) גבי דברים הבאים לאחר הסעודה מעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם, שדקדקו משם רבני צרפת דברכת שלש אינה פומרת מעין שלש, ואם אכל דייסא או כיוצא בו אחר המזון, אף על פי שהברכה שלו היא מעין ברכת המזון אין ברכת המזון פומרת אותו. והוא ז"ל כתב: מיהו נראה דדוקא בשאר דברים אבל בין פומרת מעין שלש, והביא ראיה מדמקשה בגמרא (לה: דנברך אחמרא שלש ברכות, ומשני: לא קבעי אינשי עליה, ובסוף פרק קמא דברכות (יב.) אמרינן דאי אכל תמרי וקסבר נהמא אבל, בין פתח בדנהמא וסיים בתמרי בין פתח בתמרי וסיים בדנהמא, יצא משום דתמרי נמי מיון זייני. וכתב על זה ה"ר יונה (ו. ד"ה אי"נ) וזה לשונו: ואומרים רבני צרפת שגם על היין אם שכח וכירך ברכת המזון במקום על הגפן ועל פרי הגפן יצא וכן נראה מדאמרינן התם דחמרא סעידי ומשמה, והוינן בה: אי הכי נברך עליה שלש ברכות? ומתהדינן, לא קבעי אינשי עליה, דמשמע דמן הדיו היה לברך עליו לכתחלה כמו על הפת, אלא משום דלא קבעי עליו; ומתהדינן שהקשו גבי יין דנברך עליה שלש ברכות ולא הקשו בתמרים, משמע דיותר פשוט דיון מיון זיין מהתמרים, וכיון שפומרת התמרים בדיעבד, הוא הדיון שפומרת גבי יין בדיעבד ...

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' רח סעי' יז

ברכת שלשה אינה פומרת מעין שלשה, שאם אכל דייסא אין ברכת המזון פומרת; אבל בין ברכת גי פומרתו, שאם בירך על היין ברכת המזון במקום על הגפן, יצא; וה"ה אם בירך על התמרים ברכת המזון במקום על העין, יצא ...

משנה ברורה שם סי' עה

דייסא - וה"ה שאר מיני תבשילין שהם מהי מיני דגן, ואף דכל זה הוא זיין יותר מתמרים, אפי"ה כיון דאית להו עילויא אחרונא בפת, שפת נעשית עיקר ממיני דגן, לא שייך ברכת שלשה כי אם בפת. ודע דלדינא הסכימו כמה אחרונים שלא כדעת המחבר, אלא דדייסא וכן כל שהוא ממיני דגן, בדיעבד ברכת המזון פומרת, דכיון דהוא זיין לא גריעא מתמרים [וכל שכן בפת כיסנין דודאי ברכת המזון פומרתן].

3. משנה ברורה סי' קעו סי' ב

בירך על הפרפרת - דדרך הוא להביאם קודם הסעודה לתענוג או להמשיך הלב לאכילה ולא פטר את הפת כיון דברכתו בורא מיני מזונות. וכתב בשיטה מקובצת שאף אם כוון בפירוש לפטור לא מהני. ולענין ברכה אחרונה, אם אכלן רק לתענוג או להשיבוע קצת צריך לברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה, ואם לא בירך עד שבירך בהמ"ז (=ברכת המזון) בדיעבד בהמ"ז פוטר כל מיני מזונות ... וי"א דאם דעתו לאכול מיני מזונות גם בתוך הסעודה נחשבת לאכילה אחת, ויכול אף לכתחלה לסמוך על בהמ"ז שיברך לבסוף; ומי"מ נראה דאף לדעה זו יראה לכיון להדיא בבהמ"ז לפטור מה שאכל מקודם [עיין באבן העזר סימן ר"ח סי"ז].

ביאור הלכה שם

ברך על הפרפרת - ... ואם בדעתו לאכול המיני כיסנין גם בתוך הסעודה, דמן הדיו היה צריך לברך על פת כיסנין בורא מיני מזונות אף בתוך הסעודה, כמבואר לעיל בסימן קס"ח, אלא שבמה שמברך מקודם הסעודה פוטר מברכה ראשונה גם מה שאוכל מהם בתוך הסעודה, אז בודאי ממילא גם בהמ"ז פוטר את כולם אף לדעה קמיתא ... אכן לענין מה שאנו נוהגין לאכול לעקיי"ד וקיכליי"ד וכדומה בשבת בשחרית אחר קידוש צ"ע למעשה איך לנהוג, דאף דלכאורה כ"ז הם פת כיסנין כמבואר לעיל בסימן קס"ח אבל באמת הלא רק מספק נותנין עליהם דין פת כיסנין, וכמבואר בלשון המחבר שם ס"ז והיינו משום דספק ברכות להקל ולכן אין מברכין עליהם רק מעין שלש, משא"כ בעניננו אם הם לחם גמור, בודאי נפטרינן בבהמ"ז לבד וא"צ לברך עליהם מעין ג', א"כ בודאי הלא נכון יותר שאף אם אין לו מזה בתוך הסעודה ואפילו לדעה קמיתא לא יברך עליהם מעין שלש, רק יסמוך על בהמ"ז שיברך לבסוף בדיעבד ויצא לכוי"ע אפילו על פת כיסנין גמורה ... [ואף דבתחלה בירך עליהם בורא מיני מזונות אין חשש בדבר וכמבואר שם בסעיף ו' לענין אם בתחלה רצונו לאכול רק מעט ואח"כ אכל כדי קביעות ע"ש] וטוב שיכוין בעת בהמ"ז לפטור אותם עיין שם באהע"י. ואף דבחי"א כלל מ"א ראיתי שכתב דאף באוכל לעקיי"ד קודם הסעודה צריך לברך ב"א (=ברכה אחרונה) לא נהירא וכנ"ל:

Does Birkat HaMazon cover cake that was eaten before the meal?

ביאור הלכה שם

טעונים ברכה לפנייהם - עיין במ"ב שכתב בשם המ"א
 דה"ה לכל פת הבא בכיסנין המבואר בס"ז והנה באמת כדבריו מבואר בכמה ראשונים והנה כ"ז לעיקר הדין, אבל לדין דמספקינן בפת הבא בכיסנין מאי הוא, אף דהמחבר פסק להקל בכלם, היינו משום דספק דרבנן להקל ואין מצריכין לו לברך המוציא ובהמ"ז כשאר פת, משא"כ בעניננו להצריכו ברכה תוך הסעודה משום דנחזיקו לפת כיסנין אין סברא, דאדרבה ספק דרבנן להקל ושמא מין זה פת גמור הוא ונפטר בברכת המוציא, ע"כ אין לברך על פת כיסנין בתוך הסעודה אא"כ הוא פת כיסנין לכו"ע [דהיינו שממולא וגם נילוש בדבש וכה"ג והוא דק ויבש] ... ולדינא נראה דבאוכל דבר הנילוש בדבש ומי ביצים וכה"ג בתוך הסעודה כגון לעק"ד וקיכלי"ד או שאוכל כעבי"ן יבשים לא יברך בתוך הסעודה אפילו אם אוכלן לקינוח ואם אוכל מדברים הממולאים בפירות [וכמה שצייר המחבר באופן הראשון] המברך עליהו בתוך הסעודה לא הפסיד דמשמע דרוב הפוסקים סוברין כן דזהו פת כיסנין. ובה"א משמע דאף על לעק"ד וקיכלי"ד לכתחלה ראוי שיכוין בשעת ברכת המוציא לפטור אותן:

4. שולחן ערוך אורח חיים

ס"י קסח סעי' ז, ח

פת הבאה בכיסנין, יש מפרשים: פת שעשוי כמין כיסים שממלאים אותם דבש או סוקר ואגוזים ושקדים ותבלין, והם הנקראים רישקולא"ש ריאלחש"ן; וי"א שהיא עיסה שעירב בה דבש או שמן או הלב או מיני תבלין ואפאה, והוא שיהיה טעם תערובת המי פירות או התבלין ניכר בעיסה, (וי"א שזה נקרא פת גמור, אלא אם כן יש בהם הרבה תבלין או דבש כמיני מתיקה שקורין לעק"ד שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר, וכן נוהגים) (רש"י וערוך וכן יש לפרש דעת רמב"ם); ויש מפרשים שהוא פת, בין מתובלת בין שאינה מתובלת, שעושים אותם כעבים יבשים וכוססין אותם, והם הנקראים בישקוני"ש, והלכה כדברי כולם שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו בפת הבאה בכיסנין.

לחמניות, אותן שבלילתן עבה שקורין אובליא"ש, לחם גמור הוא ומברך עליו המוציא ובהמ"ז; ואותן שבלילתן רכה ודקים מאוד שקורין ניבלא"ש, מברך עליהם בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש; ואם קבע סעודתו עליהם, מברך המוציא וברכת המזון; ואי אכיל להו בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה, **טעונים ברכה לפנייהם** ולא לאחריהם, אבל אותם ריקים דקים שנותנים מרקחת עליהם, הם טפילים לגבי המרקחת וברכת המרקחת פוטרתן.

Does a mistaken beracha exempt other foods?

Q Someone made the *beracha* of *Shehakol* on a food that required a different beracha (for argument's sake, *Mezonot*). I know he is *yotzei b'di'eved* (fulfilled his obligation after the fact). However, does that mistaken beracha work to exempt other foods, either those that require *Mezonot*, like the food he is eating, or those that require *Shehakol*, like the beracha he made?

לשתות גייב שאר יין, גם הוציא האחרים ששותין שם, ולכן ברכתו ברכה (תשובת מהרי"ל סי' צ"ב).

משנה ברורה שם ס"ק ח

דהא דעתו היה וכו' - אמר שני מעמים לפטור: אחד, כיון שדעתו לשתות שאר יין, ואפילו לא היה אז אותו היין לפניו והביאו לו אח"כ חל הברכה עליהם [ואף דכום זה היה מים והתחיל לשתותו אפי"ה לא מקרי הפסק כיון שלא הפסיק בדיבור בינתים]; ואפילו לא היה דעתו בהדיא לשתות יותר ורק בסתמא, כיון שהוציא אחרים בכרכתו שיהיו יכולים לשתות היין שלפניהם, נמצא שלא היתה ברכתו לבטלה, ולכן מותר גם לו לשתות שאר יין.

6. שו"ת הר צבי או"ח א סימן קו

ע"ד ספקו של הרב בעל חסד לאלפים, במי שהיו לפניו פרי העץ ופרי האדמה ודעתו היתה לאכול משניהם, ומעה ובירך בורא פרי האדמה על פרי העץ, אם יצא ידי ברכה גם על פרי האדמה.

וכת"ר העלה, דבברכת בורא פרי האדמה שבירך על פרי העץ יצא גם על פרי האדמה, אלא שעומדים נגדו דבריו של ספר מכתם לדוד (סימן יא), שכתב בפשיטות, דפרי האדמה שלפניו לא נפטרו בברכת בורא פרי האדמה שבירך על פרי העץ.

ולע"ד היה נראה לקיים מקצת דברי כת"ר ולחלק במקצת. והיינו, דאם כמזיד בירך ברכת פרי האדמה על פרי העץ, מסתברים דברי כת"ר דיצא ידי ברכה גם על פרי האדמה שלפניו. אבל אם בשוגג בירך ברכת פרי האדמה על פרי העץ, היה נראה לחלק ולומר, דדבר זה תלוי ועומד בתוכן שנגתו אשר שנג. ואם הוא מועה בדין או כמציאותו של פרי עץ זה עד שמעותו גרמה לו לכוון ולברך ע"ז ברכת פרי האדמה, שוב מסתבר דשוגג זה דינו כמזיד, דזיל בתר טעמא, דמכיון דנתכוין לברך בורא פרי האדמה, הרי מסתמא כוונתו לפטור את שניהם, אבל אם מעותו היא בדרך זאת, דבאמת נתכוין לברך בורא פרי העץ ולישניה הוא דאיתקיל ליה וגמר בורא פרי האדמה, נהי דיצא ידי ברכה על פרי זה שבירך עליו, אבל שאר פרי האדמה הא יש כאן כוונה שלא לפוטרו בכרכתו, דכוונתו לברך בורא פרי העץ הוי כאילו נתכוין שלא לפוטרו, דאדם יודע דהמברך בורא פרי העץ על פרי האדמה לא יצא.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' רו סעי' ה

אין מברכין לא על אוכל ולא על משקה, עד שיביאנהו לפניו; ברך ואחר כך הביאנהו לפניו, צריך לברך פעם אחרת; אבל מי שבירך על פירות שלפניו ואחר כך הביאו לו יותר מאותו המין, או ממין אחר שברכתו כבר הוציא, אינו צריך לברך. הגה: וטוב ליהרר לכתחלה להיות דעתו על כל מה שיביאו לו (בית יוסף טור י"ד סימן י"ט).

משנה ברורה שם ס"ק כ

ואח"כ הביאו לו - ... והנה מדברי הרמ"א דבסמוך משמע דהמחבר מיירי אפילו בשלא היה דעתו בהדיא על כל מה שיביאו, רק שבירך על פירות אלו שהיו לפניו בסתמא, ואמרינן דזה הוי כאלו אתני בפירוש שאם יביאו לו עוד שיאכל גם מהן, משום שכן דרך האדם לכנוס מאכילה קמנה לגדולה אח"כ היה דעתו בהדיא שלא לאכול רק אלו הפירות שהם לפניו או ...

2. גמרא, ברכות דף מ עמוד א

משנה. בירך על פירות האילן "בורא פרי האדמה" - יצא, ועל פירות הארץ "בורא פרי העץ" - לא יצא. ועל כולם, אם אמר "שהכל נהיה בדברו" - יצא.

3. רש"י, מסכת ברכות דף מא עמוד א

אבל כשאין ברכותיהן שוות דברי הכל - אין ברכה אחת פוטרתן, ושוב אין כאן מחלוקת, ואף על גב דתנן (ברכות) /דף מי א':/ בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא - הני מילי בחד מינא ומעה ובירך עליה בורא פרי האדמה, אבל צנון וזית ובירך על הצנון - לא נפטר זית.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' רו סעי' ב

היו לפניו פרי האדמה ופרי העץ, ובירך על פרי האדמה ונתכוון לפטור את פרי העץ, יצא.

5. רמ"א אורח חיים סימן רט סעי' ב

הגה: ואם היו אחרים שותים גייב ויין לפניו ודעתו גייב על יין שהיה סבור שבכוסו יין, ובירך בפה"ג, ונמצא אח"כ שבכוסו מים או שבר, כשהחזיר ושותה אח"כ יין אי"צ לחזור ולברך, ויוצא בברכה שבירך על כוסו אע"פ שהיתה בטעות, דהא דעתו היה

Berachot made by a katan on behalf of a gadol

Q

Can a katan do mitzvot and make berachot to be motzi a gadol?

4. שולחן ערוך אורח חיים ס" קפו סעי' ב
קמן חייב מדרבנן, כדי לחנכו; והיה דבן מברך לאביו, כשלא אכל האב כדי שביעה, שאינו חייב אלא מדרבנן.

5. מגן אברהם אורח חיים ס" תרפט ס"ק ד
קמן - אע"ג דגדול נמי אינו חייב אלא דרבנן, ולא דמי למי"ש ס"י קפ"ו, דהתם יכול הקמן לאכול כדי שבעו להביא עצמו לידי חיוב דרבנן (הרא"מ) וצ"ע דהרב ב"י פסק בס"י תרע"ה כדעת ב"ה שמכשיר בקמן, והכא סתם ופסק כדעת האוסרים; ודוחק לחלק בזה בין מגילה לנר הנוכה, וגם בר"ן שם משמע דדמי להדדי בזה, עמ"ש בסמוך:

6. שולחן ערוך אורח חיים

ס" קסז סעי' יא (לענין ברכה ראשונה)

אם היו שנים או רבים, אחד מברך לכולם; ודוקא הסיבו, שהוא דרך קבע (או בעל הבית עם בני ביתו דהוי כהסיבו) (פ"ד), אבל אם היו יושבים בלא הסיבה, כיון שאינם נקבעים יחד, כל אחד מברך לעצמו; ואם אמרו: נאכל כאן או במקום פלוני, כיון שהכינו מקום לאכילתן, הוי קבע ואפילו בלא הסיבה, והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה, ישיבה דידן בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת, הוי קביעות ...

7. שולחן ערוך אורח חיים ס" קצג סעי' א

שנים שאכלו, אע"פ שבברכת המוציא פומר אחד את חבירו, מצוה ליחלק שיברך כל אחד בהמ"ז לעצמו; במה ד"א כשהיו שניהם יודעין לברך בהמ"ז, אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע מברך היודע ויוצא השני אם מבין לשון הקודש אלא שאינו יודע לברך; וצריך לכיון מלה במלה לכל מה שיאמר. הגה: וצריך המברך שיכוין להוציא (מרדכי ר"פ ג' שאכלו וב"י בשם סמ"ג). אבל אם אינו מבין, אינו יוצא בשמועה; אבל ג' שאכלו אינם רשאים ליחלק ...

1. גמרא, ראש השנה דף כט עמוד א

חרש שומע וקמן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן. זה הכלל: כל שאינו מחוייב בדבר - אינו מוציא את הרבים ידי חובתן.

2. גמרא, ברכות דף כ עמוד ב

אמר ליה רבינא לרבא: נשים בברכת המזון, דאורייתא או דרבנן? למאי נפקא מינה - לאפקוי רבים ידי חובתן. אי אמרת (בשלמא) דאורייתא - אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, [ואי] אמרת דרבנן - הוי שאינו מחוייב בדבר, וכל שאינו מחוייב בדבר - אינו מוציא את הרבים ידי חובתן. מאי? - תא שמע, באמת אמרו: בן מברך לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה; אבל אמרו חכמים: תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. אי אמרת בשלמא דאורייתא - אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, אלא אי אמרת דרבנן - אתי דרבנן ומפיק דאורייתא? - ולמעמד, קמן בר חיובא הוא? - אלא, הכא במאי עסקינן - כגון שאכל שיעורא דרבנן, דאתי דרבנן ומפיק דרבנן.

3. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים

ס" תרפט סעי' ב

אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא, יצא ידי חובתו; והוא שישמע מפי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך אם היה הקורא חרש או קמן או שומע, השומע ממנו לא יצא; וי"א שהנשים אינם מוציאות את האנשים. הגה: וי"א אם האשה קוראה לעצמה מברכת: לשמוע מגילה, שאינה חייבת בקריאה (מרדכי פ"ק דמגילה).

משנה ברורה שם ס"ק ו

או קמן - אע"ג דקמן נמי חייב עכ"פ מדרבנן, כדלעיל בס"א, אפילו הכי אינו יכול להוציא את הגדול, דלגבי קמן הוי תרי דרבנן (ר"ל דעצם קריאת המגילה הוי רק מדברי סופרים והיובו של קמן הוי ג"כ רק מדרבנן בכל המצוות) משא"כ גדול הוי חד דרבנן, ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן. והנה לעיל בסימן תרע"ה ס"ג הביא המחבר דיש מי שמכשיר בקמן שהגיע לחינוך שיכול להוציא אחרים בהדלקתו, וה"ה לענין קריאת המגילה, ועיין בעקרי דינים שכתב בשם סמ"א דח"י, דבמקום הדחק כשאין שם אנשים בקיאים במקרא מגילה, יכול להוציאם קמן שהגיע לחינוך:

Rules of lighting Shabbat candles

Q

Is there a minimum time that Shabbat and *Yom Tov* candles must remain lit?

3. שולחן ערוך אורח חיים

סימן רעג סעיף ז

י"א שאין מקדשים אלא לאור הנר, וי"א שאין הקידוש תלוי בנר ואם הוא נהנה בחצר יותר מפני האויר או מפני הזכוכים, מקדש בחצר ואוכל שם אע"פ שאינו רואה הנר, שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, והכי מסתברא.

4. שמירת שבת כהלכתה פרק מג סעי' יז

לכתחילה יש להיזהר שהנרות שמברכים עליהם ידלקו עד גמר הסעודה, ולפחות ידלקו בשעת קידוש ותחילת הסעודה. והמדליק נרות שבת קטנים הכבים אחרי זמן קצר, אם לא נהנה מהם לצורכי סעודת שבת, הרי זה לא קיים את המצוה ובירך לבטלה.

1. שולחן ערוך אורח חיים

סימן רסג סעיף ד

לא יקדים למהר להדליקו בעוד היום גדול שאז אינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת; וגם לא יאחר. ואם רוצה להדליק נר בעוד היום גדול ולקבל עליו שבת מיד, רשאי כי כיון שמקבל עליו שבת מיד אין זו הקדמה, ובלבד שיהא מפלג המנחה ולמעלה שהוא שעה ורביע קודם הלילה. הגה: וע"ל סימן רס"ז. ואם היה הנר דלוק מבעוד היום גדול, יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך שבת (טור).

2. משנה ברורה סימן רסג ס"ק מה

ועיקר הדלקה תלויה בנרות שמדליקין על השלחן - היינו דיברך עליהן ולא על שאר הנרות, לפי שעיקר המצוה לכתחלה הן הנרות שאוכלין לאורן, וראוי שתהא הברכה עליהן, ואפילו על נר אחד סגי [מ"א]. מיהו: אם יש הרבה נשים, ואין לכל אחת שלחן בפני עצמה, יכולה לברך על הנרות שעומדים בבית בשאר מקומות, כגון על הנרות שדולקין על המנורה התלויה באמצע הבית וכחאי גוונא, דכללא נקמינן: דבכל מקום שמדליק כדי לעשות שם איזה תשמיש, איכא משום שלום בית וראוי לברך:

Swimming on Shabbat

Q Is it permitted to swim on Shabbat? If so, is an *eiruv* required?
Can one use a towel to dry off?

3. שמירת שבת כהלכתה פרק יד סעי' כ
מותר לנגב את הגוף וגם את השערות, אבל אסור לסחוט את השערות שלא בדרך ניגוב. ובמקום צער מותר להכך בשערות הרטובות, ואין לאסור משום סחיטת המים מהן, וראה להלן סעיף מב.

1. משנה וגמרא, ביצה דף לו עמוד ב
משנה. כל שחייבין עליו משום שבות, משום רשות, משום מצוה, בשבת - חייבין עליו ביום טוב. ואלו הן משום שבות: לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים, ...
גמרא. ... ולא שטין על פני המים - גזרה שמא יעשה חבית של שייטין.

4. שולחן ערוך אורח חיים
סימן שלט סעיף ב
אין שטין על פני המים, אפילו בכריכה שבחצר, מפני שכשהמים נעקרים ויוצאים חוץ לכריכה דמי לנהר. ואם יש לה שפה סביב, מותר, דכיון דאפילו נעקרו המים השפה מחזרת אותם למקומם, הוי ליה ככלי, וליכא למגזר ביה שמא יעשה חבית של שייטין.

2. גמרא, שבת דף מ עמוד ב
עד דף מא עמוד א
אמר רבי זירא: אנה הזיתיה לרבי אבהו דשט באמבטי, ולא ידענא אי עקר אי לא עקר. - פשיטא דלא עקר. דתניא: לא ישוט אדם בכריכה מלאה מים, ואפילו עומדת בחצר! - לא קשיא, הא - דלית ליה גידודי, הא - דאית ליה גידודי.

5. משנה ברורה סימן שכו ס"ק כא
הרוחץ בנהר וכו' - כתבו הפוסקים דנהגו שלא לרחוץ כלל בנהר או במקוה, דמצוי לבוא לידי סחיטת שער ועוד כמה טעמים, עיין במגן אברהם; ולענין טבילה, עיין לקמיה. מיהו ידיו ורגליו מותר לרחוץ בנהר כשמנגב קודם שילך די אמות [א"ר].

רש"י שם
ולא ידענא אי עקר - רגליו מן הארץ, דקסבר: כי תגן אין שטין על פני המים במשילין פירות - בנהר גדול תגן, דאיכא למגזר שמא יעשה חבית של שייטין, כדאמרין התם, אבל באמבטי - לא.
דלית ליה גידודי - שאין שפתה גבוהה שיהיו המים עמוקים אצל שפתה כמו באמצע, דכיון שאין עמוקים שם, כי מטי סמוך לשפתה - נועץ רגליו בקרקע וחופר, וממחה העפר לתוך המים ודמי למגבל, ולי נראה: דאית ליה גידודי שרי דלא דמי לנהר, אלא לכלי, דלית ליה גידודי - דמיא לנהר, ואסור.

Use of hearing aid on Shabbat

Q Is it permitted to use a hearing aid on Shabbat, or does the electrical mechanism make it forbidden or problematic?

המדבר משתמש בכלי שיר המגביה קולו, שזה אסרו חז"ל משום שמא יתקן כלי שיר, אבל כשמדבר לחרש שיש לו מכונה כזו תחת בגדיו, הריהו מדבר כדרכו ולא שייך לקרותו משתמש בכלי שיר, רק החרש משתמש בכלי זה לקלוט דיבורו של המדבר, ולו לא שייך לאסרו מטעם משתמש בכלי שיר, כיון שהוא אינו משמיע קול, ואינו עושה מעשה כלל. א וגם הני מעמים האחרים לא שייכו בזה, דלא הוי אוושא מילתא ועובדא דחול, כיון דהמכונה תחת בגדיו מכוסה ואינו נראה (וזה מפני הכושה, וכמוכן) ואם נפסוק לו שאסור להעריך בשבת שזה איסור גמור, רק נתיר לו כשנערך מעייש (=מערב שבת), לא שייך לומר שמא ישכח ויעריך או יתקן בשבת עצמו, כמו שאין אנו חוששין להשתמש בחשמל הדולק מעייש, אע"ג דבימות החול כל אחד מורגל כשהולך מחדר לחדר מבעיר או מכבה החשמל, ולא גזרינן שיעשה כן גם בימות שבת ויו"ט, דבכלל אין בידינו כח לגזור גזירות מעצמנו רק גזירות שגזרו חכמי השי"ס, עיי' הח"מ פ"ה הלכ"י חומ"צ הי"ב וז"ל אין לנו לגזור גזירות אחר דורות האחרונים, וכן ברא"ש פ"ב משבת סימן ט"ו וז"ל תמיהני האיך יכלו הגאונים לגזור גזירות אחר שסתם רי' אשי השי"ס. ולא דמי לרם-קול שכמעט אי אפשר להשתמש בו אם לא בהתיקונים שמביאים לידי חילול שבת גמור, שזה אנו רואים בעינינו ועל המציאות אין להתווכח, אבל במכונת-שמיעה כשנפסק לו ברור שאסור בשבת לעשות ולהעריך מה בהמכונה, אין לחשוש שיעבור או ישכח ויעשה, וממילא לא שייך כל הני החששות שברם-קול, באופן שבצדק כתבתי, כשנערך מעייש אפשר יהי מותר אף בשבת להשתמש בו וצ"ע, כלומר מפני שעת הדחק של החרש להקל עליו השמיעה יש לעיין בזה אם יש לצדד איזה היתר.

1. שו"ת חלקת יעקב או"ח סימן קכ

(א) והנה לדבר בשבת ויו"ט ברם-קול ודאי דאסור, וכמו שהאריך בזה הרב הגאון ולדנברג מירושלים בספרו ציץ אליעזר ח"ד, שעמד על המחקר להתוודע אופן וצד המעכניק בזה, ואחר ביאור ההלכה בזה מסקנתו, שהדיבור עצמו דרך הרם-קול אינו גורם לשום הדלקה או כיבוי בכח החשמל, והולדת כח חשמל שאינו מושג באחד מחמשת החושים אין בו משום איסור מוליד, רק שהאיסור ברור בזה ממעמים אחרים:

א. משום השמעת קול בכלי שיר, שאסור בשבת ויו"ט משום שמא יתקן כלי שיר, שאסרו חז"ל ונפסק ברמב"ם ופשוטיה. ב. שכ"ח מאד הרבה פעמים שבאמצע הנאום מתקלקל הרם-קול, והמכונאי עושה כמה תיקונים מיגעים, שאין ההדיוט יכול לעשותם בשום אופן, ונמצא שעוברים משום מתקן כלי שיר ממש.

ג. כמה פעמים מתקלקל גם מנורות הדולקים, ובתיקון הרם-קול באים לידי כיבוי והבערה ממש.

ד. שבמשך זמן הנאום לא יוכל להימלט לסבב הרגולאטור, שהמומחה עומד בתמידות על המשמר לסובבו בכדי לכיין את הקול שיצא צלול במדה הראוי ויוכלו לשמוע. גם כלי-מכשיר הרם-קול, העומד לפני הנואם, המכונאי ברצותו מאריך וברצותו מקצר בהתאם לשיעור קומת גבהו של האדם המדבר לתוכו.

ה. נוסף לזה יש עוד חשש אוושא מילתא, כמו ברחים של מים בס"י רנ"ב סעי' ה', ומשום עובדין דחול, עיי"ש בארוכה - באופן שלדבר בשבת ויו"ט ברם-קול פשיטא דאסור.

(ב) ברם בנייד לא שייכו כל הנהו מעמא - משום השמעת קול בכלי שיר, חילוקו מבואר, דכשהוא מדבר ברם-קול, הרי

2. שולחן ערוך אורח חיים

ורמ"א ס"י שלח סעי' א

השמעת קול בכלי שיר, אסור, אבל להקיש על הדלת וכיוצא בזה, כשאינו דרך שיר, מותר. הגה: וכן אם לא עבד מעשה, שרי. ולכן אלו שקורין להבריהם ומצפצפים בפיהם כמו צפור, מותר לעשותו בשבת (הגהות אלפסי). ואסור להכות בשבת על הדלת בסבעת הקבוע בדלת, אע"פ שאינו מכון לשיר, מ"מ הואיל והכלי מיוחד לכך, אסור. ולכן אסור לשמש להכות על הדלת לקרוא לבית הכנסת עיי' הכלי המיוחד לכך, אלא מכה בידו על הדלת (אגור וב"י בשם פסקי תוספות דעירובין).

Use of hearing aid on Shabbat

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' שח סעי' ג

כלי שמלאכתו לאיסור, מותר למלטלו, (ואם נשתמש לאיסור בבין השמשות כגון נר שהודלק ע"ל סי' רע"ט), בין לצורך גופו כגון קורננס של זהבים או נפחים לפצוץ בו אגוזים, קורדס לחתוך בו דבילה; בין לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ומותר לו ליטול משם ולהניחו באיזה מקום שירצה; אבל מחמה לצל, דהיינו שאינו צריך למלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב שם, אסור.

3. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים סי' רנב סעי' ה

ומותר לפתוח מים לגנה והם נמשכים והולכים בכל השבת; ולהניח קילור (סם של רפואה שנותנין על העין) עבה על העין אע"פ שאסור להניחו בשבת, ... דאין אדם מצווה על שביתת כלים ... ומותר לתת חטים לתוך רחיים של מים, סמוך לחשיכה. הנה: ולא חיישנן להשמעת קול, שיאמרו רחיים של פלוגי טוחנות בשבת. ויש אוסרים ברחיים ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול (טור ותוספות והרא"ש פ"ק דשבת, וסמ"ג וסמ"ק וסו"ת והגה"מ פ"ו ותשובת מהרי"ו סימן ק"ל ואגור) והכי נהוג לכתחלה, מיהו במקום פסידא יש להקל כמו שנתבאר לעיל סוף סימן רמ"ד. ומותר להעמיד כלי משקולת שקורין זיינע"ר מערב שבת, אע"פ שמשמיע קול להודיע השעות בשבת, כי הכל יודעים שדרך להעמידו מאתמול (טור, ועיין לקמן סימן של"ח).

משנה ברורה שם ס"ק מח

ובכל מקום - כלל בזה כל כיוצא בזה המשמיע קול דאושא מילתא ואיכא זילותא לשבתא, וכמו שכתב בד"מ. ואם הריחיים של אי"י בודאי שרי לתת לתוכה מבעוד יום וה"ה אם השכירו לא"י ואם הישראל מסר לא"י (=לאינו יהודי) התבואה מבעוד יום, אז אף אם הא"י מוחן אותם בשבת שרי בקצין דא"י אדעתיה דנפשיה עביד רק שלא יעמוד ישראל אצלו דמחוי כשלוחו כמ"ש סוף סימן ש"ז. ולצורך הפסח מותר לישראל להיות עומד שם לראות שלא יתחמץ וכן מותר להושיב שומר שלא יגנוב הא"י, ובלבד שלא ידבר עמו בשום עסק וכמו שכתבנו לעיל בסוף סימן רמ"ד [אחרונים]:

Kashrut of milk that was milked on Shabbat

Q Does milk that was drawn from a cow on Shabbat by a Jew without employing any of the halachic solutions become not kosher because of the violation?

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' צט סעי' ה
 אין מבטלין איסור לכתחלה, ואפילו נפל לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו, אין מוסיפין עליו היתר כדי לבטלו. עבר וביטלו, או שריבה עליו, אם בשוגג, מותר. ואם במזיד, אסור למבטל עצמו, אם הוא שלו, וכן למי שנתבטל בשבילו.

5. גמרא, ביצה דף כד עמוד ב
 אמר רב פפא: הלכתא: נכרי שהביא דרוך לישראל ביום טוב, אם יש מאותו המין במחובר - אסור, ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו.

תוספות שם ד"ה "ולערב"
 ... והקשה הר"י: לפרש"י דפירש דלכך בעינן כדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב, אי"כ המבשל בשבת בשוגג אמאי יאכל, הא נהנה ממלאכת שבת? אלא ודאי אין זה המעם אלא המעם שמא יאמר לנכרי לך ולקמ, ומזה המעם אסורים עד מוצאי י"ט האחרון בכדי שיעשו, דאי אמרת דמותרין במוצאי יום טוב ראשון, חיישינן שמא יאמר לנכרי ביי"ט ראשון לך והביא כדי לאכול מהן בשני, ואם כן עייב לילה הראויה לעשייה קאמר

1. גמרא, כתובות דף לד עמוד א
 דתניא: המבשל בשבת, בשוגג - יאכל, במזיד - לא יאכל, דברי ר' מאיר: ר' יהודה אומר: בשוגג - יאכל למוצאי שבת, במזיד - לא יאכל עולמית; רבי יוחנן הסנדלר אומר: בשוגג - יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים. מאי מעמא דרבי יוחנן הסנדלר? כדדריש ר' חייא אפיתחא דבי נשיאה: (שמות ל"א) "ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם" - מה קודש אסור באכילה, אף מעשה שבת אסורין באכילה. אי מה קודש אסור בהנאה, אף מעשה שבת אסור בהנאה? ת"ל: "לכם", שלכם יהא. יכול אפילו בשוגג ת"ל: "מחלליה מות יומת", במזיד אמרתי לך ולא בשוגג.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' שיח סעי' א
 המבשל בשבת, (או שעשה אחת משאר מלאכות), (טור), במזיד, אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד; ובשוגג, אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם, לו מיד; (ואם אמר לאינו יהודי לעשות לו מלאכה בשבת, ע"ל סימן שי"ז סעיף כ"י).

3. מגן אברהם אורח חיים סי' שיח ס"ק ב
 נ"ל דלמי שנתבשל בשבילו הוי ג"כ דינו כמו הוא עצמו, כמ"ש בי"ד סי' צ"ט ס"ה, דה"ל מעמא משום קנסא. ומיהו מדברי הרב בית יוסף שם משמע דוקא התם חיישינן שיאמר לעכו"ם לבטלו, אבל הכא הא בלאו הכי צריך להמתין בכדי שיעשה כשביטלו עכו"ם, ולישראל לא חיישינן, דאין אדם חוטא ולא לו, עמי רנ"ג ס"א:

Making Havdala on Sunday

Q My wife did not feel well on *Motzaei Shabbat* (Saturday night) and went to sleep before I made *Havdala*. I decided to wait until she was ready, which ended up being the next morning. Should I have made a full Havdala on Sunday, including the *berachot* on *besamim* and *ner* (Havdala candle)?

לא פליגי רבותיו והוא אלא שלפי רבותיו אם הגיע זמן התפלה ויכול לעסוק ועדיין יש להן שהות להתפלל יעסקו בו, ואם לאו לא יבטלו מתפלה. ולפירשיי אפי' אם יעבור זמן התפלה יתעסקו בו. וא"כ בנדון זה בין דזמן ההבדלה כל יום המחרת וכל השבת כולה, אע"פ שלא היה יכול להבדיל קודם שנקבר מתו, יבדיל לאחר שנקבר מתו כדפרישית.

1. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי'

רצו סעי' ח

נשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקידוש, ויש מי שחולק. הגה: ע"כ לא יבדילו לעצמן רק ישמעו הבדלה מן האנשים.

2. גמרא, פסחים דף קו עמוד א

אמרי בני רבי חייא: מי שלא הבדיל במוצאי שבת - מבדיל והולך בכל השבת כולו. ועד כמה? - אמר רבי זירא: עד רביעי בשבת.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' רצט סעי' א
אסור לאכול שום דבר, או אפילו לשתות יין או שאר משקין חוץ ממים, משתחשך עד שיבדיל ...

3. רא"ש, ברכות פרק ג סי' ב

[דף יח ע"א] פטור מק"ש וזמן התפלה וזמן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. אמרו שפעם אחת היה ר"י ז"ל אונן ואכל בלא הבדלה. א"ל תלמידיו: ונבדיל לפניך. אמר להם: האמרינן בירושלמי: אם ברכו אין עונה אחריהם אמין? ולמחרתו כשבא מבית הקברות, אמרו לו: למה אינך עושה הבדלה, האמרינן טעם מבדיל? והשיב להם מאחר שהייתי פטור אמש בשעת חיוב הבדלה משום שהייתי אונן גם עתה פטור אני, שכן מצינו בפרק קמא דחגיגה (דף ט א) חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני כיון שנדחה ביום ראשון שוב אינו חייב ביום שני. וה"ר מאיר ז"ל דנורנבערג כתב בהלכות שמחות שלו: מי שיש לו מת בשבת ולא נקבר עד למחר ולא הבדיל במוצאי שבת נ"ל שמותר לאכול בלא הבדלה... וביום המחרת לאחר שנקבר מתו אסור לאכול עד שיבדיל, דהא קי"ל בערבי פסחים (דף קו ב וקז א) טעם מבדיל. ואמרי' נמי: מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה. והא דאמרינן בפרק מי שמתו: נושאי המטה וחילופיהן וכו' עד אלו ואלו פטורין מן התפלה, ופירשיי וזה לשוננו: פטורין מן התפלה דלאו דאורייתא היא, ורבותינו פירשו לפי שיש להן עוד שהות. ול"נ שאין זה לשון פטורין. ואין להקשות על דברי מפרשיי דמשמע כיון שפטורין ההיא שעתא פטורין עולמית, דהא ודאי ליתא, דמי לא מודה רש"י דאם קברו את המת ויש שהות ביום שיוכלו להתפלל שמתפללין ועד כאן (סי"א על כרחק)

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' צט סעי' ו
שכה ולא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל עד סוף יום ג'. וי"א שאינו מבדיל אלא כל יום ראשון ולא יותר, ודוקא בורא פרי הגפן והמבדיל בין קודש לחול, אבל על הנר ובשמים אינו מברך אלא במוצאי שבת.

משנה ברורה שם סי' ק יח

אבל על הנר וכו' - דברכת על האור משום דבמוצאי שבת הוא זמן בריאתו. ועל הבשמים נמי משום כדי להשיב נפש הכואבת ביציאת נשמה יתירה, וכל זה לא שייך במוצאי שבת ואילך [עו"ש]:

6. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים

סי' רצח סעי' א

מברך על הנר: בורא מאורי האש, אם יש לו וא"צ לחזור אחריו. וה"מ במוצאי שבת, אבל במוצאי יוה"כ י"א שמהזיר אחריו. הגה: מי שאין לו כוס להבדיל, כשרואה האש מברך עליו, וכן הבשמים (פור).

Grape juice for Kiddush

Q I have heard that one should make *Kiddush* on wine rather than grape juice. Is this true, and, if so, does that mean that grape juice is not valid for Kiddush?

5. רש"ם מסכת בבא בתרא דף צו

עמוד ב

יין קוסם - הוא יין הנמכר בחנות ופסול הוא, דלא הוי שכר ולא ראוי להיות שכר כיון מגתו, דסופו מיהא להיות שכר.

6. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ד

בענין מיין ענבים משוחזר, שממעטים עייני אידויו את המיין עד שנשאר תמצית שהוא רק אחד מחמשה ממה שהיה קודם, ולאחר זמן כשזה כבר מיועד למכירה, מוסיפים עליהם מים עוד ארבע המישיות כשיעור שהיה קודם, וגם הטעם חוזר להיות כמעט כמו שהיה מקודם, ורבים נוהגים לברך על זה בורא פרי הגפן וגם מקדשים עייני בשבת. אולם לענין נראה לפקפק בזה, דאפשר שבמיין ענבים רק אותם המשקין שיצאו ממש מהענבים הוא דחשיב יין, אבל לא המים שמוסיפים, דאף שגם ארבע החמישיות שהיו קודם בתוך המיין ונתאדו הם גייב ממש כמו מים, מיימ הואיל והמים האלה היו ממש בתוך הענבים הרי זה חשיב שפיר יין; אבל לאחר שנשאר רק תמצית והוסיפו עייני מים, יתכן דאף אם הטעם הוא ממש כבתחילה, אפשר דאין זה חשיב יין אלא מים שהטעם שלהם הוא כמו של מיין ענבים, וכייש כשהטעם נשתנה קצת ואין הטעם ממש כמו שהיה קודם, דאפשר שיש לברך על זה שהכל ולא בפה"ג; ולא דמי ליין של צמוקים דכשר בדיעבד לנסכים כדתניא בבב"ב צ"ז ע"ב, ועכ"פ לענין ברכה יש סוברים שאפילו אם הצמוקים הם מעט יותר מאחד מששה מהמים הייב חשיב יין, דשאני התם דכיון שהכל תוסם אח"כ יחד עם הצמוקים, נשתנו גם המים להיות יין, כמבואר בבב"ב ובמג"א או"ח סי' תס"ב, דנשתנה המים להיות יין אף גם לענין זה שיש להם דין כמו מי פירות שאין מחמיצים.

1. גמרא, בבא בתרא דף צו עמוד א עד

עמוד ב

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח. למעוטי מאי? אילימא למעוטי יין מגתו, והא תאני ר' חייא: יין מגתו לא יביא, ואם הביא - כשר; וכיון דאם הביא כשר, אנן אפילו לכתחלה נמי! דאמר רבא: סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום!

2. שולחן ערוך אורח חיים

סי' רעב סעי' ב, ג

יין מגתו מקדשין עליו; וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום.
מקדשין על יין שבפי החבית, אע"פ שיש בו קמחין. הגה: ויש אוסרין לקדש עליו אלא יסננו תחלה להעביר הקמחין. (הגהות מרדכי פרק המוכר פירות וכ"י בשם א"ח ותוס') ועל יין שבשולי החבית, אע"פ שיש בו שמרים; ועל יין שחור; ועל יין מתוק; ועל יין דריחיה חלא ומעמיה חמרא. ומ"מ מצוה לברור יין טוב לקדש עליו.

3. משנה ברורה שם ס"ק ה

יין מגתו - ומכל מקום מצוה מן המוכחר ביין ישן, והיינו כשכבר עבר עליו מי יום:

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' רעב סעי' ח

מקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש, וי"א שאין מקדשין עליהם. הגה: והמנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל או שיש בו דבש (אגור).

Giving a baby a rattle on Shabbat

Q

May I give my baby a rattle to play with on Shabbat?

4. גמרא, יבמות דף קיד עמוד א

אלמא קסבר: קמן אוכל נבלות - אין ב"ד מצווין להפרישו... תא שמע: לא תאכלום כי שקץ הם - לא תאכלום, להזהיר הגדולים על הקטנים; מאי לאו דאמר להו לא תאכלו לא, דלא ליספו ליה בידים.

5. ביאור הלכה ס"י שמג סעי' א

מדברי סופרים וכן וכו' - ודעת הרשב"א והרי"ן דאם התינוק צריך לכך, מותר אפילו לספות לו בידים דבר שהוא אסור מדרבנן; אך המחבר סתם לדינא כדעת החולקים עליהם ואוסרים בכל גווני. וכתב בתשובת רבינו עקיבא איגר על דבר מלמול הספרים לבית הכנסת במקום שאין עירוב ע"י תינוק, אי יש לסמוך בזה על הרשב"א דאיסור דרבנן ספינן ליה בידים, והשיב דזה אינו, דהא הרי"ן כתב בפרק כ"כ להדיא דאף להרשב"א ספינן ליה רק לצרכו ולא לצרכנו, ואדרבה מחינן בידים, ויש תקנה ליתן להתינוק חומש וסידור שישא לבהכ"נ לצורך עצמו להתפלל ולשמוע קריאת התורה, וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד:

6. גמרא, יבמות דף קיג עמוד ב

עד דף קיד עמוד א

רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא ברשות הרבים בשבתא, אתא לקמיה דרבי פדת, אמר ליה: זיל דבר מלי ומליא ולימילו התם, דאי משכחי להו מייתי להו. אלמא קסבר: קמן אוכל נבלות - אין ב"ד מצווין להפרישו.

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שלח סעי' א

השמעת קול בכלי שיר, אסור, אבל להקיש על הדלת וכיוצא בזה, כשאינו דרך שיר, מותר. הגה: וכן אם לא עבד מעשה, שרי. ולכן אלו שקורין לחבריהם ומצפצפים בפיהם כמו צפור, מותר לעשותו בשבת (הגהות אלפסי). ואסור להכות בשבת על הדלת במטבעת הקבוע בדלת, אע"פ שאינו מכויף לשיר, מ"מ הואיל והכלי מיוחד לכך, אסור. ולכן אסור לשמש להכות על הדלת לקרוא לבית הכנסת ע"י הכלי המיוחד לכך, אלא מכה בידו על הדלת (אגור וכו"י בשם פסקי תוספות דעירובין).

2. ביאור הלכה שם ד"ה הואיל

... ועוד יש לומר באופן אחר, דהא דפסק רמ"א דבכלי המיוחד להשמיע קול אסור, לאו משום דהוא שבות גמור אלא משום דמיהוי כעובדא דחול, וכן משמע קצת בפמ"ג סק"ג וכן בספר תוספות שבת שמתיר להקיש על הדלת בכלי המיוחד רק לשבת [ע"י בסימן שכ"ז ס"ד במ"א ובטור שם], וא"כ לפי מאי דמבואר בסימן שלי"ג ס"א בהג"ה דשבות מותר לצורך מצוה, והיינו דבר שהוא רק משום עובדא דחול וכמו שכתב הפמ"ג שם [דבשבות גמור בודאי אסור לעשות בעצמו]; וא"כ בעניננו כשאינו יכול לכנוס לביתו בלילה לישן, אין לך צורך שבת יותר מזה [ואין לסתור דבר זה ממה דאיתא בירושלמי והובא ברא"ש וכו"י, דרבין היה ישן על השער מפני שלא רצה להקיש על הדלת, דהתם הלא סבר דאולודי קלא ג"כ אסור ולא דוקא כלי שיר ממש, וא"כ הוי שבות גמור ולא שרינן משום צורך שבת, משא"כ לדין דפסקינן כרבא דלא אסרו אלא קול של שיר אבל אולודי קלא לא אסרו כלל, נוכל לומר בפשיטות דמה שאסרו בכלי המיוחד להשמיע קול הוא רק משום עובדא דחול, וא"כ לצורך מצוה שרי]. אך כ"ז כתבנו למצוא אופן במקום הדחק, אבל לכתחלה צריך לזרו את עצמו שלא יבוא לזה.

3. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים ס"י שמג סעי' א

קמן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו (מאיסור דאורייתא); ולהאכילו בידים, אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפי" בדברים שהם משום שבות. הגה: וי"א דכל זה בקמן דלא הגיע לחינוך, אבל הגיע לחינוך צריכים להפרישו.

Killing mosquitoes on Shabbat

Q Is it permitted to kill mosquitoes on Shabbat? There are a lot of mosquitoes in my area. They cause my family much grief and, perhaps, even danger.

3. שולחן ערוך אורח חיים

סי' שטז סעי' ט, י

פרעושה, הנקרא ברגו"ת בלשון ערב, אסור לצודו אא"כ הוא על בשרו ועוקצו, ואסור להרגו.

כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי, נהרגים בשבת אפילו אין רצין אחריו; ושאר מזיקין, כגון: נחש ועקרב מקום שאינם ממיתין, אם רצין אחריו, מותר להרגם; ואם לאו, אסור. אבל מותר לדורסם לפי תומו, ואפילו במתכוין אלא שמראה עצמו כאילו אינו מכוין.

משנה ברורה שם ס"ק מו

אם רצין וכו' - לדעת הרמב"ם דמחייב במלאכה שאין צריך לגופה, צ"ל דהכי קאמר: שאין ממיתין ודאי אלא הוא ספק פקוח נפש, ולכן ברצין אחריו איכא חשש סכנתא ושרי. מיהו לדידן, דסבירא לן מלאכה שאין צריכה לגופה מדרבנן הוא דאסירא, אף שאין ספק פקוח נפש כלל שרי משום צערא בעלמא כדי שלא יוזק. ודוקא אלו וכל כי האי גוונא שמזיקין הן בטבען ונשיכתן נשיכה עוקצת אלא שאין דרכן להמית בזה המקום, משא"כ פרעושה דלעיל וכל רמשים קטנים כהאי גוונא, דאף ע"י עקיצתן ליכא צער כולי האי, בהני אסור להורגן אף כשהם עוקצין אותו אלא יבריחם מעליו [ב"י].

1. גמרא, שבת דף קו עמוד ב

הצד הנבין, גזין, צרעין ויתושין בשבת - חייב, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כל שבמינו ניצוד - חייב, וכל שאין במינו ניצוד - פטור.

2. תוספות מסכת שבת דף קו עמוד ב

הצד את הפרעושה כו' ר"י פומר - משמע דפטור אבל אסור. ואומר ר"י בשם הרב פורת: דאפ"ה אם נושך האדם, מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו, דמשום צער שרי. אבל אם הוא באותו ענין על האדם שאינו ירא שינשכנו, כגון על סרבלו מבחוץ, אסור ליטלו, אבל יכול להפילו מעליו.

Clearing a table that will not be used again on Shabbat

Q How does one deal with dishes and food that remain at the end of a Shabbat meal when he will not need them again on Shabbat. How does one avoid problems of *hachana* (preparations for after Shabbat)?

והמעם דאין כאן משום הכנה משבת לחול, ביאר יפה בתש"ו מהרש"ג (ח"א או"ח סי' ס"א), דכיון שאין כוונתו בזה להרויח העבודה בחול, רק שהדבר מוכרח להיות בשבת דוקא, שלא תגנב או כדי שלא תתקלקל מחוס השמש עיי"ש, כן הוא בנדיד ממש דהכוונה רק שלא תתקלקל אין בזה משום איסור הכנה לחול.

1. שמירת שבת כהלכתה פרק כח סעי' ע
הכנה פירושה - כל דבר שאדם עושה, והוא אינו לצורך אותו היום, אפילו אין בו אלא טורח מועט, ואפילו אם הוא נגמר רק באמירה גרידא. אולם כל שעושה בפעולה אחת לשבת ולמוצאי שבת גם יחד, בלי כל טורח יתר, לית לן בה.

4. שו"ת מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סימן לו
מש"כ בשש"כ פרק כ"ח הערה קצ, דיש להתיר כמה אופני הכנה ממעם "שרגילים לעשותם בלי לחשוב על הצורך, הה"נ דשרי לצורך חול". כוונתי רק על כעין החזרת ספר למקומו או אוכלין למקרר, וכן אם דרכו ליקח תמיד שעון אף שאינו חושב שיצטרך לו לבו ביום או משקפיים לקריאה וגם כדי לראות מרחוק בלי לחשוב כלל שיצטרך גם לבו ביום, או לובש עניבה כשהולך בין אנשים דשפיר שרי אפי"י יגיע לבין אנשים כשכבר לילה, וכן דבר המותר להעביר מחמה לצל כגון ככר לחם או פירות וכדומה שגם בלי חשש של "הפסד" רגילים להעבירם מחמה לצל, משא"כ רדיית פת במג"א סי' רנ"ד סקכ"ג או כפית כלי על ביצה שהוא מוקצה דאיתא במג"א סי' שכ"א סק"ז בשם מהר"י להתיר רק ממעם פסידא, שנעשים רק במתכוין ולא "דרך שיגרא", אז יש חילוקים....

לשרות במים כלים עם שיירי מאכל, אם עיי' נתינת המים אינו מדיח את הכלי בידיים רק מונע את הלכלוך מלהתדבק, הי"ז חשיב רק כמונע לכלוך גרוע מהכלי, ולא דמי לכופה בלי על ביצה, דהכא הרי ממש באופן טבעי הולך ומתדבק, ולכן אינני יודע כעת אם גם הכנה כזו אוסרים חכמים אפי"י אם מתכוין להדיח להקל את המורה בימות החול... ונתינת מים לכלי שלא יוסף להתדבק שפיר רגילים בכך...

2. משנה ברורה סי' שכא ס"ק כא

אפור למלוח וכ"ו - דהא דמתירין לעיל בביצה למלחה, היינו לצורך אותה סעודה אבל למלוח הבשר וביצה כדי להניח לאחר זמן דמי לעיבוד וכבישה. והנה דעת המ"א וט"ז דאפילו דעתו לאכול ביומו, אם הוא לצורך סעודה אחרת יש ליוזר בזה [והיינו כשהסעודה אחרת נמשך זמן רב אחר סעודה ראשונה]. אבל הא"ר מצדד דאין לאסור רק אם בדעתו להניח לאחר שבת, וכן משמע מביאור הגר"א ובפרט אם העת חם והוא עושה כן כדי שלא יסריח, בודאי יש להקל לצורך סעודה אחרת דגם הט"ז מתיר בזה ... ומ"מ נראה דאסור להדיח הבשר שלא נמלח כשחל יום ג' להיות בשבת וכדי שלא יאסר אח"כ לבישול, כיון שאין רוצה לאכול היום וגם אין דרך לאכול חי ניכר שעושה לצורך חול, ואפילו עיי' אינו יהודי אסור להדיח, שאין כאן הפסד כ"כ אם לא ידיחנו שיוכל לאכול צלי, כ"כ המג"א ...

3. שו"ת מנחת יצחק חלק ח סי' כד

הנה הנדון [לשים אוכל לתוך מקפוא (freezer) בשבת] נחלק בתרתי: אי - אוכל יבש. בי - דבר לח שעיי' החקפאה במקרר יתקרש, והנה באוכל יבש בודאי אין חשש, אף שעיי' החקפאה נעשה קשה כאבן, מ"מ אין כאן לא מוליד ולא נולד, ויש לדון רק משום הכנה משבת וי"ט לחול, והרי מוכח מהמבואר בש"ע /או"ח/ (סי' ש"ח), דאין גם משום הכי, דהרי נדונינו דומה להמבואר שם דכלי שמלאכתה להיתר מותר למלטלה מחמה לצל או שלא תגנב, היינו שאינו צריך כלל לשבת, רק כדי שלא תתקלקל מחמה מניחה בצל, או כדי שלא תגנב בחוץ מכניסה בפנים, כן הכא כדי שלא תתקלקל בחוץ מכניסה במקרר של הקפאה,

Doing work on Motzaei Shabbat before Havdala

Q On *Motzaei Shabbat*, I have a lot of laundry to do so I can send my children off to school for the week. It would be helpful if I could start the first load before my husband has returned from *shul*. However, I heard that it is a problem to do serious work before *Havdala*, even after saying *HaMavdil* (a shortened Havdala). Is that true, and does it apply in this case?

3. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים סי' רצט סעי' י

אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל, ואם הבדיל בתפלה מותר אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפלה אומר: המבדיל (בין הקודש ובין החול). בלא ברכה, ועושה מלאכה. הגה: וכן נשים שאינן מבדילין בתפלה יש ללמךן שיאמרו המבדיל בין קודש לחול קודם שיעשו מלאכה (כל בו). וי"א דכל זה במלאכה גמורה כגון כותב ואורג, אבל הדלקת הנר בעלמא או הוצאה מרשות לרשות אי"צ לזה (רי"י נייב ח"י"ט), ומה נתפשט המנהג להקל שמדליקים נרות מיד שאמרו הקהל ברכו, אבל העיקר כסברא ראשונה.

4. ט"ז אורח חיים שם ס"ק ט

כגון כותב ואורג - הביי הביא זה בשם רבי ירוחם וכתב עליו ואינו יודע מנין לו, דהא בגמרא א"ר אשי הוי אמרינן בין קודש לחול וסלתי סילתי, פרשיי חוטבין עצים, ומה מלאכה יש יותר בחטיבת עצים מבהדלקת הנר עכ"ל; וכ"כ בלבוש. וקשה: למה הביאו רמ"א להך חילוקא? וני"ל טעמא, דהא מן הדין אין כאן איסור מלאכה כלל אפי"ן אם לא התפלל עדיין, כיון דכבר אין כאן איסור שבת, אלא דחכמים הצריכו לתקן ולהבדיל על הכוס וכן שלא לעשות הפציו קודם שיבדיל, ומסתבר הוא שלא הצריכו לזה אלא במלאכה שהיא מלאכת אומן, דהיינו מה שאין יכולת ביד כל אדם כההיא דחטיבת עצים שיש בו מורח, אבל הדלקת נר והוצאה אין שייך אומן לזה, ויליף לה כיון שהזכירו בגמי סלתי סילתי לענין אמירת בין קודש לחול ולא אמר ומדליקים שרגא שזהו המצוי בכל לילה, משא"כ בחטיבת עצים שאינו מצוי כ"כ, דרוב אדם יש לו עצים בקועים בביתו שהוא מכין קודם שבת, אלא ודאי דקמ"ל דדוקא בזה שצריך אומן חייב לומר המבדיל בין קודש לחול ולא בכל האבות מלאכות כנלע"ד נכון:

1. משנה, שבת דף קנ עמוד א

לא ישכור אדם פועלים בשבת, ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. אין מחשיבין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות, אבל מחשיבין הוא לשמור, ומביא פירות בידו. כלל אמר אבא שאול: כל שאני זכאי באמירתו - רשאי אני להחשיך עליו.

גמרא, שם קנ עמוד ב

אבל מחשיבין. ואף על גב דלא אבדיל? והאמר רבי אלעזר בן אנמיגנום משום רבי אליעזר בן יעקב: אסור לו לאדם שיעשה הפציו קודם שיבדיל! וכי תימא - דאבדיל בתפלה, והאמר רב יהודה אמר שמואל: המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. וכי תימא - דאבדיל על הכוס, כוס בשדה מי איכא? תרגמא רבי נתן בר אמי קמיה דרבא: בין הניתות שנו. אמר ליה רבי אבא לרב אשי: במערבא אמרינן הכי: המבדיל בין קודש לחול, ועבדינן צורכין. אמר רב אשי: כי הוינא בי רב כהנא הוה אמר המבדיל בין קודש לחול ומסלתינן סילתי.

רש"י שם

המבדיל בין קודש לחול - להיכרא בעלמא, ללוות את המלך. ועבדינן צורכין - ואחר כך אנו מברכין על הכוס ברכה גמורה דהבדלה, וכל שכן דאי אבדיל בתפלה מותר לעשות צרכין, וחוזר ומבדיל על הכוס.

2. רמב"ם הל' שבת פרק כט הל' ו

מדברי סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין, ואף על פי שהבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס, ומאחר שיבדיל ויאמר בין קדש לחול מותר לו לעשות מלאכה אע"פ שלא הבדיל על הכוס ...

Doing work on Motzaei Shabbat before Havdala

7. טור אורח חיים סי' רצט

גרסינן בפרק מקום שנהגו: העושה מלאכה במוצאי שבתות וימים טובים אינו רואה סי' ברכה. ודוקא קודם הבדלה קאמר, כדאיתא בירושלמי: הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא; באפוקי שבתא לא מנהגא; עד דתתפני סדרא, פיי עד שישלימו סדר התפלה, מנהגא.

5. שער הציון סי' רצט ס"ק נא

... ודרך החיים מחמיר עוד יותר בזה, דאף לאחר שהבדיל בתפילה אין מותר רק להדליק הנר וכדומה, לא מלאכה שיש בה טורח ...

6. גמרא, פסחים דף נ עמוד ב

גופא: העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה, ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב ובמוצאי יום הכפורים, ובכל מקום שיש שם נידנוד עבירה, לאתווי תענית ציבור - אינו רואה סימן ברכה לעולם.

Eating on Shabbat by midday

Q I thought that one must make *Kiddush* on Shabbat morning by *chatzot* (astronomical midday). However, I cannot find a source for such a *halacha*. Does one exist?

3. רמב"ם הלכות שבת פרק ל הלכה ט
חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, אחת ערבית ואחת שהרית ואחת במנחה ...

4. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים ס" רפח סעי' א

אסור להתענות בשבת עד ו' שעות. הגה: ואפילו לומד ומתפלל, אסור (מרדכי פ"ק דשבת).

משנה ברורה שם ס"ק א

עד ו' שעות - דגם בחול האוכל אחר ו' שעות הוי כזורק אבן לחמת, ע"כ נקרא כמו תענית בשבת. ולשם תענית אפילו שעה אחת אסור; וע"כ שלא כדין עושין מקצת קהלות שמתענים בשבת עד סמוך לחצות על הגזרות, ואם טעים מידי קודם תפלת מוסף מותר להתאחר יותר משש שעות [פמ"ג]:

1. שער הציון ס"י רצא ס"ק ט

ונראה לי פשוט דאם לא היה לו כוס בבוקר, צריך להדר ולקדש קדם הסעודה בסעודה שלישית, דומיא דקידוש של לילה, דאם לא קידש, צריך לקדש כל היום בלן, וכנ"ל ברע"א ס"ח.

2. גמרא, פסחים דף קו עמוד א

תנו רבנן: (שמות כ) "זכור את יום השבת לקדשו" - זוכרהו על היין. אין לי אלא ביום, בלילה מניין תלמוד לומר: "זכור את יום השבת לקדשו". בלילה מניין? - אדרבה, עיקר קדושת בלילה הוא קדיש, דכי קדיש - תחלת יומא בעי לקידושו! ותו: בלילה מניין תלמוד לומר: "זכור את יום", תנא מיהדר אלילה וקא נסיב ליה קרא דימא! - הכי קאמר: "זכור את יום השבת לקדשו" - זוכרהו על היין בכניסתו. אין לי אלא בלילה, ביום מנין - תלמוד לומר: "זכור את יום השבת". ביום מאי מברך? - אמר רב יהודה: בורא פרי הגפן.

Making tea on Shabbat

Q

What is the proper way to make tea on Shabbat?

עלמא לידי איסור סקילה עייז, ואפילו אם ירצה ליתן את עלי הטיי"א לתוך הכלי אחר שיערה החמין לתוכה כדי שיהיה על המים שם כלי שני, גייב אסור כדקיי"ל בסעיף זה, דדבר שלא בא בחמין מלפני השבת, אין שורין בשבת אפילו בכלי שני, וכיי"ש לפי מה שמבואר בסעיף זה דיש דברים רכים קלי הבישול, שמתבשלים אפילו בהדחה מכלי שני, אפשר דיש בהעלים גייב חשש איסור דאורייתא אפילו באופן זה; ועיי"כ הסכימו האחרונים דיש לערות עליהם מעיי"ש רותחין מכלי ראשון, כדי שעיי"ז יהיה נקרא הטיי"א מבושל במקצת, דעירוי מבשל כדי קליפה, ויהפך בעת העירוי את הטיי"א היטב בתוך הרותחים מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, [ויותר טוב שיהיה מבושל ממש עיי"ה העמדה במקום שמתבשל] ואחיי"כ יריק את העסענס לכלי אחר כדי שישארו עלי הטיי"א יבשים, ויהיה מותר לו לערות אחיי"כ בשבת עליהם מים חמין מכלי ראשון, כיון שכבר נתבשלו מעיי"ש כדי דבר יבש דקיי"ל בסעיף זה דאין בו בישול אחר בישול אפילו אם נצטנן [ואחיי"כ מותר לו להחזיר גם מי העסענ"ס אלו הצוננים לתוך הכלי זה גופא, וכמו שכתבנו לעיל דדבר לח שנצטנן מותר לו ליתנו בתוך כלי שני רותח] דאם ישאר בו משקה העסענ"ס הרי קיי"ל דבלח יש בישול אחר בישול אם נצטנן, אם לא שמי העסענס הצוננים הם מרובין שלא יתחממו עיי"ה המים שמערה עליהן למחר, וכן הדין לענין קאוויי יזהר שלא יערה עליהם מים חמין מכלי ראשון, אם לא שעירה עליהם מאתמול והריק את המים מעליהן והמעם ככל הנ"ל [עיי"ן בתשובות חתם סופר סימן ע"ד ובפ"ת על או"ח]. ודע דאף שהתרנו לערות חמין על עלי הטיי"א והקאוויי אם נתן עליהם מאתמול מים מכ"ר, אעפ"כ יזהר שלא יעמיד את הטיי"א והקאוויי בתנור או בקאכלין אחר ששפך עליהם מים, דהא אין עירוי מבשל רק כדי קליפה, ואיי"כ לא נתבשל אתמול רק כדי קליפה ועכשיו עיי"ה העמדה בתנור יתבשל לגמרי. והנה אופן זה שבארנו אף שאין למחות ביד הנוהגים בו מ"מ כתבו האחרונים עציה המובחרת מזה, דהיינו שיתקן העסענס מעיי"ש לגמרי שלא יצטרך לערות לתוכו עוד רותחין למחר בשבת, ולמחר כשיצטרך לשותות יתן העסענס הצונן לתוך הכוס ששותה בו אחר שעירו המים חמין לתוכו ונעשה כלי שני. והיי"ה שמותר לתת לתוך הכוס הזה שהוא כ"ש חלב שנצטנן אבל אסור לערות עליהם מכלי ראשון וכדלעיל בס"ד, וכשהעסענס שלו אינו צונן הוא בודאי טוב לצאת בזה ידי כל הדעות:

1. גמרא, שבת דף מ עמוד ב

אמר רבי יצחק בר אבדימי: פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי, ואמר לי: טול בכלי שני ותן. שמע מינה תלת, שמע מינה: שמן יש בו משום בשול, ושמע מינה: כלי שני אינו מבשל, ושמע מינה: הפשרו זהו בשולו.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' שיח סעי' י אסור ליתן תבלין בקערה ולערות עליהן מכלי ראשון.

3. תוספות, שבת דף לט עמוד א

כל שבא בחמין מלפני השבת - פירוש שנתבשל לגמרי, כדמפרש לקמן בפרק חבית (דף קמה:) כגון תרנגולת דרבי אבא שורין אותה בחמין אפילו בכלי ראשון. יוכל שלא בא כוי מדיחין אותו: לפירוש רשב"א, דמפרש דעירוי ככלי שני אתי שפיר הכא, דאין שורין אותו בכלי ראשון אבל מדיחין אותו מכלי ראשון דרך עירוי; אבל לפר"ת, דמפרש דעירוי הוי ככלי ראשון, עיי"כ "מדיחין אותו" מכלי שני קאמר, ואיי"כ מאי איריא מדיחין, אפילו שורין נמי. ואומר ר"י: דאפילו בכלי שני אין שורין, דהואיל דהמים חמין מיחזי כמבשל, ואע"ג דתנן לקמן (דף מב:): אבל נתן לתוך הקערה או לתוך התמחוי, היינו דוקא תבלין שהן עשויין למתק את הקדירה ולא מיחזי כמבשל, אי"נ הי"ה שורין אותו כיון דאיירי בכלי שני, והא דנקט מדיחין לאשמעינן דאפילו הדחה הויא גמר מלאכה במניח הישן וקוליים האיספנין.

4. משנה ברורה סימן שיח ס"ק לט

... ועתה נבאר דין בישול עלי הטיי"א השייך בכמה ענינים לסעיף זה. הנה טיי"א בשבת פשוט בפוסקים דיש בו משום בישול ובמזיד יש בו איסור סקילה ובשוגג חיוב הטאת, ועיי"כ יש לזהר בו מאד ובעויה (=ובעוונותנו הרבים) רבים נכשלים בו ומקילין לעצמן בקולות שאין בהם ממש, ועיי"כ מוכרח אני לבאר אופני ההיתר והאיסור בזה בעזה"י. הנה לערות מכלי ראשון על עלי הטיי"א, יש בזה בודאי חשש אב מלאכה, דקיי"ל דעירוי מבשל כדי קליפה כדלקמן בסעיף יו"ד, וכל שכן אם יעמידנו אחיי"כ על התנור או בתוך הקאכלין עד שיהיה היד סולדת בו בודאי יבוא לכולי

Making tea on Shabbat

5. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים סימן שיח סעיף ה

יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אח"כ במשקה יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירין. הגה: בכלי שני, ויש מקילין אפילו בכלי ראשון, ונהגו לזוהר לכתחלה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו.

6. שו"ת אגרות משה

חלק או"ח ד סימן עד

(טו) הנה עלי המיי /עלי התה/ אינם מבושלים בעשייתם אלא רק מיובשים בחום. האם מותר להכין מיי בכלי שלישי בשבת.

תשובה: לעי"ד לא נראה כלל לומר דאיכא דברים שמתבשלים בכלי שלישי. דלא מצינו אלא שבכלי שני יש דברים המתבשלין וממילא מאחר שאין אנו יודעין יש לאסור כל דבר, ובכלי שלישי לא מצינו, ומשי"כ בעה"ש סימן שי"ח סעיף כ"ח דעינינו רואות שמי /שתה/ מתבשל גם בכלי שלישי לא מובן זה, ומה שרואין אנו בעינינו שמתאדמין המים, זה אינו ענין בשול, דאף בקרים ממש מתאדמין במשך זמן, וכ"ש בחמין כשאין היד סולדת ולא זהו ענין בשול... וא"כ אין לנו לומר מעצמנו כלום אלא מקבלה, וממילא הוא ככל סתם דברים דהוא בכלי שני ספק ובכלי שלישי יש להתיר.

Taking lactase pills on Shabbat

Q In order to digest milk properly, I need to take lactase pills. Is it permitted to take such pills on Shabbat, in light of the prohibition of *refuah* (medical treatment)?

5. שו"ת אגרות משה חלק או"ח ג סי' נד ואחר שנתבאר שראיות המג"א אינם כלום להב"י ודעימיה, היה מן הראוי גם לפסוק למעשה כהב"י והרמ"א והב"ח, אבל מ"מ כיון שהמג"א סובר כן ומשמע שגם הפמ"ג מסכים לו והביא כן מהלבוש, יש לנו להחמיר, אבל מ"מ רק בששייך ענין רפואה שהוא בבריא החלש במבצעו וע"י הרפואות נעשה לגוף בריא וחזק יש לאסור, ולא כשמתחזק מעט יותר ולא אף שמועילין שלא יחלה בנקל, שבזה יש להתיר למעשה כדכתבתי. ולכן רוב הוויטאמינים שאינם מבריאים את האדם הבריא לשנותו שיהיה מחלש במבצעו לבריא וחזק אלא שמחזקין אותו מעט כמו שמתחזק מאכילת בשר יותר מאכילת ירקות וכדומה, מותר ליקח בשבת אף שעושים שלא יהיה עלול להתחלות בנקל. ואם יש וויטאמינים שמרפאין מאיזה מחלה ואינו חולה הנופל למשכב אלא הולך ומתחזק כבריא אסור, ולבריא החלש במבצעו ועושים אותו להיות גוף חזק ובריא ביותר, תלוי במחלוקת הב"י והרמ"א והב"ח עם המג"א שיש להחמיר.

6. שמירת שבת כהלכתה פרק לד סעי' יח אין לקחת בשבת שום תכשירי חיסון למניעת כאבים או מקצת חולי ויש המקילין כאשר צריך לקחתם במשך כמה ימים רצופים, ובתוכם שבת. ואם קיים חשש שיחלה כל הגוף, מותר לו לקחת לכל הדעות.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' שכח סעי' א מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, אסור לעשות לו שום רפואה, ואפי' ע"י אינו יהודי, גזירה משום שחיקת סמנים.

2. גמרא, שבת דף קט עמוד ב משנה. אין אוכלין איזביון בשבת, לפי שאינו מאכל בריאים. אבל אוכל הוא את יועור, ושותה אבוברואה. כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה, חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין, מפני שהן לירוקה. אבל שותה הוא מי דקלים לצמא, וסך שמן עיקרין שלא לרפואה.

3. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' שכח סעי' לו כל אוכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן, אע"פ שהם קשים לקצת בריאים ומוכחא מלתא דלרפואה עבד, אפילו הכי שרי; וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים, אסור לאכלו ולשתותו לרפואה. ודוקי מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, אבל אם אין לו שום מיחוש, מותר. הגה: וכן אם נפל למשכב, שרי (ב"י).

4. מגן אברהם אורח חיים סי' שכח ס"ק מג מיחוש מותר - בטור כתוב: ושותה אותו לרעבו לצמא מותר, משמע דאם עושה לרפואה אסור אף ע"פ שהוא בריא וכ"מ בסמ"ד, דהא הרוחץ בים בריא הוא וכ"מ בירושלמי דף י"ד ע"ג גבי מי משרא, ועוד דקאמר בגמ' אע"פ שיש לו חטמין בראשו כו' ע"ש, וכ"מ ספכ"ב דשבת דאמרי' אסור לעמוד בקרקע של דיומיסת, שמעמלת ומרפא, וכ"מ בברכות די' ל"ח דפריך: ורפואה בשבת מי שרי, ולא משני דמיירי באדם בריא, אלא ע"כ אפי' באדם בריא אסור וכ"כ ...

Benefiting on Shabbat from work done by a child

Q My three-year-old son mischievously turned the dining room lights off and back on again on Shabbat. Were we allowed to continue eating in the room?

4. תוספות, שבת דף קכב עמוד א

ויש שרצו לומר דדוקא שתיה אסורה, אבל לרחוץ ידיו ורגליו ושאר תשמישין שרי, כדאמר בפרק חרש (יבמות דף קיד.) רבי יצחק אירכסו ליה מפתחות דבי מדרשא כוי אמר ליה דבר מליא ומליא ליטיילו התם דאי משכח להו מייתי להו, אלמא יכולין ליהנות ממפתחות להשתמש בהם בשבת. ואין נראה לר"י כלל, דהתם אין עושין לדעת ישראל

5. שמירת שבת כהלכתה פרק לי סעי' נח

נכרי שצחצח נעליו של יהודי, בלי שהיהודי אמר לו לעשות כן - מותר לנעלן אפילו בשבת, מכיון שיכול היה לנעלן גם בלעדי הצחצוח, וראה לעיל סעיף מא. היתה תאורת החדר כך שבדוחק אפשר להשתמש לאורה באותו המקום, ונכרי הדליק נרות נוספים, מותר להשתמש לאורם שימוש כזה שהיה יכול להשתמש גם בלעדי תוספת האור, כל זמן שהנר שהודלק מבעוד יום עדיין דולק (וראה לעיל סעיף ז, שרק בלשון סיפור הצורך בעשייה מותר לרמוז לנכרי להדליק נרות נוספים).

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' שיח סעי' א

המבשל בשבת, (או שעשה אחת משאר מלאכות), (טור), במזיד, אסור לו לעולם, ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד; ובשוגג, אסור בו כיום גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד;

משנה ברורה שם סי' ב

בשבת - וכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו או בשאר מלאכות כה"ג, אין לאסור בדיעבד, דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו, וספיקא דרבנן לקולא.

2. גמרא, ביצה דף כד עמוד ב

אמר רב פפא: הלכתא: נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב, אם יש מאותו המין במחובר - אסור, ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו.

תוספות שם ד"ה "ולערב"

... והקשה הר"י: לפרש"י, דפירש דלכך בעינן כדי שיעשו, כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב, אי"כ המבשל בשבת בשוגג אמאי יאכל, הא נהנה ממלאכת שבת? אלא ודאי אין זה הטעם, אלא הטעם שמה שאמר לנכרי "לך ולקמ"י, ומוזה הטעם אסורים עד מוצאי י"ט האחרון בכדי שיעשו, דאי אמרת דמותרין במוצאי יום טוב ראשון, חיישינן שמא יאמר לנכרי ב"ט ראשון: לך והביא כדי לאכול מהן בשני, ואם כן ע"כ לילה הראויה לעשייה קאמר.

3. גמרא, יבמות דף קיג עמוד ב

רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא ברשות הרבים בשבתא, אתא לקמיה דרבי פדת, אמר ליה: זיל דבר מלי ומליא וליטיילו התם, דאי משכחי להו מייתי להו. אלמא קסבר: קמן אוכל נבלות - אין ב"ד מצווין להפרישו. לימא מסייע ליה: לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח הבא לי חותם, אלא מניחו תולש, מניחו זורק! אמר אביי: תולש - בעציץ שאינו נקוב, זורק - בכרמלית דרבנן.

Is a rock collection muktzeh on Shabbat?

Q

I have a very extensive rock collection. Is it *muktzeh* on Shabbat?

1. שולחן ערוך אורח חיים

סי' שח סעיף כא, כב

אבל נדבך של אבנים אע"פ שחשב עליו מבע"י, אסור לישב (עליהם) אא"כ למדום (פי' סדרום). הגה: וי"א דד"ן אבנים כד"ן חריות, וכן עיקר. (מרדכי פי' כמה טומנין והמגיד פי' כ"ה בשם הר"י"ף, וכן יש לפרש הרא"ש).

אסור לכסות פי' חבית באבן או בבקעת, או לסגור בהן את הדלת, או להכות בהן בכרזא (פירוש הקנה שמשמים בחבית להוציא היין ממנו), אע"פ שחשב עליה מבעוד יום, אסור, אלא אם כן יחדה לכך לעולם; אבל יחדה לשבת זה בלבד, לא. וה"מ, בדבר שאין דרכה לייחדה לכך, כגון: הני דאמרן; אבל בכל מידי דאורחיה בחכי, כגון: לפצוע בה אגוזים, ביחוד לשבת אחת סגי. ויש מי שאומר דלא שנא. וי"א שצריך שיעשה בה שום מעשה של תיקון מבע"י (וע"ל סימן רנ"ט דביחוד סג).

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' שח סעי' א

כל הכלים נמלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כים, כגון סכין של שחיטה או של מילה, ואיזמל של ספרים, וסכין של סופרים שמתקנים בהם הקולמוסים כיון שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר, אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. הגה: ואפי' תחכים בנדן עם שאר סכינים, אסור לטלטלו (מהרי"ל). והי"ה לקורנם של בשמים שמקפידים עליו שלא יתלכלך. הגה: והי"ה כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם (ב"י בשם מיימוני פי"ה והמגיד פכ"ז).

3. רמב"ם הלכות שבת פרק כה הלכה ט

כל כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו, כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים ביותר שמקפיד עליהן שמא יפסדו, אסור לטלטלן בשבת וזה הוא הנקרא מוקצה מחמת חסרון כים, כגון המסר הגודל ויתד של מהרישה וסכין של מבחים וחרב של אושכפים וחצין החרשים וקורנם של בשמים וכיוצא בהן.

4. ערוך השולחן אורח חיים

סי' שח סעיף יא

... וכן הדין בכלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהן ואם אינו מקפיד מותר, ומן הסתם אם דמיו יקרים מסתמא מקפיד, ואם אין דמיו יקרים מותר אא"כ נתנו לאוצר [מנ"א סק"ג]. ודבר פשוט דכל מין סחורה שבחנות אסורים בטלטול, ולא מיבעיא סחורה כזו שאינה ראוי ללבישה ולשימוש אלא אפילו ראוי לתשמיש מסתמא קפדי עליהו והוון מוקצה מחמת חסרון כים ואסור, אבל אוכלין ומשקין שבחנות מותר ליטול ולאכול דלית לן מוקצה מחמת אוצר באוכלין ומשקין כמו שיתבאר בס"י שלי"ג בס"ד:

5. משנה ברורה סי' שח ס"ק ח

וכבר הרבה - והי"ה אבן גדולה וקורה גדולה, אם יש תורת כלי עליה, דהיינו שמיוחדים לתשמיש שרי לטלטלן; ובכלי מותר אפילו אינו רגיל לטלטלה בימות החול, מ"מ לא אמרינן דמפני כבודתה הוא קובע לה מקום ומקצה אותה מדעתו מלטלטלה. ונראה דאם בימות החול הוא זהיר להניעה ממקומה כדי שלא תפסד ותתקלקל, ממילא הוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כים ואסור לטלטלה:

6. טלטולי שבת, תשובות

מהרב משה פיינשטיין, סי' יג

והנה שעון או תמונות שקבע להם מקום בקיר, אינם מוקצה בשביל זה, דתלייתן שם הוא לנוי.

Guest who does not find pre-cut toilet paper for Shabbat

Q

I was at a friend's house on Shabbat and found only a roll of toilet paper in the bathroom, with no cut paper. What does one do in such a situation?

אחר דהיינו מתקן מנא ... ותלוי הדבר בהתקון אם הוא תקון גמור חייב משום מכה בפמיש דגומר הכלי או הבגד, ואם אינו תיקון גמור הוא מדרבנן; ולכך בעניננו שהוא קורע איזה חתיכת נייר מדרך שלם כדי להשתמש בו איזה דבר מה וכדף שנקרע ממנו הנייר הזה אינו מתקנו כלל ואפשר דמקלקלו גי"כ אין זה בכלל קורע ע"מ לתקן ... ולפי"ז אם קורע הנייר לכמה קרעים וצריך לכ"א להשתמש בו הוא חייב דהוא קורע ע"מ לתקן ...

1. רמב"ם הלי שבת פרק יא הלכה ז

המתקן מן העור כדי לעשות קמיע חייב, והוא שיתכוין למדת ארכו ומדת רחבו ויחתוך בכונה שהיא מלאכה, אבל אם חתך דרך הפסד או בלא כונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק הרי זה פטור. הקוטם את הכנף הרי זה תולדת מחתך וחייב, וכן המגרד ראשי כלונסות של ארו חייב משום מחתך, וכן כל חתיכה שיחתוך הרש עץ מן העצים או חרש מתכת מן המתכות חייב משום מחתך. הנוטל קיסם של עץ מלפניו וקטמו לחצות בו שיניו או לפתוח בו את הדלת, חייב.

4. גמרא, ברכות דף יט עמוד ב

גדול כבוד הבריות שדוחה [את] לא תעשה שבתורה. ואמאי? לימא: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'! - תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו (דברים י"ז) ד"לא תסור". אחיבו עליה: לאו דלא תסור דאורייתא היא! אמר רב כהנא: גברא רבה אמר מילתא לא תחיבו עליה, כל מילי דרבנן אסמינחו על לאו דלא תסור, ומשום כבודו שרו רבנן.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' שמ סעי' יג

אין שוברים החרס ואין קורעין הנייר, מפני שהוא כמתקן כלי.

משנה ברורה שם סי' מא

מפני וכו' - ומיירי בשאין מקפיד על המדה, דאי לאו הכי יש בו גם משום מחתך; ואם קורע נייר לקרעים כדי לקנח את עצמו בהן או לשאר איזה תשמיש, חייב משום קורע שהוא קורע ע"מ לתקן ובדלקמן בסייד; והמחבר שלא הזכיר כאן המעם משום קורע, עיין בבה"ל.

5. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים סי' שיב סעי' א

משום כבוד הבריות התירו למלטל אבנים לקנח, ואפ"י להעלותם לנג עמו דהוי מרחא יתירה, מותר. ומי שיש לו מקום מיוחד לבית הכסא, יכול להכניס עמו אבנים לקנח מלא חיד; ואם אין לו מקום קבוע, מכניס עמו כשיעור בוכנא קטנה; ואם ניכר באבן שקנחו בו, מותר להכניסו אפ"י הוא גדול הרבה, או אפ"י הם הרבה ממלא חיד, מותר ליטול כולן דכיון שקנחו בהן הוכנו לכך. הגה: י"א דוקא בחצר מותר למלטל אבנים (רש"י ס"פ המוציא יין ורי ירוחם נ"ב ח"ו). וי"א דאפילו מכרמלית לרה"י נמי שרי, דהא נמי אינו רק איסור דרבנן, ומשום כבוד הבריות התירוהו. (תוספות פרק לולב הגזול והגהות מרדכי פרק הזורק).

3. ביאור הלכה שם

אין שוברים וכו' - ... ולכאורה לפי מה שמוכח בסעיף הסמוך דקורע ע"מ לתקן חייב משום קורע, אמאי לא נאמר בזה משום קורע? ועוד דמלשון הרמב"ם בפרק כ"ג משמע שהוא מדרבנן ... ואם היה בו משום קורע, היה בו איסורא דאורייתא? ובאמת כבר הקשה זה בפמ"ג ונשאר בקושיא. ומה שרצה אחד מן האחרונים להוציא מזה, דלא שייך קריעה כ"א בדבר הנתפר ונארג שנתדבק מגופים רבים וכעין שהיה ביריעות, אבל לא בדבר שהוא מגוף אחד כמו עור ונייר, זה אינו, דמבואר בירושלמי בהדיא דבעור שייך גי"כ קריעה ... ולולי דמסתפינא הוה אמינא דבר חדש בזה: דלא שייך שם קורע ע"מ לתקן כ"א כשקורע איזה דבר באמצע והוא צריך לתיקון שניהם ... משא"כ כשקורע איזה דבר מהבגד מן הצד וכונתו לתקן בזה את הבגד שהיה ארוך או מקולקל בשפתו והחתיכה הנקרעת לא יתוקן בזה כלל, לא שייך בזה שם קורע ע"מ לתקן כ"א שם

6. גמרא, ביצה דף ל עמוד א

הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. והני מילי - בדרבנן, אבל בדאורייתא - לא. ולא היא, לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא, ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי.

Removing excess milk from cereal on Shabbat

Q When I give cereal to my baby, I usually pour enough milk in to make it wet and soft, but then strain most of the milk out into the sink so that he should not make too big a mess. On Shabbat, I simply hold back the cereal with my fingers, as using a utensil is a problem of *borer* (sorting). Is that sufficient to solve the problem?

3. שמירת שבת כהלכתה פרק ג סעי' כג
 סלט ירקות שמעורב בהם בצל, מי שאינו אוהב את הבצל - אסור להסירו, אלא יקח את הירקות וישאיר את הבצלים, או יסיר את הבצלים ויאכיל אותם לחברו שהוא אוהב אותם.

4. ט"ו אורח חיים ס"י שיט ס"ק יג
 ע"י מפה כו' - עיין מה שכתבנו מזה בס"י ש"כ ס"א, מענין מציצת פירות, ועיין מה שכתבנו מזה בס"י תק"ו, דלהראבי"ד יש איסור כשנופלים זבובים לכוס, שלא יוציא הזבובים לבדן מן הכוס, דהוה ליה כבורר פסולת, אלא יקח מן המשקה קצת עמחם, וע"ש:

1. משנה ברורה ס"י שיט

... ואקדים לזה הסימן הקדמה קצרה, והוא: אין חל איסור בורר מן התורה כי אם באחד משלשה אופנים, שאז דרך ברירה היא כן בחול. (א) אם בורר פסולת מן האוכל אפילו בורר בידו ודעתו לאכול מיד ג"כ חייב, שזהו דרך ברירה בחול לבורר הפסולת מן האוכל. (ב) אם הוא בורר בכלי שדרך לבורר בה, כגון בנפה וכברה, חייב אפילו הוא בורר האוכל מן הפסולת ודעתו לאכול מיד, שכן דרך הבורר בכלי, פעמים הוא בורר האוכל מן הפסולת, כגון שנקבי הכברה דקין והאוכל הוא גם, ופעמים הוא להיפוך [ואם הוא בורר בכלי שאין דרך לבורר בה, פטור אבל אסור וכדלקמיה]. (ג) אפילו אם הוא בורר אוכל מן הפסולת ובידו, אך שדעתו לאכול לאחר זמן, חייב. ואינו מותר לבורר כי אם באופן שיזהר בכל ג' אופנים: דהיינו, שיבורר האוכל מן הפסולת, וגם שהברירה יהיה בידו ולא בכלי, וגם שיהיה דעתו לאכול מיד, שאז לאו דרך ברירה היא אלא דרך אכילה היא.

2. שמירת שבת כהלכתה

פרק ג סעי' מה והע' קכו

בכלל "יד" נחשבים גם כף, כפית, מזלג וסכין, כשהם משמשים כ"יד ארוכה", כגון המוציא במזלג בשר מן המרק על מנת לאוכלו, המסיר במזלג את הבשר מן העצם שבצלחתו על מנת לאוכלו, וכן הקולף בסכין את הקליפה של הנקניק על מנת לאוכלו.

שם, הערה קכו

... וי"ל דהיכי שהכף משמשת ידא אריכתא מחמת שאינו רוצה ללכלך את ידו, או מחמת שהוא מרוחק ואינו יכול להגיע שם בידו, או מחמת שהוא דבר לח ואינו יכול ליקח בידו, הוה כבורר בידו ודרך אכילה בכך ומותר, משא"כ בס"ק נה ו-סב, שע"י הכף והמזלג נברר ביתר קלות מאשר בידו, שנמצא שמסתייע למעשה הברירה, ולכן זה נחשב לבורר באמצעות כלי

Encouraging a non-Jew to buy tickets on Shabbat

Q I want to attend a sporting event. Ticket sales begin on Shabbat and are expected to be finished by the day's end. May I ask a non-Jew to buy tickets for himself, hinting that I will buy them from him after Shabbat for a higher price?

3. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים ס"ז סעי' ד

מותר לתת לאינו יהודי מעות מע"ש לקנות לו, ובלבד שלא יאמר לו: קנה בשבת. הגה: וכן מותר ליתן לו בגדים למכור, ובלבד שלא יאמר לו למכרן בשבת (ב"י בשם סמ"ג). מי ששכר אי"י להוליך סחורתו, ובא האי"י ולקחה מבית ישראל בשבת, אסור; והיו עונשין העושה (רבינו ירוחם ח"ב).

משנה ברורה ס"ז ס"ק טו

ובלבד שלא יאמר וכו' - ואם יום השוק שם בשבת ובאותו מקום אינו מצוי לקנות כי אם ביוםא דשוקא, כמו שרגיל בעיירות קמנות, הוי"ל כמוכיר לו יום השבת בפירוש, בין שמבקשו לקנות עבורו או שנותן לו למכור ואפילו בתחלת השבוע אסור. ובמקום שמצוי קצת גם בשאר ימים, אין איסור אלא אם כן מזכיר בפירוש יום השבת; וכן אם אמר לו הישראל: ראה שאני צריך לילך לדרכי במוצאי שבת, הוי ג"כ כמוכיר יום השבת בפירוש. כתב הט"ז דמה שהתירו אם לא זכר לו שיקנה בשבת, מ"מ לא יחנה הישראל ממנו באותה שבת, דעכ"פ עשה בשביל ישראל, דאף שמירי בזה שקיצץ לו שכר כדלעיל בסק"ד לא מהני, אבל האי"ר והתו"ש הולקין עליו.

4. שולחן ערוך הרב אורח חיים

ס"ז סעי' י

מותר לומר לנכרי בערב שבת: הילך מעות בהלואה וקנה בהם לעצמך חפץ פלוני למחר ביום השוק, ואני אחזור ואקחנו ממך אחר השבת בפירעון חוב מעות אלו ואתן לך ריוח:

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"ז רמז סעי' א

שולח אדם אגרת ביד אינו יהודי, ואפילו בערב שבת עם השיכה; והוא שקצץ לו דמים, ובלבד שלא יאמר לו שילך בשבת; ואם לא קצץ, אי לא קביע בי דואר (פירוש איש ידוע שכל כתב אליו יוכל והוא משלחו למי ששלוח אליו). במתא, אסור לשלוח אפילו מיום ראשון;

משנה ברורה שם ס"ק א

אגרת - הוא הדין בכל מלאכות כשנותן לו ואין שהות לגמרן קודם השבת, בעינן דוקא שיקצוב לו דמים בעד מלאכתו, דאז אדעתיה דנפשיה קעביד ולא בשביל ישראל ...

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"ז סעי' ג

אסור ליתן לאי"י מעות מערב שבת לקנות לו בשבת, אבל יבול לומר לו: קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך לאחר השבת.

משנה ברורה שם ס"ק יג

אבל יבול וכו' - מקור דין זה נלמד מהא דלקמן סימן תמ"ח ס"ד לגבי חמין, ועיין בב"ח ובא"ר שמצדדים שם, דאפילו אם מבטיחו שיקנה ממנו אח"כ, ג"כ מותר כיון דעבשיו קונה לעצמו:

Sorting silverware on Shabbat

Q After washing silverware on Friday night, I need to arrange each type in its proper place. How do I do this without violating the prohibition of *borer* (selecting)?

1. ערוך השולחן אורח חיים

סי' שיט סע' ח, ט

ולפי' יש לשאול שאלה גדולה, דאיך מצאנו ידנו ורגלנו בכמה דברים, כגון שמונחים מעורבים כפות ומזלגות ומכנינים, ואנו צריכים כעת לסכינים ובוררים הסכינים מביניהם או הכפות או המזלגות, וכן כשתלויים הרבה בגדים על הכותל ונצרך לשנים ושלושה בגדים ונוטלין מהכותל כל הבגדים ובוררין הבגדים הצריכים והשאר תולין על הכותל בחזרה, וכן אם היו מונחים הרבה ספרים מעורבין זה על גבי זה וצריך כעת לאיזה ספרים ובוררין ונוטלין, וכן על השלחן אצל העשירים יש כמה מיני קערות קטנות וגדולות ולכל מאכל בוררין קערות שונות, וכיוצא בזה כמה עניינים, ואם יש ברירה בכל דבר לא מצאנו ידנו ורגלנו בהרבה עניינים:

ותשובת דבר זה משני פנים. האחד: בדבר הניכר הרבה לעין הרואה, לא שייך לומר בזה ברירה, שאין זה ברירה אלא נטילה בעלמא, וכל אלו הדברים שחשבנו הם נראים לעין כמו בבגדים וכלים וספרים כמו כן. ואין לומר: הא גם שני מיני פירות נראים לעין כמו תאנים וענבים, דאינו כן, דמתוך קטנותן וריבויין צריכין לברור זה מזה, משא"כ בבגדים וכלים וספרים. והשני: שהרי יתבאר דבשעת האכילה יכול ליטול אוכל מתוך הפסולת ולאכול, שאין זה דרך ברירה, ודרך האכילה בכך, וממילא דבכל הדברים שאנו צריכין כעת ללבוש הבגדים ולהשתמש בכלים וללמוד בהספרים הוי כשעת אכילה, ולא שייך בזה ברירה [וכוודאי לברור ספרים זה מזה כדי להעמידן על מקומן או בגדים זה מזה כדי לתלותן וכן בכלים אין היתר למעם זה אבל למעם הראשון אין איסור בדבר, ויש לעיין בזה, ודו"ק]:

2. רמב"ם הל' שבת פרק ח הל' יב

הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין וברר מין ממין אחר בנפה ובכברה חייב, בקנן או בתמחוי פטור, ואם ברר בידו לאכול לאלתר מותר.

3. ביאור הלכה סי' שיט סע' ג

היו לפניו וכו' - הנה הפמ"ג מסתפק, דאם ברר מין אחד מחבירו ודעתו להניח שניהם אלאחר זמן, אם שייך בזה ברירה, דהי אוכל והי פסולת ע"ש. ולענין נראה פשוט מלשון הרמב"ם דס"ל דהברירה מה שבורר מין אחד מחבירו ועל ידי זה הוא כל מין בפני עצמו, והו' עצם המלאכה; אלא דאם דעתו לאכול תיכף והוא בידו, הוי דרך מאכל, וא"כ ק"ו הדבר: ומה היכא שהניח מין אחד על מקומו שייך שם ברירה, וכל שכן בזה שלקח כל מין ומין ובררו לעצמו דחייב...

4. משנה ברורה סי' שכא ס"ק מה

... ומ"מ הנוהגין להתוך הבצלים והצנון דק דק אין למחות בידם, דיש להם על מי שיסמוכו, ועכ"פ אסור לעשות עד יציאת בית הכנסת, דבעינן סמוך לסעודה ממש כמ"ש בסימן שיי"ט לענין בורר. והחותכים הבצלים והצנון דק דק שעה או שתים קודם הסעודה, קרוב הדבר לומר שחייב חמאת והבצלים אסורים באכילה וגם דאז אסור משום בורר עיין בסוף הסימן בהג"ה [כ"כ בח"א]...

Insulating hot food taken from an oven on Shabbat

Q Is it permitted on Shabbat to take hot food in a pan from an oven and transfer it to an insulated or thermal container to keep it warm?

5. בית יוסף אורח חיים סימן רנו

ומ"ש אבל אם פינה התבשיל לקדרה אחרת מותר להטמינו וכו'. גם זה בסוף פרק במה טומנין (נא עמי א) ... ופירש רש"י: לא אסרו להטמין משחשיכה אלא במיחם שהוחמו בו דהתם הוא דאיכא למיגזר שמא ירתיח ... ומפרש בגמרא, טעמא דליכא למיגזר שמא ירתיח משום דהשתא אקורי מיקר לה ארתוחי מרתח לה, והר"ן שם (כג: ד"ה אמר) גבי מותר להטמין את הצונן דייק מדברי רש"י דדוקא כשפינן כדי לקררן הוא דשרי, משום דליכא למיגזר ביה דהשתא אקורי מוקר לה במתכוין, אחומי קא מיחם לה, אבל הרמב"ם בפ"ד (ה"ה) כתב דהיינו טעמא דשרי, מפני שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנתבשל, אבל אם פינהו מותר כמו שהתירו להטמין את הצונן, וכן עיקר:

6. ש"ך יורה דעה סימן צד ס"ק ל

וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון כו' עד והסכין נעיצה - ... ואדרבה דעת האו"ה כלל ל"ו ד"ז דאפילו בכלי ב' נדון ככלי ראשון כל זמן שהיד סולדת בו, וצריך הגעלה הואיל והוא דבר גוש, וכן דעת מהרש"ל באו"ש סי' נ"א דבדבר גוש כגון בשר וכיוצא בו שאינו צלול, אין חילוק בין כלי ראשון לכלי שני, אבל כל זמן שהיד סולדת בו אסור ...

7. פרי מגדים, אורח חיים,

משבצות זהב סי' רנו ס"ק ה

[אם פינה התבשיל בשבת מקדירה שנתבשל בה מקדירה אחרת] מותר - עיין ט"ז העתיק לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלי שבת הלכה ה' יעו"ש, ואפילו לא גלי דעתו דלקרר בעי לה, כל שהורק מכלי ראשון שנתבשל בו שרי באין מוסיף הבל, כמו צונן דשרי באין מוסיף הבל. ומשמע כל שהורק מכלי ראשון שנתבשל בו אף שנתן לכלי ראשון ריקנית ועדיין יד סולדת בו בכלי ראשון, דאז לא הוה דין כלי שני ועדיין המים מבשלים כה"ג, אפילו הכי כל שאין באותו קדירה שנתבשלה בתחלה, ליכא למגזר שמא ימצא קדרתו צוננת. וכן דוקא אם יד סולדת בו, הא אין יד סולדת בו, שרי באין מוסיף הבל.

1. שולחן ערוך אורח חיים סימן רנו סעיף א אין טומנין בשבת, אפילו בדבר שאין מוסיף הבל; אבל בספק חשיכה, טומנין כו. ואין טומנין בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום, ואם הטמין בדבר המוסיף הבל, התבשיל אסור אפילו בדיעבד.

2. שמירת שבת כהלכתה פרק א סעי' סו

ומה שאמרנו, שאסור להטמין, אינו אלא על ידי כיסוי הקדירה מכל צדדיה, אבל אם אינו מכסה אותה מכל צדדיה, אין כאן משום הטמנה ומותר לעשות כן אפילו בשבת עצמה, אם אמנם התבשיל מבושל כל צורכו (ולא נצטנן לגמרי או שהוא יבש, וכדלעיל סעיף ז' וסעיף י), וכמו כן אין איסור הטמנה אלא אם כן יגע הכיסוי (כגון השמיכות וכדו') בכל צידי הקדירה, ולכן, אם יכסה את הקדירה, אפילו עומדת על גבי האש, במכסה שהנו רחב ממנה, ויכסה אותה באופן שהשמיכות לא תגענה בכל צידי הקדירה, לא יהיה כאן משום איסור הטמנה, אפילו יעשה כן בשבת עצמה אם אמנם התבשיל מבושל כל צורכו.

3. גמרא, שבת דף נא עמוד א

וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא אסרו אלא אותו מיחם, אבל פינה ממיחם למיחם - מותר. השתא אקורי קא מקיר לה, ארתוחי קא מירתח לה?

רש"י שם

אבל מפנה הוא ממיחם למיחם אחר ומטמין, זהו לשון התוספתא, והיינו נמי פינהו ממיחם למיחם מותר, דהשתא ליכא למיגזר שמא ירתיח, דהשתא אקורי קא מיקר להו במתכוין - ארתוחי מרתח להו, בתמיה.

4. רמב"ם ה"ל שבת פרק ד ה"ל ה

פינה התבשיל או המים החמין מכלי לכלי אחר, מותר להטמין הכלי האחר בשבת בדבר שאינו מוסיף, כמו הדבר הצונן, שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנתבשל בו אבל אם פינהו מותר.

Insulating a warm challa before Shabbat

Q After baking a *challa* soon before Shabbat, I like to wrap it in aluminum foil so that it stays warm. Is this permitted? May I also leave the wrapped challa in an oven that is turned off but is still warm?

3. מגן אברהם סי' רנו ס"ק יח

נוגעים בגחלים - ולדברי רמ"א בסי' רנ"ג סי"א אפי' נוגעים בגחלים שרי כיון שאין טמון בבגדים. יש מקומות שבמקום שמסיקין האור ובשלו הקדירות גורפין הרמין ונותנין הקדירות לצורך מחר ומכסין אותם באפר צונן, ואע"פ שהכירה מוסיף הבל, מ"מ שרי דדוקא כשמניח לשם הטמנה, וגם אין ראוי להטמין בתוך הקרקע ליכא למיחש (הרא"ש). והתו' כתבו טעם זה לחוד מפני שאין ראוי להטמין בתוכה ... ובתו' דף מ"ח כתבו וז"ל דכירה שלנו אין חומה אלא מחמת האש וכל שעה מתקרר והולך אבל הגפת מוסיף הבל מעצמו:

4. משנה ברורה סי' רנו ס"ק מג

... אם אין אש בכירה כלל, י"א שאין לאסור להעמיד קדירה עליה ולכמותה בבגדים דאף שהום הכירה שתחתיה גייב גדול ומוסיף הבל, מ"מ שרי דדוקא ע"ג גפת וכדומה אסרו, משום דראוי להטמין בתוכה וגזרו שמא יטמין ברמין, אבל הכא אין ראוי להטמין בתוך הקרקע של הכירה, הלכך ליכא למיחש למידן, וגם מטעם אחר י"ל דלא דמי לגפת, הגפת מוסיף הבל בעצמו, אבל כירה אין חומה אלא מחמת האש ובכל שעה מתקרר והולך, ויש שחוששין בזה להחמיר ...

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' רנח סעי' א

מותר להניח מבעוד יום כלי שיש בו דבר קר ע"ג קדירה חמה, שאין זה כפומן בדבר המוסיף הבל.

משנה ברורה סי' רנח ס"ק ב

שאין זה כפומן וכ"ו - רצונו לומר: אפילו כסה אז הכלי והקדרה בבגדים ובדאי ניתוסף חום על הדבר קר ע"י הקדרה, אפי"ה שרי דלא השיב הקדרה כגפת ודומה לה המוסיפין הבל, דהתם הוא מוסיף הבל מחמת עצמו, אבל הקדרה אין לה הבל מעצמה, ואדרבה כל שעה חומה מתמעט והולך ולהכי שרי ...

1. גמרא, שבת דף לד עמוד א' וכו'

משנה. שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם השכחה: עשרתם, ערבתם? הדליקו את הנר. ספק השכחה ספק אינו השכחה - אין מעשרין את הודאי, ואין מטבילין את הכלים, ואין מדליקין את הנרות. אבל מעשרין את הדמאי, ומעריבין וטומנין את החמין. **גמרא** [אמר] רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה - גזרה שמא ירתיה. אמר ליה אביי: אי הכי, בין השמשות נמי ניגזרו! אמר ליה: סתם קדירות רותחות הן. ואמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום - גזירה שמא יטמין ברמין שיש בה גחלת. אמר ליה אביי: ויטמין! - גזירה שמא יחתה בגחלים.

רש"י שם

משחשכה - כדתנן במתניתין: וטומנין את החמין, טעמא - דספק השכחה, הא ודאי השכחה - אין טומנין, וסתם הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל, דאילו בדבר המוסיף הבל - אפילו מבעוד יום אסור, כדתנן בפרק די בשבת/ (מוז, ב) אין טומנין לא בגפת כ"ו גזירה שמא ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה, וירתיהנה תחילה, ונמצא מבשל בשבת. רותחות הן - שסמוך לבין השמשות הוא מעבירם מעל האור, וליכא למיחש לשמא נצטננה וירתיהנה.

ברמין - אפר המעורב בגחלים.

גזירה שמא יחתה בגחלים - משחשכה, שבא לבשל הקדרה שלא בשלה כל צרכה, וגזרו אף בבישלה כל צרכה עד שיגרוף או שיקטום ...

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' רנו סעי' ח

אע"פ שמותר להשהות קדירה ע"ג כירה שיש בה גחלים ע"פ הדרכים שנתבארו בסי' רנ"ג, אם הוא מכוסה בבגדים אע"פ שהבגדים אינם מוסיפים הבל מחמת עצמן מ"מ מחמת אש שתחתיהם מוסיף הבל (ואסור). ומיהו כל שהוא בענין שאין הבגדים נוגעים בקדירה, אע"פ שיש אש תחתיה כיון שאינו עושה דרך הטמנה, שרי. הלכך היכא שמעמיד קדירה ע"ג כירה או כופח שיש בהם גחלים, ואין שולי הקדירה נוגעים בגחלים, שיהיו מקרי ומותר ע"פ הדרכים שנתבארו בסימן רנ"ג.

Tashlich on Shabbat

Q

When is one supposed to do *Tashlich* when Rosh Hashana falls on Shabbat?

2. משנה ברורה סימן תקפג ס"ק ח

הנהר וכו' - ולומר "תשוב תרחמנו וגוי". משום דאיתא במדרש שעבר אברהם אבינו עד צוארו במים כשהלך להקריבו ע"ג המזבח ואמר "הושיעה כי באו מים עד נפש" ואנו עושין זה זכר לעקידה. וטוב למקום שיש בו דגים חיים לסימן שלא תשלום בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים. ובכתבים כתב נהר או באר וטוב שיהיה מחוץ לעיר. ויש לילך ביום אי אחר מנחה קודם שקיעת החמה ולומר פסוק "מי אל כמוך וגויי עכ"ל. ובקצת מקומות ראיתי כשחל יום אי בשבת הולכין בשני לנהר. ואפשר מפני שהנהר חוץ לעיר ומשום הוצאה שנושאים ספרים וכדומה, לכך הולכין ביום בי [פמ"ג].

1. ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות ראש השנה

[ט] אמר מהרי"ל סג"ל: מה שנהגין לילך בראש השנה אחר סעודה אצל ימים ונהרות להשליך במצולות ים כל המאותינו, משום דאיתא במדרש זכר לעקדה, שעבר אברהם אבינו בנהר עד צוארו, ואמר "הושיעה הי כי באו מים עד נפש". והוא השמן שנעשה כמו נהר לעכב אותו מן העקדה. ומהרי"ל סג"ל נהג ג"כ להלך אצל הנהרות. ואמר כשהולכין אל הנהרות ביום טוב אל יוליכו עמהם שום מזון כדי לזרוק אל הדגים שבנהרות להראות להם לשמוח בהן, דאית ביה חילול יו"ט. גם אם יודמן לו גוי אצל הנהר, אל יקח ממנו לחם להשליך אל הדגים משום דמוקצים הם לישראל משום דמחוסרין צידה, ואין מאכילין ביו"ט אלא לדבר הראוי לו. אי"כ הנושא מזון עמו, תרתי ריעותא עבד, דנושא חוץ לעירוב ומאכיל את המוקצה. וכ"ש כשחל ר"ה בשבת דאין להעשות וכבר כתוב ג"כ לעיל.

Blowing shofar on behalf of women

Q After *davening* on Rosh Hashana, I often blow the shofar for women who couldn't make it to *shul* for health or family reasons. Are there any special guidelines for such a situation or issues of which I should be aware?

1. שולחן ערוך אורח חיים

סימן תקפט סעיף ג

אשה פטורה [מתקיעת שופר] משום דהוי מצות עשה שהזמן גרמא.

2. טור אורח חיים סימן תקפט

ואע"פ שנשים וקטנים פטורין, יכולין לתקוע ולברך, ואין מוחין בידן ואין כאן משום איסור תקיעה ביום טוב ולא משום ברכה לבטלה. וכתב בעל העיטור: אחר שיצא כבר, אינו יכול לתקוע להוציאן אלא אם כן לא יצא, שנמצא תוקע להוציא את עצמו, וכן נוהגין באשכנז לתקוע לנשים היולדות קודם שיתקעו בבית הכנסת כדי שיוציא התוקע גם את עצמו, ואבי"ה כתב שאפילו אחר שיצא, יכול לתקוע להם ולהוציא השופר בשבילם אפי' דרך רשות הרבים, ולזה הסכים א"א ז"ל:

3. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים סימן תקפט סעיף ו

אע"פ שנשים פטורות, יכולות לתקוע; וכן אחר שיצא כבר, יכול לתקוע להוציאן, אבל אין מברכות ולא יברכו להן. הגה: והמנהג שהנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא על כן גם כאן תברכה לעצמן, אבל אחרים לא יברכו להן אם כבר יצאו. ואין תוקעין רק לנשים, אבל אם תוקעין לאיש המחוויב, מברכין לו אע"פ שכבר יצאו, כמו שנתבאר סימן תקפ"ה סעיף ב' הנהגה א' (ד"ע).

4. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים סימן תקצ סעיף ד

גי שברים צריך לעשותם בנשימה אחת, אבל גי שברים ותרועה דתשריית י"א שאינו צריך לעשותם בנשימה אחת, והוא שלא ישחה בהפסקה יותר מכדי נשימה, וי"א שצריך לעשותם בנשימה אחת; וירא שמים יצא ידי כולם, ובתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת; ובתקיעות דמעומד יעשה בכי נשימות. הגה: והמנהג הפשוט לעשות הכל בכי נשימות, ואין לשנות.

משנה ברורה שם ס"ק כ

והמנהג הפשוט וכו' - ובמקומות שנוהגין לעשות בנשימה אחת ג"כ לא ישנו מנהגם. ואפילו לפי מנהגינו, אם עשה בנשימה אחת יצא:

5. דרכי משה או"ח סי' תקפט ס"ק ב

וכתב [המהרי"ל] עוד: דהאשה תברך לעצמה, ואם לא יכולה לברך, יברך התוקע בשבילה. ולי נראה כדברי בית יוסף דאם תוקעין לה אחר שיצא, לא יברך לה התוקע, דאף על גב דאין מוחין לנשים המברכות על מצות עשה, מכל מקום מוטב שלא לברך כמו שנתבאר לעיל סימן י"ז, אבל לברך אחר בשבילן, נראה דאסור דהרי אמרו (רי"ה כמ). "כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין", והוא הדין לכל ברכת הנהגין שאם יצא אינו מוציא, הואיל ואינו מחוייב בדבר, אסור לחבירו לברך בשבילו, וכל שכן בברכות אלו שהנשים בעצמן, עדיף שלא לברך אלא שאין מוחין בידן, שאין לאחר לברך בשבילו, כן נ"ל.

Outlook of one who must eat on Yom Kippur

Q I have multiple sclerosis, and I take many pills to deal with a variety of related conditions. Even so, I am relatively happy with my lot in life. I had fasted all of my life on Yom Kippur, but I am getting older and cannot fast anymore. My wife has told me, "You are not allowed to fast! The Talmud says that it is a sin for you to fast!" Where is this written, or is she just trying to make me feel better?

4. שמירת שבת כהלכתה

פרק לט סעי' יח, כ, כב, כג

יה- כל מקום שמוזכרת אכילה בשיעורים, הכוונה לאכילה של פחות מכ"כותבת הנסחה", כלומר אכילת דברי מאכל בנפח של כשני-שליש ביצה בינונית (כשמסקל הביצה כ-45 - 50 גרם) על קליפתה. אבל כשיעור זה, אל לו לחזור ולאכול אלא אם כן עברו תשע דקות מסוף האכילה הראשונה לתחילת האכילה השניה, וחזור חלילה, לפי כמות האוכל שהוא זקוק.

אי אפשר לו להמתין תשע דקות ביו אכילה לאכילה, ישתדל להאריך זמן ההפסקה עד כמה שיוכל, דהיינו שמונה דקות, או שבע דקות, חמש דקות, שלוש עד ארבע דקות, ובכל מקרה ישתדל שתהיה ההפסקה לפחות שתי דקות, כל אחד לפי מצב בריאותו.

מאכל מנופח (כמו עוגה) יש למדוד רק אחרי שמעכו אותו היטב, שכן אין האוויר שבתוכו נכנס בכלל החשבון של שיעור הנפח.

כ- שיעור שתיה בשיעורים הוא פחות מכמלוא לוגמיו, ושיעור זה שונה אצל כל אחד ואחד, ולכן רצוי שהחולה יבדוק, אם אפשר לפני יום הכיפורים, מהו שיעורו שלו, כלומר ימלא אחת מלחיו משקה ויוציאו לתוך בלו, וביום הכיפורים ישתה כל פעם פחות משיעור זה (אצל המבוגר הבינוני נע שיעור זה בין 40 ל-45 גרם מים), לפי כמות השתיה שהוא צריך. ושוב, אם אפשר, ימתין אחרי כל שתיה ושתיה זמן של תשע דקות (או לפחות הזמן המבואר לעיל סעיף יח). ואם לא יהיה לו לחולה די בשתיה כזו, אזי, על כל פנים, ישתה כל פעם פחות מכמלוא לוגמיו, וימתין זמן מה, ושוב ישתה כשיעור הנ"ל, או ישתה לאט לאט כפית אחרי כפית.

כב- האוכל בשיעורים אינו חייב לחכות בין אכילה לשתיה, אלא אחרי שאכל כשיעור הנ"ל, מותר לו לשתות מיד פחות מכמלוא לוגמיו, וכן להיפך, שכן אין האכילה והשתיה מצטרפות זו לזו.

לעומת זאת, כל האוכלין מצטרפין לשיעור, וכן כל המשקין מצטרפין לשיעור.

כל דבר שיש להסתפק בו, אם נחשב אכילה או שתיה, כגון דייסה דלילה, שמנת ודבש, יש להיוועץ במורה הוראה.

כג- אין להאכיל את החולה בשיעורים אלא אם כן ברור הדבר שאכילה ושתיה כאלו תספקנה לו, ובספק - יאכל כדי צורכו, כרגיל בכל ימות השנה, ורק מן הרגע שהוא מרגיש כי אינו צריך עוד לאכול כרגיל, יאכל בשיעורין.

1. משנה, יומא דף פב עמוד א

עוברת שהריחה - מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה מאכילין אותו על פי בקיאי, ואם אין שם בקיאי - מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די.

2. רמב"ם הלכות יסודי התורה

פרק ה הלכה א

כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה, שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל", ומוזהרין שלא לחללו, שנאמר: "ולא תחללו את שם קדשי". כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו, יעבור ואל יהרג, שנאמר במצות "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

3. משנה ברורה סימן תריח ס"ק ה

כתבו הפוסקים אם החולה רוצה להחמיר אחר שצריך לכך, עליו נאמר "אך את דמכם לנפשותיכם אדרושי". עוד כתבו דבמקום שמאכילין אותו, אין צריך כפרה ע"ז, דאונס רחמנא פטריה, כל שכן שלא היה רק כחצי שיעור, וכפרה לא נאמר רק על השוגג:

Children fasting on Yom Kippur

Q I have children aged ten and below. What should my policy be about their fasting on Yom Kippur?

4. מגן אברהם שם ס"ק ב

מחנכין אותו - פי"ר: כל חינוך קטן לא שייך אלא באב ע"ש בתוסי (הג"מ); ומ"מ נ"ל דלא תתן להם לאכול דהוי כמאכילו נבילות בידים, ולא דמי לסוכה שרשאים ליתן לו לאכול חוץ לסוכה, דהתם באכילה אין איסור והיא נותנת לו, ומה לה אם יאכל בסוכה או חוץ לסוכה ואינה מחוייבת להכניסו לסוכה, משא"כ כאן דהאכילה בעצמי איסור והוי כנותנת לו נבילה, אלא כשאוכל א"צ להפרישו, עסי שמ"ג. ועוד דהתם הוי מצות עשה עסי רס"ט: מה שאין מדקדקין בזמן הזה להתענות תינוק בשנת י"ב משום דהכל לומדים והוי כחולים, ועוד דסתמא חשיבי חולים [ב"ח]:

5. שער הציון שם ס"ק ט

ולעניות דעתי, אין דברי המגן אברהם מוכרחין, דלא שייך לומר כן אלא באיסור גמור, בין דאורייתא ובין דרבנן, כגון כבן י"א וי"ב, דמדרבנן עכ"פ צריך להתענות ולהשלים, ולא כן הכא שאין בזה איסור כלל לקטן, ואדרבה הלא מחוייב להאכילו לאחר גי' שעות על כל פנים, ומוכח דאין שייך על אכילתו שם איסור, רק הוא מצוה על אביו לחנכו במצות, ובמקום שאין מצות חינוך, כגון באחרים, אפשר דגם בספי ליה (=מאכילו), ליכא איסורא.

1. משנה, יומא דף פב עמוד א

משנה. התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שנתיים, בשביל שיחיו רגילין במצות.

2. גמרא, שם

תניא: אי זה חינוך? היה רגיל לאכול בשתי שעות - מאכילין אותו לשלש, בשלש - מאכילין אותו בארבע!

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרטז סעי' ב

קטן (הבריא) בן ט' שנים שלמות, ובן י' שנים שלמות, מחנכין אותו לשעות; כיצד, היה רגיל לאכול בבי שעות ביום, מאכילין אותו בשלשה; היה רגיל לאכול בג', מאכילין אותו ברביעית; לפי כח הבן מוסיפין לענות אותו בשעות (וה"ה לקמנה הבריא) (טור). בן י"א, בין זכר בין נקבה, מתענין ומשלימין מדברי סופרים, כדי לחנכן במצות. הגה: ויש אומרים שאינן צריכין להשלים מדרבנן, כלל (ר"ן וא"י והגמ"י בשם הי"ג ורוקח ורא"ם), ויש לסמוך עליהו בנער שהוא כחוש ואינו חזק להתענות (תה"ד סימן קכ"א) וכל מקום שמחנכין אותו באכילה, מחנכין אותו ברחיצה וסיכה (טור). בת י"ב ויום אחד, ובן י"ג ויום אחד, שהביאו שתי שערות, הרי הם כגדולים לכל מצות ומשלימים מן התורה; אבל אם לא הביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם ואינן משלימין אלא מדברי סופרים. הגה: ואפילו הוא רך וכחוש, צריך להשלים דחיישינן שמא נשרו השערות (תה"ד סימן קנ"ה). קטן שהוא פחות מבן תשע אין מענין אותו ביי"ב, כדי שלא יבא לידי סכנה. הגה: אפילו אם רוצה להחמיר על עצמו, מוחין בידו (כל בו).

Why is Simchat Torah celebrated Sukkot time?

Q Why is Simchat Torah celebrated after Sukkot and not on Shavuot, the anniversary of the giving of the Torah?

the forty years in the Desert. Preservation of existence.

Shemini Atzereth. Preservation of the Spirit of Israel: Commemoration of the spiritual education and continued infusion of the Torah-spirit received at Sinai during the wandering in the Desert. Commemoration of the spiritual survival in the Desert. Preservation of life. On this account, also, the second day, Simchath Torah is devoted to the Rejoicing of the Law which was preserved in Israel.

3. גמרא, גיטין דף ס עמוד א

בעא מיניה אביי מרבא: מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה? תיבעי למאן דאמר תורה מגילה מגילה ניתנה, תיבעי למאן דאמר תורה התומה ניתנה; תיבעי למייד תורה מגילה מגילה ניתנה, כיון דמגילה מגילה ניתנה כותבין, או דילמא כיון דאידבק אידבק תיבעי למייד תורה התומה ניתנה, כיון דחתומה ניתנה אין כותבין, או דילמא כיון דלא אפשר כותבין?

רש"י מסכת גיטין דף ס עמוד א

מגילה מגילה ניתנה - כשנאמרה פרשה למשה היה כותבה, ולבסוף מי שנה כשנאמרו כל הפרשיות, חיברן בגדין ותפרן.

חתומה ניתנה - לא נכתבה עד סוף מי, לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן, והנאמרות לו בשנה ראשונה ושניה היו סדורות לו על פה עד שכתבן.

4. רש"י ויקרא פרק כה פסוק א

בהר סיני - מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף בולן נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני ...

1. מחזור ויטרי סי' שפה

יום תשיעי ספק שמיני קורין וזאת הברכה, כדי לסמוך שמחת התורה, שזכו לסיימה לשמחת החג, שכן נכפלה שמחה במקרא בשמיני עצרת, לפי ששמחת החג מרובה; ועוד כדי לסמוך ברכת המלך לברכת משה, שביום טוב האחרון היתה ברכת המלך כמו שאמרו חכמים שהוא חלוק מן החג שזקוק לברכה בפני עצמה.

2. Horeb, Ch. 23

Taken together, the Jewish festivals commemorate the period of Israel's creation and education, from the Exodus from Egypt until the entry into the Holy Land.

Thus, their significance is as follows:

Pesach. The Foundation of Israel's Body: Commemoration of the Divine, creative act by which G-d, true to His promise, broke open the dungeon of Egypt, and transformed the family of Jacob into a nation, after it had grown in numbers in the midst of suffering. This He did by freeing Israel's body from serfdom. Pesach, the commemoration of the Exodus from Egypt, thereafter means for Israel the foundation of existence.

Shavuoath. Foundation of the Spirit of Israel: Commemoration of the Revelation of the teaching with which G-d, Who had summoned Israel to a national existence by means of physical freedom, now summoned the freed body of the nation to be the bearer of His teaching. This gave spiritual completion to that which had been begun physically in Egypt. Shavuoath is thus the commemoration of the Revelation of Sinai, the foundation of life.

Sukkoth. Preservation of the Body of Israel: Commemoration of the physical survival of Israel that had been freed from Egypt by G-d. Commemoration of the survival during

Taking a lulav and etrog to the Kotel

Q I understand that, after the first day of Sukkot, the main *mitzva* of *netilat lulav* is performed only in Yerushalayim. Should I go to Yerushalayim on *Chol HaMo'ed* in order to fulfill the *mitzva* properly?

5. מקראי קודש סוכות כרך ב',

קטעים מעמ' נז-ס

בחוה"מ סוכות תשי"ח בדברי עם הגרי"ז מינצברג בענין זה אמר די"ל בזה עפ"י דברי המרדכי במגילה בעשה קידוש בתוספת שבת דרבנן שפומר גם הדאורייתא, וא"כ גם בנידון דידן י"ל שנמילת לולב בשעה שהיה חוץ לירושלים אף שהחייב הוא רק מדרבנן, מ"מ פומר את החיוב מן התורה שחל עליו אח"כ.

אבל אני אמרתי לחלק דשאני קדוש שהוא צריך לקדש השבת הין בתחלתו ובין בסופו, כעין שאמרו בנמרא פסחים, קדוש והבדלה חדא מילתא, א"כ כמו הבדלה מקדש השבת אעפ"י שכבר הלך שבת דיכול לקדש עד יום ג', כן בתחילתו מקדשו גם קודם שהגיע השבת, משא"כ עשיית המצוה אין לה אלא בזמנה כמו אכילת מצה אם יאכל קודם הלילה בודאי לא יצא ידי חובתו

...

הגאון מוהרי"פ פערלא העיר שלדעת הרמב"ם יהא חיוב על כל אחד בזה"ל לעלות להג הסוכות לירושלים לקיים מצות עשה דאורייתא דושמחתם לפני הי אלוקים בנמילת לולב כל שבועה. וכל מי שאינו בא אפילו בזמן הזה לירושלים בחג הסוכות לקיים מצות עשה דלולב כל שבועה הרי זה עובר במ"ע דאורייתא דכתיב "ושמחתם לפני הי אלוקים שבועת ימים" ... אולם למעשה לא נתעורר בזה אף אחד מהפוסקים, וגם הרמב"ם ז"ל והסמ"ג לא כתבוהו, ומדבריהם לא משמע הכי כלל.

1. ויקרא פרק כג פסוק מ

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני יקוק אלהיכם שבועת ימים:

2. משנה, סוכה דף מא עמוד א

משנה. בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבועה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבועה, זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור.

רש"י שם

במקדש שבועה - כדרשינן בתורת כהנים מ"ושמחתם לפני הי אלהיכם שבועת ימים" (ויקרא כג) ולא בגבולין שבועה ימים.

במדינה - בירושלים, שאף הוא כגבולים.

3. פירוש המשנה לרמב"ם

מסכת סוכה פרק ג

מדינה, היא שאר ארץ ישראל חוץ מירושלם, וכבר ביארנו זה במסכת מעשר שני.

4. רמב"ם הלכות בית הבחירה

פרק ו הלכה יד

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה, אין קדוש גמור, וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה, לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא. /השגת הראב"ד/ בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. אי"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו, ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב; ובגמ' אמרו דנפול מחיצות, אלמא למיד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י, ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא, לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם, כך נגלה לי מ"סוד הי ליראוי", לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

Buying a separate lulav for boys under bar mitzva

Q Does one have to buy a set of *arba'at haminim* (=lulav) for sons before *bar mitzva*, or can they share the father's?

3. שו"ת אגרות משה חלק או"ח ג סי' צה ולכן זה שהקלו במדינותינו ביוראפ כהראב"ן היה זה משום העניות שלא היה באפשרי, דרוב בני העירות לא היה אף לעצמן אתרוג אלא ברכו באתרוג של הקהל ולא קיימו אף בעצמן מצות הנענועים בהלל, אבל בעצם הדין היה לן להחמיר, שכן הוא שיטת הרמב"ם והטור והמחבר והמג"א ורוב האחרונים ... ולכן במדינתנו אמעריקא שב"ה השפיע בחסדו שפע ברכתו, וגם יש להשיג אתרוג ומיניו כשרים בזול, יש לכל אחד להחמיר כמו שראוי להורות לדינא ולקנות בעד כל קמץ וקמץ אתרוג ומיניו ביחוד שיהיה שלו ממש ויקיים האב מצות החינוך שעליו כדן.

4. שו"ת מנחת יצחק חלק ט סימן קסג הנה לפימשי"כ בשו"ע שם /או"ח סי' תרנ"ח/ ואם תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו שפיר דמי, והוא מימרא דר"ז (במסי סוכה דף מ"ו), וכתבו שם המפרשים (הובא במ"ב סקכ"ח) דהוא הדין אם לא מקנה לו כלל לקמץ או שאומר לו דאחר שיצא בו יהא שלו כבתחילה כנ"ל (בס"ג), אלא דקשה דכל אלו העצות לא מהני רק לגדול שיה"י יכול אח"כ לצאת בו, אבל הקמץ לא יצא בנטיילה כזה ... ולא קיים בו אביו מצות חינוך, וכבר העירו בזה ע"י במ"ב שם שכתב ע"ז דיש מהאחרונים דס"ל דמצות חינוך מתקיים גם בשאול, ... וא"כ לפי זה היבא דיש לו כמה ילדים ואין ידו משגת לקנות לכ"א די מינים שפיר נכון לעשות כנ"ל.

1. גמרא, סוכה דף מו עמוד ב אמר רבי זירא: לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא. מאי טעמא? דינוקא מקנא - קני, אקנויי - לא מקני, ואשתכח דקא נפיק כלולב שאינו שלו.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' תרנח סעי' ו לא יתננו ביום ראשון לקמן, קודם שיצא בו, מפני שהקמן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו אינו מוחזר; ויש מי שאומר שאם הגיע לעונת הפעוטות, מותר; ואם תופס עם התינוק, כיון שלא יצא מידו שפיר דמי.

ביאור הלכה שם

לא יתננו וכ"י - דעה ראשונה הוא לשון הרמב"ם, ועיין בבדק הבית שכתב דמדסתם משמע דאפילו הגיע לעונת הפעוטות ג"כ אין ליתן לו; והטעם דהרמב"ם לשיטתו בפי"ט מהלכות מכירה דהיכא דדעת אחרת מקנה לו הוא זוכה מן התורה, וא"כ אפילו הגיע לעונת הפעוטות דתקנו רבנן דמתנתו מתנה, הלא מן התורה אינו יכול להקנות ... ודעת הי"א דאפילו כשדעת אחרת מקנה אותו אין קנינו אלא מדרבנן, ולכן כשהגיע לעונת הפעוטות כשם שזוכה מדרבנן, כן מקנה ג"כ מדרבנן [לחם משנה]

משנה ברורה שם ס"ק כח

כיון שלא יצא מידו שפיר דמי - ר"ל דעל ידי זה אין הקמן קונה כלל, ולכן מותר אפילו בלא הגיע לעונת הפעוטות, וה"ה אם לא מקנה ליה כלל לקמץ או שאומר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחילה, דהו"ל כשאו"ל כנ"ל בס"ג, אלא דבכל אלו העצות לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אח"כ לצאת בו, אבל הקמן לא יצא בנטיילה כזה, דהא אינו שלו ולא מקרי "לכם" ולא קיים בו אביו מצות חינוך. ויש מאחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול, דהא גם בזה מתחנך הבן למצות וכן משמע במרדכי בשם ראב"ן:

Categories of forbidden work on Chol HaMo'ed

Q I know that a lot of things that are forbidden on *Yom Tov* are permitted on *Chol HaMo'ed*. Are all rabbinic prohibitions, such as *muktzeh* and *amira l'nochri* (requesting a non-Jew to do the work), permitted on Chol HaMo'ed?

מלאכה בחול המועד דבר תורה, כדמשמע בסוגיא שבפרק אין דורשין (חגיגה יח.), אלא שהתורה מסרה לחכמים שיאסרו המלאכות שנראה להם, ויתירו מה שנראה להם, וכעין מה שכתב הר"ן בריש יומא (א. ד"ה יום) גבי עינויי דיום הכפורים בר מאכילה ושתיה, וכן מבואר בהדיא בפרק אין דורשין בכרייתא לא מסרו הכתוב אלא לחכמים לומר איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת, ואף על פי שהגהות מיימון (פ"ז אות ב) כתבו דאין לדקדק מכאן דמדאורייתא הוא, דאי אפשר שיחיו חכמים מקילין כל כך אם היה דאורייתא, לאו מילתא הוא, דאין קולות הללו גדולות ממה שהקילו ביום הכפורים לרחוץ פניהם המלך והכלה כדי שיחיו נראים יפים וקולי אחרני דשרו התם (ע"י יומא עג.) ...

3. תוספות, שבת דף כב עמוד א

סוכה תניא - משמע דמעמא דנויי סוכה משום ביזוי מצוה. וקשה לר"י: בפרק כירה (לקמן דף מה. ושם) משמע דמעמא משום מינו דאיתקצי למצותה? ותירץ דצריכי לתרווייהו דמשום דאיתקצי למצותה לא הוה אסרינן בחולו של מועד, דלא שייך מוקצה אלא (בנפל) בשבת וביו"ט ומשום ביזוי מצוה לא הוה אסרינן להו היכא דנפלו, אבל השתא דאמר"י דאיתקצי וביו"ט מצוה אסרינן אפילו נפלו ואפ"י בחול המועד...

4. גמרא, בבא מציעא דף ז עמוד א

איבעיא להו: מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה, מי אמרינן: כי אמרינן אמירה לנכרי שבות - הני מילי לענין שבת, דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לאו - לא. או דלמא לא שנא?

5. שולחן ערוך אורח חיים ס" תקמג ע"א

כל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו.

מגן אברהם שם ס"ק א

כל דבר כו' - נ"ל דלצורך מצוה הצריך בחול המועד שרי לומר לעכו"ם לעשותו, דהא יש מתירין אפ"י בשבת ...

1. טור אורח חיים ס" תקל

חול המועד, שהן הימים שבין ראשון של פסח לשביעי ושבין ראשון של חג לשמיני, מותרין בכל מלאכה מן התורה, אלא שחכמים אסרום במקצת מלאכות, אע"ג דילפי' להו מקראי טובא, אסמכתות בעלמא נינהו, אבל עיקרן אינו אלא מדרבנן; הלכך התירו דבר האבד, פירושו: שהוא אבד אם לא יעשנו, והתירו כל צרכי רבים, ואפ"י צרכי יחיד אם אינו מעשה אומן, והתירו כל צרכי המועד...

2. בית יוסף אורח חיים ס" תקל

חול המועד, שהן הימים שבין ראשון של פסח לשביעי ושבין ראשון של חג לשמיני, מותרים בכל מלאכה מן התורה, אלא שחכמים אסרום במקצת מלאכות, אע"ג דילפינן להו מקראי טובא (שמות כג טז, ויקרא כג ד ז, דברים טז י) אסמכתות בעלמא נינהו, אבל עיקרן אינו אלא מדרבנן. כן כתבו התוספות בפרק בי דחגיגה (יח. ד"ה חולו) והרא"ש בריש מועד קמן (סי' א), דאע"ג דמדוכתי טובא משמע דאיסור מלאכה בחולו של מועד דאורייתא, מדוכתי אחרני משמע שהן מדרבנן, והכריעו דקושטא הכי הוי דלא מיתסר אלא מדרבנן, וכן כתב שם המרדכי (סי' תתלה). ומיהו כתב בשם רבי אליעזר ממיץ (יראים השלם סו"ס דש) דחול המועד אסור במלאכה מדאורייתא. ורבינו כתב בסימן תקל"ו דלרב אלפס מלאכת חול המועד היא מדאורייתא, ושם (רסד: ד"ה ומיהו) אכתוב שאיני יודע מנין למד רבינו שהרי"ף סובר כן. ודעת הרמב"ם בפרק זי מהלכות יו"ט (ה"א) כדעת התוספות והרא"ש, דאין איסור מלאכה בחול המועד אלא מדרבנן. ונימוקי יוסף כתב בריש מועד קמן (א. ד"ה גמ') שהרמב"ן (ח"י שם ד"ה עוד אני) הטיל פשרה ואמר שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבד, אסורה מן התורה, ושהיא לצורך המועד מותרת בין במלאכת אומן בין במלאכת הדיוש אף על פי שאינה דבר האבד, וכן כל שהיא דבר האבד מותרת אף על פי שאינה לצורך המועד, ואע"ג דאית ביה טרחא יתירתא; וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות אלו, ועיקר חולו של מועד ודאי דבר תורה הוא, ולזה הסכים הרשב"א סוף פרק קמא דעבודה זרה עכ"ל. וגם המגיד (פ"ז ה"א) כתב דברים אלו בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל: ולע"ד נראה דאיסור

Going to work on Chol HaMo'ed

Q I am a social worker in a (Jewish) old-age home. I have a certain number of vacation days during the year, and I prefer to take them in the summer. May I work on *Chol HaMo'ed* in order to leave my vacation privileges for a different time?

4. שו"ת נודע ביהודה, מהדורה תנינא -

או"ח סימן קד

... בדיני חוה"מ בדין פועל. ידע כי אין לפקפק על דברי המג"א, שאינו מותר רק לפועל שאין לו מה לאכול, ודברי השו"ר בנה"ג ... בשם ריא"ז, דלצורך המועד מותר אפילו יש לו מה יאכל, שם קאי על מלאכה שהיא מצד עצמה מותרת במועד, אלא שהיא מותרת רק לבעלי אבל לפועל אינו מותר לעשותה לאחרים רק בחנם אבל לא בשכר, כמבואר בסימן תקמ"ב, ועל זה קאי ההיתר של ריא"ז דשם בסימן תקמ"ב קאי על מלאכה שאינה לצורך המועד אלא שהיא מותרת מצד שהיא דבר שאינו מלאכה ממש אינו מותר לאחרים לעשותה כי אם בחנם, אבל אם הוא לצורך המועד והמלאכה מותרת מצד שהוא לצורך המועד רשאי גם לאחרים לעשותה אפילו בשכר, אפילו יש לו מה יאכל, אבל מלאכה שמצד עצמה אסורה לעשותה אפילו לעצמו לצורך המועד איך יהי מותר לפועל לעשותה אם לא פועל עני שאין לו מה יאכל.

5. רא"ש, מועד קטן פרק ב סימן ט

רב חמא שרא לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להו עבידתא בחולא דמועדא, אמר כיון דשרושי הוא דקמשרשי לא מחזי בשכירות (גמרא, דף יב עמוד א). פירוש: סעודתם הן נוטלין ולא דבר אחר, על כרחק האי שמשין מלאכה המותרת במועד היו עושין, כגון תיקון הספסלים ואיצמבאות, ואפילו הכי דוקא שרשווי אבל בשכר אסור, שמע מינה דאסור בשכר אפילו מלאכה המותרת במועד, דקבלת שכר דמועד כעובדא דחול דמאי ...

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקלג סעי' א מותר לטחון קמח לצורך המועד, אפילו כיון מלאכתו במועד, ולקוץ עצים מהמחובר ולהמיל שכר, בין של תמרים בין של שעורים, לצורך המועד; ושלא לצורך המועד, אסור...

שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקמד סעי' א

צרכי רבים מותר לעשותה בחול המועד, כגון לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשולות; ולציין הקברות כדי שיזחרו מהם הכהנים; ולתקן המקואות. הגה: ודוקא צרכי רבים כאלו, שהם צרכים לגוף האדם, אבל שאר צרכי רבים כגון בנין ב"ה (כ"י בשם תשובת הרשב"א), אסור לעשות במועד; והוא הדין דלשאר צרכי מצוה אסור לעשות מלאכת אומן במועד (ריב"ש סימן רכ"ו).

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקמב סעי' א

אפילו מלאכות המותרות אינם מותרות לעשותן אלא לעצמו או לאחרים בחנם; אבל בשכר, אסור. ומיהו אם אינו נותן לו שכר קצוב, אלא שאוכל עמו בשכרו, מותר. הגה: ודבר האבד מותר לעשות אפילו בשכר קצוב (כל בו).

3. שמירת שבת כהלכתה פרק סח סעי' ו

דוק ותשכח כי ההבדלים שבין עשיית מלאכה ליחיד או לרבים הם אלה:

א. צורכי רבים למועד - מותר לעשותם אפילו מעשה אומן, בתנאי שיש בהם משום צורך הגוף.

צורכי יחיד למועד - אסור לעשותם מעשה אומן, אפילו יש בהם משום צורך הגוף.

ב. צורכי רבים למועד - מותר לעשותם אפילו אם כוונת מלאכתם למועד.

צורכי יחיד למועד - אסור לעשותם אם כוונת מלאכתם למועד, אפילו מעשה הדיוט (וראה לעיל פרק סו סעיף ט, שלצורך אוכל נפש גם של היחיד מותר לכוון לעשות במועד, אפילו לכתחילה).

ג. צורכי רבים שלא למועד - מותר לעשותם מעשה הדיוט או מעשה אומן בשינוי.

צורכי יחיד שלא למועד - אסור לעשותם בכלל.

ד. צורכי רבים - מותר לקבל שכר עליהם.

צורכי יחיד - אסור לקבל שכר עליהם ... אלא אם כן הוא פועל שאין לו מה לאכול.

The validity of artistic chanukiyot

Q We, in the community of Judaica artists, are confused about the “kashrut” of *chanukiyot*. Do the lights really have to be in a straight line in and be the same height?

4. תרומת הדשן סי קה

שאלה: פמוטות של נחשת העשויין קנים קנים יוצאין סביבות בעיגול, שרי להדליק בהן בחנוכה או לא?
תשובה: יראה דשרי. ולא דמי כלל לקערה שהקיפה פתילות היכא דלא כפה קערה על פיה, דאמרינן עשאה כמדורה ואפי' לאחד אינו עולה. דהכא שהקנים מובדלים במחיצה אלא שפתוחין למעלה, לא חשיב כמדורה כה"ג. וכ"ש לדעת בעל העיטור באורח חיים דמתיר אפילו בקערה, אם הרחיקו זה מזה שתי אצבעות, משום דמנכרא מילתא, והקנים בפמוטות מרוחקים טפי משתי אצבעות. ותו דאמרינן התם פי' במה מדליקין /שבת כ"א ע"ב/ דאדם חשוב לאו דרך להשתמש באור המדורה, כדפרש"י שם. ואי פמוטות חשיב כמדורה, הא אין לך אדם חשוב האידנא שאינו משתמש לשבת לאור הפמוטות.

חיי אדם כלל קנד סעי י

... ומ"מ אין הידור מצוה להדליק בלאמ"פ מפני שהנרות הם בעגול, וכן אם מדליק בנרות שועה יעמידם בשווה ולא אי גבוה ואי נמוך.

1. גמרא, שבת דף כג עמוד ב

אמר רב יצחק בר רדיפה אמר רב הונא: נר שיש לה שני פיות - עולה לשני בני אדם. אמר רבא: מילא קערה שמן והקיפה פתילות, כפה עליה כלי - עולה לכמה בני אדם, לא כפה עליה כלי - עשאה כמין מדורה, ואפילו לאחד נמי אינה עולה.

2. טור אורח חיים סי' תרעא

ואם מילא קערה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד; לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהיא כמדורה. וכתב א"א הרא"ש ז"ל: מסתברא שלא הרחיקם זה מזה עד כאצבע, אבל אם הרחיקם זה מזה עד כאצבע שאינו נעשה כמדורה, יצא. ונראה לי דאפילו הרחיקם, אין להתיר בלא כפיית כלי, דמה גבול יש בהרחקה אם הפתילות גסות והלהב גדול אפילו יותר מכאצבע מתחברות, ואם הם דקות אפילו פחות מכאצבע סגי, להכי קאמרינן כפיית כלי, דהוא מלתא דפסיקא

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' תרעא סעי ד

מילא קערה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד; לא כפה עליה כלי, אפי' לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה. הגה: ולכן יש לזהר להעמיד הנרות בשורה בשוה, ולא בעגול דהוי כמדורה (הג"מ בשם סמ"ק); ומותר להדליק בפמוטות שקורין לאמפ"א, מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו (ת"ה סימן ק"ה). ויזהרו כשעושים נרות, אפי' בשועה, שאין לדבוקן ביחד ולהדליקן, דהוי כמדורה (פסקי מהר"י סי'ה); אפי' בנרות של שבת וי"ט יזהרו שלא לעשות כן, (א"י).

מגן אברהם סי' תרעא ס"ק ג

בשורה בשוה - ולא אי נכנס ואי יוצא [ד"מ מהרי"ל]:

Lighting Chanuka candles away from home

Q My wife and I will be spending part of Chanuka in a guesthouse as part of a group. The group will be the only ones on the premises. Part of my family will be at home. Do I light Chanuka candles where I am and, if so, where?

3. תרומת הדשן חלק א (שו"ת) סימן קא

שאלה: אכסנאי שהוא נשוי רשאי הוא להדליק בברכה חוץ לביתו או לא?

תשובה: יראה דצריך לדקדק בדבר. אחד מהגדולים הורה ונהג דרשאי להדליק בברכה. ואמר אע"ג דאמרינן בגמרא דכיון דנסיכנא אמינא השתא ודאי לא צריכנא, היינו דלא מחייב, אבל אי בעי מצוי להדליק, ולא הוי ברכה לבטלה, דהוי נמי בכלל המהדרין. ועוד איכא למיחש דילמא מישתלי אינשי ביתיה ולא מידלק עילויה ... ונחלק עליו אחד מהגדולים תלמידו, ואמר דהואיל ולא צריך ופטור מן הדבר, אי"כ היה נקרא הדיוט אם יעשה. וכ"ש דהוי ברכה לבטלה, כיון דלא אשכחן מהדרין זה בתלמוד, ע"כ דבריהם. ונראה דאותו טעם שאמר אחד מהגדולים הראשונים, דאיכא למיחש דילמא מישתלי אינשי ביתיה, ואמר שכך אירע לו פעם אחת אין טעם זה מספיק כלל. דלא דחינן בהכי כללות שבתלמוד דסמכי אינשי ביתיה ... הכא נמי אם הוא יודע באשתו שהיא יודעת דין זה שהאשה צריכה להדליק בגו ביתה, לפי שהמצוה מוטלת על מי שהוא בתוך הבית, או אפי"כ אם אינה יודעת, אבל בני ביתה יודעים דין זה, או שכיניה, יש לסמוך עליהם ... אמנם ממעם מהדרין אפשר ויתכן שפיר דמי להדליק בברכה כה"ג, דכי היכא דיש הידור בנר לכל אחד ואחד בבית אחד, הי"ג יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בשני מקומות. והתנא לא פסיקא ליה למיתני הך מהדרין, דלא שכיחא כולי האי. וכיון דאשכחן בתלמוד מהדרין, ומהדרין מן המהדרין, אין זה כמוסיף על התלמוד שהוא גורע.

1. גמרא, שבת דף כג עמוד א

אמר רב ששת: אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רבי זירא: מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפרטיי בהדי אושפיזא. בתר דנסיכי איתתא אמינא: השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי.

2. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי'

תרעז סעי' א

אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה; ואם יש לו פתח פתוח לעצמו, צריך להדליק בפתחו, אף על פי שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית, והוא הדין לכן האוכל אצל אביו. הגה: וי"א דבזמן הזה שמדליקים בפנים ממש, ידליק במקום שאוכל, וכן נהגו (תשובת רשב"א ס"י תקמ"ב / תקמ"א).

משנה ברורה שם ס"ק ג

לתת פרוטה - היינו שא"צ האכסנאי ליתן כל חצי הוצאות הנרות, רק בפרוטה סגי, דעל ידי זה מקנה לו חלק בשמן [ויש מאחרונים שכתבו דצריך הבעה"ב להוסיף מעט שמן בשבילו חוץ השיעור שצריך ליתן לצורך חצי שעה בשביל עצמו] וה"ה אם בעל הבית מקנה לו חלק בשמן במתנה, שרי, דהוי כמשתתף בפרוטה, ומ"מ אם יש לאכסנאי נר, נכון יותר להדליק בעצמו:

Does one need a minyan for Megillat Esther?

Q If one cannot make it to *shul* for the reading of *Megillat Esther*, does he or she need a *minyan* at home for this purpose?

4. משנה ברורה שם ס"ק סב

לחזור אחר עשרה - ואם בעת ההוא קורין אותה בצבור בבהכ"נ (=בבית הכנסת), אז אפילו יש לו קי אנשים בביתו, מצוה לילך לשם משום "ברוב עם הדרת מלך", וכן מי שהיה ביתו סמוך לבהכ"נ וחלונותיו פתוחות לבהכ"נ, אפי"ה צריך לילך לבהכ"נ לכו"ע משום "ברוב עם" ועיין בבה"ל:

1. גמרא, מגילה דף ה עמוד א

אמר רב: מגילה, בזמנה - קורין אותה אפילו ביחיד, שלא בזמנה - בעשרה. רב אסי אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה. הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי.

רש"י מסכת מגילה דף ה עמוד א

בזמנה - בארבעה עשר, מתוך שהיא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד - קורין אותה אפילו ביחיד, דהכל קורין בו, ואיכא פרסום נס.

2. בית יוסף אורח חיים סי' תרצ

והאי פלוגתא דרב ורב אסי איכא לפרושי דלכתחלה היא, אבל בדיעבד מודה רב אסי דיצא. ואפשר לפרושי דבדיעבד פליגי, אבל לכתחלה מודה רב דבעשרה. ואפשר דבתרדומיהו פליגי, דלרב אפילו לכתחלה ביחיד, ולרב אסי בדיעבד נמי לא יצא

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' תרצ סעי' יח

מגילה ביידי ובט"ו צריך לחזור אחר עשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורים אותם ביחיד. הגה: ויש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה. (הגהות אשרי פי"ק טור סי' תרכ"ד). ואם קראו אותם בצבור, ואיזה יחיד לא שמעה, יוכל לקרות אפילו לכתחלה ביחיד, הואיל וקורין אותם באותה העיר בעשרה (ב"י בשם א"י); וכשהיחיד קורא אותה בזמנה, צריך לברך עליה. (ב"י).

משנה ברורה שם ס"ק סד

לכתחלה ביחיד - דהנס כבר נתפרסם, וליכא רק משום "ברוב עם", לא מטרחינן ליה למכנף עשרה; והא דק"ל, דאף אם יש לו מנין בביתו אפי"ה מבטלין ת"ת ועבודה לילך ולקרות בצבור משום "ברוב עם", התם הלא הצבור מזומן לפניו, משא"כ הכא לעשות צבור אינו מחוייב. ועיין ביד אפרים שכתב דדין זה שהביא הרמ"א בשם א"י אינו מוסכם לשארי פוסקים, ולכן אף בבה"נ יחד אחר עשרה אנשים:

Giving matanot la'evyonim before Purim

Q Can I give *matanot la'evyonim* before Purim if it will be given to the poor on Purim? I'm not even sure whether it will be Purim day for us when the *matanot* are actually distributed in Israel.

4. מקראי קודש, פורים סי" מה אות ב
אם יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים בכרכים ועיירות בימי י"א י"ב י"ג

לכאורה בכרכים ועיירות פשוט שאין יוצאים ידי חובה במתנות לאביונים בימי י"א י"ב וי"ג מדינא, שהרי עדיין לפני זמן קריאת המגילה ולא חלה זמן חובתה עדיין, ועד כאן הצריך בעל המאור להטעם משום החשש דהענינים יאכלו את המתנות ולא יהיה להם סעודת פורים, אלא לבני כפרים שיום הקריאה שלהם הוא ב"א, י"ב וי"ג, ואי לאו האי טעמא שיוציאו, היה מן הדין לתת מתנות לאביונים ביום קריאת המגילה, אבל בכרכים ועיירות שאין אז זמן קריאת המגילה, בלאו האי טעמא א"א להקדים מתנות לאביונים כשעדיין לא הגיע פורים. וגם לשיטת הרמב"ם י"ל דלא הקילו שיהא רשאי להקדים מתנות לאביונים אלא ביום הקדימה של קריאת המגילה לכפרים, אבל לכרכים ועיירות מהיכי תיתי דיהא רשאי לצאת ידי חובת מתנות לאביונים בימים שאין בהם קריאת המגילה ולא חיוב אחר מחיובי פורים.

ומהאי טעמא יש לעיין בדברי המג"א (סימן תרצד ס"ק א) שכתב וז"ל: "וכתוב במאור דלא יתן להם קודם פורים דלמא אכלי להו קודם פורים", דלכאורה בכפרים ועיירות גם בלא חשש זה אין להקדים המתנות לאביונים.

1. משנה ברורה סי" תרצד ס"ק ג

שתי מתנות - זהו מדינא, אבל באמת מוטב להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים יתומים ואלמנות, ודומה לשכינה שנאמר: "להחיות רוח שפלים ולהשיב לב נדכאים" [רמב"ם]. והנה השתי מתנות צריך ליתן משלו ולא משל מעשר, וההוספה שמוסיף יוכל ליתן משל מעשר:

2. מגן אברהם סי" תרצד ס"ק א

בי מתנות - משלו ולא משל מעות מעשר [של"ה], ואם בא להוסיף מוסף משל מעשר [מהרי"ל בתשו" סי' נ"ו], וכתוב במאור דלא יתן להם קודם פורים, דלמא אכלו להו קודם פורים:

3. ערוך השולחן אורח חיים

סי' תרצד סעי' ב

וחייב ליתן דווקא בפורים עצמו, אבל קודם פורים אפילו נתן מפורש על פורים אינו מועיל, דזהו חובת היום דווקא. ופשוט הוא דאין צריך ליתן בעצמו ויכול ליתן גם ע"י שליח, ויכול להעמיד שליח קודם פורים שיתן בשבילו בפורים מתנות לאביונים

Rushing to eat afikoman

Q It seems that every year we have a conflict between those who want to rush to eat the *afikoman* by *chatzot* (astronomical midnight) and those who want to allow the *sefer* to advance at its own pace. What should we do?

3. גמרא, פסחים דף קכ עמוד ב

... דתניא: (שמות יב) "ואכלו את הבשר בלילה הזה", רבי אלעזר בן עזריה אומר: נאמר כאן "בלילה הזה" ונאמר להלן (שמות יב) "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה". מה להלן עד חצות - אף כאן עד חצות. - אמר לו רבי עקיבא: והלא נאמר "חפזו" - עד שעת חפזו. אם כן מה תלמוד לומר "בלילה" - יכול יהא נאכל בקדשים ביום - תלמוד לומר "בלילה" - בלילה הוא נאכל, ואינו נאכל ביום ... אמר רבא: אכל מצה בזמן הזה אחר חצות, לרבי אלעזר בן עזריה - לא יצא ידי חובתו. - פשיטא, דכיון דאיתקש לפסח - כפסח דמיו - מהו דתימא: הא אפקיה קרא מהיקישא, קמשמע לן, דכי אהדריה קרא - למילתא קמייתא אהדריה.

4. רמב"ם הל' חמץ ומצה פרק ו הל' א

מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר שנאמר (שמות י"ב) "בערב תאכלו מצות", בכל מקום ובכל זמן, ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח אלא זו מצוה בפני עצמה ומצותה כל הלילה ... ומשאכל כזית יצא ידי חובתו.

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' תעו סעי' א

לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השובע, ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו, ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. (ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות) (רי"ן פי ע"פ וסוף פ"ב דמגילה).

משנה ברורה שם ס"ק ו

ויהא זהיר וכו' - שכיון שהוא זכר לפסח, צריך לאכול בזמן פסח, והפסח אינו נאכל אלא עד חצות. וכ"ש כזית הראשון שמברכין עליו על אכילת מצה שצריך לזוהר מאד שלא לאחרו עד חצות, וכדיעבד אם איחר, מסתפקים הראשונים אם יצא ידי חובתו, וע"כ יאכלנו ולא יברך עליו על אכילת מצה. וגם מרור, אף שהוא מדרבנן, יזוהר לאכלו קודם חצות, ואם איחר, יאכלנו בלא ברכה. ואם החשיך לו קודם אמירת הגדה עד סמוך לחצות, יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל, וגם יברך על המרור תיכף קודם חצות, ואח"כ יאמר הגדה ואח"כ יסעוד סעודתו [אחרונים]:

1. רש"י, פסחים דף קיט עמוד ב

אין מפטירין אחר מצה אפיקומן - שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח, וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה אותה שלאחר אכילה, ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה, (הואיל ובאה) [אף על פי שאינה באה] לשם חובה, כדאמר רב חסדא לעיל (קטו, א) גבי מרור, דלאחר שמילא כריסו הימנו היאך חוזר ומברך עליו, הכי נמי גבי מצה. הלכך תרוייהו מברך ברישא, והדר אכיל מצה באחרונה בלא ברכה, אבל לא מרור דלאו חובה הוא.

2. רא"ש, פסחים פרק י סימן לד

פירש רש"י שצריך לאכול מצה בגמר סעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה, וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה, ועל כן אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"ג שאינה עלינו חובה, מדאמר רב חסדא לעיל גבי מרור, דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו, הלכך מברך אתרוייהו ברישא והדר אכיל מצה של מצוה באחרונה, ואחר אותה מצה אין נפטרים ממנה באכילת דבר אחר, שלא לשכח הטעם ע"כ. ולפי זה, היה נראה שצריך לאכול עמה מרור וחרוסת, כיון שהיא זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה, ועליהן היה ראוי לברך [על] אכילת מצה אלא שכבר מילא כריסו ממנה, וא"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש, שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו, ואף לרבנן מצוה לאוכלו ביחד. אמנם תמיהני: למה עושין כריכה בתחילה, יספיק בכריכה אחרונה זכר למקדש? הלכך נראה לי, דאותה מצה אינה לשם חובה, אלא אוכלין אותה זכר לפסח שהיה נאכל על השובע באחרונה, ולפי שהוא זכר לפסח, יש ליתן לה דין הפסח שלא לאכול אחריה, וא"צ עמה מרור וחרוסת.

Rushing to eat afikoman

6. רמ"א אורח חיים ס"י תעו סעי' א

הגה: ולא יאכל ולא ישתה הרבה יותר מדאי, שלא יאכל האפיקומן על אכילה גסה או ישתכר וישן מיד (מהרי"ל).

משנה ברורה שם ס"ק ו

אכילה גסה - דהיינו שאינו מתאוה כלל לאכול, שאז אינו עושה מצוה מן המובחר, שאף שאפיקומן הוא זכר לפסח, והפסח נאכל על השובע, דהיינו שהוא שבע כבר, ולכן אוכלין האפיקומן אחר גמר הסעודה, כמו שיתבאר בסימן תע"ז, מ"מ צריך שיהא לו קצת תאוה לאכול, ואם לאו אין זה מן המובחר. ואם שבע כ"כ עד שנפשו קצה באכילה מרוב שובע, אף שדוחק עצמו לאכול, אינו יוצא ידי חובתו כלל במצוה זו, שאכילה גסה כזו אינה נקראת אכילה כלל. כתבו הפוסקים אל יהיה אכילת אפיקומן עליו למורה, דעיי"ז אין מתקיים המצוה מן המובחר:

An Ashkenazi eating from pots used for kitniyot

Q On Pesach, may I (an Ashkenazi) eat *kitniyot*-free food at the house of a Sephardi friend if the food is cooked in pots that my friend uses to cook kitniyot, which Sephardic custom permits? If so, why?

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' תנג סעי' א

אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה, בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון, (והמנהג ליקח לכתחלה חטים), (מהרי"ל), אבל לא באורז ושאר מיני קטניות, וגם אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל. הגה: ויש אוסרים (טור והגהות מיימוני פ"ה ומרדכי פי' כל שעור). והמנהג באשכנז להחמיר, ואין לשנות. מיהו פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלז תוך התבשיל. וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם, ואינן אוסרים אם נפלז לתוך התבשיל. וכן מותר להשקות מיני קטניות בבית (ת"ה סי' קי"ג). וזרע אקליזיא (מהרי"ל) ואניס אליינדייר אינן מיני קטניות, ומותר לאכלן בפסח, כן נ"ל.

משנה ברורה שם סי' ק"ח, ט

אם נפלז וכי' - דבחה לא נהגו להחמיר, ומי"מ אותן גרגרין שמוצאין צריך לזורקן, אם לא שאינו ניכר: תוך התבשיל - ומיירי שיש על כל פנים רוב בהיתר, דאם לא כן לא מיקרי תערובות כלל, והוי כאוכל תבשיל מקטניות עצמה:

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' סד סעי' ט

חלב הדבוק לכרם שתחת הפריסה, אסור. הגה: וכן המנהג בכל מקום, מלבד בני ריינוס, שנהגין במקצתו היתר, ואין מוחין בידם שכבר הורה להם זקן. (הגהות אשר"י ומרדכי ורוב הפוסקים) ובכל מקום שנהגין בו איסור דינו כשאר חלב לבטל בששים (אי"ו הארוך) אבל אין אוסרין כלים של בני ריינוס, הואיל ונהגין בו היתר (הידושי אגודה).

5. שו"ת יחוה דעת חלק ה סי' לב

בסיכום: מותר לאשכנזים הנהגים (היתר) /איסור/ באורז וקטניות בפסח להתארח בבית הספרדים ועדות המזרח שנהגים היתר באורז וקטניות בפסח, ולאכול מהתבשילים המוגשים לפניהם, אפילו אם הם יודעים בבירור שנתבשל בכלים ההם באותו יום אורז וקטניות. והאמת והשלום אהבו, כי התורה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

6. רש"י, יבמות דף פח עמוד א

ואמר ברי' ל' דשומן הוא דמהימן - והא ודאי פשיטא לך, דסמכ"י עליה כל זמן שלא נחשד דאי לא הכי אין לך אדם אוכל משל חברו ואין לך אדם סומך על בני ביתו.

1. בית יוסף אורח חיים סי' תנג

ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות וכי' והומרא יתירה היא זו. גם רבינו ירוחם (נ"ה ח"ג מא). כתב אותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מבושל בפסח, מנהג שטות הוא זולתי אם הם עושים להחמיר על עצמם ולא ידעתי למה עכ"ל: ובהגהות מיימוניות פרק ה' (ה"א דפ"ו קושטא) כתב בשם סמ"ק (סי' רכב עמי רלא הגהות הרי"ף אות יב) על הקטניות כגון פולים ועדשים, יש נוהגים איסור לאכלם בפסח וכן הי"ר שמואל מאוירא, אבל הי"ר יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר, וקשה מאד הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור (ע"י פסחים נ:); ונראה שלא נהגו בו איסור משום חימוץ, דלא טעו אינשי בזה, דתינוקות של בית רבן יודעין אותו, דבפירוש אמרינן בגמרא (לה). דאינו בא לידי חימוץ אלא חמשה מינים בלבד; אלא אסרום משום דדגן מעשה קדרה וקטנית מעשה קדרה, גזירה הא אטו הא; וגם יש מקומות שעושים פת מקטנית ואתי לאיחלופי בדייסא שהוא מעשה קדרה, אבל מיני ירקות דלא דמי לדגן כלל, לא אתי לאיחלופי. וגם פעמים תבואה מעורבת בהם ואי אפשר לבררו יפה ... ולית דחש לדברים הללו זולתי האשכנזים:

2. תרומת הדשן חלק א (שו"ת) סי' ק"ג

שאלה: תבואה של מיני קטנית שאינה מחמשת המינים שנפל עליה מים, וקרוב לודאי הוא שנתחמצה, שרי להשהות בפסח או לא?
תשובה: ... ובנידון דידן נמי דלית ביה דררא דחמץ, דקים לך דאין בא לידי חמוץ אלא הי מינים, אלא דאסרינן להו דמידי דמדגן אינן ואתי לאיחלופי בדגן דהי המינים. ומשום הכי די לנו דאסורים באכילה, אבל איסור חמץ במשהו דיש כאן חמץ גמור אלא שנתבטל, הואיל והחמירו לאסור במשהו לענין אכילה, הוא הדין דהחמירו לענין הנאה. אך כמדומה שהעולם נהגו איסור להדליק בשמנים שנעשו ממיני קטנית בפסח. אפס נראה אם נמצא גרגיר של מיני קטנית בקדירה או בתבשיל, לא מחמירין כלל לאסור התבשיל אפי' באכילה, דגזירה דאיסור משהו ליתא אלא בתבואה דהי מינים.

Chametz found on or after Pesach

Q In the past, after weeks of Pesach cleaning, I have found *chametz* on or after Pesach. Does this mean that I have sinned accidentally? What should I do when this happens?

4. שולחן ערוך אורח חיים

סימן תמח סעיף ה

חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח, אסור אע"פ שביטל.

משנה ברורה סימן תמח ס"ק כה

אסור אע"פ שביטלו - או הפקירו ואיסורו הוא אפילו בהנאה. ואע"ג דכשביטלו אינו עובר בכל יראה, מכל מקום חששו חכמים שאם נתירו כשביטלו, יש לחוש שיניח כל אדם חמצו אלאחר הפסח ויאמר שהפקירו קודם הפסח כדי שנתיר לו. ודע דכמה אחרונים כתבו דאפילו בדק ג"כ כמנהגנו ונמצא חמץ לאחר הפסח ג"כ אסור בהנאה, דלא הילקו בדבר. ויש מן האחרונים שמקילים בבדק וביטול ונמצא אח"כ, דמאי הוי ליה למעבד, הרי עשה הכל כדון, ודעתם דעל כל פנים בהנאה אין לאסור, ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך עליהן.

1. גמרא, פסחים דף ו עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: הכודק צריך שיבטל. מאי טעמא? אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי, וכי תימא: כיון דמינטר להו אנב ביתיה חשיבי - והתניא: סופי תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים, סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות, בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן - אסורין משום גזל וחייבין במעשר, בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן - מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר! - אמר רבא: גזירה שמה ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עליוהי. - וכי משכחת ליה לבטליה! - דילמא משכחת ליה לבתר איסורא, ולא ברשותיה קיימא, ולא מצי מבטיל.

2. תוספות מסכת פסחים דף כא עמוד א

ואי אשמעינן היה משום דמצנעא לה - ואין עובר משום כל יטמין, דבל יטמין נפקא לן מ"לא ימצא" ואין זה מצוי, כיון שאין ידוע היכן הוא; וכן משמע בפ"ק (בדף ו:) דפריך: וכי משכחת לה ליבטלה, משמע דכל כמה דלא משכחת, לא עבר בכל יראה ...

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' תמו סעי' א

המוצא חמץ בביתו, אם הוא בחול המועד יוציאנו ויבערנו מיד. ואם הוא יו"ט, יכפה עליו בלי עד הלילה ואז יבערנו, (לפי שלא יוכל לטלטלו ביום טוב (ריב"ש) גם לשרפו במקומו אסור) (ר"ן).

משנה ברורה שם ס"ק א, ב, ג

יוציאנו וכי - רצונו לומר: יוציאנו מרשותו מיד, שלא יבוא לידי מכשול אכילה קודם הביעור: ויבערנו מיד - ואם צריך לברך על ביעור חמץ היבא שכבר בדק וביטל כדינו קודם פסח, עיין בסוף סימן תל"ה במ"ב: יכפה עליו בלי - דדלמא אתי למיכליה:

Time of selling chametz for a traveler

Q

Where does one who is traveling for Pesach sell his *chametz*?

2. גמרא, פסחים דף 1 עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: הבודק צריך שיבטל. מאי מעמא? אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי, וכי תימא: כיון דמינטר להו אנב ביתיה חשיבי - והתניא: סופי תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים, סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות, בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן - אסורין משום גזל וחייבין במעשר, בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן - מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר! - אמר רבא: גזירה שמה ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה. - וכי משכחת ליה לבטליה! - דילמא משכחת ליה לבתר איסורא, ולא ברשותיה קיימא, ולא מצי מבטיל. דאמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו ברשותו, ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה. וניבטליה בארבע, וניבטליה בחמש - כיון דלאו זמן איסורא הוא, ולא זמן ביעורא הוא - דילמא פשע ולא מבטל ליה. וניבטליה בשית! - כיון דאיסורא דרבנן עילויה - כדאורייתא דמיא, ולא ברשותיה קיימא, ולא מצי מבטיל.

3. משנה ברורה סי' תלו ס"ק לב

... ולענין אם מחויב לבדוק בליל י"ד החדרים שבדעתו למכרן למחר לנכרי עם החמץ שלהם, יש דעות בין האחרונים, שדעת המקור חיים והחיי אדם שצריך לבדוק, מאחר שלעת עתה החדרים לא נמכרו והם ברשות ישראל ... אמנם בתשובת בנין עולם סימן כי חולק, ודעתו דא"צ בדיקה, דבזה עצמו שמוכר למחר לעכויים מקיים תשבתו וביעור, ולא גרע מחמץ שמוצא אחר הבדיקה שמשירר למאכלו למחר ואינו מחויב לבער הכל ... וכן בתשובת התם סופר סימן קל"א דעתו להקל כשמקיים מצות בדיקה בשאר חדרים, וכן בספר אשל אברהם כתב דמסתברא להקל וכן פשוט המנהג עיי"ש; אך שצריך לזהר שיבאר בעת המכירה שמוכר לו החדר וכל החמץ הנמצא בו (כדי לכלול בזה גם החמץ הנמצא בחורין ובסדקין) ולא יאמר לו בסתמא שמוכר לו החדר והי"ש והשכר הנמצא בו [פתחי תשובה] ומ"מ אף דאין למחות ביד המקילין, המוכר ביום י"ג שפיר עדיף מפי.

1. שו"ת אגרות משה חלק או"ח ד סי' צד

הנוסע מא"י לאמעריקא קודם הפסח וחמצו בארץ ישראל.

... העיקר לדינא לענין האיסור בל יראה ועשה דתשבתו שהוא רק על הגברא, דאם הוא במדינה שעדיין לא הגיע זמן האיסור, לא שייך עליו שום איסורים וחיובים, אבל לענין איסור הנאה יש להחמיר גם על מקום החמץ; והטעם הוא דכמו דמשמע דגם חמץ של קמח ואף של חרש ושוטה נאסרו בהנאה, אף שהם לא עברו על איסורין, אף אחר הפסח שהאיסור הוא משום קנס, דלא שייך לקנס להם, דבהכרח הוא משום לא פלוג, שא"כ גם בהגברא שלא חל עליו עדיין חיוב משום שהיה במדינה שזמן הפסח מתחיל באיחור איזה שעות נמי הוא בכלל זה, ובשעת הבעור ובימי הפסח, שאמר רבה בב"ק דף צ"ח ע"ב שהכל מצווים עליו לבערו, משמע דגם מדאורייתא איכא חיוב שלא יניחו חמץ, לא רק בשביל שלא יעבור עליו בעל החמץ על האיסור, דלא מצינו זה בשאר איסורים וגם לא משמע שיהיה בזה חלוק בין בני חיובא לחרש שוטה וקמן שלאו בני חיובא נינהו, שא"כ גם חמץ דגברא זה, כיון שנמצא במקום שכבר הגיע זמן האיסור, נאסר.

ולכן למעשה: כיון שכתרייה הוא בארץ ישראל, ימסור בא"י החמץ ע"י מה שיעשה שליח לרב העוסק בזה למכור החמץ לנכרי, דהא הוא קודם זמן האיסור, אבל יאמר בפירוש להרב השליח שאינו עושהו לשליח לקנות בחזרה את החמץ אחר הפסח עד אחר שיעברו ימי הפסח באמעריקא, וממילא אף שהרב יקנה מהנכרי תיכף אחר הפסח דבא"י, לא יקנה כתרייה ויהיה של הרב וכשיבא כתרייה בחזרה יוכל לקנות מן הרב.

Can a chazan who missed a day of sefirat ha'omer recite the beracha?

Q If one missed a day of *sefirat ha'omer* and is now serving as the *chazan* for *Ma'ariv* in a place where it is customary that the *chazan* recites the *sefira* with a *beracha* aloud, may he do so?

2. משנה, ראש השנה דף כט עמוד א
זה הכלל: כל שאינו מחוייב בדבר - אינו מוציא את הרבים ידי חובתו.
גמרא, שם
תני אהבה בריה דרבי זירא: כל הברכות כולן, אף על פי שיצא - מוציא, חוץ מברכת הלחם וברכת היין, שאם לא יצא - מוציא, ואם יצא - אינו מוציא.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' תפט סעי' ח

אם שכח לברך באחד מהימים, בין יום ראשון בין משאר ימים, סופר בשאר ימים בלא ברכה; אבל אם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה.

3. תלמוד ירושלמי, מגילה פרק ב ה"ג

(דף עג טור ב)

בן עיר מהו שיוציא בן כרך ידי חובתו? יבא כהדא, כל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתו

Counting sefirat ha'omer in a non-standard base system

Q This sounds like a crazy question, but what is the halachic ruling on counting *sefirat ha'omer* in a base other than the standard decimal system? In other words, could a person say, "Today is one, one, zero, one in base two," on day thirteen (1101 in base two equals thirteen in the decimal system)?

5. גמרא, שבת דף עג עמוד א

משנה. אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזורע, והחורש, והקוצר... המכה בפטיש, המוציא מרשות לרשות. הרי אלו אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת.

6. טור אורח חיים ס"י תפט

כתב אבי העזרי: יש אומרים שאין צריך למנות הימים רק עד שיגיע לשבוע, כגון: היום יום אחד עד שיגיע לשבעה ימים, ואז יאמר: היום שבעה ימים שהם שבוע אחד; אבל מכאן ואילך, אין צריך למנות ימים של שבוע שעברה עם השבוע הבא, אלא ביום שמנה יאמר היום שבוע אחד ויום אחד ואין צריך לומר היום, שמנה ימים, שכבר מנאם בשבוע שעבר, וכן ביום מ'...

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תפט סעי' ד

מי ששואל אותו חבירו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו: אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו: היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולמנות בכרכה; אבל קודם בין השמשות, כיון שאין זמן ספירה אין בכך כלום.

2. מגן אברהם אורח חיים ס"י תפט ס"ק ב

ופשוט דמותר לספור בכל לשון, ודוקא בלשון שמבין; ואם אינו מבין לשון הקודש וספר בלשון הקודש לא יצא, דהא לא ידע מאי קאמר ואין זה ספירה; כנ"ל.

3. ביאור הלכה ס"י תפט סעי' א

מונה והולך - עיין באחרונים שנחלקו באם מנה בראשי תיבות כגון שאמר היום בי ימים וכדומה, אם יצא. וכתב החק יעקב: כיון דלרוב הפוסקים עיקר ספירה בזמן הזה אינו אלא דרבנן, אין להחמיר מספיקא ויחזור לספור בלי ברכה...

4. באר היטב ס"י תפט ס"ק ו

וכתב עוד הכנה"ג בשם מהר"ש הלוי והסכים עמו, שאם מנה בראשי תיבות, כגון: "היום די ימים" או אם אמר: "חי ימים שהוא שבוע אי ויום אי" דיצא ידי חובתו, והפרי"ח כתב דלא יצא ידי חובתו. אם אמר ארבעים חסר אחת לעומר יצא (מהר"י מולכו, יד אהרן, ע"ש).

Getting married on Yom HaAtzma'ut or Yom Yerushalayim

Q

Is it permitted to get married on *Yom HaAtzma'ut* and *Yom Yerushalayim*?

3. במראה הבזק ח"ג עמ' 101

החלטת הרבנות הראשית לישראל
בנשיאותם של הרבנים הראשיים
הרב איסר יהודה אונטרמן והרב יצחק נסים:
כ"ח באייר

עפ"י החלטה של מועצת הרבנות הראשית לישראל
נקבע יום כ"ח לחודש אייר כיום הודיה ושמחה,
שהחובה מופלת לעשות ולקיים גם לתושבי ארץ
ישראל וגם לאחכ"י (=לאחינו בני ישראל) בארצות
פזורים.

סדר ההודיה הוא כדלקמן:

בבקר יום כ"ח אייר יתפללו ברב עם בבתי הכנסת
ובמצב רוח חגיגי, ומצוה להשתתף בתפילה זו
בהמונים.

בפסוקי דזמרה יאמר הצבור את שירת הים (מן ויושע
הי- עד הי ימלוך לעולם ועד), פסוק בפסוק בהטעמה.
אחרי תפילת שמונה עשרה כרגיל יאמרו הלל שלם
בברכה. אחרי הלל ראוי שידרוש הרב או אחד מן
הצבור מעין המאורע הכביר, שהביא הקב"ה נצחון
מזהיר לישראל, שהוא כולו ממש בדרך גם למעלה
מן הטבע גם בתכנו וגם בצורתו, ועלינו להביע רחשי
הודיה בתפילה ובשמחה.

הדורש ידגיש במיוחד את המצוה הגדולה של פרסומי
ניסא, שהיא מצוה מן התורה להודות ולהלל להקב"ה
על חסדיו הגדולים עם עמו ונחלתו.

אחרי תפילת עלינו אומרים פרק ק"ז בתהילים, המדבר
מקבוץ גלויות ומסדרים בבית סעודת משתה ושמחה,
ובזכות זאת נזכה לחזות בגאולתנו השלמה ע"י משיח
צדקנו ובבנין בית הבחירה בכ"א (=במהרה בימינו,
אמן).

הערה: אין לנהוג באותו יום הנבלות של ספירה, אחרי
שבכמה קהילות בישראל לא נוהגים בהנבלות אחרי
ל"ג בעומר, וכ"ש שזה נדחה עתה מפני חשיבות הנס
שעשה הקב"ה לעמו ישראל, בנצחונם על אויביהם
ושחרורה של ירושלים עיר הקודש.

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תצג סע' א

נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג
לעומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא;
אבל לארס ולקדש, שפיר דמי, ונשואין נמי, מי שקפץ
וכנס אין עונשין אותו. הגה: מיהו מל"ג בעומר ואילך הכל
שרי (אבודרהם ב"י ומנהגים).

2. משנה ברורה שם ס"ק ה

הכל שרי - היינו לאותן הנוהגין לספר מל"ג בעומר
ואילך, וכדלקמיה בס"ב, אבל לדין שנוהגין איסור
בתספורת, וכדלקמיה בס"ג, אסור ג"כ לישא, דנשואין
ותספורת דין אחד להם.

Why are there two days of Shavuot?

Q I understand the reason for celebrating two days of *Yom Tov* in *chutz la'aretz* for all *chagim*, except for Shavuot. Since we count forty-nine days of *sefira* and the fiftieth day is Shavuot, how could there be uncertainty?

הזה כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ ישראל קובעין על הראייה, ובני ארץ ישראל בזמן הזה עושין יום אחד כמנהגן שמעולם לא עשו שני ימים, נמצא יום טוב שני שאנו עושין בגליות בזמן הזה מדברי סופרים שתקנו דבר זה.

הלכה ז

יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראייה, היו רוב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים טובים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש, שאין השלוחין יוצאין ביום טוב.

3. גמרא, ראש השנה דף 1 עמוד ב

כדתני רב שמעיה: עצרת, פעמים חמשה, פעמים ששה, פעמים שבעה. הא כיצד? שניהן מלאין - חמשה, שניהן חסרין - שבעה, אחד מלא ואחד חסר - ששה. ומאן תנא דפליג עליה דרב שמעיה - אחרים היא. דתניא, אחרים אומרים: אין בין עצרת לעצרת, אין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד. ואם היתה שנה מעוברת - חמשה

4. גמרא, ראש השנה דף כא עמוד א

מכריו רבי יוחנן: כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי - ליעבדו תרי יומי, גזירה ניסן אטו תשרי.

5. רמב"ם הלכות קידוש החודש

פרק ג הלכה יב

יש מקומות שהיו מניעין אליהן שלוחי ניסן ולא היו מניעין אליהן שלוחי תשרי, ומן הדין היה שיעשו פסח יום טוב אחד שהרי הגיעו אליהן שלוחין וידעו באיזה יום נקבע ראש חדש, ויעשו יום טוב של חג הסוכות שני ימים שהרי לא הגיעו אליהן השלוחין, וכדי שלא לחלוק במועדות התקינו חכמים שכל מקום שאין שלוחי תשרי מניעין שם עושין שני ימים אפילו יום טוב של עצרת.

1. משנה, ראש השנה דף כב עמוד ב

משנה. בראשונה היו משיאין משואות, משקלקלו הכותים התקינו שיהו שלוחין יוצאין. כיצד היו משיאין משואות? מביאין כלונסאות של ארז ארוכין, וקנים, ועצי שמן, ונעורת של פשתן. וכורך במשיחה, ועולה לראש ההר, ומצית בהן את האור. ומליך ומביא, ומעלה ומוריד, עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני, וכן בראש ההר השלישי. ומאין היו משיאין משואות? מהר המשחה לסרטבא, ומסרטבא לגרופינא, ומגרופינא לחוורן, ומחוורן לבית בלתי, ומבית בלתי לא זוז משם, אלא מליך ומביא ומעלה ומוריד, עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש.

2. רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ה

הלכה ג

ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי תלמוד בעת שחרכה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי תלמוד עד ימי אביו ורבא על קביעת ארץ ישראל היו סומכין.

הלכה ד

כשהיתה סנהדרין קיימת והן קובעין על הראייה, היו בני ארץ ישראל וכל המקומות שמניעין אליהן שלוחי תשרי עושין ימים טובים יום אחד בלבד, ושאר המקומות הרחוקות שאין שלוחי תשרי מניעין אליהם היו עושים שני ימים מספק לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החדש.

הלכה ה

בזמן הזה שאין שם סנהדרין ובית דין של ארץ ישראל קובעין על חשבון זה, היה מן הדין שיהיו בכל המקומות עושין יום טוב אחד בלבד אפילו המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ כמו בני ארץ ישראל, שהכל על חשבון אחד סומכין וקובעין, אבל תקנת חכמים היא שיוהרו במנהג אבותיהם שבידיהם.

הלכה ו

לפיכך כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מניעין אליו כשהיו השלוחין יוצאין, יעשו שני ימים ואפילו בזמן

Eating new fruit during the Three Weeks

Q Why is eating new fruit considered such a pleasure that it is forbidden during the Three Weeks (between 17 Tammuz and 9 Av)? Also, is it permitted on Shabbat during that time?

3. מגן אברהם סימן תקנא ס"ק מב
מלומר שהחיינו - ובשבת שרי (ממ"מ בשם ס"ח ולבוש) ובכתבי האר"י אסר אפ"י בשבת; ונ"ל דאם חל י"ז בתמוז בשבת ונדחה מותר לכולי עלמא ועס"ד, ומעם האיסור נ"ל כיון דהזמן ההוא זמן פורעניות אין לברך שהחיינו לזמן הזה, אבל אין הטעם משום אבילות, דהא לא מצינו שאבל אסור לברך שהחיינו:

1. ספר חסידים (מרגליות) ס"י תתמ
יש חסידים מחסידים הראשונים שלא היו אוכלים שום פרי חדש בין י"ז בתמוז לטי באב, כי אמרו: איך נברך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. ויש מברכים על פרי חדש כשנודמנו להם בשבתות שבין י"ז בתמוז לטי באב, א"ל החכמים: היה לכם לברך שהחיינו כשראיתם אותו כרי יהודא כשראה קרא חדתא, ואלו אמרו: לא כי אלא כשאכלו.

2. שולחן ערוך ורמ"א
אורח חיים ס"י תקנא סעי' יז
טוב ליוהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש, אבל על פדיון הבן אומר, ולא יחמיץ המצוה (וכן בפרי שלא ימצא אחר ט"י באב, מותר לברך ולאכלו בין המצרים) (בנימין זאב ס"י קס"ג ותשובת מהרי"ל).

How to spend Tisha B'Av

Q

Besides refraining from forbidden activities, how should one spend Tisha B'Av?

4. שולחן ערוך אורח חיים

סי' תקנד סעי' א-ב

תשעה באב אסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים, ולשנות במשנה ובמדרש ובגמרא בהלכות ובאגדות, משום שנאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לבי" (תהילים ימ, ט) ותינוקות של בית רבן בטלים בו, אבל קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה, ואם יש ביניהם פסוקי נחמה, צריך לדלגם.

ומותר ללמוד מדרש איכה ופרק אלו מגלחין, וכן ללמוד פירוש איכה ופירוש איוב.

5. שולחן ערוך שם סעי' כא

יש מי שאומר שלא ילך ויטייל בשוק, כדי שלא יבא לידי שחוק וקלות והתול.

6. משנה ברורה סי' תקנט ס"ק מא

כתב בשלייה שנכון שלא לילך בכנופיא גדולה, כי אין זה אלא טיול וגם מביא לידי שיחת חולין ומסיחין דעתן מאבלות, רק ילך יחידי או עם עוד אחד שלא יפסקו מלדבר בענין החורבן ולהתעורר באבילות. ונראה עוד דאם עיני החליכה לבית הקברות יהיה מוכרח לילך במנעלים, טוב יותר שלא ילך כלל.

1. משנה, פסחים דף נד עמוד ב

מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין. מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה - אין עושין. ובכל מקום - תלמידי חכמים במלים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם.

2. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים סי' תקנד סעי' כב

מקום שנהגו לעשות מלאכה במי באב, עושין; במקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין; ובכל מקום ת"ח במלים, וכל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לענין זה עושה; ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות, מותר ע"י אינו יהודי, אפילו בביתו; ופרקמטיא להרויח ולהשתכר במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אסור; ובמקום שנהגו לעשות, מותר אלא שממעט שאפילו משכנסם אב ממעטין מלישא וליתן. הנה: ולא נהגו באיסור מלאכה כי אם עד הצות (מנהגים). ונהגו להחמיר עד הצות בכל מלאכה שיש בה שיהוי קצת, אפילו מעשה הדיוט; אבל דבר שאין בה שיהוי, כגון הדלקת נרות או קשירה וכדומה, מותרת. ולחלוב הפרות טוב לעשות על ידי אינו יהודי, אם אפשר באינו יהודי.

משנה ברורה שם ס"ק מג

אין עושין - כדי שלא יסיחו דעתם מהאבלות; ומטעם זה גם בלילה אסור במלאכה, דהא גם בלילה מחוייב להתאבל. מיהו כל מלאכה שאין בה שיהוי, שרי, דאין מסיח דעתו בכך:

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' תקנט סעי' ג

ליל תשעה באב ויומו, יושבים בבית הכנסת לארץ עד תפלת מנחה (ועכשיו נהגו לישוב על ספסליהם מיד אחר שיצאו מבית הכנסת שחרית, ומאריכין עם הקינות עד מעט קודם הצות). אין מדליקין נרות בלילה, כי אם נר אחד לומר לאורו קינות ואיכה.

Caffeine pills on fast days

Q On fast days other than Yom Kippur, is it permitted to swallow a caffeine pill without water in order to prevent caffeine withdrawal headaches?

1. שולחן ערוך אורח חיים

סימן תקנד סעיף ה, ו

עוברות ומיניקות מתענות במי באב בדרך שמתענות ומשלימות ביום כפור; אבל בני צומות אחרים פטורים מלהתענות, ואע"פ כן ראוי שלא תאכלנה להתענג במאכל ובמשתה, אלא כדי קיום הולד (וע"ל ס"י תק"י סעיף א').

חיה כל שלשים יום, וכן חולה שהוא צריך לאכול, אין צריך אומד אלא מאכילין אותו מיד, דבמקום חולי לא גזרו רבנן. הגה: ומיהו נוחגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שהיה לחוש לסכנה, והמיקל לא הפסיד.

3. שמירת שבת כהלכתה פרק לט סעי' ח

(בעניין יום כיפור)

חולה שאין בו סכנה, והוא צריך ליקח תרופות בצורת גלולות או טיפות אשר מעמן מר, מותר לו לבלוע אותן, אבל אסור לו לשתות מים כדי להקל על הבליעה. ואם הרופא דורש שישתה מים עמהן, יערבב בהם דבר מר כדי לפגום במעם המים (ובאשר לשיעור של הדבר המר שיש לערבב בהם, יש להיוועץ גם ברב מורה הוראה וגם ברופא). וטוב יותר לבקש מאת הרופא, אם קיימת אפשרות לכך, להחליף את הגלולות ואת הטיפות בפתילות, אשר להן אותה התועלת הרפואית.

2. משנה ברורה שם ס"ק יב

אין צריכין אומד - כצ"ל. ואתרוייהו קאי, וכן איתא בתורת האדם ובריין. והכונה דא"צ לאמוד ולשער אם תבא לידי סכנה על ידי זה שתתענה, דאפילו אם אין בה סכנה, כיון שהיא בכלל חולה, א"צ להתענות. ועיין בליקוטי פרי"ח שכתב דרצונו לומר דמסתמא מאכילין אותה, אבל אם קים לה להיולדת בגווה דמצית להתענות, דהיינו שראתה עצמה בריאה, אז מחויבת להתענות:

4. שמירת שבת כהלכתה פרק לג סעי' א

לחולה שאין בו סכנה נחשב:

- א. מי שנפל למשכב מחמת חולין;
- ב. הסובל מחום למעלה מהרגיל אצלו ... ואפילו לא נפל למשכב, אבל כרגיל אין יוצאים מפתח הבית מחמת מחלה זו;
- ג. הסובל מכאב עד שנחלש כל גופו, ואפילו לא נפל למשכב, כגון הסובל ממיגרנה;
- ד. המתהלך כבריא, אבל עלול ליפול למשכב אם לא יקבל טיפול בעוד מועד (גם אם לא נשקפת כל סכנה לחייו), כגון חולה קצרת (אסטמה), סכרת, דלקת פרקים, הסובל ממחלת-לב שאינה מסוכנת;

Milk and poultry - why is it forbidden?

Q If the prohibition of eating meat with milk is based on the Biblical passage: "You shall not cook a kid in its mother's milk," why does it apply to chicken? After all, chickens do not have milk.

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' פח סעי' א-ב
אפילו בשר חיה ועוף, אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה, שלא יבא לאכלם יחד. אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל, מותר ליתן זה בצד זה.

הא דאסור להעלותו על השלחן, דווקא בשני בני אדם המכירים זה את זה, אפילו הם מקפידים זה על זה; אבל אכסנאים, שאין מכירין זה את זה, מותר. ואפילו המכירים, אם עשו שום היכר, כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו, או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים ביניהם פת להיכר, מותר.

5. שולחן ערוך יורה דעה סי' פט סעי' א
אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות. ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השינים, צריך להסירו.

1. משנה, חולין דף קיג עמוד א

ר"ע אומר: חיה ועוף אינם מן התורה, שנאמר (שמות כ"ג) "לא תבשל גדי בחלב אמו"י גי פעמים, פרט לחיה ולעוף ובהמה שמהא. רבי יוסי הגלילי אומר: נאמר (דברים י"ד) "לא תאכלו כל נבלה", ונאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו"י, את שאסור משום נבלה - אסור לבשל בחלב, עוף שאסור משום נבלה, יכול יהא אסור לבשל בחלב - ת"ל: "בחלב אמו"י - יצא עוף שאין לו חלב אם.

2. גמרא, חולין דף קטז עמוד א

רבי יוסי הגלילי אומר: נאמר "לא תאכלו"י. מאי איכא בין רבי יוסי הגלילי לרבי עקיבא? איכא ביניהו חיה, רבי יוסי הגלילי סבר: חיה דאורייתא, ורי עקיבא סבר: חיה דרבנן; איבעית אימא: עוף איכא ביניהו, רי עקיבא סבר: חיה ועוף אינן מן התורה - הא מדרבנן אסירי, ורי יוסי הגלילי סבר: עוף אפילו מדרבנן נמי לא אסיר; תניא נמי הכי: במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים, לעשות פחמין לעשות ברזל. במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב.

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' פז סעי' ג

אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בכישול ובהנאה. ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בכישול, ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור, אלא מדרבנן. אבל דגים וחגבים, אין בהם איסור, אפילו מדרבנן.

Kashering utensils from meat to dairy

Q

When can one *kasher* utensils from *fleishig* to *milchig* or vice versa?

3. שו"ת חתם סופר חלק ב (יו"ד) סי' קי
וקדרה של בשר לא נהיגינן להכשירו לחלב וכן
בהיפוך,
כמ"ש מג"א בהלכות י"ט, ולא משכחת אלא
במכשירו בלאו הכי לצורך י"ט של פסח, שאז אני
נוהג להתיר להחליף הכלים כרצון איש ואיש מבשר
לחלב וכן בהיפוך, כיון שלא היה ההכשר לכוונת
בשר וחלב רק לכוונת חמץ, אז ליכא למיחש למ"ש
מג"א בהלכות י"ט.

1. מגן אברהם סי' תקט ס"ק יא
... ומכאן משמע שמוותר בחול להגעיל כלי חלב לאכול
בו בשר או איפכא; והעולם נוהגין איסור בדבר ומצאתי
כתוב בשם הגאון מהור"ר בנימין מפוזנא ששמע
ממהר"מ יפה הטעם למנהג, שאם יעשה כן לעולם לא
יהיי לו רק כלי אי, ויגעילנו כל פעם שישתמש בו, וזה
אסור דלמא אתי למטעי כדאיתא בחולין דף מ' [ח?]
ע"ב. והא דשרינן הכא, י"ל כיון שלעולם אין משתמשינן
בו אלא ע"י ליבון, ליכא למיגזר כנ"ל:

2. גמרא, חולין דף ח עמוד ב
אמר רב יהודה אמר רב: הטבח צריך שלשה סכינין:
אחת ששוחט בה, ואחד שמחתך בה בשר, ואחד
שמחתך בה חלבים. וליתקן ליה חדא, וליחתוך בה בשר
וחדר ליחתוך בה חלבים! גזירה שמא יחתוך חלבים
ואחר כך בשר. השתא נמי מיחלף ליה! כיון דאצרכינהו
תרי, אית ליה היכרא.

רש"י שם

ואחר כך - יחתוך בה בשר בבהמה אחת מחמת שהוא
טרוד במלאכתו וישכח ולא יקנה, ואתי לאיחלופי של
חלבים בשל בשר ויחתוך בלא קיננה, שמבור הוא
שהוא סכין של בשר.

Children checking food for insects

Q If a child under the age of *bar/bat mitzva* inspects grains or vegetables for insect infestation, is that inspection halachically sufficient?

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' קכ סעי' יד
אין מאמינים קמן על טבילת כלים. (אבל אם טבלו לפני גדול, הוי טבילה) (ת"ה סימן רנ"ז).

5. פתחי תשובה יורה דעה סי' קכ ס"ק יד
אין מאמינים קמן - לפי שמבילת כלים דאורייתא.
 ט"ז ועיין פמ"ג בא"ח סי' תנ"א במשבצות סק"ו כתב דצ"ע, דאף בכלי זכוכית שהוא דרבנן ג"כ נראה דאינו נאמן כיון שיש לו חזקת איסור כבסי' קכ"ז ס"ג בסוף הג"ה. ומיהו בזכוכית כל שהגיע לייג שנה אי"צ לבדוק אחר בי שערות; ובכלי מתכות יש לומר דצריך לידע שהוא גדול עכ"ד. מיהו י"ל דהכא אף בכלי מתכות אין צריך לידע, דהכא קיל מכל איסור דאורייתא כיון שאם עבר והשתמש בלא (הגעלה) טבילה, לא נאסר מה שבתוכו כמ"ש בהג"ה סוף סימן זה ...

1. גמרא, פסחים דף ד עמוד א
 תניתוה: הכל נאמנים על ביעור חמץ, אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים. מאי טעמא מהימני?

שם, עמוד ב
 ... והכא במאי עסקינן - דמוחזק לן דלא בדק, וקאמרי הני בדקיניה. מהו דתימא: לא להימניהו רבנן, קא משמע לן: כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא, דמדאורייתא בבטול בעלמא סגי ליה - הימניהו רבנן כדרבנן.

2. רמ"א, יורה דעה סי' קכז סעי' ג
 ... קמן אין לו דין עד להיות נאמן באיסורין (ריב"ש סימן רמ"ה); מ"מ בקמן חרף ובקי בדבר, ואיכא רגלים לדבריו, יש להחמיר אם מעיד על דבר איסור (רשב"א סימן כ"ד /רי"ד/). ואם מעיד על איסור דרבנן להקל, ולא אתחזק איסורא, כגון בדיקת חמץ, נאמן, דהימניהו רבנן כדרבנן (שם בריב"ש); אבל אם אתחזק איסורא אינו נאמן כלל.

3. ש"ך, יורה דעה סי' קכז (שם) ס"ק לא
 ... מיהו היכא דהוא בידו, הקמן נאמן אפילו להוציא דבר מחזקתו להתיר או לאסור, כן משמע בתשובת ריב"ש שם וז"ל: והא דאמרינן במסכת סוכה: קמן היודע לשמור את ידיו אוכלים ע"י טהרות, זה בטהרות שבידו, אבל כמה שאין בידו, אין הקמן נאמן להוציא דבר מחזקתו להיתר או לאיסור ע"כ. ועיין בא"ח סי' תנ"ז.

Exchanging non-kosher wine

Q I received a bottle of non-kosher wine worth about \$140 as a gift from a non-Jewish coworker. Our liquor store will exchange it for kosher wine of similar value if they can sell mine. May we make the exchange?

4. שולחן ערוך יורה דעה ס" קכד סע' ו
כל עובד כוכבים שאינו עובד עבודת כוכבים, יינו אסור בשתייה ומותר בהנאה; ומגען ביין שלנו שזה ליינם, שאסור בשתייה.

5. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ז
גר תושב, והוא שקיבל עליו שבע מצות, כמו שביארנו, יינו אסור בשתייה ומותר בהנייה; ומייחדין אצלו יין ואין מפקידין אצלו יין. וכן כל עכו"ם שאינו עובד עכו"ם, כגון אלו הישמעאלים, יינן אסור בשתייה ומותר בהנייה, וכן הורו כל הגאונים, אבל אותם העובדים עכו"ם סתם יינם אסור בהנייה.

6. רמ"א יורה דעה ס" קכג סע' א
י"א דמגע עובדי כוכבים ביין שלנו אינו אסור בהנאה, רק בשתייה; וכן סתם יין שלהם, אינו אסור ליהנות ממנו. ולכן מותר לגבות בחובו מן העובדי כוכבים סתם יינם, מפני דהוי כמציל מידם (טור בשם רשב"ם והרא"ש ומרדכי). וה"ה בשאר הפסד, כגון אם עבר וקנה או מכר, אבל לכתחלה אסור לקנותו ולמכרו כדי להשתכר בו (הגהות מיימוני פ"ח דמאכלות אסורות והגהות אשיר"י ומהר"ם פדואה ס"י מ"ו/ע"ו). ויש מקילין גם בזה, וטוב להחמיר. וע"ל סימן קל"ב (שם בשם סמ"ג ואגור בשם הגאונים).

1. גמרא, עבודה זרה דף לו עמוד ב
רב אחא בר אדא א"ר יצחק: גזרו על פיתן משום שמנן; מאי אולמיה דשמנן מפתנא אלא, על פיתן ושמנן משום יינן, ועל יינן משום בנותיהן.

2. גמרא, עבודה זרה דף כט עמוד ב
מתני'. אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורין איסור הנאה: היין...
גמ'. יין מנלן? אמר רבה בר אבוח, אמר קרא: (דברים לב) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם", מה זבח אסור בהנאה, אף יין נמי אסור בהנאה. זבח גופיה מנלן? דכתיב: (תהלים קו) "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים", מה מת אסור בהנאה, אף זבח נמי אסור בהנאה. ומת גופיה מנלן? אתיא "שם" "שם" מעגלה ערופה, כתיב הכא: (במדבר כ) "ותמת שם מרים", וכתיב התם: (דברים כא) "וערפו שם את העגלה בנחלי", מה להלן אסור בהנאה, אף כאן נמי אסור בהנאה.

3. תוספות מסכת עבודה זרה שם
יין מנלן - תימה: מאי קא בעי מנלן, הא מתניתין מיירי בסתם יינם, וגזרה דרבנן היא שגזרו על יינם משום בנותיהן? וי"ל: דודאי עיקר גזרה דסתם יינם (לקמן לו:) משום בנותיהן הוא, מיהו לא היו אוסרים אותו בהנאה מטעם זה, מידי דהוה אפיתן ושמנן, אלא עבדו רבנן כיון נסך גמור שנתנסך לפני עבודת כוכבים, שאסור מן התורה, משום דדמי ליה, ועל יין נסך שואל התלמוד מנלן.

Commerce with non-kosher food

Q May a Jew deal commercially with prohibited foods if he has no direct contact with the food and he has a non-Jewish partner?

5. פתחי תשובה יורה דעה סי' קיז ס"ק ו'

וע"ש עוד שכתב דאף דקרא לא אסר סחורה אלא במידי דקיימי לאכילה, אין לנו להורות קולא ולומר דמעמא דילמא אתי למיכל מיניה, ונתיר היבא דלא אתי למיכל מיניה, דאין לנו למדרש מעמא דקרא, וכן נוטה דעת הרמ"ע בתשובה סי' ל' דאוסר לישראל השוכר שדה מישמעאל ומסרה לארזים ישמעאל ומגדל עליו דברים ממאים לטובת המשכיר, אע"ג שאינו בביתו וברשותו ולא אתי למיכל מיניה ע"ש. ומ"מ נ"ל נפקותא במעמא דקרא להחמיר, שלא יעשה הישראל שלוחו של עובד כוכבים להרויח בסחורת דברים אסורים לטובת העובד כוכבים, דמ"מ אסור משום דילמא אתי למיכל מיניה:

6. ערוך השולחן שם סעי' כו

יש מהגדולים שמתרעמים על אותן לוקחי הצרים משרים ושוכרים כל ההכנסה שלהם, ובתוכם יש הזורים, ובתוך הזמן מוכרה הישראל לגדלם ולהאכיל לפועליו [בי"ח ושי"ך סק"יג]; ויש מהגדולים שלמדו עליהם זכות ע"פ מה שכתב הטור דמותר לצוד ממאים עם טהורים כשאי אפשר בענין אחר, כמ"ש בסעיף י"ח. ויש מי שאומר דזהו רק בצידה ולא במכירה [פרי"ח סק"ה] ואינו עיקר, כיון דאמרינן דבכחאי גוונא לא אסרה תורה, דהתורה לא אסרה אלא כשעיקר הכוונה הוא בשביל הממאים, אבל כשעיקר כוונתו לדבר המותר ורק בשביל זה מוכרה שיהיה אצלו גם הדבר האסור, שפיר הוה כנודמנו ומותר [מ"ז סק"ד] ומה שמאכיל לפועלים כבר נתבאר בסעיף י"ט דהיתר גמור הוא ע"ש.

1. גמרא, פסחים דף כג עמוד א

והרי שרצים, דרחמנא אמר (ויקרא יא) "שקץ הוא לא יאכל", ותנן: צידיי היה ועופות ודגים, שנודמנו להם מינין טמאין - מותרין למוכרן לנכרים! - שאני התם, דאמר קרא לכם - שלכם יהא. - אי הכי, אפילו לכתחלה נמיו! - שאני הכא, דאמר קרא "יהיו" - בהוייתן יהו. רש"י מסכת פסחים דף כג עמוד א

שנודמנו - דווקא שנודמנו, דלא מצרכינן להו להפקירן, אבל לכתחלה - אסור לחזור אחריהן, כדתנן התם במסכת שביעית (פרק שביעי משנה ג): אין עושין סחורה לא בנבילות וטריפות, ולא בשקצים ורמישים.

2. שו"ת חתם סופר חלק ב (יו"ד) סי' קד

ואמנם כי מוסכם מרובי גדולי אחרוני כי איסור סחורה בדברים האסורים מן התורה, ולא היי להם שעת הכושר, עי"י חו"י סי' קמ"ב איסורא דאורייתא הוא כפשטות סוגי דפי כל שעה

3. שו"ת הרשב"א חלק ג סי' רכג

שכל שהוא מן הדברים שמגדל אותם אדם לאכילה, כחזיר ושאר המינין האסורין בבחמה ובעוף, שדרך בני אדם לגדלן כדי לאוכלן, ושאיין רובן עומדין לתשמישן, אסור לעשות בהן סחורה, גזרה שמא יבוא לאכול מהם, כיון דמינן לאכילה הוא עומד; יצאו המור וגמל, שאין אדם מגדלן רובן לאכלן, אלא למלאכתן.

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' קיז סעי' א'

כל דבר שאסור מן התורה, אף על פי שמותר בהנאה, אם הוא דבר המיוחד למאכל אסור לעשות בו סחורה

Use of fleishig oven for pareve food

Q I use my oven for baking *fleishig* foods. If I haven't used the oven for twenty-four hours and then bake a *pareve* cake, may I eat it with milk?

(מור סימן צ"ז). ונוהגין להחמיר לכתחלה, אפילו בתנור גדול; ובדיעבד, להקל אפילו בתנור קטן. (ארוך כלל ל"ט ...). ואם אפה פת עם בשר, אסור לאכלו עם חלב, אם יש לו פת אחר (שם). וכן אם עובד כוכבים אפה פת עם איסור, אסור לקנות אותו פת אם יש פת אחר, דכל זה מקרי לכתחלה. אבל אם אין לו פת אחר כריח, מותר בשניהם, דזה מקרי לענין זה דייעבד. (אגור בשם ר"י מולין). י"א דאין מתירין ריחא, אפילו בדיעבד, אלא אם כן התנור פתוח קצת מן הצד או למעלה במקום שהעשן יוצא (שם בארוך). ובמקום הפסד אין להחמיר, בדיעבד (כי כן נראה מהפוסקים וכ"פ ב"י), אפילו סתום לגמרי. ואם האיסור דבר חריף, וכל שכן אם החיתר דבר חריף, ריחא מלתא היא ואפילו בדיעבד אסור, אם שניהם מגולים. אבל אם אחד מהם מכוסה, אפילו בכצק בעלמא, מותר. (מרדכי פי ג"ה ואו"ה). אם אפו או צלאו איסור והיתר תחת מחבת אחת, מגולין, אסור (תוספות) אפילו בדיעבד (שם בארוך). וה"ה אם אפו בכה"ג פת עם בשר, אסור לאכלו בחלב (שי"ד סימן סי' ומהרא"י). אבל בזה אחר זה אין לחוש (תשובת מ"י סוף הלכה מ"א ותשובת ר"י ואו"ה), אלא אם כן הזיע המחבת משניהם, דאז אסור אפילו בזה אחר זה, אם היו שניהם מגולין, דהוי כניסוי של קדרה. (ד"ע ממשמעות הרא"ש סימן צ"ג, כדלעיל סימן צ"ג). י"א דכל מקום דאמרינן ריחא מילתא ואסור בדיעבד, היינו דוקא דליכא ששים מן החיתר נגד האיסור. אבל בדאיכא ששים מן החיתר, אפי" בכל מה שבתנור, מבטל האיסור.

5. שו"ת אגרות משה חלק יו"ד א סי' מ

ולכן אם היה זיעה, אין להתיר לבשל תבשיל בשר ותבשיל חלב מגולין אף בזה אחר זה לזמן מרובה. אבל מסופקני אם חוששין בסתמא לזיעה, דלשון הרמ"א בס"י ק"ה סעי' א' שכתב: "בזה אחר זה אין לחוש אפי"כ הזיעה המחבת משניהם דאז אסור אפילו בזה אחר זה אם היו שניהן מגולין", משמע דבסתמא אין לחוש לזיעה אפי"כ ידוע דהזיעה משניהם. אבל אפשר דבתנורים אלו שסתומים בנג וכותלים ודאי מזיע או שיותר נוטה שזיעה. ולכן יש להחמיר למעשה שלא לבשל בהתנור קדירות מגולות. ובדיעבד כיון שהוא ספק אין לאסור אם היה אחר המעט לעת, דהבליעה היא נז"ט לפנים, ומצד חשש שמא נפל מהזיעה שבעין איזה טפות הוא יותר מששים, לפי המסתבר יותר, וכיון שהוא רק ספק איכא ספק ספיקא: שמא לא היה זיעה כלל ואף אם היה זיעה שמא נפלו רק טפות שאיכא ששים נגדם כהמסתבר.

והנה אם לא נתבשל בתנור קדרות בדבר לח אלא שאפו או בשלו דברים יבשים שהם אוכלין בלא משקין איתא בפמ"ג בהקדמה לאו"ה ... דזיעת אוכלין אינו אוסר.

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' עה סעי' ב

ביצה שנתבשלה במים בקדירה חולבת, מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפילו לכתחלה. אבל אם נתבשלה בקדירה עם בשר, ואפילו בקליפה, אסור לאכלה בכותח. הגה: ויש מחמירין בצלייה ובישול לאסור נותן טעם בר נותן טעם. (ריב"ן בשם רש"י ובארוך כלל ל"ד הביא המרדכי וא"י). והמנהג לאסור לכתחלה, ובדיעבד מותר בכל ענין (סמ"ק וארוך). ודוקא לאכול עם חלב והבשר עצמו, אבל ליתנן בכלי שלהם, מותר לכתחלה (באיסור והיתר הארוך), וכן נהגו. וכן אם לא נתבשלו או נצלו תחילה, רק עלו בכלי של בשר, מותר לאכלן עם חלב עצמו. וכן להיפך (סברת עצמו). וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפנים, שלא היה בן יומן, ונוהגין היתר לכתחלה לאכלו עם המין השני

2. ביאור הגר"א שם ס"ק י

וכן אם היה כזו: בכה"ג אף בשל איסור מותר, כמ"ש בתוס' ע"ז ע"י א' ד"ה מכאן, וכמ"ש שם ל"ח ב', ואף בקדירה אין אסור לכתחלה שאינה ב"י [=בת יומא] אלא משום גזירה אטו ב"י, משא"כ כאן דאף ב"י מותר מדינא כנ"ל:

3. חכמת אדם סי' מח סעי' ב

אם היה הכלי שנתבשל לו אינו ב"י מותר לאכלו בחלב אפילו לדידן, אבל אסור לכתחילה לבשל בכלי שאב"י [=שאינו בן יומן] כדי לאכלו בחלב, דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה, וכשחממו מים בכלי של חלב ב"י ולש בהם לחם אסור לאכול הלחם עם בשר, אבל אם חממו בכלי שאב"י מותר. ונראה לי דאם אין לו כלי אחר לחמם בו, יש לסמוך ולהתיר ללוש בהם אפילו לכתחילה, כיון דאיכא תרת"י: נותן טעם לפגם ונ"ט בר נ"ט [=נותן טעם בר נותן טעם].

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' קח סעי' א

אין צולין בשר כשרה עם בשר נבלה או של בהמה טמאה בתנור א', ואף על פי שאין נוגעים זה בזה. ואם צלאן, הרי זה מותר. ואפילו היתה האסורה שמינה הרבה והמותרת רזה. ואם התנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים, ופיו פתוח, מותר לצלותם בו ובלבד שלא יגעו זה בזה. ואם אחד מהם מכוסה בקערה או בכצק וכיוצא בו, מותר לצלותם אפילו בתנור קטן ופיו סתום. הגה: וה"ה לבשר עם חלב נמי דינא הכי.

Milk that fell on hot meat

Q

I was making a roast, and a drop of milk spilled on it. Is the meat still kosher?

3. שולחן ערוך שם סעי' ה

במה דברים אמורים שאין הצלי אוסר אלא כדי נטילה, בירך עם גידו וכיוצא בו, דבר כחוש שאין בו כח לפעפע בכל החתיכה; אבל גדי שמן שצלאו בחלב, אם אין בכל הגדי ששים כנגד כל החלב שבו, אסור לאכול אפילו מראש אזנו, שכיון שהוא שמן מפעפע בכלו. אבל אם הוא כחוש, אף על פי שאין בו סי כנגד כל החלב שבו, אינו אוסר אלא כדי נטילה, שהחלב של בהמה כחוש הוא כחוש הוא בטבעו ואינו מפעפע. ואפילו חתיכת האיסור כחוש וחתיכת היתר שנצלת עמה שמינה, האיסור מפעפע בכלה. וכל דבר שיש לו פעפוע שנפל למקום ידוע מהחתיכה בצלי, אע"פ שיש בחתיכה סי לבטל האיסור, צריך נטילת מקום (מרדכי בשם כמה רבנותא וסמ"ק והגה"א ואו"ח כלל י"ד ואגור בשם מהרי"ל). הגה: וכל מבושל בלא רוטב, או אפוי, דינו כצלי בכל דבר (טור וכ"י). וי"א דאין אנו בקיאים איזה מיקרי כחוש או שמן, ויש לאסור בכל ענין עד דאיכא סי (הגהת ש"ד והג"מ פט"ו ואו"ח וסמ"ק ואגור בשם מהרי"ל). ואפילו איכא סי, צריך נטילת מקום (ארוך), והכי נהוג. ודווקא באיסור חלב או שאר איסור דשייך בו שמנונית, אבל באיסור דלא שייך ביה שמנונית, והוא בודאי כחוש, אינו אוסר רק כדי נטילה. (כך משמע בכ"י).

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' צב סעי' א

כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב רותת, טועם העובד כוכבים הקדירה, אם אמר שיש בה טעם בשר, אסורה. ואם לאו, מותרת, אפילו בפחות מששים, ואותה חתיכה אסורה. במה דברים אמורים, כשקדם והוציא החתיכה קודם שתפלוט חלב שבלעה, דהיינו קודם שתנוח היורה מרתיחתה, אבל אם לא הספיק לסלקו עד שיוכל לפלוט החלב שבלעה, אף על פי שטעמו עובד כוכבים ואין בו טעם כלל, אסור, אא"כ יש בו סי. הגה: וע"ל סימן צ"ח דאין אנו נוהגין לסמוך אטעמית עובד כוכבים, ובעינינו סי בכל ענין.

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' קה סעי' ג

נפל איסור חם לתוך היתר חם דכלי ראשון, או אפילו איסור צונן לתוך היתר חם, הכל אסור דתתאה גבר על העליון ומחממו עד שמפליט בתחתון. ואין צריך לומר דהיתר צונן לתוך איסור חם, שהכל אסור. אבל אם העליון חם והתחתון צונן, אינו אוסר אלא כדי קליפה, אפילו אם העליון החם איסור.

Swallowing blood from a cracked lip

Q If one has a cracked lip, does he have to be concerned about swallowing blood?

3. רמב"ם הלי מאכלות אסורות

פרק ו הלי ב

דם האדם אסור מדברי סופרים אם פירש, ומכין עליו מכת מרדות, אבל דם השיניים בולעו ואינו נמנע, הרי שנשך בפת ומצא עליה דם גורר את הדם ואחר כך אוכל שהרי פירש.

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' סו סעי' י

דם אדם, אם פירש ממנו אסור משום מראית עין. לפיכך אם נשך הככר בשיניו ויצא דם משיניו על גבי הככר, צריך לגרדו. אבל שבין השיניים, מוצצו.

5. תוספות, כריתות דף כא עמוד ב

... והא דקאמר בדם מהלכי שתים שהוא אסור, מיירי בשלא נודע מהיכא אתי, אבל אצבעו מטפמף דם, שרי, משום דמהתם קאתי, וליכא לספוקי לא בדם בהמה ולא בדם חיה

6. רש"י, כתובות דף ס עמוד א

מוצצו - דהא ליכא דחוי ליה.

1. ויקרא פרק יז פס' י-יד

(י) ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתיו אתה מקרב עמה:

(יא) כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא בנפש יכפר:

(יב) על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכס לא תאכל דם והגר הגר בתוכם לא יאכל דם:

(יג) ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר:

(יד) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא כל אכליו יכרת:

2. גמרא, כתובות דף ס עמוד א

תנו רבנן: יונק תינוק והולך עד עשרים וארבעה חדש, מכאן ואילך כיונק שקץ, דברי רבי אליעזר; רבי יהושע אומר: אפילו ארבע וחמש שנים, פירש לאחר עשרים וארבעה חדש וחזר - כיונק שקץ. אמר רב: מכאן ואילך כיונק שקץ. ורמינח: יכול יהא חלב מהלכי שתים טמא? ודין הוא: ומה בהמה שהקלת במגעה החמרת בחלבה, אדם שהחמרת במגעו אינו דין שתחמיר בחלבו! תלמוד לומר: (ויקרא י"א) "את הגמל כי מעלה גרה הוא", הוא טמא, ואין חלב מהלכי שתים טמא אלא מהור; יכול אוציא את החלב שאינו שוה בכל, ולא אוציא את הדם שהוא שוה בכל? תלמוד לומר: "הוא", הוא טמא, ואין דם מהלכי שתים טמא אלא מהור; ואמר רב ששת: אפילו מצות פרישה אין בו! לא קשיא: הא דפריש, הא דלא פריש. וחלופא בדם; כדתניא: דם שעל גבי ככר - גוררו ואוכלו, שבין השיניים - מוצצו ואינו חושש.

What utensils require tevillat keilim?

Q

Is *tevillat keilim* (immersion in a *mikveh* of utensils that were bought from non-Jews) necessary for all utensils that come in direct contact with food?

3. רש"י שם

כלי סעודה אמורין בפרשה - דהכתיב "כל דבר אשר יבא באש" ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה, ובהנהו כתיב "ומהר" - טבילה; אבל זווא דסרבלא לא.

4. פרי חדש יורה דעה סי' קכ ס"ק א

כלי סעודה כו' - הכי איתא בגמרא כלי סעודה אמורין בפרשה, ופ"י רש"י: דכתיב "כל דבר אשר יבוא באש", ואין דרך להשתמש על ידי האור אלא כלים של צרכי סעודה ע"כ. ואינו נכון, דהא איכא הרבה כלים שמשתמשים בהם על ידי האור ואינם מצרכי סעודה. ויותר נראה מ"ש הרשב"א בתורת הבית דשמעינן לה מדכתיב "כל אשר יבוא באש", ואיזהו דבר שבא באש וצריך להכשירו באש, הוי אומר זה כלי סעודה, שכולע ע"י האש וצריך להפליט בלעו על ידי האש ע"כ. והשתא ניהא, דכלים שמשתמשים בהם ע"י האור, כיון שאינם מצרכי סעודה ולא צריכי הנעלה, אינם צריכים טבילה.

5. שולחן ערוך ורמ"א

יורה דעה סי' קכ סעי' א

הקונה מהעובד כוכבים כלי סעודה של מתכת או של זכוכית, או כלים המצופים באבר מבפנים, אף על פי שהם חדשים צריך להטבילם במקוה או מעיין של ארבעים סאה (טור בשם סה"מ ועב"י). הגה: יש אומרים דכלים המצופים באבר, אפילו בפנים, יטבול בלא ברכה (כ"י בשם סמ"ק וארוך), וכן נוהגין.

1. במדבר פרק לא

(כא) ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הכאים למלחמה ואת חפת התורה אשר צוה יקנוק את משה: (כב) אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הפרזל את הפדיל ואת העפרת:

(כג) כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהרו אך במי נדה ותחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים:

(כד) וכבשתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבאו אל המחנה: פ

2. משנה וגמרא, עבודה זרה

דף עה עמוד ב

מתני'. הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, את שדרכו להטביל - יטביל, להגעיל - יגעיל, ללבן באור - ילבן באור. השפוד והאסכלא - מלבנן באור. הסכין - שפה והיא טהורה.

גמ'. תנא: וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה. מנהגי מילי? אמר רבא, דאמר קרא: (במדבר לא) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהרו", הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת. תני בר קפרא: מתוך שנאמר (במדבר לא) "במי נדה" - שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי, ת"ל: "אך", חלק; א"כ, מה ת"ל "במי נדה" מים שנדה טובלת בהן, הוי אומר: ארבעים סאה. איצטריך למיכתב "ומהר", ואיצטריך למיכתב "במי נדה"; אי כתב "ומהר", ה"א וטהר כל דהו, כתב רחמנא "במי נדה"; ואי כתב רחמנא "במי נדה", הוה אמינא הערב שמש כנדה, כתב רחמנא "ומהר", לאלתר. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: אפ"י כלים חדשים במשמע, דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו, ואפילו הכי בעי טבילה. מתקיף לה רב ששת: אי הכי, אפ"י זווא דסרבלא נמ"ו א"ל: כלי סעודה אמורין בפרשה.

Bishul akum regarding pancakes

Q I was recently at a hotel in Israel, where I saw an Arab employee making pancakes on the griddle. When I asked him who turned the griddle on, he replied that he had. Why isn't that a problem of *bishul akum*?

5. תוספות מסכת ביצה

דף טז עמוד ב ד"ה קמ"ל

... ואותן ניליייש מדלא מברכין עלייהו ברכת המוציא, יש בהן משום בישולי נכרים, ומיהו אומר הר"ר יחיאל דאין בהם משום בישולי נכרים, כיון דדרך אפיית פת עביד להו, ועוד דאי קבע סעודתיה עלייהו מברך ברכת המוציא, אלמא פת נינהו.

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' קיג סעי' א'

דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, שבישלו עובד גילולים, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים.

2. שולחן ערוך שם סעי' יד

ביצה, אף על פי שראויה לגומעה חיה, אם בשלה עובד כוכבים, אסורה.

6. תוספות מסכת עבודה זרה

דף לח עמוד א

אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא - פרש"י דרבנן גזור משום דחייש שמא יאכילנו דברים טמאים, ויותר היה נראה לפרש הטעם משום חתנות, וכן פ"ה במתניי. אומר הר"ר אברהם ב"ר דוד דודאי שלקות אסרו חכמים כשהעובד כוכבים מבשלם בביתו, אבל כשהוא מבשל בביתו של ישראל אין לחוש לא לחתנות ולא לשמא יאכילנו דברים טמאים, ולא הודה לו ר"ת, דודאי כיון שהעובד כוכבים מבשל, לא חלקו כלל חכמים בין רשות הישראל לרשות העובד כוכבים כי לעולם יש לחוש שמא לא יזהר גם בביתו של ישראל כמו בביתו של עובד כוכבים.

3. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק

יז הלכה טז

במה דברים אמורים, בדבר שהוא עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת, כגון בשר וביצים ודגים וכיוצא בהם, אבל דבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת, כגון תורמוסין ששלקו אותן עכו"ם, אע"פ שאינן נאכלין חיין, הרי אלו מותרין, וכן כל כיוצא בהן, שעיקר הגזרה משום חתנות, שלא יזמנו העכו"ם אצלו בסעודה, ודבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת, אין אדם מזמן את חברו עליו.

7. שולחן ערוך ורמ"א

יורה דעה סי' קיג סעי' ז

אין שגירת (פי' הבערה. ובערו והשיקו (יחוקאל לט, ט), תרגום ויהון שגריין) התנור מועלת אלא בפת, אבל בשאר המתבשלים אין שגירת התנור ולא הדלקת האש מעלה ומוריד, אלא ההנחה דווקא. לפיכך הרוצה לבשל במחבת בתנור של עובד כוכבים, צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור, למקום הראוי להתבשל בו. הגה: ויש חולקין וסבירא להו דהדלקת האש או חיתוי בגחלים מהני לענין בישול כמו לענין פת, וכן נוהגין. (הגהות ש"ד ובארוך ובמרדכי פא"מ). ואפילו חיתוי בלא כוונה מהני ומועיל. וי"א דאפילו לא חיתה ישראל ולא השליך שם קיסם, רק שהכותית הדליקה האש מאש של ישראל, שרי (אוי"ה שם בשם מהר"ם).

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' קיב סעי' ב

יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחים פת מנחתום העובד כוכבים, במקום שאין שם נחתום ישראל, מפני שהיא שעת הדחק. (וי"א דאפילו במקום שפת ישראל מצוי, שרי) (ביי לדעת המרדכי וסמ"ק והג"א ומהרא"י ואוי"ה ריש כלל מ"ד). אבל פת של בעלי בתים, אין שם מי שמורה בה להקל, שעיקר הגזירה משום חתנות, ואם יאכל פת בעלי בתים יבא לסעוד אצלם. הגה: ולא מקרי פת בעל הבית, אלא אם עשאו לבני ביתו, אבל עשאו למכור, מיקרי פלטר, אע"פ שאין דרכו בכך. וכן פלטר שעשאו לעצמו, מקרי בעל הבית (כך משמע בב"י).

Pressuring a business to contribute

Q

Many schools have charity functions for which the parents solicit gifts from merchants for an auction. Is it wrong to "compel" merchants to contribute by implying that refusal will hurt their business? Shouldn't the parents buy the items for the school?

1. גמרא, בבא בתרא דף ט עמוד א

א"ר אלעזר: גדול המעשה יותר מן העושה, שנאמר: (ישעיהו ל"ב) "והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם", זכה - "הלא פרוש לרעב לחמך", לא זכה - "ועניים מרודים תביא בית". אמר להו רבא לבני מחווא: במטותא מנייכו, עושו כהדי הדדי, כי היכי דליהוי לכו שלמא במלכותא.

רש"י שם

מעשה הצדקה - מורח המעשים את חבריהם מדלא כתיב "והיתה הצדקה שלום".

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' רמח סעי' ז

אדם שוע שנותן צדקה יותר מהראוי לו, או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש, אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה, והגבאי שמכלימו ושואל ממנו, עתיד הקב"ה ליפרע ממנו.

Adoption - which child has precedence?

Q Does one who wants to adopt a child have to do so from the closest orphanage or from a Jewish orphanage before a non-Jewish one, as these preferences exist in regard to *tzedaka*? It seems to depend upon whether adoption is a *mitzva* to help the child and, therefore, is governed by the laws of *tzedaka* or is something that the adopting family does for its own benefit. Which is it?

5. טור יורה דעה ס" רנא

שאלה: ראובן היה לו עניים הרבה קרובים בעיר ושמעון שכנו לא היה לו, ורצה ראובן לעשות קצבה גדולה לעניי העיר לחלק להם ולמעט קצבת העניים האחרים הבאים, מפני שאמר: עניי עירך קודמין, ושמעון לא רצה. וכתב הי"ר יצחק בר ברוך שאין שומעין לראובן, דהא דאמרינן דעניי עירך קודמין, היינו שלא לשלוח לעיר אחרת, אבל הבאים לעיר לא אמרינן עניי עירך קודמין, אלא קודם ימעיטו לעניים שבעיר ויתנו לעניי הבא כפי מה שיוכלו ע"כ. ואינו נראה לי, דודאי עניי העיר קודמין.

6. רמ"א יורה דעה ס" רנא סעי ג

הגה: והקבועים בעיר קרובים עניי העיר, והם קודמין לעניים אחרים הבאים לשם ממקומות אחרים (טור דלא כר"י בר ברוך).

7. אהבת חסד חלק א פרק ו סעי ט

ודע, דהא דאמרינן לעיל סעיף א, דעני ועשיר - עני קודם, היינו כששניהם בחינם; אבל אם העשיר רוצה ליקח ממנו המעות בעיסקא, ויהיה לו רווח מזה, וכשילוח לעני יפסיד זה הרווח, ואין ידו משגת לזה - אינו מחויב להלוות בחינם. ועל זה וכיוצא בזה אמרו חז"ל (בבא מציעא לג): "אפס כי לא יהיה בך אביון" - שלך קודם לשל כל אדם.

1. גמרא, כתובות דף נ עמוד א

"אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת" - וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת? דרשו רבותינו שביבנה, ואמרי לה רבי אליעזר: זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים. רבי שמואל בר נחמני אמר: זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן.

2. שמות פרק כב פסוק כד

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך:

רש"י שם

את עמי - עמי וגוי, עמי קודם. עני ועשיר, עני קודם. עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמין. וזה משמע: "אם כסף תלוה", את עמי תלוהו, ולא לגוי; ולא יזהר מעמי? "את העני"; ולא יזהר עניי לאותו ש"עמך". דבר אחר: "את העני", שלא תנהג בו מנהג בזיון בהלוואה, שהוא עמי:

3. רמב"ם הלכות מתנות עניים

פרק ז הלכה יג

עני שהוא קרובו קודם לכל אדם; עניי ביתו קודמין לעניי עירו; עניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת, שנאמר: "לאחיך לענייך ולאביונך בארצך".

4. לחם משנה פרק א

מהלי מלוה ולוה הלכה א'

מה שלא כתב רבינו ז"ל כאן: ענייך ועניי עירך ענייך קודמין וכו', כדאמר רב יוסף בפרק איזהו נשך, סמך על מה שכתבו בהלכות מתנות עניים.

Spending tzedaka money to visit the sick

Q A hospitalized patient who does not get visitors has repeatedly asked me to visit him. The hospital is so far away that travel costs are about \$100 a visit. Can I use my *ma'aser kesafim* to defray the costs?

4. שו"ת חתם סופר

חלק ב (יו"ד) סי' רלא

ובבאר הגולה על הגליון שם כי דוקא מצוה שחייב בלאו הכי, אבל מצוה שאינו מחוייב, מותר ליקח ממעות מעשר. נ"ל שיצא לו כן שראה בדרכי משה דמייטי מהרי"ל הנ"ל וסיים בו: וכן משמע בביצה כ"א, ושם נאמר: האומר הריני נזיר ואגלה ממעות מעשר שני שני הרי הוא נזיר ואינו מגלה ממעות מעשר שני, דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, וחשב הוא דה"נ היינו שאין לו ליקח ממנו מצוה, דמייירי מצוה שחייב בלאו הכי לעשות ואינה בא אלא מן החולין, אבל מצוה שאינו מחוייב בלאו הכי לעשות שפיר יכול ליקח ממעות מעשר. ולפי"ז לא פליגי מהרי"ל ומהרי"מ מר"ב שבש"ך; אבל במחילת כבודו שגה ברואה, דבמהרי"ל הלי ר"ה ובתשובה סי' נ"ו כי להדיא הטעם משום דמעשר שייך לעניים, ואיך יכול ליקח נרות בית הכנסת ממעות עניי אפי" לא יהי חייב בהם בלא"ה, מ"מ איך יכול לגזול עניים ולו אין לו בהמעות אלא טובת הנאה ולא יותר. ואפי" למי"ד דבר שבחובה באה ממעשר שני, עיי' מנחות פ"ד, היינו לגבוה דמעשר שני ממון גבוה יכול להביא תורתו ג"כ לגבוה ממעות מעייש אבל מעשר עניים לא עלה על דעת אדם מעולם שיעשה מצוה במעות עניים, ולא היה צריך רמ"א להביא רא"י מביצה כ"א אלא יען דהך מעשר כספים איננו חיוב ממש יש מפרשים ויש שאינם מפרשים, וא"כ בודאי אי לא היה נוהג להפריש מעשר מי יתבענו ומי יכפנו, הוה אמינא דאינו גוזל עניים, ע"כ מביא ממס' ביצה כ"א האומר הריני נזיר אעפ"י שאינו מחוייב להזיר עצמו בנזיר, מ"מ מכיון שאמר הריני נזיר מיד מתחייב בכל קרבני נזיר, ושוב כשאומר ע"מ שאגלה ממעות מעייש, לאו כל כמיניה, הכא נמי מכיון שהנהיג גי פעמים להפריש מעשר מריוח שלו ולתתו לעניים, שוב כל מה שיפריש מעשר הוה ממילא לעניים, ולא כל כמיניי לקנות ממנו נר לבית הכנסת, אפי" אינו מחוייב בהם, ודברי באר הגולה תמוהים; ומינה א"ם מיד בתחלת התנהגותו להפריש מעשר כספיי התנה שיכול לעשו ממנו דבר מצוה, מודה מהרי"ל למהרי"מ שבש"ך ואין באן מחלוקת.

1. רמ"א יורה דעה סי' רמט סעי' א

הגה: ואל יבזבז אדם יותר מחומש, שלא יצטרך לבריות. (ב"י בשם הגמרא פ' נערה שנתפתחה) ודוקא כל ימי חייו, אבל בשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה (ג"ז שם פ' מציאת האשה ומייתי לה רי"ף ורא"ש ורי"ן ומרדכי). ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה, כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה, רק יתננו לעניים. (מהרי"ל הלי ראש השנה).

2. ש"ך שם סי' ק ג

ואין לעשות ממעשר שלו כו' - מהרש"ל והדרישה כתבו בשם תשובת מהר"מ, דכל מצוה שתבא לידו, כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכח"ג, וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאלין לאחרים ללמוד בהם, אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה, יכול לקנות מן המעשר

3. באר הגולה על הרמ"א שם

פ"י שבלאו הכי מחוייב על כל פנים לעשות מצוה זו ורוצה לפטור ממנה במעשר, אינו רשאי; אבל אי רצה לעשות בו מצוה שאינו כבר מחוייב, רשאי.

Various ma'aser kesafim (tzedaka) issues

Q Some people from Israel came to our door collecting for important causes with the blessings of a reputable rabbi. My compassionate wife wrote them checks based on expected, future *ma'aser kesafim* money. Since our account was quite depleted, she post-dated the checks. Unfortunately, the checks were cashed before the date and accepted by our bank, putting our account in overdraft and causing \$120 in bank fees. Can these costs, which were incurred by giving *ma'aser kesafim*, count toward future ma'aser or must they be considered a personal loss? Right now, I am not even sure we are obligated to give ma'aser due to our financial situation, but I have always preferred to extend myself to put aside 10% in any case.

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' רמח סעי' א

כל אדם חייב ליתן צדקה, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו. ומי שנותן פחות ממה שראוי ליתן, בית דין היו כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן.

1. צדקה ומשפט פרק ז סעי' כג

רשאי גבאי צדקה לנכות מקופת הצדקה הוצאות שהיו לו עבור הצדקה, ונחשב לנותן כצדקה.

2. אהבת חסד

חלק ב פרק יח סעי' ב אות ה

אם ימצא שהוציא על צדקה יותר מהמעשר: יש אומרים, דיוכל לנכות זה לבסוף מהמעשר של השנה שנייה, ויש מחמירין בזה. על כן טוב לעשות כאשר כתבנו למעלה, דהיינו שיתנה בפרוש בתחילת קבלתו את מצות מעשר, שיהיה יוכל לתת מעות לצדקה על סמך שיגבה לבסוף ממעשר מתי שיוודמן.

3. רמ"א שולחן ערוך

יורה דעה סי' רנא סעי' ג

פרנסת עצמו קודמת לכל אדם, ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו ואח"כ יקדים פרנסת אביו ואמו, אם הם עניים, והם קודמים לפרנסת בניו. ואחר כך בניו, והם קודמים לאחיו, והם קודמים לשאר קרובים, והקרובים קודמים לשכניו, ושכניו לאנשי עירו, ואנשי עירו לעיר אחרת. והוא הדין אם היו שבויים וצריך לפדותן. (הכל בטור).

Is buying Israel Bonds ribbit (usury)?

Q What is the rationale for buying Israel Bonds, when it seems to be in clear violation of the prohibition to take interest (*ribbit*) from a fellow Jew (or, in this case, the Jewish government)?

לי כי דינרים היה מותר כוי לא אסרה תורה רק מלוח למלוח, עכ"ל. וכאן נמי בכספי הבנק הממשלתי אין מי שיש לו זכות בעלות על הכסף וגם הרבית אין זוכה בהם שום אדם פרטי, מכל שכן שאין זה רבית הבאה מלוח למלוח, ואין בכח"ג איסור רבית.

1. ספר החינוך מצוה סח

משרשי המצוה, כי האל הטוב חפץ בישוב עמו אשר בחר, ועל כן ציוה להסיר מכשול מדרכם לבל יבלע האחד חיל חברו מבלי שירגיש בעצמו עד שימצא ביתו ריקן מכל טוב, כי כן דרכו של ריבית, ידוע הדבר, ומפני זה נקרא נשך.

4. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תרסט

שא"ת עוד על מה סמכו עכשו להלוות מעות של תלמוד תורה ברבית לישראל?

תשובה אפשר היה לדון ולהתיר כיון שאין הרבית בא מלוח למלוח שאין למזון זה בעלים ידועים, אלא שאין ראוי לעשות כן פן יפרצו גדר בזה המקום אחר שיש מזון לפרנס הקטנים והתלמידים שבמקומם לפי שעליהם להתעסק בפרנסתם ולמודם, ואין זה רבית אלא שמוחלין ומפרנסין הלומדים.

2. שו"ת אגרות משה

חלק י"ד ב סימן סב

והנה אם הלוח הוא קארפאריישאן, שגוף האנשים חברי הקארפאריישאן אין חייבין כלום, ואין על גופם שום חיוב ושעבוד ולא מצות פריעת חוב כמו שיש למלוח שנאמר בהו איסור ריבית, שאף אם הוא עני ואין לו, הוא חייב בדיון פרעון החוב, ומחוייב להשיג מעות מדין התורה ולפרוע החוב; אבל בקארפאריישאן שהם אין חייבין כלום, נמצא שאין כאן לוח כלל, אלא הביזנעם הוא הלוח שאינו שייך לחיובים, מסתבר דלא נאמר ע"ז איסור ריבית, אבל שייך זה רק כשהלוח הוא קארפאריישאן, אבל כשהלוח הוא סתם אדם שהוא חייב בשעבוד הגוף, אף שהמלוח הוא קארפאריישאן יש בזה איסור ריבית.

5. תורת רבית פרק יז הערה נט

משני טעמים יש להקל באג"ח (=אגרת חוב) ממשלתית.

(א) כדברי המהר"ם שיק קנט שכתב שדין אג"ח הנושא רבית של הממשלה הרי הוא ככסף שמתרבה, שהממשלה החליטה עליו ...

(ב) להלוות לממשלה עדיף אפילו מחברה בע"מ (corporation) שאין כל גוף שחייב ... ופה בארץ ישראל בלאו הכי יש לממשלה היתר עיסקה ...

3. שו"ת הר צבי יו"ד סימן קכו

אולם בבנק הממשלתי יש מקום לומר דאין צריכין להיתר עיסקה, ואינו דומה לסתם בנק של איזה חברה שהיא, דשם עכ"פ יש בעלים מסוימים על כספי הבנק והרבית בא מיד הלוח ליד המלוח - בעל המעות - אבל בבנק הממשלתי אין לשום יחיד זכות בעלות על עצם המזון. ומעין דוגמא לזה נראה מדברי שו"ת מהרי"ט (יור"ד סי' מה) הוי"ד במל"מ סוף פ"ד מהלי מלוח ולוח ד"ה ודע וז"ל: ובמעו"ת שהוקדשו על מנת שיהא הקרן קיים לעולם ומהפירות יעשו מהם צדקה, דאליבא דכו"ע מותר להלוותן ברבית משום דהני עניים לאו בעלי המזון מיקרי, כיון שאין להם בנותן הקרן כלום, ואינם זוכים אלא בפירות העתידים לבוא אחר שיבואו לעולם, והפקיד שהופקד להשגיח בזה לאו שלוחו של בעל המעות אלא לזכות העניים הוא משגיח, ואילו אמר ללוח אני נותן לך מנה של פלוני שילוח לך ותתן

Proper position of tefillin shel rosh

Q

Where is the exact place to put the *tefillin shel rosh*? It appears that many men position it too low in front, and no one says anything!

3. ביאור הלכה שם

עד סוף וכו' - עיין בטור ורבינו ירוחם, משמע מינייהו דכל גובה הראש הוא בכלל הזה, וכן משמע בסה"ת ובירושלמי שהביא להמעין בו (והעתיקו בביאור הגר"א). וברמב"ם משמע מפשטא דלישניה דלא ס"ל כן, ועיין בב"י וכן בסמ"ק ובכל בו כתבו בפירוש דשיעור הנחת תפילין נמשך בסך הכל עד חצי שפוע הראש, ולכן מהנכון מאד ליזהר, על כל פנים לכתחלה, שלא יהיו התפילין גדולים ביותר כי על ידי זה נמשך למעלה על כל גובה הראש; ומ"מ בדרך כלל טוב יותר שימשיך התפילין בגובה למעלה משישפילם לצד המצח, כי בגובה יוצא עכ"פ לדעת כמה מהראשונים והירושלמי מסייע להו וכנ"ל, מה שאין כן לצד המצח. ועיין בסי מעשה רב ובהגהות כת"י הגאון ר' אלעזר הרל"פ זצ"ל דמשמע מיניה ג"כ דטוב יותר לכתחלה להמשיך התפילין לצד מעלה כדי שלא יושפלו לצד המצח, ומ"מ אפשר דגם המעשה רב מודה דלכתחלה לא יגביהם עד סוף גובה הראש כדי לצאת לדעת הסמ"ק והכל בו ג"כ. ודע עוד דאפילו לדעת סה"ת דמכשיר כל גובה הראש לתפילין משמע מיניה שם (לחד פירושא) דעכ"פ אין לעשותן יותר גדולים מארבע אצבעות והיינו עם התיתורא והמעברתא וכמו שכתב בספר בית יעקב, וזהו שיעור מקום שני תפילין שבזמן הגמרא, ועיין לקמן סימן ל"ב סמ"א שכתב דאין שיעור וכו' מ"מ לכתחלה בודאי נכון ליזהר בזה:

1. גמרא, מסכת מנחות

דף לז עמוד א ועמוד ב

תנא דבי מנשה: "על ירך" - זו קיבורת, "בין עיניך" - זו קדקד. היכא? אמרי דבי רבי ינאי: מקום שמוחו של תינוק רופס ... גובה שבראש מנלן דת"ר: "בין עיניך" - זו גובה שבראש; אתה אומר: זו גובה שבראש, או אינו אלא בין עיניך ממש? נאמר כאן "בין עיניך" ונאמר להלן (דברים יד) "לא תשימו קרחה בין עיניכם למת", מה להלן בגובה שבראש מקום שעושה קרחה, אף כאן בגובה של ראש מקום שעושה קרחה; ר' יהודה אומר: אינו צריך, אמרה תורה: הנח תפילין ביד הנח תפילין בראש, מה להלן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד, אף כאן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד, לאפוקי בין עיניך דאיכא בשר ושער, דאיכא שער לבן ואיכא נמי שער צהוב.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י כז סעי' ט

מקום הנחת תפלה של ראש מהתחלת עיקרי השער ממצחו עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס.

Using holy scrolls as art

Q I want to give as a gift an authentic sacred scroll that is presented in an artistic form. I think that it will add a spiritual touch to the home of the recipient. Is it permitted?

משנה ברורה שם ס"ק יט, כג

דברי חול - אבל להורידו מקדושתו, כגון לכתוב עליו מזוזה, שקדושתה קלה מתפילין, או שאר ד"ת מותר אפילו על עור שנתעבד לס"ת. וגם הוי דבר של חול, ואסור לכתבו על קלף המעובד לס"ת אם לא שהתנה, וכדלקמן.

מילתא היא - אף דבסעיף אי קי"ל (=קיימא לן) דמותר לשנות השל ראש ולהורידו מקדושתו מטעם דהזמנה לאו מילתא היא, אף דשם הוא גוף הקדושה, שאני התם דעל כל פנים עושה בהם קדושה קצת, אבל הכא הלא רוצה לעשות בהם דבר חול, ולזה מהני הזמנה בגוף הקדושה. ועיין במג"א שהביא דיעות החולקין ע"ז, וס"ל דאף בגוף הקדושה הזמנה אינה כלום, ואעפ"כ לענין מעשה יש להחמיר כסברא האי, וכמו שכתבנו בביאור הלכה, ועכ"פ מהני תנאי בזה. מיהו אם התחיל לכתוב על הקלף סת"ם או שאר כתבי הקדש אפילו על הנייר אסור לכתוב אח"כ עליו דברי חול לכולי עלמא, שזה עשה מעשה של גוף הקדושה, ואפי" תנאי לא מהני בזה.

1. גמרא, מנחות דף לד עמוד ב

א"ר יוסי: ומודה לי ר' יהודה ברבי, שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שתי תפילין של ראש, שטולה עור על אחת מהן ומניחה. מודה, דהיינו פלוגתייהו! אמר רבא: מדבריו של ר' יוסי, חזר בו ר' יהודה. איני? והא שלא רב חנניה משמיה דרי יוחנן: תפלה של יד עושין אותה של ראש, ושל ראש אין עושין אותה של יד, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה! ל"ק: הא בעתיקתא, הא בחדתתא. ולמ"ד הזמנה מילתא היא, דאתני עליהו מעיקרא.

2. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים ס"י מב סעי' ג

סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין לעולם, וצר ביה תפילין חד זימנא, אסור למיצר ביה זוזי. הגה: ואם התנה עליו מתחלה, בכל ענין שרי. (ב"י בשם רבי ירוחם ומהרי"א) וקלף המעובד לשם תפילין, אסור לכתוב עליו דברי חול, דהזמנה כי האי גוונא לגוף הקדושה, מילתא היא (ר"ן סוף פי נגמר הדין). אזמניה ולא צר ביה, או צר ביה ולא אזמניה, שרי למיצר ביה זוזי.

3. גמרא, סנהדרין דף קא עמוד א

תנו רבנן: הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו - מביא רעה לעולם. מפני שהתורה חוגרת שק, ועומדת לפני הקדוש ברוך הוא, ואומרת לפניו: רבונו של עולם! עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים.

רש"י שם

הכי גרסינן: הקורא שיר השירים ועושה אותו כמין זמר - שקורא בנגינה אחרת שאינו נקוד בה, ועושה אותה כמין שיר, אף על פי שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו כמין שיר, אלא בקריאתו.

הקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו - במיסב על יינו עושה שחיקותיו בדברי תורה וקורא פסוקים בקול רם לשחק בהם בני המשתה, אבל אם אומר בזמנו על המשתה כגון שהוא יום טוב ונוטל כוס בידו, ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מענינו של יום - מביא טובה לעולם.

Mezuzot at an office complex shared by Jews and non-Jews

Q Two Jewish doctors own a medical practice together with a non-Jewish doctor. The premises, which include dozens of rooms and employees, are rented from a hospital group. Do some or all of the doors require *mezuzot*?

1. גמרא, חולין דף קלה

עמוד ב עד קלו עמוד א

בכורה אע"ג דכתיב (דברים ט"ו) "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך" - דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא (דברים י"ב) ו"בכורות בקרכם וצאנכם", אלא "בקרך וצאנך" למה לוי למעוטי שותפות עובד כוכבים. מוזה אף על גב דכתיב (דברים ו) "ביתך" - דידך אין שותפות לא, כתב רחמנא (דברים י"א) "למען ירבו ימיכם וימי בניכם", ואלא "ביתך" למאי אתא? לכדרבה, דאמר רבה: דרך ביאתך, מן הימין.

2. חידושי הרשב"א שם

ביתך, דרך ביאתך, וא"ת: אמאי לא אמרינן, ביתך למעוטי שותפות דנכרי, כדאמריי בכל הני דלעיל? נראה לי: משום מוזה חובת הדר היא, ולשמירה עשויה ואפילו דשותפות דנכרי, ישראל הדר בה צריך שמירה.

3. שולחן ערוך ורמ"א

יורה דעה ס"י רפו סעי' א

אלו המקומות שחייבים במוזה: אחד שערי בתים ושערי הצרות, מדינות ועיירות, רפת בקר ולולין ואוצרות יין ושמן ובית האשה ובית השותפים, כולם חייבים. הגה: ודוקא כשבית השותפים ישראלים, אבל בית של ישראל ועובד כוכבים פטור ממוזה (מרדכי ספ"ק דעבודת כוכבים) וכן הצירות או עיירות שמקצת עובדי כוכבים דרים שם, פטורין ממוזה (חידושי אגודה פ"ק דיומא).

ש"ך שם ס"ק ו

אבל בית כו' פטור - כיון שהמקצת הוא של עובד כוכבים, וגם משום סכנה כדי שלא יאמר העובד כוכבים שהישראל עושה מעשה כשפים, וכן שערי הצירות ושערי עיירות פטורים מהאי טעמא משום סכנה כדאיתא בש"ס, ודלא כהעמ"ז שכי הטעם משום דכתיב "למען ירבו ימיכם וגו'" והעובדי כוכבים אינם הפצים בזה שהרי אינן מקיימין התורה כו'.

4. ערוך השולחן יו"ד ס"י רפו סעי' ב

וז"ל רבינו הרמ"א: ודוקא כשבית השותפים ישראלים, אבל בית של ישראל ועכו"ם פטורים ממוזה וכן הצירות או עיירות שמקצת עכו"ם דרים שם פטורים ממוזה עכ"ל. ותמיהני שהכריע כן להלכה, דהן אמת שכן פסק המרדכי ס"פ לפני אידיהן ע"ש, אבל הרשב"א בחולין (קלה): כתב מפורש דחייב במוזה, וכן פסק רבינו הבי"י בספרו הגדול בבדק הבית וכן פסק המהרש"ל ביש"ש ... וכל דברי המרדכי שם דחה היש"ש בטוב טעם ע"ש. ולכן נלענ"ד לדינא: כיון שהוא ספק תורה, בחצר שדרים שם ישראלים ועכו"ם חייב החצר במוזה, אם לא שהעכו"ם אינם מניחים ועוקרים אותה, אבל בעינינו ראינו שהם מניחים לקבוע מוזה ואינם מקפידים.

Mezuzah in the workplace

Q

Does a place of business require a *mezuzah*, and, if so, does one make a *beracha* when affixing it?

3. ט"ז יורה דעה ס"י רפו ס"ק י

החניות שבשוקים פטורים - דלאו דירות נינהו; ונ"ל אפי" אם יושבין בהם בכל יום פטורים, דכיון דאינם שם בלילה מיקרי עראי, כדמצינו בח"מ ס"י ק"מ סעיף ח' לענין חזקה. ובפרישה הניח זה בצריך עיון, ולע"ד נראה כמו שכתבת; ולא דמי לבית התבן או אוצר, דשם תשמיש השייך לו אין חילוק בין יום ללילה, כן נראה לי, אבל חנות שהוא בביתו פתוח לרשות הרבים, פשיטא שצריך מזוזה לפתחו.

4. פתחי תשובה יורה דעה

סימן רפו ס"ק ט

(ט) בית המדרש פטור - עיין בתוסי פ"ק דיומא דף י"א ע"ב סד"ה שאין בו בית דירה, שכתבו דאם היה בהמיד (= בית המדרש) של יחיד ולא של רבים, חייב במזוזה, וכ"כ בפסקי תוסי שם וכ"כ במי תפלי"מ ע"ש:

5. פרישה יורה דעה ס"י רפו ס"ק כב

והחניות שבשוקים פטורים - דכתוב "ביתך", שהוא דירת קבע, לאפוקי אלו שהם דירת עראי.

1. תלמוד בבלי מסכת יומא דף יא עמוד

ב עד יב עמוד א

תנו רבנן: בית הכנסת ובית האשה ובית השותפין - חייבת במזוזה. - פשיטא! - מהו דתימא: "ביתך" - ולא ביתה, "ביתך" - ולא בתיהם, קמשמע לן. - ואימא הכי נמ"ו אמר קרא (דברים יא) "למען ירבו ימיכם וימי בניכם", הני בעו חיי והני לא בעו חיי? - אלא "ביתך" למה לי? - כדרבא. דאמר רבא: דרך ביאתך, וכי עקר איניש - כרעיה דימינא עקר ברישא.

תניא אידך: בית הכנסת ובית השותפין ובית האשה - מטמאין בנגעים. - פשיטא! - מהו דתימא: (ויקרא יד) "ובא אשר לו הבית", "לו" - ולא לה, "לו" - ולא להן, קא משמע לן. - ואימא הכי נמ"ו - אמר קרא: (ויקרא יד) "בבית ארץ אחותכם". - אלא "לו" למה לי? - מי שמיוחד ביתו לו, שאינו רוצה להשאיל כליו, ואומר שאין לו, הקדוש ברוך הוא מפרסמו, כשמפנה את ביתו, פרט למשאיל כליו לאחרים. ובית הכנסת מי מטמאין בנגעים? והתניא: יכול יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים - תלמוד לומר "ובא אשר לו הבית" - מי שמיוחד לו, יצאו אלו שאין מיוחדין לו? - לא קשיא; הא - רבי מאיר, הא רבנן, דתניא: בית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן הכנסת - חייב במזוזה, ושאין בה בית דירה - רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרין. ואיבעית אימא: הא והא רבנן, ולא קשיא; הא - דאית בה בית דירה, הא - דלית בה בית דירה. ואי בעית אימא: הא והא דלית בה בית דירה. והא דכרכים והא דכפרים.

2. רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר

תורה פרק ו הלכה ט

בית הכסא ובית המרחץ ובית המבילה ובית הבורסקי וכיוצא בהם פטורין מן המזוזה לפי שאינן עשויות לדירת כבוד. סוכת חג כהן ובית שבספינה פטורין מן המזוזה לפי שאינן עשויות לדירת קבע. שתי סוכות של יוצרים זו לפניו מוזו החיצונה פטורה מן המזוזה לפי שאינה קבועה; החנויות שבשוקים פטורין מפני שאינן קבועים לדירה.

Making a beracha when returning a mezuzah

Q

I am going to remove my *mezuzah* in order to paint the doorpost. When I put it back, do I make the *beracha* for affixing a *mezuzah*?

4. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים סי' ח סעי' יד

אם פשט מליתו, אפילו היה דעתו לחזור ולהתעטף בו מיד, צריך לברך כשיחזור ויתעטף בו. הגה: וי"א שאין מברכין אם היה דעתו לחזור ולהתעטף בו (אגו"י סי' ל"ח). וי"א דוקא כשנשאר עליו מלית קמן, והכי נהגין (שם) (עיין לקמן סימן כ"ה סי' י"ב).

5. פתחי תשובה

יורה דעה סי' רפט ס"ק א

(א) בא לקבעה - כי ברכי יוסף סי' רפ"ו: אם הסיר המזוזה לבדקה ודעתו לחזור ולקבעה, יש להסתפק אם יברך כשחזור וקבעה. לשון למודים אי"ח סימן י"ד. והנה אין התשובה הנ"ל לפני ובעת לא ידעתי מקום הספק בזה, אמאי לא הוי זה כמו פשט מליתו ע"י לחזור ולהתעטף בו או בתפילין ע"י לחזור ולהניחם, ע"י בא"י סימן ח' סי"ד בהגה ובסימן כ"ה סי"ב בהגה. ושם י"ל דהכא לא הוי ע"י לחזור ולקבעה, דשם ימצא פסול ולכן נסתפק בזה. ונראה דאם נפל המזוזה מעצמו לארץ ורוצה לקבעה, צריך ודאי לברך כמו נפל מליתו שם, ופשוט הוא:

1. טור אורח חיים סימן ח

ואם פשט מליתו ולא היה דעתו ללובשו מיד, כשחזור ולובשו צריך לברך; אבל אם היה דעתו ללובשו מיד, כגון שפשט אותו כדי ליכנס לבית הכסא, בזה אני מסתפק אם צריך לברך, שיש פנים לכאן ולכאן, דאיכא למימר כיון דלפינן כל התורה מתפילין, ותפילין כל אימת דמשמש בהו מברך, פירוש: אם זוו ממקומן וממשמש בהן להחזירן למקומן, אי"כ כל שכן הכא שיש לו לברך; מיהו יש לומר דשאני התם שזוו ממקומן ולא ידע שלא היו במקומן, אבל אם הזיז ממקומן אדעתא להחזירן מיד, התם נמי לא היה צריך לברך, ולזה דעתי נוטה:

2. בית יוסף אורח חיים סימן ח

זהו ביאור דברי רבינו, אבל איני יודע מה עלה על דעתו להסתפק בכך, דהא בהדיא אמרינן פרק לולב וערבה (סוכה שם) דרבא הוה מקדים וקאי ועייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך וכי איצטריך זמנא אחריתי עייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך; ומשמע ודאי שהיה מניח תפילין כל היום וכשמסיר אותם כדי ליכנס לבית הכסא, ודאי היה על דעת לחזור ולהניחם מיד כשיצא, ואפילו הכי היה מברך, והוא הדין לציצית ...

3. דרכי משה אורח חיים

סי' ח ס"ק ו (על בית יוסף הנ"ל)

ואני אומר שאין הנידון דומה לראיה, דהתם גבי תפילין שהוצרך לחלצן, דאסור ליכנס בהן לבית הכסא, ולא בדעתיה תליא מלתא, ולכן צריך לחזור ולברך דזהו הוי הפסק, אבל כשמסיר התפילין במקום שלא היה צריך להסירם ודעתו ללבושן מיד, אין צריך לחזור ולברך; והוא הדין גבי ציצית, אע"ג דמסירם משום שרוצה ליכנס לבית הכסא, מאחר דלא צריך להסירן, לא חשיב הפסק ואין צריך לחזור ולברך כדעת הטור. וחילוק זה שכתבתי הוא בהדיא בגמרא (ברכות) פרק מי שמתו לענין אם הפסיק בתפילתו אם צריך לחזור לראש.

Kissing sefer Torah with a siddur

Q

Is one allowed to use a *siddur* to kiss a *sefer Torah* as it passes by, or is using it in a manner other than for its intended purpose considered disrespectful?

3. מגן אברהם אורח חיים

סימן קנד ס"ק יד

... ובמגילה אמרינן דמותר להניח התיבה תוך החלוקן לשתום אותו שלא תכנס הטומאה בבית הכנסת, ואע"ג דהוי תשמיש של חול, וצ"ל כיון שאין משתמש בו כלום דמה לי שמונח כאן או כאן, וכתבו התוס' בכ"ב דף כ"י כיון דלא מבטיל ליה להיות שם לעולם שרי: ובמ"ז ב"ד כתוב דאסור ליקח ספר ולהניחו תחת ספר אחר כדי להגביחו שיהא נוח לו לראות לעיין בתוכו, אא"כ מונח הספר כבר אז מותר להניח השני על גביו עכ"ל, וממ"ש לעיל משמע דשרי, וכל שכן כשעושה ללמוד ממנו וכמ"ש סי' שמי"ז ס"ז...

4. משנה ברורה סימן קנד ס"ק לא

אסור להשתמש בספר להנאתו כגון להגן בפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה. ולהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביחו יש להתיר ואם מונח ספר אחד לכוי"ע מותר להניח ספר אחר עליו [ח"א] וכשהשמש זורחת על הספר שלומד בו יש להקל במקום הדחק להגן בספר אחר להיות לצל כיון שאינו עושה להנאתו.

5. שערי אפרים שער ד' סעי' ג'

העולה לתורה... ונוהגין שהעולה לוקח המלית או המעיל של הסי"ת ומעבירו על מקצת העמוד במקום שיש לו לקרות, ונושק המלית או המעיל והוא מנהג וותיקין ...

1. ט"ז יורה דעה ס"י רפב ס"ק יג

נראה לי דאזתן אנשים שנוהגים בשעת לימודם בספר ורוצה להגביה הספר שלומד, פושט ידו ולוקח ספר אחר ומניח תחת זה שלומד, דאיסורא איכא משום בזיון, וגרע טפי ממניח הספר על ברכיו דסעיף ז', כי בזה מבזה הספר להיות לתשמיש מה שיוכל לעשות בע"ז או באבן. ולכאורה היה נראה להביא ראיה להתיר ממ"ש בטור וש"ע בא"ח כסי' שמי"ו, דמותר להניח בשבת ספר אחד מכאן וספר אחד מכאן וספר אחד על גביהו, ולא חשיב אהל כיון שא"צ לאויר שתחתיו עכ"ל. נ"ל, דהתם מיירי שצריך לכל הגי' ספרים וללמוד מכולן שיהיו מוכנים לפניו, וקמ"ל דלית בה משום אהל, משא"כ כאן דמעשה ע"ז בעלמא שימש בספר והוי בזיון גדול כל שהוא מביאו ממקום למקום אפילו בשלחן אחד, אם לא שהספר התחתון מונח כבר, ודאי שרי להניח השני עליו.

2. תלמוד בבלי מסכת

מגילה דף כו עמוד ב

ההוא בי כנישתא דיהודאי רומאי דהוה פתיח לההוא אידרונא, דהוה מחית ביה מת, והווי בעו כהני למיעל לצלויי התם. אתו אמרו ליה לרבא, אמר להו: דלו תיבותא, אותבוה, דהוה ליה כלי ע"ז העשוי לנחת, וכלי ע"ז העשוי לנחת - אינו מקבל טומאה, וחוצץ בפני הטומאה. אמרו ליה רבנן לרבא: והא זמנין דמטלטלי ליה כי מנח ספר תורה עלויה, והוה ליה מיטלטלא מלא וריקם! - אי הכי לא אפשר.

רש"י שם

בי כנישתא דרומאי - אנשי ישראל באו מרומי למחוזא, ונתיישבו שם, ועשו להם בית הכנסת. אידרונא - חדר שמשמין בו מת, והיה מונח בו מת עד שלא נקבר.

מחית - כמו מונח כדמתרגמינן ותנח בגדו אצלח ואחיתתיה (בראשית לט).

בעו כהני למיעל ולצלויי - בההוא כנישתא אין יכולין ליכנס מפני הטומאה הנכנסת בבית הכנסת דרך הפתח מבית לבית, דהכי תנן במסכת אהלות (פרק ג' משנה ז).

דלו תיבותא - הגביהו הארון ממקומו.

כלי ע"ז העשוי לנחת - במקום אחד אינו מקבל טומאה, דאיתקש כלי ע"ז לשק לענין טומאה, דכתיב "וכל כלי ע"ז או בגד או עור או שק" (ויקרא יא) מה שק המיטלטל אף כלי ע"ז המיטלטל - כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה.

Fasting if a sefer Torah falls

Q

Does halacha require fasting if a *sefer Torah* falls? If so, who fasts and for how long?

שנופלים לו תפילין שצריך להתענות, וגם בדברי התשובה יוצא במפורש בכזאת שכל המדובר הוא על זה שנפלו מידו ולא על הרואים, וזה לשון התשובה: דע שהתפילין יש בהם קדושה גדולה וראוי להזהר מהם וכל זמן שהם עליו צריך שלא יסיה דעתו מהם, וכשנופלין מידו שייך בהם זלזול, והוא שאמרו חז"ל שתפילין ששרפו בזרוע צריך הרואה לקרוע שתי קריעות כמו ס"ת שנשרף כדאיתא במ"ק פ"י ואלו מגלחין, ואחרי שהם כס"ת וכי יסתפק אדם שמי שנפל ס"ת מידו לא יתענה, וקצת ראייה יש ממה שאמרו שהרואה ס"ת שנשרף בחלום חייב להתענות אפי"ו בשבת וזה יספיק לתת סמך למנהג שנהגו עכ"ל, הרי שמלבד מנוסחת השאלה הודגש גם בדברי התשובה של המשפטי שמואל הן בדברו לענין תפילין והן בדברו לענין ס"ת שהמדובר הוא רק על זה שנפלו מיד ולא על הרואה. וכמו שמטעם מעים לנו גבי תפילין מפני דכל זמן שהם עליו צריך שלא יסיה דעתו מהם וכשנופלין מידו שייך בהם זלזול, וזה הרי ישנו כנותן טעם לחייב את זה שנפלו מידו דתלינן שזלזול בהם בהיסח הדעת ולכן נפלו מידו, וכן גבי ס"ת כותב במפורש בלשון וכי יסתפק אדם שמי שנפל ס"ת מידו לא יתענה, הרי שהמדובר על תענית לזה שנפל הס"ת מידו.

ובראשונה נקדים ונאמר דברור הדבר שכוונת המשפטי שמואל בהסתמכו לכך מהגמרא כמ"ק די כ"ו ע"א, הוא רק להראות בזה כי מצינו קו משהו בין תפילין לס"ת לענין קריעה אם נשרפו בזרוע, וממילא יש ללמוד לדמותן אהדדי גם לענין תענית אם נפלו, אבל אין כוונתו להביא אסמכתא משם לעצם מנהג חיוב תענית כנפלו, דלזה אין ראייה משם כלל אפילו לענין ס"ת עצמה, כי שם הרי המדובר רק במקרה של שריפה ואיבוד וגם כשבא הדבר בזרוע, שהמור הרבה ביותר מנפילה, ולעצם המנהג שבס"ת מתענין, וממילא היא בתפילין, מסתמך בעיקר על הסברא וכמו שממשיך וכותב בלשון: ואחרי שהם כס"ת וכי יסתפק אדם שמי שנפל ס"ת מידו לא יתענה ...

5. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ג סי' ג

ולכן על מי שנפל מידו בפשיעה הוא יותר מחוייב, ואף בסתם שלא ידוע לו שפשע יש לחייבו ג"כ ביותר מספק, אבל גם על אחרים הרואין יש להתענות כהמנהג. ולהדיח יש מקום לחייב להתענות כל אלו שיש להם חלק בביהכ"נ שהם שייכים להס"ת, אבל למעשה יש להקל לאלו שלא ראו בנפילתה, אף שהם מבני ביהכ"נ הקבועים וגם להקל באחרים אף שראו הנפילה, אבל מצד המנהג יש להתענות כל הרואין כדלעיל. ולכן בעובדא דבעת הוצאת ס"ת מארון הקודש נשמטה ס"ת אחרת ונפלה לארץ יתענו כל הרואין. ובדבר אם לא נפל כל הס"ת מידו אלא רק מידו אחת יש מקום לכאן ולכאן ומהראוי להתענות, אבל הרוצה להקל נמי אין מונחין אותו.

1. מגן אברהם סי' מד ס"ק ה

... ובמשפטי שמואל כתוב קצת סמך למה שנהגו העולם להתענות כשנפלו תפילין על הארץ, והיה כשנפל ס"ת ע"ש וצ"ל דמיירי בלא נרתיקן אבל בס"ת אפילו בנרתיקן, עסי מ':

2. גמרא, מועד קטן דף כו עמוד א

הרואה ספר תורה שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות: אחד על הגויל ואחד על הכתב. שנאמר: (ירמיהו ל"ו) "אחרי שרף המלך את המגלה ואת הדברים". רבי אבא ורב הונא בר חייה הוו יתבי קמיה דרבי אבא, בעא לאפנויי, שקליה לטוטפתיה אחתיה אבי סדיא. אתאי בת נעמיתא בעא למיבלעיה, אמר: השתא איחייבין לי שתי קריעות, אמר ליה: מנא לך הא? והא בדידי הוה עובדא, ואתאי לקמיה דרב מתנה ולא הוה בידיה, אתאי לקמיה דרב יהודה, ואמר לי: הכי אמר שמואל, לא אמרו אלא בזרוע, וכמעשה שהיה.

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' שמ סעי' לו

הרואה ס"ת שנשרף, או תפילין, או אפילו מגילה אחת מהנביאים או מהכתובים, קורע שתי קריעות. ודוקא ששורפין אותה בזרוע, וכמעשה שהיה.

ט"ז שם ס"ק כד

ודוקא ששורפין אותה בזרוע - משמע דוקא בשריפה, אבל בשאר כליון לא, וכ"פ ב"י דהכי משמע בירושלמי; ולא משמע הכי בגמרא שלנו, שהרי אמרי' דבת נעמית' הוי בעית למיבלע תפילין של רבי אבהו, אמר: חייבנא שתי קריעות. אמרו ליה: הכי אמר שמואל: לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה ביהויקים, ולא אמרו שלא אמרו אלא בשריפה דוקא. ובירושלמי אמרו בלשון זה: לא אמרו אלא על ס"ת ששרפו מלך ישראל בזרוע. והנה ע"כ מלך ישראל לאו דוקא, כמו שכתב ב"י גופיה והוא משמעות כל הפוסקים, ממילא נמי מה שזכר שריפה הוא נמי לאו דוקא כיון דבגמרא שלנו ליתיה, ע"כ ודאי שריפה לאו דוקא, וכ"פ מו"ח ז"ל.

4. שו"ת ציץ אליעזר חלק ה סי' א פרק ג

ועיינתי בגוף דברי תשובת משפטי שמואל (בסי' י"ב) שמשם מקור דבריו של הגמ"א, וראיתי שבדברי השואל כמהר"ר יחיאל ויטאל הודגש באמת במפורש בדברי הנ"ל, שהשאלה היא אם יש סמך למה שאומרים העולם שמי

A donor's name above HaShem's Name

Q An *amud* (the podium before which the *chazan* stands) was donated to our *shul*. May the name of the donor be written above HaShem's Name (which appears in the *pasuk* "Shiviti HaShem l'negdi tamid")?

3. משנה ידים פרק ד משנה ח
אמר צדוקי גלילי: קובל אני עליכם פרושים, שאתם כותבין את המושל עם משה בגמ'. אומרים פרושים: קובלין אנו עליך צדוקי גלילי, שאתם כותבים את המושל עם השם בדף, ולא עוד אלא שאתם כותבין את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן, שנאמר (שמות ה') "ויאמר פרעה מי הי אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל". וכשלקה מה הוא אומר (שם ט) "הי הצדיק".

תפארת ישראל שם ס"ק עב
רגילין היו למנות השנים בגמ' לשנות המושל משום שלום מלכות. ולכן מתחילין הגמ' בזה הלשון: בכך וכך למושל פלוני (כגמ' דף פ' ע"א) ומסיימין: כדת משה וישראל. וחשבו זה לגנאי למשה רבינו ע"ה שיוכתב שמו למטה משם המושל.

1. גמרא, שבת דף סג עמוד ב
והתניא: ציץ כמין טס של זהב, ורוחב שתי אצבעות, ומוקף מאוזן לאוזן, וכתוב עליו בשתי שיטין: יו"ד ה"א למעלה וקודש למ"ד למטה.

רש"י שם
יו"ד ה"א מלמעלה קדש למ"ד מלמטה - כלומר: השם שלם בשיטה עליונה, וקדש למ"ד בשיטה תחתונה, שלא להקדים שאר אותיות למעלה מן השם, מאחר ששני שיטין היו, ורבינו הלוי שונה: קודש להי מלמטה, והיא היא.

2. תוספות מסכת מגילה דף ט עמוד א
אלקים ברא בראשית - פ"ה שאם כתבו "בראשית ברא" היו אומרים "בראשית" שם הוא ושתי רשויות הן. וקשה, שהרי "בראשית" אין שם כלל אלא בתחלה, ועוד שכתבו לו בלשון יונית בתחלה: ונ"ל שהיונים היו יודעים שלעולם יש להזכיר הבורא בתחילה, ואם כן אלו כתבו "בראשית" קודם היה אומר דשתי רשויות הן, והתיבה הראשונה הוי בורא אחד, ו"אלקים" הוי השני משום הכי הפכו לו.

Treatment of abbreviations of HaShem's Name

Q

Are you allowed to throw out a letter that has on it the abbreviation ב"ה or בס"ד? Is it better not to write them in the first place?

5. שו"ת אגרות משה חלק יו"ד ב סי' קלח

במה שהרבה נוהגין במכתבי חול לכתוב למעלה ב"ה אם יש בזה מעלה כמו שחושבין הכותבים או אדרבה חשש איסור.

ומה שהרבה נוהגין לכתוב בכל מכתבים שכותבין למעלה ב"ה שההא הוא אות מן השם הקדוש וגם הכוונה הוא להשי"ת, ששמעתי שיש הסוברין שהוא איסור, הנה אף שגם שהוא רק אות אחד שליכא בזה איסור מחיקה, מ"מ מסתבר שלא גרע מהשני יודין שאסור למחוק שלא לצורך כדאיתא ביו"ד בסוף סימן ער"ו וכן אסור להשליך במקום בזיון, מ"מ איני רואה בזה איסור במדינתנו מכיון שלא מצוי שימחקו ובמדינתנו לא מצוי כלל שיקחו ניר זה לקנוח בבית הכסא שיש נירות מיוחדות לכך, ולהשליך במקום בזיון נמי לא מצוי כי רגילין לשרוף הנירות שאין נצרכין ואין לחוש לדבר שלא מצוי כלל, אבל להקפיד דדוקא שיכתבו נמי איני רואה בדבר שלא הוזכר זה בדברי רבותינו, ואיזה מעלה שייך לכתוב על מכתבי חול שהרבה פעמים כותבים שם דברי הבל וגם לפעמים דברים אסורים כלשון הרע וכדומה שיזכירו ע"ז ב"ה. ואם כותב בס"ד אין שום קפידא לאסור אף באופן שיש לחוש למחיקה שלא לצורך ולהשתמש לדבר בזיון, שאין בזה שום אות מהשם דלא שייך זה לאות די דמשם הנקרא דהכל יקראו זה בס"ד דשמיא. וכן אם יכתבו בעזהש"י נמי אין קפידא כלל כי השין מכיר שגם ההא אינו אות משם הקדוש אלא בשביל השין יקראו כו"ע בעזרת השם יתברך.

1. גמרא, ראש השנה דף יח עמוד ב

בתלתא בתשרי במילת אדכרתא מן שמריא, שגזרה מלכות יון שמד שלא להזכיר שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות. וכך היו כותבים: בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לא-ל עליון. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: למחר זה פורע את חובו ונמצא שמר מוטל באשפה, וביטלום. ואתו היום עשאוהו יום טוב.

2. שולחן ערוך ורמ"א

יורה דעה סי' רעו סעי' יג

כלי שהיה כתוב עליו שם, קוצץ מקום השם, וגונזו. הנה: ואסור לכתוב שם לכתחלה שלא בספר, דיוכל לבא לידי בזיון, ולכן נוהגין שלא לכתוב שם באיגרת.

3. רמ"א יורה דעה סי' רעו סעי' י

והשם שכותבין בסדורין כי יודין ואחד על גביהן, מותר למחקו אם הוא לצורך (פסקי מהרא"י סי' קמ"ח /קע"א/).

4. שו"ת יחוה דעת חלק ג סי' עח

אבל כשכותב בראשי תיבות ב"ה, אף על פי שהוא מכיון לשם ה', אין בזה איסור כלל, וכמו שכתב מרן החיד"א ... שהכותב אות ה' ומכיון לשם שמים, מותר לו למחוק את האות, ואין לחוש בזה משום מחיקת שם שמים. וכן מוכח בספר חסידים (סימן תתקל"ה), שכתב להתיר למחוק שני יודין שנכתבו להוראת שם ה'. וכן מוכח עוד בפסקי מהרא"י (סימן קע"א), שאין איסור במחיקת אות ה' שנכתב לרמוז לשם השם ע"ש... וכל שכן בכתב שלנו שאינו כתב אשורי, שיש להקל בו יותר, וכמו שכתב בשו"ת הרמ"א (סימן ל"ד), שספרים שלנו הכתובים בכתב משימ"א שאינו כתב אשורי, אין קדושתם חמורה כל כך ע"ש. וכן כתב בשו"ת חות יאיר (סימן קפ"ד) ועוד אחרונים... ואמנם ראיתי להגאון המפורסם רבי יוסף ראזין בשו"ת צפנת פענח (סימן קצ"ו) שרוח אחרת עמו, ודעתו להחמיר בזה, וסיים בתשובתו, שלכן צריכים להזהר שלא לכתוב ב"ה בראש המכתבים...

בסיכום: מותר לכתוב ב"ה בראש המכתבים ואגרות שלומים. וכן נהגו שלומי אמוני ישראל, וטוב ונכון לעשות כן.

Berachot for one who took the wrong tallit and tefillin

Q I mixed up my *tallit* and tefillin in *shul* with those belonging to someone else. After a few minutes, I realized my mistake and returned them. When I put on my own tallit and tefillin, should I have recited the *berachot* again, or was it sufficient that I already made the berachot once?

רש"י שם

כעודר - חופר וכסבור שלו הן, שהיה קרקע הגר סמוך לקרקעו, ומת הגר ואין לו יורשין והמחזיק בנכסיו קנה, וזה חופר בקרקע הגר וכסבור שזה קרקע שלו ולא נתכוון להחזיק, דלא קני ...

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"ח סעי' יד
אם פשט מליתו, אפילו היה דעתו לחזור ולהתעמף בו מיד, צריך לברך כשיחזור ויתעמף בו. הגה: וי"א שאין מברכין אם היה דעתו לחזור ולהתעמף בו (אגו"י סי' ל"ה). וי"א דוקא כשנשאר עליו מלית קמן, והכי נהגין (שם) (עיין לקמן סימן כ"ה סי' י"ב).

5. שולחן ערוך אורח חיים ס"ח סעי' יב
... מותר לברך על תפילין שאולין, ולא על גזולין.

משנה ברורה שם ס"ק נד
גזולים - דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה.

2. שולחן ערוך ורמ"א

אורח חיים ס"ח סעי' יב

אם מניח תפילין כמה פעמים ביום, צריך לברך עליהם בכל פעם. נשמטו ממקומם וממשמש בהם להחזירם למקומן, צריך לברך. הגה: ואם מחזיר אי מהם, יברך כמו שמניח תפלה אחת כדלקמן סי' כ"ו (דברי עצמו). הזיום ממקומם אדעתא להחזירם מיד, צריך לברך. הגה: וי"א שלא לברך (טור סימן ח', והכי נהוג, וכבר נתבאר לעיל סימן ח' סעיף י"ד).

6. שולחן ערוך אורח חיים ס"ח סעי' יב
... מי שמניח תפילין של יד וברך, ובתחלת ההדוק נפסק הקשר של יד והוצרך לעשות קשר אחר אמנם לא הסיח דעתו, אינו צריך לחזור ולברך.

ט"ז שם ס"ק יב

א"צ לחזור ולברך - כיון דלא נעשה עדיין מצות הנחה, נמצא לא חלה הברכה על שום מצוה, וכיון שלא הסיח דעתו ממנה, חיילא שפיר על הנחה שניה, כ"כ ב"י.

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"ח סעי' ג, ד

השואל מחבירו מלית שאינה מצוייצת, פטור מלהטיל בה ציצית כל לי יום, דכתיב: "כסותך" (דברים כב, יא) ולא של אחרים. אבל אחר לי יום, חייב מדרבנן, מפני שנראית כשלו. הגה: ואם החזירו תוך לי חזרו ולקחו, אינו מצטרף, רק בעיני לי יום רצופים (נימוקי יוסף הלכות ציצית).
שאלה כשהיא מצוייצת, מברך עליה מיד.

מותר ליטול מלית חבירו ולברך עליה, ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת. הגה: והיה בתפילין (נ"י פרק הספינה), אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו בלא דעתו, דחיישינן שמא יקרא אותם בלמודו (נ"י הלכות קטנות).

7. שולחן ערוך אורח חיים ס"ח סעי' יב
אם יש לו כמה בגדים של ארבע כנפות, כולם חייבים בציצית, ואם לבשם כולם בלא הפסק, והיה דעתו מתחלה על כולם, לא יברך אלא ברכה א'.

משנה ברורה שם ס"ק יא

מברך עליה - ויש מחמירין וסוברין שלא לברך אא"כ נתן לו בפירוש במתנה ע"מ להחזיר, אך רוב האחרונים מסכימים לפסק השו"ע; והמעם הוא דהא אדעתא דהכי השאילה לו שיברך עליה, וכיון שא"א לו לברך אא"כ תהיה שלו, הוי כאילו נתנה לו במתנה ע"מ להחזיר.

8. שולחן ערוך אורח חיים ס"ח סעי' ו
נטל בידו פרי לאוכלו וברך עליו, ונפל מידו ונאבד או נמאס, צריך לחזור ולברך: אע"פ שהיה מאותו מין לפניו יותר כשברך על הראשון. הגה: רק שלא היה עליו דעתו לאוכלו (הגהות מיימוני פ"ד וכל בו ואבודרהם ותשובת מהרי"ל סי' צ"ב). וצריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על שהוציא שם שמים לבטלה;

4. גמרא, יבמות דף נב עמוד ב

עשאוה כעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן, דלא קני. א"ל אביי: מי דמי? התם לא קא מכוין למיקני

Changing the name of a sick person

Q

Is it a good idea to change the name of a person who is very sick? How does one go about doing it? What are the long-term implications of this change?

3. שולחן ערוך אבן העזר סי' קכט סעי' יח

מי שנשתנה שמו מחמת חולי, אע"פ שקורין אותו תמיד בשם ראשון, מכל מקום שם השינוי עיקר, (אפילו הוא לעו ושם ראשון עברי) (בסדר גיטין), וכותבין אותו קודם, ואח"כ: דמתקרי פלוני, שם ראשון;

4. גשר החיים חלק א עמוד לא סעי' ה

השם הנוסף יתוסף בראש. כגון אם נקרא משה והוסיפו לו שם רפאל, יקרא רפאל משה. ואם הבריא מחוליו זו, אפילו מעט, ונתחזק בשמו החדש בחזקת קם לו מחוליו במשך שלושים יום ואפילו מת לאחר שלושים יום מכיון שנתחזק (בחזקת "קם מחוליו") במשך שלושים יום בשמו החדש - נשאר בשמו זה לעד, בין על המצבה בין בלימוד משנה ואזכרה ותפילה לעי"נ (=עילוי נשמה). ואם לא קם מחוליו ר"ל (=רחמנא ליצלן) ולא נתחזק שלושים יום (בחזקת קם מחוליו) בשמו החדש - נזכר ונכתב רק בשמו הקודם.

1. גמרא, ראש השנה דף טז עמוד ב

ואמר רבי יצחק: שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם, אלו הן: קיר נמוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חבירו. דאמר רבי (אבין) +מסורת הש"ס: [חנן]: כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחלה. שנאמר (בראשית טז) "ותאמר שרי אל אברם המסי עליך", וכתוב (בראשית כג) "ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה". ואמר רבי יצחק: ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן: צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה. צדקה - דכתיב (משלי י) "וצדקה תציל ממות", צעקה - דכתיב (תהלים קז) "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצקותיהם יוציאם", שינוי השם - דכתיב (בראשית יז) "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה", וכתוב "וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן"

2. רמ"א שולחן ערוך

יורה דעה סי' שלה סעי' י

הגה: י"א שמי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים (נ"י פרק י"ג), וכן נהגו לברך חולים בבחכ"נ, לקרא להם שם חדש, כי שנוי השם קורע גזר דינו.

Crossing at a red light

Q

Is a pedestrian halachically forbidden to cross at a red light when it is safe to do so?

דהיינו ע"י נביא או אורים ותומים אינו אלא "אם תוכל לעשות כן". עוד פ"י שם בכוונת הכתוב "אשר יבחר ה' שהוא ע"ד מה שאמרו אפילו ריש גרותא משמיא מוקמי ל'י, וההסכמה שבאה על המינוי מוכיחה שהוא ברצון ה'. ולפ"י מיושב ענין מינוי השופט שלא היה עפ"י נביא וכנ"ל. ומ"מ תורת שופט עליו לענין דיני המלוכה שנוהגים בשופט...

ע"כ נלפענ"ד שכל דינו של הרמב"ם לענין מלך לא נאמר אלא כשמתמנה שלא מדעת העם ושלא ע"י בחירה מידם, ובה הוא שצריך נביא וסנהדרין של ע"א, ובל"ז לא חל על המינוי. כי מכיון שהיא שררה על הציבור לא יתכן שיוכל מי להרכיבו עליהם אם לא בהסכמת הנבואה ובי"ד הגדול. ובדומה לזה היו כל אותם מינויים שציין הרמב"ם כי יהושע לא נתמנה ע"י ישראל אלא משה רבינו נצטווה למנותו לעיני העם דהיינו סנהדרין (יומא ע"ג). וכן שמואל שמינה שאול ודוד לא היו בשאלת פיהם כלל. ובאופן זה הוא שאמרו שאין מעמידים מלך אלא ע"י נביא וסנהדרין גדולה, אבל כל שהעם עצמו מסכים למנותו ע"י דרך בחירות, או באיזו שהיא צורה אחרת בזה אין צורך לשום נביא וסנהדרין, אלא ודאי חל המינוי ויש לו תוקף ודין מלך, כי מכיון שהעם מסכים לשררה זו, מה לנו עוד. ובדומה לזה כי המאירי הסנהדרין, שמי"ש אין המלך מוציא את העם למלחמת רשות אלא בסנהדרין של ע"א, היינו שלא בהסכמתם, אבל בהסכמתם אי"צ לקבל רשות. הרי שענין הסנהדרין נצרך במקום שיש צורך בכפ"י, וכמ"כ י"ל בעניננו שבמינוי מרצון חלה עליו תורת מלך לכל הדברים, חוץ ממה שנאמר במשפט המלוכה בשמואל שבזה לתיי אחרון שבתוס' הנ"ל אין חל באופן זה...

מעתה יוצא שכל המינויים הממלכתיים שיעשו בישראל בדרך של בחירות שבהם יכריע רוב העם יהא להם תוקף וסמכות. ומסתבר לפענ"ד שכשם שיכולים למנות איש אחד כראש ושופט, כמו כן אפשר למנות מועצה שביחד יהיו לה הסמכויות הללו, ולפ"י נראה כי מועצת ממשלה שתבחר בדרך של בחירות נכונות יהא לה סמכות בכל מה שנוגע להנהלת האומה כאותה סמכות שהי' למלך ישראל.

1. שו"ת חתם סופר חלק ה (חו"מ) סי' מד אך הר"ן בנדרים כ"ח ע"א כ', וז"ל: וכי תוסי דוקא במלך אומות העולם אומר דינא דמלכותא דינא, מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם: "אם לא תעשו מצותי, אגרש אתכם מן הארץ" אבל במלכי ישראל לא, לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפים בה וכי עכ"ל ע"ש. ומ"מ נ"ל דלא פליג אלא במסים ומכס שמתיל על כרחם, ס"ל לא שייך לומר בני מדינה ניהא להו אלא משום שהוא אדון הארץ, וא"כ יש לחלק בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם, אבל במנהגי ונימוסי כמו בבא בתרא נ"ד ע"ב מודה ר"ן דהטעם משום דניהא להו, ואין לחלק בין מלכי ישראל לאומות העולם.

2. עמוד הימיני סי' ז' עמ' סג-סה

אכן מוטל עלינו לחזור לנקודת המוצא של הדין שב"משפט כהן" שהבאנו בראש הדברים לענין מלכי בית חשמונאי. שדן שם אם הי' עליהם תורת מלכים לפ"מ שפסק הרמב"ם שאין מעמידים מלך אלא עפ"י נביא ובי"ד הגדול, ובזמן החשמונאים פסקה הנבואה. ונראה להוכיח שמלכי בית חשמונאי ודאי תורת מלכים עליהם לכל מה שנאמר בתורה בפ' המלך. וראוי לדבר מאגריפס המלך שקרא מעומד (סוטה מ"א). ועבר מלפני הכלה (כתובות י"ז). והקשו בזה בגמרא איך מחל על כבודו והרי נאמר "שום תשים" שתהא אימתו עליך ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. וכבר העירו בתוסי שהרי אגריפס לא היה מלך גמור שלא היה "מקרב אחיך" כמבואר שם בסוטה. ותרצו שמ"מ "נהגו בו כבוד כמלך". והדברים מבוארים יותר בשמ"מ כתובות שם שכי וז"ל: "כיון שמלך, נוהגים בו כבוד כמלך". וכוונתם ברורה שאעפ"י שנעשה איסור במינויו למלך, מ"מ לאחר שנתמנה הרי הוא מלך גמור ונוהג בו דין הכתוב "שום תשים".

ואם באגריפס כך שהי' איסור במינויו וכנ"ל ומ"מ בדיעבד תורת מלך עליו, הרי שעצם מלכות בית חשמונאים שהיתה מ"קרב אחיך" לית דין ולית דיין שמלכים גמורים הם.

וכ"כ הרמב"ן עה"ת (פ' שופטים) שמה שאמרה תורה לענין מלך "אשר יבחר ה' אלוקיד" ופירשו המפרשים

Crossing at a red light

5. גמרא, 'ומא דף פו עמוד א

כדתניא, (דברים ו) "ואהבת את ה' אלהיך" - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר (ישעיהו מט) "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר". אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו! ועליו הכתוב אומר (יחזקאל לו) "באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו".

3. ש"ך חושן משפט סי' עג ס"ק לט

ואפילו למאן דאמר דינא דמלכותא דינא בכל דברים, היינו דוקא לענין ארנוניות ומנהגות של משפטי המלכים, אבל דין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא, דא"כ בטלת כל דיני תורה ח"ו... והרי משמע נמי להדיא מדברי הראב"ד שהבאתי לעיל ס"ק ל"ו דדוקא בדבר שאין מפורש אצלינו למדין מדינא דמלכותא, אבל לא מה שהוא מפורש בדינינו.

4. גמרא, יבמות דף עב עמוד א

א"ר פפא: הלכך, **יומא דעיבא ויומא דשותא** - לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה; והאידנא דדשו בה רבים, (תהלים קט"ז) שומר פתאים ה'.

רש"י שם

יומא דעיבא - יום המעונן.

יומא דשותא - שרוח דרומית מנשבת והיא קשה מכל הרוחות.

Interests of the public vs. those of the individual

Q I want a rabbinic teaching regarding how one deals with a clash between an individual's needs and the majority's preferences. Let me illustrate with a hypothetical situation. For a *shul Kiddush*, some people cannot eat *milchig*; some cannot eat *fleishig*. Would the Torah say that the majority's preference overrides the individual's need? I assume that a vegetarian Kiddush, which everyone can eat, is preferable even if the majority prefers *fleishig*. I recall a teaching that reminds me of this concept. We all give up the right to hear the shofar when Rosh Hashana is on Shabbat lest a single Jew carry it improperly. Can you give me a phrase that sums up this concept?

3. גמרא, בבא בתרא

דף כ עמוד ב עד כא עמוד א

מתני'. הנות שבחצר - יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין; אבל עושה כלים, יוצא ומוכר בתוך השוק; ואינו יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות.

גמ'. מ"ש רישא ומ"ש סיפא? אמר אביי: סיפא אתאן לחצר אחרת. אייל רבא: אי הכי, ליתני: חצר אחרת - מותרו אלא אמר רבא: סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן, ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך. דאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל; שבתחלה, מי שיש לו אב - מלמדו תורה, מי שאין לו אב - לא היה למד תורה, מאי דרוש? (דברים י"א) "ולמדתם אותם" - ולמדתם אתם, התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש? (ישעיהו ב') "כי מציון תצא תורה"; ועדיין מי שיש לו אב - היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב - לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך; ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועס עליו - מבעיטו בו ויצא, עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע.

1. גמרא, בבא בתרא דף צט עמוד ב

מתני'. מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו, נמלה ונתן להם מן הצד - מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו.

2. גמרא, בבא קמא דף פא עמוד ב

... דתניא, רבי יהודה אומר: בשעת הוצאת זבלים, אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים, כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ!

Reacting to bad dreams

Q

I heard that one is not supposed to share his bad dreams. Is that true?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' רפח סעי' ה' י"א שאין להתענות תענית חלום בשבת אלא על חלום שראהו תלת זימני. וי"א שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת, שאין אנו בקיאים בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע. והעולם אומרים שנמצא בספרים קדמונים שעל שלשה חלומות מתענים בשבת, ואלו הן: הרואה ס"ת שנשרף, או יוה"כ בשעת נעילה, או קורות ביתו או שיניו שנפל; וי"א הרואה יוה"כ אפילו שלא בשעת נעילה ... ונ"ל שהחלומות שאמרו בפרק הרואה שהם רעים, גם עליהם מתענין בשבת.

1. גמרא, ברכות דף נה עמוד ב' אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו,

2. גמרא, ברכות דף נו עמוד ב' חלום - אחד מששים לנבואה.

3. גמרא, ברכות דף נה עמוד ב' אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן: הרואה חלום ונפשו עגומה ילך ויפתרנו בפני שלשה. יפתרנו? והאמר רב חסדא: חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא! - אלא אימא: יטיבנו בפני שלשה. ליתי תלתא ולימא להו: חלמא טבא חזאי. ולימרו ליה הנך: טבא הוא, וטבא ליהוי, רחמנא לשוייה לטב. שבע זימנין לגזרו עלך מן שמיא דלהוי טבא, ויהוי טבא.

Asking forgiveness when it hurts the victim

Q Someone sinned against his friend, but the victim is unaware of what the sinner did to him and/or will be upset if the episode is raised. Should the sinner raise the issue and ask for forgiveness?

3. רמב"ם הלי' תשובה פרק ב הלי' ט

אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו; לא רצה חבירו למחול לו, מביא לו שורה של שלשה בני אדם ...

4. משנה ברורה סי' תרו ס"ק ג

יחזור וילך - ויפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו ומי שהוא מבקש מחילה מרבים בכלל אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד בפרט:

5. מנחת חינוך מצוה שסד

(אות לב במהדורה החדשה)

... ואם החזיר הגזילה ופייס חבירו, מ"מ צריך להתודות ולעשות תשובה לפני השייט, כמבואר בר"מ כאן פ"א ה"א. כי שתיים רעות עושה אם חוטא לחבירו, דעושה לחבירו וגם המרה פי אלוקיו ית', על כן צריך לתשובה כאן, אך התשובה אינה מועלת כל זמן שהחטא שחטא לחבירו לא נתקן. ונראה דכל זמן שלא ריצה את חבירו אף חלק שמים לא נמחל לו, דלא מהני כלל תשובה כל זמן שיש בידו החטא שחטא לחבירו, רק לאחר שנתפייס מחבירו צריך תשובה לחלק שמים.

1. משנה, יומא דף פה עמוד ב

משנה ... עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. דרש רבי אלעזר בן עזריה: (ויקרא טז) מכל המאתיכם לפני ה' תטהרו. עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו...

2. חפץ חיים הלי' לשון הרע כלל ד סעי' יב

ואם עבר וספר לשון הרע על חברו, ובא לעשות תשובה... אם חברו נתגנה על ידי זה בעיני השומעים ונסכב לו על ידי זה היזק כגופו או בממונו או שהצר לו על ידי זה, הרי הוא ככל עונות שבין אדם לחברו, שאפילו יום הכפורים ויום המיתה אין מכפר עד שירצה את חברו. על כן צריך לבקש מחילה מחברו על זה וכשיתפייס וימחל לו לא נשאר עליו כי אם העון דבין אדם למקום, ויעשה כנ"ל. ואפילו אם חברו אינו יודע עדיין כלל מזה, צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה על זה, כיון שהוא יודע שעל ידו נסכב לו דבר זה. ומזה נוכל להבין כמה יש לו לאדם ליזהר ממדה גרועה הזאת, כי מי שמוטבע, חס ושלום, בזה, כמעט אי אפשר לו [לשוב] בתשובה, כי בודאי לא יזכור את כל מספר הנפשות שהדאיב על ידי הלשון הרע שלו; ואפילו אותם אנשים שהוא זוכר במחשבתו שהדיח עליהם הרעה, הם לא ידעו מזה, ועל כן יתבייש לגלות את אונם בזה.

Standing for memorial siren

Q

I am disturbed by the refusal of some religious Jews to stand for the siren on *Yom HaZikaron* (Israel Memorial Day). Someone told me that it is forbidden to do so. If true, why doesn't the rabbinate come out against it? If not, shouldn't all religious Jews stand?

4. תוספות מסכת עבודה זרה

דף יא עמוד א

ואי חוקה היא היכי שרפינן - תימה: מאי קפרידן, דלמא לעולם חוקה היא וכיון דכתיבא באורייתא לא גמרינן מינייהו, דהכי אמרינן בפי די מיתות (סנהדרין דף נב:): גבי מצות הנהרגין דרבנן אמרי בסוף ... ואיכא מאי פרידן? ... קשיא, דהכא מסקינן, דלכ"ע שריפה לאו חוקה היא, והתם משמע דחוקה היא לכ"ע, והוה אסירא אי לאו טעמא דכיון דכתיב וכיו"ל לכך פירש ר"י: דתרי גוויי חוקה הוה: אחד, שעושין לשם חוק לעבודת כוכבים, ואחד שעושין לשם דעת הכל ושמות שלהם, והכא בשמעתין מיירי באותו חק שעושין לשם עבודת כוכבים, והכי פירושו: ר"מ סבר שריפה לאו חוקה היא לעבודת כוכבים, להכי פרידן: ואי חוקה לעבודת כוכבים אנן היכי שרפינן והא כתיב "ובחוקותיהם לא תלכו", ואע"ג דכתיבא באורייתא, יש לאסור כיון שלהם הוא חק לעבודת כוכבים, דומיא דמצבה: כשהיו מקריבין עליה אבות, היתה אהובה לפניו; משעשאוה האמוריים חק לעבודת כוכבים, שנאה והזהיר עליה, דכתיב (דברים מז) "לא תקים לך מצבה". ומסיק: אלא דכ"ע לאו חוק היא לשם עבודת כוכבים, ומ"מ הוא חק הכל ושמות. וכפי די מיתות (סנהדרין דף נב:), משתעי חק הוא משום חשיבות לפי מסקנא דהכא, ולהכי אפילו רבי יהודה מודי דלא גמרינן מינייהו אי כתיבא בדאורייתא, ולא חק לעבודת כוכבים הוא, אבל ודאי אי לא הוה כתיבא בדאורייתא, לא היה לנו להתנהג אף במנהגן של שמות, וסיף אינו כתיב בקרא אלא לשון הריגה כתיב ויש לקיימו בקופיין; ואפילו בעיר הנדחת נמי דכתיב (דברים יג) לפי הרב, איכא למימר דקופיין הוא בכלל הרב, ורבנן סברי דאיכא טעמא התם, דקופיין מיתה מנוולת לא עבדינן כדאמרינן התם.

1. ויקרא פרק יח פסוק ג

כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחוקותיהם לא תלכו:

2. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה

דף יא עמוד א

יום הלידה ויום המיתה. מכלל דר"מ (=ר' מאיר) סבר: לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה - פלחי בה לעבודת כוכבים, אלמא: שריפה לאו חוקה היא. מכלל דרבנן סברי: שריפה חוקה היא, והא תניא: שורפיין על המלכים ולא מדרכי האמורין; ואי חוקה היא, אנן היכי שרפינן? והכתיב: (ויקרא יח) "ובחוקותיהם לא תלכו" אלא, דכ"ע - שריפה לאו חוקה היא, אלא חשיבותא היא, והכא בהא קמיפלגי, ר"מ סבר: לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה - פלחי בה לעבודת כוכבים, ורבנן סברי: מיתה שיש בה שריפה - חשיבא להו ופלחי בה, ושאיין בה שריפה - לא חשיבא ולא פלחי בה.

3. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין

דף נב עמוד ב

משנה. מצות הנהרגין - היו מתזיזין את ראשו בסוף, כדרך שהמלכות עושה. רבי יהודה אומר: ניוול הוא לו, אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיין. אמרו לו: אין מיתה מנוולת מזו. גמרא. תניא, אמר להן רבי יהודה לחכמים: אף אני יודע שמיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה, שהרי אמרה תורה (ויקרא י"ח) "ובחוקותיהם לא תלכו" ורבנן: כיון דכתיב סיף באורייתא - לא מינייהו קא גמרינן. דאי לא תימא הכי, הא דתניא: שורפיין על המלכים ולא מדרכי האמורין, היכי שרפינן? והכתיב ובחוקותיהם לא תלכו! אלא, כיון דכתיב שריפה באורייתא, דכתיב (ירמיהו ל"ד) "ובמשרפות אבותיך וגו'" - לאו מינייהו קא גמרינן. והכא נמי, כיון דכתיב סיף באורייתא - לאו מינייהו קא גמרינן.

Standing for memorial siren

7. שולחן ערוך יורה דעה

סימן קעח סעיף א

אין הולכין בחוקות העובדי כוכבים (ולא מדמין להם). (טור בשם הרמב"ם) ולא ילבש מלבוש המיוחד להם. ולא יגדל ציצת ראשו כמו ציצת ראשם. ולא יגלח מהצדדין ויניח השער באמצע. ולא יגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע. ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עובדי כוכבים כדי שיכנסו בהם רבים, כמו שהם עושים. הגה: אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו (שם). וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים, והוא מלבוש שרים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות, או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין מעם בדבר דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ עבודת כוכבים מאבותיהם, אבל דבר שנהגו לתועלת, כגון שדרכן שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד שניכר בו שהוא רופא אומן, מותר ללבושו. וכן שעושים משום כבוד או מעם אחר, מותר (מהרי"ק שורש פ"ח). לכן אמרו: שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי (ר"ן פ"ק דעבודת כוכבים).

5. שו"ת אגרות משה חלק יו"ד א סימן פא

וגם בלי"ז אין שייך איסור מלבושי נכרים, דהא כמעט כל בני ישראל לובשין מלבושין אלו, ואי"כ מי אומר שהם מלבושי נכרים והישראלים לובשין בכאן במלבושיהם, ומדוע לא נאמר שמתחלה הם גם מלבושי ישראל, דלא נקבע כלל מתחלה להנכרים ואח"כ גם להישראלים דמתחלה הא נעשו גם לישראלים. ולכן אף להגרי"א בבאוריו סוף סק"ז שפליג על הר"ן ומהרי"ק והרמ"א, וסובר דבכל מלבוש המיוחד לנכרים אסור, ג"כ הא מתיר בנדים שהיינו לובשין בלאו הכי, פ"י לא בשביל שהנכרים לובשין באלו, אף שקדמו הנכרים ללבושן, וכל שכן באלו הבגדים במדינה זו דלא קדמו הנכרים כלל, דמתחלה הם גם לישראלים כמו לנכרים שליכא איסור.

6. שו"ת מהרי"ק סימן פח

ע"ד הקפ"א אשר כתבת, והיא ארוכה עד לארץ הולכת פנים ואחור ופתוחי מן הצדדין ואמנם מתוקנת תקון הגון להיות פטורי מציצות, ועמעמו עליה קצת אנשיי לפי דבריכם באמרי היות בזה משום "ובחקותיהם לא תלכו". לע"ד נראה דדבר פשוט דלא לאסור משום חק אלא באי משני חלקים: האחד הוא הדבר אשר אין מעמו נגלה כדמשמע לשון חק. וכדפ"י רש"י בפ"י חומש בפרשי קדושיי וז"ל: חקים אלו גזרוי המלך שאין להם מעם לדבר עכ"ל. והרמב"ן כתב וז"ל: החקיי הם גזרוי המלך אשר יחוק במלכותו בלי שיגלי תועלתו להם עכ"ל. ... ובכיצא בזה הוא שהזכירה תורה שלא לילך בחקותיהם, דכיון שהוא עושה דבר משונה אשר אין בו מעם נגלה אלא שהם נוהגים כן, אז נראה ודאי כנמשך אחריהם ומודה להם, דאלי"כ למה יעשה כדברים התמוהים האלה, ותדע דכן הוא שהרי כתוב בסמ"ג במצוי חקת הגוים וז"ל: כמסכת שבת מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמיה מחקותיהם ודרכי האמורי, ושם עיינתי מתוספתא דשבת ולא תמצא שם אפילו אחד שלא היה ניהוש או דבר תימה אשר לא יודע מעמו כאותם שמביא התלמוד ... וענין השני יש לאסור משום חקות הגוים לפי הנז' לע"ד הוא הדבר אשר שייך בו נדנדוד פריצת גדר הצניעות והענוה ינהגו בו הגוים, גם זה אסור ... ואף גם זאת נראה דהיינו דווקא כשהוא עושה כדי להדמות אליהם ולא לתועלת ידועה ... וכ"ש בלבישת הקאפ"א שאין איסור בדבר, ופשיטא דלא דמי לאותן השנוין בתוספי שהרי מעם לבישתה ידוע בסימן היותם ממשיגים בחכמה ההיא ואין לתלות לבישתה כ"א לתועלת הנמשך ממנו, הן מחמת הכבוד הן מחמת ריוח ממון שמתוך כך יצא לו שם באותה חכמה ...

Building a proper guardrail

Q

How complete does a guardrail on a staircase have to be? How big may the gaps be? Does it matter if, technically, a baby might be able to fall through?

3. שולחן ערוך חושן משפט

ס"י תכז סע' ב, ה, ח

כל בית שאין בו די אמות על די אמות, פטור ממעקה.

גובה המעקה, אין פחות מיי טפחים, כדי שלא יפול ממנו הנופל. וצריך להיות המחיצה חזקה, כדי שישען אדם עליה ולא תפול.

וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה, שנאמר: "השמר לך ושמור נפשך" (דברים ד, ט). ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר ב"לא תשים דמים" (דברים ד, ט).

4. רמב"ם הל' ברכות פרק יא הל' ב

יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה, כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות, ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב, וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה, וכל מצות עשה שבין אדם למקום, בין מצוה שאינה חובה בין מצוה שהיא חובה, מברך עליה קודם לעשייתה.

5. ערוך השולחן, חושן משפט

ס"י תכז סע' ה

נראה דחוב מעקה בגגן אינו אלא בגגן שלהן, שהיו שוין ולא בשיפוע, והיה להם הגג לתשמיש, אבל גגין שלנו, שהן משופעין וא"א להשתמש בהן, אין בהן חוב מעקה.

1. ספרי, דברים פ'סקא רכט

ד"ה ועשית מעקה

"ועשית מעקה לגגך", אין לי אלא גג. מנין לרבות בורות שיחים ומערות הריצים ונעיצים? תלמוד לומר: "ולא תשים דמים בביתך". אם כן, למה נאמר? "גג" פרט לכבש; "בית" לרבות היכל, "גג" פרט לאולם. "חדש", רבי אומר משעת חדשו עשה לו מעקה. כמה הוא מעקה? מעגילו שלשה טפחים בית דורסו עשרה.

2. גמרא, בבא קמא דף טו עמוד ב

האי כלבא דאכל אימרי, ושונרא דאכלה תרנגולא - משונה הוא, ולא מגבינן בבבל. והני מילי ברברבי, אבל בזוטרי אורחיה הוא. ואי תפס, לא מפקין מיניה. ואי אמר: קבעו לי זימנא דאולינא לארעא דישראל - קבעינן ליה. ואי לא אזיל משמתינן ליה. ובין כך ובין כך משמתינן ליה - עד דמסלק הזיקא, מדרבי נתן; דתניא, רבי נתן אומר: מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ת"ל: (דברים כ"ב) "לא תשים דמים בביתך".

רש"י שם

משונה הוא - דאין דרכן בכך והוי תולדה דקרן לשלם חצי נזק.

ולא מגבינן לה בבבל - דאין דנין דיני קנסות אלא בסמוכין ובבבל אין סמיכה.

ברברבי - תרנגולים וכבשים גדולים דאין דרך כלב וחתול להורגן.

ואי תפס - נזק בבבל לא מפקין מיניה.

עד דמסלק הזיקא - שיהרגם.

Netilat yadayim - Must it be done near bed?

Q Some people do *netilat yadayim* in the morning immediately upon waking up, using water and a basin they had placed near their bed. Is this necessary or may one wash his hands at a sink outside of his bedroom? If this leniency is acceptable, please cite sources and the rabbinic authorities who sanction it.

קי"ל כרשב"א בזה, מ"מ לענין נמי שחרית שהיא רק פרישות וחסידות יתירה שלא הוזכר בש"ס ובפוסקים ראשוניי כלום, אין להחמיר כולי האי, ופוק חזי מה עמא דבר

1. גמרא, ברכות דף ס עמוד ב

כי מתער, אומר... כי משי ידיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים.

2. משנה ברורה ס"ד ס"ק א

ירחיך ידיו וכו' - יש על זה שני טעמים: הרא"ש כתב: לפי שידיים של אדם עסקניות הן, וא"א שלא יגע בבשר המטונף בלילה, לזה תקנו חז"ל ברכה על הנטילה לקייש ולתפלה. והרשב"א כתב: לפי שבשחר אחר השינה אנו נעשים כבריה חדשה, דכתיב "חדשים לבקרים רבה אמונתך", צריכין אנו להודות לו יתברך שבראנו לכבודו לשרתו ולברך שמו ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הברכות שאנו מברכין בכל בוקר, לכן גם דבר זה תקנו בשחר להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו. ולהלכה אנו תופסים כשני הטעמים לחומרא לענין נטילה, וכדלקמן בזה הסימן. ואם לא בירך על נטילת ידים קודם התפלה, שוב לא יברך אחר התפלה לכו"ע [ח"א].

4. משנה ברורה ס"א ס"ק ב

השחר - ... ומיד כשיתעורר משנתו ואינו רוצה לישן יטול ידיו אף שנשאר מושכב. ומכל שכן שלא ילך די אמות בלי נטילת ידים. וצריך מאד לזהר בזה. ובזוה"ק מפליג עבור זה בענישו למאד, כי הוא משהה על עצמו רוח הטומאה. ומ"מ חלילה לעבור שום איסור עבור חסרון נמי, כגון לעצור עצמו מלהשתין ע"י או ליקח מים שהכין חבירו עבור עצמו, אם לא שברור לו שיתן תיכף תמורתם אחרים, ויש שנכשלין בזה. אם אירע שהמים רחוקים ואין לו מי שיקרבם אליו נהגו קצת מבעלי הנפש שהולכים פחות פחות מדי אמות. וכתב השערי תשובה ע"ז דלא נהירא, דעדיף יותר שילכו במרוצה שלא להשהות רוח רעה על ידיו. י"א דלענין זה אמרינן כולא ביתא כדי אמות דמי, אבל אין לסמוך ע"ז כ"א בשעת הדחק. אם אירע כשמשכים בלילה שאין לו מים ליטול ידיו גי פעמים כראוי להעביר רוח הטומאה, אעפ"כ חלילה לו לבטל מדברי תורה משום זה עד שיאיר היום, אלא יטול מעט או ינקח ידיו בכל מידי דמנאי ויברך וילמוד כדן התלמוד והפוסקים:

3. שו"ת שבות יעקב חלק ג ס"א

על מה ששאלתני: למה אין נזהרין העולם שלא לילך שחרית די אמות בלי נטילת ידים האמת אנדי, בש"ס ובפוסקים ראשוניי לא נזכר מדין זה כלום, רק האחרונים כתבו וז"ל בתולעת יעקב כתב בשם הזוהר דההולך שחרית די אמות בלי נטילת ידים חייב מיתה עכ"ל והובא ג"כ בב"ח / באו"ח / ריש סימן די וסיים בזה"ל ותימא למה לא כתב כן הב"ח? ונראה לפי דרובא אינן יכולין לזהר בכך, מוטב שיהו שוגגין ולא יהי מזידין ולכן לא כתבו עכ"ל הב"ח. ולעניות דעתי נראה דמשום הכי השמיטו הב"ח, לפי שדין זה לא נזכר כלל בש"ס ובפוסקים ראשוניי, ואדרבא מבואר בש"ס דברכות דף ט"ו שבקומו ממטתו יבדוק נקביו ויפנה ואח"כ יטול ידיו ויניח תפילין וכו', וכיון שצריך לפנות ולכנס לבית הכסא ודאי הוא יותר מדי אמות, כי לאו כל אדם זוכה להיות בית הכסא סמוך למטתו כ"כ, וגם דברי הזוהר י"ל דס"ל כרשב"א (=רי שמעון בן אלעזר) דאמר בברכות דף כ"ה ע"ב דכל הבית כולו הוא כדי אמות אפילו הוא מאה אמה, אע"ג דאנן לא

Cutting down fruit trees

Q

May one cut down a fruit tree that is more bother than it is of value?

היזיקא בניקת הארץ לגפנים והם חשובים יותר. וכתב הרא"ש שם: וכן אם היה צריך למקומו מותר עכ"ל ומה התרתי לאחד שהיה לו קרקע עם אילנות לקוץ האילנות אע"פ שיש בהם פירות, כדי לבנות בית דירה עליה;

5. שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן מו

שאלה: האם מותר לאדם שיש לו פרדס לקצוץ משם ענפים מאילנות העושים פירות כדי לסכך בהם את סוכתו, או שמא יש בזה איסור משום "לא תשחית את עצה"?

תשובה: הרמב"ם (בפרק ו' מהל' מלכים ה"ח) כתב: כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה, אבל מותר לקצוץ האילן אם היה מזיק לאילנות אחרים, או שדמי עצי יקרים, לא אסרה תורה אלא דרך השחתה. ומשמע שכל שאינו דרך השחתה אלא לצורך מצוה כמו בנידון שלנו, מותר לקצוץ. וכן מוכח ממה ששינונו במשנה תמיד (כט ע"א): כל העצים כשרים למערכה חוץ משל גפן ושל זית, אבל באלו היו רגילים במורכבות של תאנה ושל אגוז. ובגמרא (שם), מאי טעמא? אמר רב פפא משום דקטמי. (כלומר, ... אינם עושים אש מרובה...). ורב אחא בר יעקב אמר משום יישוב ארץ ישראל. ומפרש בגמרא שם, שלדברי רב אחא בר יעקב מה שהיו רגילים בשל תאנה, היינו בתאנה מדברית שאינה עושה פירות. וכתב על זה הבאר שבע שם, לכאורה תימה, דלרב פפא שאינו סובר הטעם משום יישוב ארץ ישראל, משמע שהיו רגילים גם בתאנה העושה פירות, ולמה לא יהיה אסור משום "לא תשחית את עצה", ומכאן בבבא קמא (צא ע"ב) שאפילו שלא במצור נהג איסור זה, ולכן אמר רבי חנינא ששיבחת בנו לא מת אלא על שקצץ עץ תאנה שלא בזמנו. ואפשר שלצורך מצוה גדולה של עצי המערכה מותר. ע"כ. והמשנה למלך (פרק ז' מהלכות איסורי מזבח) הביא דברי הבאר שבע, וכתב שבלא זה יש לומר, שדוקא בשקוצץ את כל האילן משרשו, יש בזה איסור בל תשחית, אבל לקצץ ענפים והריות מן האילן אין בזה איסור, ולצורך עצי המערכה לא היו כורתים אלא ענפים בלבד. ע"ש. והנה לתירוץ הבאר שבע שלצורך מצוה מותר, גם לצורך סוכה יש להתיר כשאינו מוצא סכך אחר, וגם לתירוץ המשנה למלך, יש להתיר בנידון שלנו שקוצץ ענפים בלבד, ואינו כורת את האילן משרשו.

1. דברים פרק כ פס' יט-כ

(יט) כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדה עליו גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפנדך במצור: (כ) רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה:

2. רמב"ם הלכות מלכים פרק ו הלכה ח

אין קוצצין אילני מאכל שחויץ למדינה ואין מונעין מהם אמת המים כדי שייבשו, שנאמר "לא תשחית את עצה", וכל הקוצץ לוקה, ולא במצור בלבד, אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה, אבל קוצצין אותו אם היה מזיק לאילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים; לא אסרה תורה אלא דרך השחתה.

3. גמרא, בבא קמא דף צא עמוד ב

אמר רב: דיקלא דמען קבא - אסור למקצציה. מיתבי: כמה יהא בזית ולא יקצצו? רובע! שאני זיתים, דחשיבי. א"ר חנינא: לא שכיב שיבחת ברי, אלא דקן תאינתא בלא זמנה. אמר רבינא: ואם היה מעולה בדמים - מותר. תניא נמי הכי: (דברים כ') "רק עץ אשר תדע" - זה אילן מאכל, "כי לא עץ מאכל הוא" - זה אילן סרק; וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר, מה ת"ל "כי לא עץ מאכל"? להקדים סרק למאכל; יכול אפילו מעולה בדמים? ת"ל: "רק". שמואל איתיה ליה אריסיה תמרי, אכיל, טעים בהו טעמא דחמרא. א"ל: מאי האי? א"ל: ביני גופני קיימי. אמר: מכחשי בחמרא כולי האי? למחר איתיה לי מקורייהו.

4. ט"ז יו"ד ס"י קטז ס"ק ו

עוד אחר מצינו שאסרו חז"ל מפני הסכנה: שלא לקוץ אילן העושה פירות, דאיתא בפרק החובל (דף צא) אמר רב: האי דיקלא דמען קבא אסור למקצציה, ואמר רב חנינא: לא שכיב שיבחת ברי אלא דקן תאנה בלא זימנא. ואמרינן התם, דרב חסדא חזי לדקל דקאי ביני גופני, א"ל לשמעיה: זיל עקרינהו - פירוש, שעושין

Marketing orla

Q We bought land in a tropical region to plant noni trees. Someone told us that *orla* applies even outside *Eretz Yisrael* and that we cannot benefit from the fruit. If this is true, we will have a tremendous loss. Can we work around the problem by having a non-Jewish partner? We are putting a non-Jew in charge of growing and harvesting the noni (for a 25% share of the sales); we plan to process and market it.

3. שולחן ערוך ורמ"א יורה דעה

סי' רצד סעי' ח

ערלה נוחגת בכל מקום ובכל זמן, בין בשל עובד כוכבים בין בשל ישראל, אלא שבשל ארץ ישראל היא מן התורה ובחוצה לארץ הלכה למשה מסיני. הגה: ואסור ללקוט לנכרי פירות מאילן שלו שהוא ערלה, משום שנהנה במה שמחויק לו הנכרי טובה על זה (כל בו ובי"ה בשם א"ח).

4. שו"ת מנחת שלמה חלק א סי' עא

בדין פירות העומדים רק לסחיטה ...

נראה דכמו שהנוטע זית לצורך הדלקה חייב בערלה אע"ג שאינו למאכל, שהרי אפ"י בנוטע זית למנורה פסק הרמב"ם בפ"ו מעשי"ש הי"ז דחייב וכ"ש בעומד לצורך הדלקה של רשות, כך גם הנוטע אילן ע"מ לסחוט הפירות ולשתות המשקין היוצאים מהם, דאע"ג שהם זיעה בעלמא, מ"מ הפרי עצמו שפיר אסור מדאורייתא משום ערלה כיון שנטיעת העץ היא עבור הפירות כדי לסחוט, ועיין בזה בירושלמי ריש מסי ערלה. אך מסתפקנא, דאולי כל זה דוקא בעץ מאכל ממש דלא מהני מחשבת הדלקה או סחיטה לעקור מהעץ שם מאכל, משא"כ בלימון המוץ וכדומה מהפירות שגם סתמא הם עומדים רק לסחיטה, אפשר דאף אם אוכל ממש את גוף הפרי אינו חייב משום ערלה כיון שהוא עומד לזיעה בעלמא דלא אסור מן התורה, וגם אפשר להרחיק לכת דאפשר דשרי גם מדרבנן, משום דלא מצינן שאסרו חכמים את המשקין אלא כשהם יוצאים מדבר שהוא כבר אסור, משא"כ הכא כיון שעיקרו עומד רק לזיעה, אפשר דמעיקרא לא חייל כלל על העץ ועל הפרי איסור ערלה, וממילא שרי גם מדרבנן לאכול הפרי ולשתות המשקין

5. גמרא, ברכות דף לו עמוד א

ונימא: הלכה כרבי עקיבא! - אי אמר הלכה כרבי עקיבא, הוה אמינא - אפילו בארץ, קמשמע לן: כל המיקל בארץ - הלכה כמותו בחוצה לארץ, אבל בארץ לא. - ונימא: הלכה כרבי עקיבא בחוצה לארץ, דכל המיקל בארץ - הלכה כמותו בחוצה לארץ! - אי אמר הכי, הוה אמינא: הני מילי - גבי מעשר אילן, דבארץ גופא מדרבנן, אבל גבי ערלה דבארץ מדאורייתא - אימא בחוצה לארץ נמי נגזור, קמשמע לן.

1. גמרא, קידושין דף לט עמוד א

אמר ר' יוחנן: ערלה בחייל - הלכה למשה מסיני. אייל רי זירא לרבי אסי, והתניא: ספק ערלה בארץ - אסור, בסוריא - מותר, (בחוצה לארץ - יורד ולוקט!) אישתומם כשעה חדא, אייל, אימא כך נאמר: ספיקא מותר, ודאח אסור.

2. גמרא, עבודה זרה דף כב עמוד א

הנהו מוריקאי דעובד כוכבים נקיט בשבתא וישראל בחד בשבתא, אתו לקמיה דרבא, שרא להו. איתיביה רבינא לרבא: ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות, לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול חלקך בשבת ואני בחול, ואם התנו מתחלה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור! איכסיף. לסוף איגלאי מלתא דהתנו מעיקרא הוו. רב גביהה מבי כתיב אמר: הנהו שתילי דערלה הוו, עובד כוכבים אכיל שני דערלה וישראל שני דהתיירא, אתו לקמיה דרבא, שרא להו. והא אותביה רבינא לרבא! לסיועי סייעיה. והא אכסיף! לא היו דברים מעולם.

רש"י מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א

לא יאמר ישראל - טול אתה חלקך בשבת, לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו.
מותר - דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת, ואין העובד כוכבים שלוחו.
אלא שתילי דערלה הוה - ישראל ועובד כוכבים קיבלו שדה בשותפות ונוטעה ויטלו החצי בין שניהם, ונתעסק עובד כוכבים כל צרכו שני ערלה ואכלן וישראל קבל גי שנים אחרות כנגדן ואכלן.
שרא להו - דהיתר גמור הוה, דהא אע"ג דקיבלוה יחד לכתחילה ואמר לו ישראל: היה אתה עובד בני שנים הללו ואני גי אחריהם, אין כאן איסור שליחות, דהא ישראל נמי שרי לעובדה, ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדן ונמצא נהנה מפירות ערלה שמכרן, אין זה נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל.

Following a father's practices on halachic

Q Regarding a halachic issue about which there is a *machloket* (disagreement), do older children, at least those living at home, have to follow the decision that their father follows?

פתחי תשובה שם ס"ק ה

בתקנתן - ... עיין בזה בתשובת זכרון יוסף ... העלה דאין הבן מחוייב להתנהג בהנהגת אביו, זולת מה שהתנהג גם הבן מאז שהגדיל שהרגילוהו אבותיו ללכת בדרכיהם, ועל אופן זה מיירי נמי המחבר שכתב קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, דהיינו שכבר נהגו כן יושבי העיר וזרעם והוי כנדרו גם לזרעם, ולהכי חייבים לעשות כתקנתן, משא"כ אם הבן לא התחיל להתנהג מעולם כמנהג הטוב של אביו, אין הבן מחוייב להתנהג בפרישות ההוא ע"ש:

4. שו"ת תשב"ץ חלק ג ס"י קעט

במקומות שיש קהלי חלוקי בתקנותיהם שהם כמו שני בתי דינין בעיר אחת, פלג מורין כבי"ש ופלג מורין כבי"ה דלית ביה משום לא תתגודדו ... ונשא איש מאנשי קהלה אחת אשה מאנשי קהלה אחרת, אין ספק שהאשה היא נכללת עם בעלה בכל חיובו, דאשתו כגופו בכל הדברים ונפמרי מקהלת בית אביה. ודבר זה מלתא דפשיטא היא ואין בו ספק שלא יהיו שנים מסובין על שולחן אחד חלוקין בעסותיהן האסור לזה מותר לזה

5. דמ"א יורה דעה ס"י קיב סעי' טו

הגה: י"א דמי שנוהר מפת של עובד כוכבים ואוכל עם אחרים שאינן נזהרין, מותר לאכול עמהם משום איבה וקטטה, הואיל ואם לא יאכל עמהם פת שהוא עיקר הסעודה, התירו לו משום איבה. ואין ללמוד מכאן לשאר איסורין (כ"י בשם תשובת אשכנזית והוא תשובת מהרי"ל סימן ל"ה).

6. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קסח סעי' ה

... ואם בעל הבית אינו נזהר מפת עובד כוכבים, ואין דעתו לאכול כל הסעודה רק פת עובד כוכבים כי היא נקיה, אבל בני ביתו אכלו מפת שאינו נקי של ישראל, ושתי הלחם מונחים על השלחן, צריך לבצוע על פת נקיה של עובד כוכבים, הואיל והוא הבצוע ואין דעתו לאכול אלא מאותו פת; ואם בעל הבית נזהר מפת עובד כוכבים, וישראל שאינו נזהר בכך מיסב עמו על השלחן, כיון דמצוה מוטלת על בעל הבית, יבצע מן היפה של עובד כוכבים, וכיון שהותר לבצוע הותר לכל הסעודה.

1. גמרא, פסחים דף נ עמוד ב

בני ביישן נהגו דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא. אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן, אמרו לו: אבהתיך אפשר להו, אנן לא אפשר לן. - אמר להו: כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר (משלי א) "שמע בני מוסר אביך ואל תמש תורת אמן".

2. שו"ת חוות יאיר ס"י קכו

דלכאורה נראה דההיא דבני ביישן, מחייב לבנים להתנהג בכל דבר שקבלו עליהם אבותיהם, ולא לבד שקבלו בפירושו, רק אפילו נהגו שהמנהג נעשה נדר, גם בני ביישן לא קבלו לעשות רק נהגו, וכ"כ הריב"ש ... רק דמוטל עלינו לדקדק בזה, דא"כ האיד מצאנו ידיו ורגליו בכל דור ודור ובכל עת ובכל שעה ובכל מקום שיש חסידים מופלגים במילי דחסידות ובתעניתו ואין הבנים נוהגים במילי דחסידות ההם אף כי גם הם צדיקים וישרים ... וכל איש ישראל שיקבל על עצמו או יתחיל לנהוג איזה דבר כגון לעמוד באשמורת הבוקר ולטבול בכל ע"ש תקף יהיו גם בניו חייבים להתנהג כן וכן כל הדורות הבאים ממנו עד אלף דור... ונראה לענ"ד דודאי קרא ד"שמע בני מוסר אביך וגו"י הוא אסמכתא בעלמא ... י"ל דדווקא קבלת רבים בקהילה דקביעו יחד, והכי משמע לשון הריב"ש שהמקום גורם וכן בהנהג בני ביישן מצד דעל הרוב דור הולך ודור בא והק"ק קיימת אם לא ע"י מקרה רעה ודרך זר ולא שכית, והרי בזה יש בכל קהל ועדה שמישאיין בניהם ובנותיהם מקצתם ועל הרוב רובם לקהילות אחרים, והנה בקהילתינו הקדושה שעוד היום מתענים גזירות תתנ"ו וק"ט וקרוב לודאי אחד מאותו דור לא נשאר מזרעו דר בק"ק... ונ"ל סברא זו מוכרחת אפילו להקל דאל"כ כשבן או בת נזדווגו לדור בקהילה אחרת, וכ"ש כ"ב שהעתיק משם דק"ל שאם אין דעתו לחזור, אינו מחויב לנהוג חומרא ומנהג עיר שיצא משם אף שנהגו וקבלו, וע"כ הטעם משום דתלי במקום.

3. שולחן ערוך יורה דעה ס"י ר"ד סעי' ב

קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם; ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה; וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם, הרי הם כאנשי העיר וחייבים לעשות כתקנתן, ואף בדברים שהיו אסורים בהם בעירם מפני מנהגם ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור, הותרו בהם אם אין דעתם לחזור.

Use of permanent cosmetics

Q There is an excellent cosmetic system whereby an injection in the eyebrow lasts for at least three years. Is this included in the prohibition of tattooing (*k'tovet ka'aka*)?

4. נימוקי יוסף, מכות

דף ד עמוד ב בדפי הרי"ף
עד שיכתוב ויקעקע - כלומר: אחר שקרע עורו,
הניח דיו באותו שריטה, וניכרת שם זמן גדול, ובעינין
תרתי לחיובא: שריטה וכתובה. ולישנא דקרא נקמ,
דכתיב "וכתובת קעקע" שהרי תחלה הוא קורע
העור ואח"כ כותב.

5. חידושי הריטב"א מסכת מכות

דף כא עמוד א
הכותב כתובת קעקע וכו'. פ"י קעקע שיקעקע בעור
בכלי או ביד, וכתובה הוא שימלא הקעקעות דיו או סם
או סיקרא וכיוצא בו, ומשכחת כתיבה קודמת לקעקוע
שכותב תחלה על בשרו בדיו ובסם ובסיקרא ואח"כ
מקעקע הבשר במחט ובסכין ונכנס הצבע בין העור
לכשר ונראה כל הימים

1. גמרא, מכות דף כא עמוד א

מתני'. הכותב כתובת קעקע, כתב ולא קעקע, קעקע
ולא כתב - אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בידו ובכחול
ובכל דבר שהוא רושם; ר"ש בן יהודה משום ר' שמעון
אומר: אינו חייב עד שיכתוב שם את השם, שנאמר:
(ויקרא י"ט) "וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני הי'".
גמ'. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: עד
דיכתוב "אני הי'" ממש? אמר ליה: לא, כדתני בר קפרא:
אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים, שנאמר:
"וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני הי'", "אני הי'" -
ולא אחר. אמר רב מלביא אמר רב אדא בר אבהה:
אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו, מפני
שנראית ככתובת קעקע. ... רב ביבי בר אבוי קפיד
אפ"י אריבדא דכוסילתא. רב אשי אמר: כל מקום שיש
שם מכה - מכתו מוכיח עליו.

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' קפ סעי' א

כתובת קעקע, היינו ששורט על בשרו וממלא מקום
השריטה בחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים.

3. פתחי תשובה יורה דעה סי' קפ ס"ק א

ששורט על בשרו - עי' בתשובת מעיל צדקה סי' ל"א
שנסתפק בדין כתובת קעקע לענין חיוב מלקות, אי
בעינן שיהא בו אותיות אשר הם מוסכמים, אי נימא
דמתחייב בשריטה בעלמא או איזה רושם שיהיה;
ולסוף העלה דבעינן כתב אותיות ממש אלא דסגי אפילו
באות אחת, והא דאמרו מכתו מוכיח עליו לקמן סי"ג,
יש לומר דמ"מ מדרבנן אסור; אי נמי דמירי באמת
באם שתהיה צורת מכתו כעין אות, קמ"ל דאפילו הכי
שרי, שמכתו מוכיח עליו עכ"ד ע"ש:

Hatarat nedarim to suspend a good practice

Q I have always been careful not to eat or drink anything prior to *davening*, even on Shabbat. Now that I'm serving as a rabbi on *shelichut* (an emissary from Israel), giving a *shiur* before davening and often serving as *chazan*, it is quite difficult for me to concentrate without having eaten. Do I need *hatarat nedarim* (nullification of vows) before following the standard halacha? As I understand it, I can drink water, tea or coffee. May I put sugar in the tea and coffee?

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' ריד סעי' א
דברים המותרים והיודעים בהם שהם מותרים נהגו בהם איסור, הוי כאילו קבלו עליהם בנדר ואסור להתירם להם; הלכך מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה ושבת ראש השנה ליום כיפורים, ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מרייח אב או מייז בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא, צריך גי שיתירו לו.

5. ש"ך יורה דעה סימן ריד ס"ק ב
תעניות כו' - מחמת שאינו בריא צריך שיתירו לו כו'. ראיתי מי שהקשה: דכאן סתם הרב כדברי המחבר דצריך התרה, ובאורח חיים סי' תקס"ח סוף סעיף ב' כתב בהג"ה דתעניות בה"ב או י' ימי תשובה שאירע ברית מילה מצוה לאכול ואין צריך התרה כי לא נהגו להתענות בכה"ג כו', ואם כן הכא אמאי צריך התרה, הי"ג נימא לא נהגו להתענות כשאינו בריא? ולא קושיא היא, דהתם לא נהגו להתענות כשאירע ברית מילה ונהגו לאכול אם כן כל המתענה אדעתא דהכי מתענה דכשאירע ברית מילה יאכל, אבל הכא לא אסיק אדעתיה דכשלא יהא בריא לא יתענה והלכך צריך התרה ...

6. דגול מרכבה שם
דכשלא יהא בריא לא יתענה. דבריו דחוקים; ולעני"ד נראה: דגבי ברית מילה אינו חוזר בו ממנהגו לגמרי, אלא שעתה בסעודת מצוה אוכל, ולעתיד שוב חוזר למנהגו; וה"ה אם אירע לו איזה מיחוש ורצה לאכול היום ולעתיד שוב חוזר למנהגו, ג"כ אינו צריך התרה. אבל המחבר כאן מיירי שאינו בריא ורוצה לחזור לגמרי ושלא לשוב למנהגו לעולם, לכך צריך התרה. ובזה דברי המג"א בס"י תקפ"א סי"ק י"ב נכונים.

1. משנה ברורה סימן פט ס"ק כב

מים מותר [לשתות לפני התפילה]- דלא שייך בהו גאווה. ודוקא בלא צוקער, אבל עם צוקער (=סוכר) אסור, וכ"ש משקה שבר (שקורין בע"ר) ודאי אסור. ומי"א (=תה) וקאפ"ע מותר לשתותו קודם תפלה כדי שיוכל לבוין דעתו ולהתפלל, ובפרט בהמקומות שרגילין בהם ואין מתיישב הדעת בלתם, וכ"ז בלא צוקער ובלא חלב [אחרונים]. והעולם נוהגין להקל לשתות עם צוקער, ואפשר דכוונת האחרונים וכן הרדב"י שכתב דעם צוקער אין לך גאווה גדולה מזו קודם התפלה רק אם נותן הצוקער בתוך המי"א למתקו, דזהו אסור קודם התפלה, אבל אם לוקח מעט צוקע"ר בפיו בעת השתייה ובלתי זה אין יכול לשתות המי"א, אין זה בכלל גאווה. היוצא מדברינו, דבנתינת הצוקע"ר בתוך המי"א או לאכול מעט מיני תרנימא בעת השתייה כדי שלא לשתות המי"א וקאפ"ע אליבא ריקנא, אין שום צד להקל בזה קודם התפלה, אם לא מי שיש לו חלישת הלב והוא צריך זה לרפואה. ומי"מ טוב שיאמר מתחילה עכ"פ פרשת שמע ישראל.

2. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים

סי' תקפא סעי' ב

נוהגים להתענות ערב ר"ה. הגה: והמדקדים נהגו שכל אחד מתענה העשרה ימים (מרדכי ספ"ק דר"ה וריש יומא), וכן נכון לעשות. וכל אלו התעניות אין צריכין להשלים, ואין קורין בהם "יוחלי", אפילו ערב ראש השנה, וע"ל סי' תקס"ב סעיף ב', ואם חל ברית מילה בערב ר"ה, יבול"ם לאכול (כ"י בשם תשובה אשכנזית).

3. משנה ברורה שם ס"ק יט

יבול"ם לאכול - ... כתב המ"א במקום שיש מקצת חולי יש להקל בכל אלו התעניות וא"צ התרה אם לא מי שמתענה יותר ממה שנהגו הצבור. והש"ך ביו"ד סימן רי"ד כתב דמחמת שאינו בריא, לעולם צריך התרה [ח"א]:

Public sanctions against one who refuses to give a get

Q

A man in our *shul*, who has been instrumental in the shul's operations and finances for some time, divorced his wife a few years ago. For whatever reasons (I never asked) he did not give his wife a *get*. This man is never given an *aliya* and is shunned by our rabbi. Although I understand that it is proper to give a *get*, I question whether our rabbi has the halachic right to treat him so harshly.

משמע כפייה ... ורבינו חננאל הביא מירושלמי דכל הנך יוציא דמתניתין אין כופין והכי איתא התם: אמר שמואל אין מעשין אלא לפסולות אמר רבי שמואל תנינא המדיר את אשתו מליהנות כו' שמענו שמוציא שמענו שכופין. ופסק ר"ח משם, ש"מ שאין כופין אלא היכא שמפרש בהדיא כופין, אבל היכא דאמור רבנן יוציא אומרים לו: כבר חייבך חכמים להוציא ואם לא תוציא מותר לקרותך עבריינא, אבל לכפותו לא. ולקמן גבי האומר איני זן ואיני מפרנס לר"ח גרסינן בהדיא כופין אותו ויוציא ויתן כתובה. וההיא דהחולץ דהוורין אצל גדול למיכפייה לכנוס או לפטור, היינו לפי שמונע ממנה כל ענייני אישות בין תשמיש המטה בין מזונות, אבל משום תשמיש המטה להודיה או משום מזונות לא. וההיא דסוף הבא על יבמתו, התם משמע דלכפותו אמר דכשבא מעשה לפניו צוה להם להוציא. ויותר נראה דכופין בכל הני, כדפירש ר"י, אלא דירושלמי קסבר ששייד כפייה במילי, אבל לדין דקיימא לן דבדברים לא יוסר עבד, ע"כ איירי בשומי כיון דלשון יוציא משמע כפייה היכא דעושה לה עולה. ומיהו אין לכופ שום אדם לגרש ולעשות מעשה עד שנמצא ראייה ברורה, דהא אמרינן דגט מעושה בישראל שלא כדין פסול ואין להתיר אשת איש מספק.

1. גמרא, כתובות דף ע עמוד א

מתני'. המדיר את אשתו מליהנות לו, עד לי יום - יעמיד פרנס, יתר מיכן - יוציא ויתן כתובה; רבי יהודה אומר: בישראל, חדש אחד - יקיים, ושנים - יוציא ויתן כתובה. בכחן, שנים - יקיים, ושלשה - יוציא ויתן כתובה. המדיר את אשתו שלא תמעום אחד מכל הפירות - יוציא ויתן כתובה; ר' יהודה אומר: בישראל, יום אחד - יקיים, שנים - יוציא ויתן כתובה, ובכחן, שנים - יקיים, שלשה - יוציא ויתן כתובה.

2. גמרא, כתובות דף עז עמוד א

מתני'. ואלו שכופין אותו להוציא: מוכה שחקו, ובעל פוליוס, והמקמץ, והמצרף נחושת, והבורסי, בין שהיו עד שלא נישאו ובין משנישאו נולדו; ועל כולן אמר רבי מאיר: אע"פ שהתנה עמה, יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל, ועכשיו איני יכולה לקבל; והכ"א: מקבלת היא על כרחא, הוין ממוכה שחקו, מפני שממקתו.

3. תוספות, כתובות דף ע עמוד א

יוציא ויתן כתובה - נראה לר"י דבכל הנך דקתני במתני' יוציא היינו שכופין אותו דכיון דשלא כדון עבד, כופין אותו להוציא, כדאשכחן בהחולץ (יבמות דף לטו.) דתנן לא רצו הוורין אצל גדול ומפרש בגמרא הוורין אצל גדול למיכפייה הואיל ועליה מצוה רמ"א, ועוד אמרי' לקמן (דף עז.) אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה, ומסיק, עד שכופין אותו להוציא, יכפוהו לזון. משמע דלשון יוציא, שכופין אותו להוציא, וליכא למימר דכפייה דהתם במילי ולא בשומי, חדא דבדברים לא יוסר עבד, ועוד מדפריך לעיל למ"ד מורדת ממלאכה, והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה, ומאי קושיא דלמא מתניתין דמוסיפין על כתובתה כשלא רצה להוציא, אבל אם כופין בשומי אתי שפיר. וא"ת, איכא אמאי לא תני להו בהדי הנך שכופין להוציא (לקמן דף עז.)? וי"ל דלא תני במתני' אלא כגון מוכה שחקו ובעל פוליוס דאתיין ממילא, אבל הנך דאתיא כפייה דידהו ע"י פשיעת הבעל לא קתני, ומקמץ ומצרף ובורסי דקתני אפילו נעשו אחר שנשאו, ניחא שאינם מתכוונים להקניט ולצער האשה. ועוד יש להביא ראייה דיוציא

4. שולחן ערוך ורמ"א אבן העזר

ס" קנד סעי' כא

כל אלו שאמרו להוציא, כופין אפ"י בשומים. וי"א שכל מי שלא נאמר בו בגמרא בפירוש כופין להוציא, אלא יוציא בלבד, אין כופין בשומים אלא אומרים לו: חכמים חייבך להוציא, ואם לא תוציא מותר לקורתך עבריינן. הגה: וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא, ראוי להחמיר שלא לכופ בשומים, שלא יהא הגט מעושה (טור בשם הרא"ש). אבל אם יש לו אשה בעבירה, לכי"ע כופין בשומים. וכל מקום שאין כופין בשומים, אין מנדין אותו ג"כ (מרדכי ריש המדיר). ומכל מקום יכולין ליגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו (שערי דורא בשם ר"ת ובמהרי"ק), או למול בנו או לקברו, עד שיגרש (בנימין זאב פי"ח רפ"ט/ו). ובכל חומרא שירצו ב"ד יכולין להחמיר בכהאי גוונא, ומלבד שלא יגדו אותו. אבל מי שאינו מקיים עונה, יכולין לגדותו ולהחרימו שיקיים עונה או שיגרש, כי אין זה כפייה, רק לקיים עונתו, וכן כל כיוצא בזה (ריב"ש סימן קכ"ז). וכן מי שגרש אשתו בגט כשר, ויצא קצת לעז על הגט, מותר לכופו לתת גט אחר. ובכל מקום דאיכא פלוגתא אם כופין או לא, אע"ג דאין כופין לגרש, מכל מקום כופין אותו ליתן כתובה מיד, וכן הנדוניא דאנעלת ליה (מרדכי ריש המדיר).

Giving a wedding band before the wedding

Q

Usually a man gives his fiancée a nice, expensive engagement ring well before their wedding. I understand that it has no religious significance. The wedding band, though, is traditionally standardized (no stones or engraving, etc.). May I give the eventual wedding band, which will be used in the ceremony, as an engagement ring? I would buy the nicer, more expensive ring with stones after the wedding.

3. שולחן ערוך ורמ"א

אבן העזר סי' מה סעי' א, ב

מקום שנהגו לשלוח סבלונות לארוסה אחר שתתארס, ובאו עדים שראו סבלונות הובלו לה, הוששין שמא נתקדשה וצריכה גט מספק, אע"פ שרוב אנשי העיר אין משלחין סבלונות אלא קודם הקידושין, (אעפ"י שלא שלח הסבלונות בעדים) (טור וכ"כ הר"ן פ"ב דקדושין). ומקום שנהגו כלם לשלוח סבלונות בתחלה, ואחר כך מקדשים, (אעפ"י שלפעמים שולחין דרך מקרה אחר קדושין, הואיל ואין מקפידים בכך) (שם בהר"ן) וראו סבלונות, אין הוששין לה. ורש"י פירש שחשש הסבלונות הוא שמא הם עצמם ניתנו לקדושין. הגה: ולכן אפילו יש עדים שלא קידשה כבר, היישין שמא הסבלונות לשם קידושין. ויש לחוש לשני הפירושים (החמיר (טור). וכל זה ששולח סתם, אבל אם פירש בהדיא ששולח לה לשם סבלונות, ליכא למיחש לפירש"י (הר"ן פ"ב דקדושין). וכל שכן אם אמר ששולח לשם דורון בעלמא, אפילו אמר שהחתן שלח לכלה (מהרי"ק שורש קע"א). וכל זה מיירי בדשידוך תחלה, אבל בלא שדוכין ליכא למיחש, לכולי עלמא (רשב"א אלף רכ"ג).

האידינא, נהגו בכל מלכות ארץ ישראל ומצרים ותוגרמא שלא לחוש לסבלונות, זולתי בקוסמנטינה שחוששין להם. הגה: היה מנהג בעיר, ונתבטל, הולכין אחר עכשיו (ריב"ש סי' ה'). לא היה מנהג בעיר, כגון שהיה עיר חדשה, נידון כמחצה על מחצה (הר"ן פ"ב דקדושין). וי"א דיש להחמיר אפי' במקום דכ"ע מסבלי והדר מקדשי, אם לא שיש עוד צד היתר אצל זה (ת"י סי' ר"ו ובפסקיו סי' ע"ד). ונ"ל דאם החתן אמר שלא שלח רק לסבלונות בעלמא, לכ"ע ליכא למיחש בכ"י. וכן מעשים בכל יום, לפעמים חוזרים בשדוכים, והסבלונות חוזרים, ולא נהגו להצריכה גט הואיל והוא במקומות בזמן הזה דכ"ע מסבלי והדר מקדשי, והחתן אינו אומר ששלח לשם קדושין.

1. גמרא, גיטין דף כ עמוד ב עד כא עמוד א בעי רמי בר חמא: היו מוחזקין במבלא שהיא שלה וגט כתוב עליה, והרי היא יוצאה מתחת ידו, מהו? מי אמרינן אקנויי אקניתא ליה, או דלמא (אשה) לא ידעה לאקנויי? ... אמר רב אשי, מהכא: אשה כותבת את גיטה, והאיש כותב את שוברו, שאין קיום הגט אלא בחותמו.

2. הנישואין כהלכתם פרק ז סעי' יח

אין מקדשין לכתחילה במבעת שהיתה שייכת לכלה, מפני שחוששים שהכלה לא תדע להקנות את המבעת לחתן. ויש לבטל את הנוהג הקלוקל של אנשים מסויימים, שהחתן נותן מבעת לכלה בשעת השדוכים, וקודם הקדושין חוזר ולוקחה ממנה ומקדש אותה במבעת זו, כי ספק הדבר אם מבעת זו נעשתה שוב קנינו של החתן, וכמה מכשולים מתהווים מהתנהגות זו.

A woman performing a brit mila

Q

Does halacha permit a Jewish woman to perform a *brit mila*?

2. גמרא, עבודה זרה דף כז עמוד א

איתמר: מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה? דרו בר פפא משמיה דרב אמר: "ואתה את בריתי תשמור"; ורבי יוחנן: "המול ימולי". מאי בינייהו? ערבי מהול וגבנוני מהול איכא בינייהו, מאן דאמר "המול ימולי" איכא, ומייד "את בריתי תשמור" - ליכא. ולמאן דאמר "המול ימולי" איכא? והתנן: קונם שאני נהנה מן הערלים - מותר בערלי ישראל ואסור במולי עובדי כוכבים; אלמא, אף על גב דמהילי כמאן דלא מהילי דמו! אלא איכא בינייהו: ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלוהו, למייד "ואתה את בריתי תשמור" - איכא, למאן דאמר "המול ימולי" - ליכא. ולמייד "המול ימולי" ליכא? והתנן: קונם שאני נהנה ממולים - אסור בערלי ישראל ומותר במולי עובדי כוכבים; אלמא, אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמו! אלא איכא בינייהו: אשה, למייד "ואתה את בריתי תשמור" - ליכא, דאשה לאו בת מילה היא, ולמייד "המול ימולי" - איכא, דאשה כמאן דמהילא דמיא. ומי איכא למאן דאמר אשה לא? והכתיב: (שמות ד) "ותקח צפורה צר"י! קרי ביה ותקח. והכתיב: "ותכרות"י! קרי ביה ותכרת, דאמרה לאיניש אחרינא ועבד. ואיבעית אימא: אתיא איהי ואתחלה, ואתא משה ואגמרה.

1. שולחן ערוך ורמ"א יורה דעה

סי' רסד סעי' א

הכל כשרים למול; אפילו עבד אשה וקמן וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה. ואם יש ישראל גדול שיודע למול, הוא קודם לכולם. (וי"א דאשה לא תמול) (סמ"ק והגהות מרדכי), (וכן נהגין להדר אחר איש). אבל עובד כוכבים, אפילו הוא מהול, לא ימול כלל. ואם מל אין צריך לחזור ולמול פעם שנית. הגה: וי"א דחייבים לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. (טור בשם סמ"ג). וכן עיקר. מומר לכל התורה כולה, או שהוא מומר לערלות, דינו בעובד כוכבים (כ"מ בש"ס פ"ב דע"א ובטור וב"י בשם הרי מנוח ובי"מ שבא"י מסתפק).

Which relatives are invalid witnesses?

Q

What are the general rules of distant relatives serving as witnesses on a *ketuba*? In particular, I want to know about the bride's mother's sister's husband (uncle through marriage).

ליכתוב לא יומתו אבות על הבן - דכיון דכתיב אבות שני אחים משמע, ועל הבן - הוי משמע בנו של כל אחד ואחד הוי פסול לשניהם.
לעלמא - שיהו שנים קרובים פסולין להעיד על אדם מן השוק.

3. גמרא, שם דף כח עמוד ב
מניין שהאשה כבעלה - דכתיב (ויקרא י"ח) "ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא" והלא אשת דודו היא! מכלל דאשה כבעלה.

4. שולחן ערוך חושן משפט
סי' לג סעי' ג, ד
כל אשה שאתה פסול לה, אתה פסול לבעלה, שהבעל כאשתו. וכל בעל שאתה פסול לו, כך אתה פסול לאשתו, שהאשה כבעלה. ולדעת הפוסלים שלישי בראשון, מכשירים באשתו, מפני שהוא מופלג. (ומי"מ אם דנין על ממון שיש לבעלה הנאה ממנו, פסול להעיד לה, דמה שקנתה אשה קנה בעלה) (מרדכי פי זה בורר).
כל שתי נשים שהן זו עם זו שני בשני, בעליהן מעידים זה לזה, דתרי בעל כאשתו דשני בשני לא אמרינן. (ומיהו לכתחלה לא יחתמו עצמן על שטר ביחד) (ת"ח סימן רכ"ו). אבל אם היו ראשון בראשון, כגון שלקח זה אשה וזה בתה, וכן בעלי אחיות, פסולים זה לזה, דאמרינן כהו תרי בעל כאשתו. ואף בראשון בשני, אמרינן כהו תרי בעל כאשתו, שכשם שהוא פסול להעיד לבן אחות אשתו, כך הוא פסול להעיד לבעל בת אחות אשתו. אבל מעיד לבן בעל אחות אשתו שיש לו מאשה אחרת. ויש אומרים דבראשון בשני לא אמרינן תרי בעל כאשתו. (וכן נ"ל להורות).

1. דברים פרק כד פסוק טז

לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו:

2. משנה סנהדרין דף כז עמוד ב

משנה. ואלו הן הקרובין: אחיו, ואחי אביו, ואחי אמו, ובעל אחותו, ובעל אחות אביו, ובעל אחות אמו, ובעל אמו, וחמיו, וגיסו. הן ובניהן וחתניהן, וחורגו לבדו. אמר רבי יוסי: זו משנת רבי עקיבא. אבל משנה ראשונה: דודו, וכן דודו, וכל הראוי לירשו, וכל הקרוב לו באותה שעה ...

גמרא, שם עד כח עמוד א

מנהני מילי - דתנו רבנן: (דברים כ"ד) "לא יומתו אבות על בנים", מה תלמוד לומר? אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות - הרי כבר נאמר (דברים כ"ד) "איש בחטאו יומתו". אלא, "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים, "ובנים לא יומתו על אבות" - בעדות אבות ... **אשכחן אבות לבנים ובנים לאבות**, וכל שכן אבות להדדי. **בנים לבנים מנלן?** - אם כן **ליכתוב קרא לא יומתו אבות על בן**, מאי בנים - דאפילו בנים להדדי. **אשכחן בנים להדדי**, בנים **לעלמא מנלן?** ... אם כן **ליכתוב קרא** וכן על אבות, אי נמי הם על אבות, מאי ובנים - אפילו בנים **לעלמא**. **אשכחן קרובי האב**, קרובי האם **מנלן?** אמר קרא: **אבות אבות תרי זימני**, אם אינו ענין לקרובי האב - תניהו ענין לקרובי האם. **אשכחן לחובה**, לזכות מנא לן? - אמר קרא: **יומתו יומתו תרי זימני**, אם אינו ענין לחובה - תנהו ענין לזכות. **אשכחן בדיני נפשות**, בדיני ממונות **מנלן?** - אמר קרא: (ויקרא כ"ד) "משפט אחד יהיה לכם" - משפט השווה לכם.

רש"י שם

לא יומתו - שני אבות בעדות בניהם, ועל כרחיך הני שני אבות באחין קא מישתעי שהן קרובין מן הכל, דבאב ובנו לא מצי למימר, דאם כן לא הוה קרי להו אבות, דחד אב וחד בן סגי, ולקמן מפרש כוליה מיניה. **אשכחן אבות לבנים** - ראובן לבן שמעון, דהיינו אחי אביו.

ובנים לאבות - בן שמעון לראובן, דהיינו בן אחיו, וכל שכן אבות להדדי, דהא בנים מכח דידהו קא אתו, ואימעיטו להו מהאי קרא אחיו ובנו ואחי אביו. **בנים להדדי מנלן** - דקתני במתניתין, בן אחי אביו פסול לו.

Pidyon haben for an adult - still his father's mitzva?

Q I am my parents' firstborn son, and my father recently told me that my planned *pidyon haben* was delayed because of my illness and was never done. (My parents were not fully observant.) Is there something I should do now?

3. שו"ת הרשב"א חלק ב סי' שכא

שאלת: ראובן בכור יעקב, ולא פדאו אביו, והגדיל, ועדיין יעקב קיים. ובא עכשיו ראובן לפדות את עצמו, ולא הניחו אביו, ואמר שהוא יפדנו; שזו מצוה האב על הבן. והבן טוען: שכיון שגדל, פקע זכות האב מיניה, ועליו לפדות את עצמו. ואמרת: שנסתפק לכם הדבר. והסכמתם לפדות שניהם, וליתן זה חמש סלעים, וזה חמש סלעים. ואחר כך, יחזיר להם הכהן חמש סלעים. ואסרתם לברך מן הספק. ובקשתם עכשיו, לעמוד על דתי.

תשובה: נראין לי הדברים פשוטין, שלא פקע זכות האב לעולם, ואם בא לפדות פודה, (ואם) [ואפילו] הגדיל הבן. שמצות הבן על האב, ומשבא הבן לכלל שלשים יום, חל חיוב פדיונו על האב. אלא שאם לא רצה האב לפדות, ויש לו נכסים לבן, או שמת האב, הבן חייב לפדות את עצמו. והגע עצמך! אימת פקע זכות האב, ואימת פקע שעבוד הפדיון מנכסיו, וחל על הבן? וכי נתנה התורה זמן לחיובו של אב. ותדע לך, שאפילו הגדיל, ואפילו יש לו נכסים, שעבוד מנכסי האב לא פקע, שהרי שנינו: מי שלא בכרה אשתו, וילדה שני זכרים. מת האב, והבנים קיימין, רבי מאיר אומר: אם נתנו עד שלא חלקו, אם כן נתנו, ואם לאו, פטורין. רבי יהודה אומר: נתחייבו הנכסים. ופירשו בגמ' דאי איכא נכסים טובא לכ"ע, אפילו חלקו, חייבין, דאשתעבדו להו נכסי דאב, אלמא: אע"ג דהגדיל, ואית להו נכסי טובא, לא פקע שעבוד האב. דאלו פקע וחייל אבן, כל חד וחד לידחייה.

ומיהו, אם רצה הבן לפדות את עצמו, בין יש נכסים לאב, בין שאין לו, פדוי מדכתי: "תפדה". וכל הקודם בפדיונו, זכה, ומברך על פדיונו, שהמצוה מוטלת על שניהם. ומיהו, מסתבי שהאב קודם, שמצות הבן על האב. ואם לא רצה האב לפדות אחר שהגדיל הבן, ויש לו נכסים, אין כופין את האב אלא הבן.

4. שו"ת הריב"ש סי' קלא

ולדעת הר"ם ז"ל בנסח הברכה: שבאב הפודה, אומר ב"עלי, ובפודה עצמו, אומר בלמ"ד; אפשר לתת מעם: לפי שבאב, אפשר להעשות מצוה זו על יד הבן כשיגדל, וכשיגדל, אז אי אפשר לעשותה אלא על ידי עצמו. וגם, שאם היה לו לפדות עצמו ובנו, קיי"ל (קדושין בט), דהוא קודם לבנו, דאלמא, עקר המצוה בעצמו, אלא שבקמנותו אי אפשר.

1. שולחן ערוך יורה דעה

סי' שה סעי' א, יז, יח, כד

א מצות עשה לפדות כל איש מישראל בנו, שהוא בכור לאמו הישראלית, בהי סלעים שהם ק"כ מעים שהם שלשים דרהמים כסף מזוקק.

יז אין פדיון הבכור תלוי אלא בפטר רחם, שאם אינו בכור לאם אע"פ שהוא בכור לאב אינו חייב בפדיון. ואם יש לו כמה נשים, ויש לו בכור מכל אחת ואחת, חייב לפדות את כולם.

יח כהנים ולוים פטורים מפדיון הבן. ואפילו כהנת ולויה נשואה לישראל, אין הבן חייב בפדיון, שאין הדבר תלוי באב אלא באם, שנאמר: "פטר רחם בישראל" (במדבר ג, יב) ואם נתעברה מעובד כוכבים, בן הלוייה פטור מפדיון, ובן הכהנת חייב בפדיון שהרי נתחללה אמו מן הכהונה בבטילת העובד כוכבים.

כד יוצא דופן והנולד אחריו כדרכו, שניהם פטורין. הראשון, מפני שלא יצא מהרחם; והשני, מפני שקדמו אחר.

2. גמרא, קידושין דף כט עמוד א

לפדותו. מנלן דכתיב: (שמות לד) "כל בכור בניך תפדה". והיכא דלא פרקיה אביו - מיחייב איהו למפרקיה, דכתיב: (במדבר יח) "פדה תפדה". ואיהי מנלן דלא מיפקדה דכתיב: "תפדה" "תפדה", כל שמצווה לפדות את עצמו - מצווה לפדות את אחרים, וכל שאינו מצווה לפדות את עצמו - אינו מצווה לפדות אחרים. ואיהי מנלן דלא מיחייבא למיפרק נפשה? דכתיב: "תפדה" "תפדה", כל שאחרים מצווים לפדותו - מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו - אין מצווה לפדות את עצמו. ומנין שאין אחרים מצווים לפדותה? דאמר קרא: (שמות יג) "כל בכור בניך תפדה", בניך - ולא בנותיך. תנו רבנן: הוא לפדות ובנו לפדות - הוא קודם לבנו; רבי יהודה אומר: בנו קודמו, שזו מצותו על אביו, וזה מצות בנו עליו. אמר רבי ירמיה: הכל מודין, כל היכא דליכא אלא חמש סלעים - הוא קודם לבנו, מאי טעמא? מצוה גופיה עדיפא

A delayed pidyon haben at night

Q Our son's *pidyon haben* (redemption of the firstborn) falls on Shabbat, so it is pushed off until after Shabbat. Must we do it on *Motza'ei Shabbat*, which is late this time of year, or may we do it the next day (before nightfall), when it is easier for our guests and us?

5. מגן אברהם סי' שלט ס"ק ח

ואין פודין - אפי' בכלי דדמי למקח וממכר, וא"ל יתן המעות לכהן בערב שבת, מ"מ איך יעשה עם הברכות והסעודה, יעשנה בע"ש? עדיין לא חלה עליו המצוה, ואיך יאמר "יצונו", ובשבת נמי לא, דהשתא לאו מידי קעביד; לכן ימתין עד יום אי (ת"ה) ובי"ד סי' ש"ה כתב הב"ח, דאם מלאו לו כ"ט י"ב תשצ"ג ביום ו' יפדוהו ביום ו' דהוי חדש, וכ"כ השי"ך ס"ק י"ט שם; ולי נראה דאין לסמוך ע"ז, דבבכורוי דף מ"ט אמרי' מת ביום לי כיום שלפניו כו' מ"ט דרבנן גמרי' חדש חדש ממדבר; מה התם ומעלה אף הכא נמי ומעלה וכו'. קשה מאי פריך: "מ"ט דרבנן" הא עדיין לא חלה לו חדש! אלא נ"ל דה"פ: כיון שכלו כ"ט י"ב תשצ"ג הי"ל חדש, ומשני דבע"י ומעלי' ולכן צריך שיגיע ליום ל"א...

6. מגן אברהם סי' תקסח ס"ק י

וצ"ע אם חל יום ל"א בשבת וביום אי הוא תענית י' ימי תשובה אם מותרים לאכול, דהתו' כתבו במ"ק סוף דף חי מילה מותר לעשותה בחול המועד כיון שזמנה קבוע אין לבטל זה מפני זה, אבל סעודת פדיון הבן צ"ע, וא"ל הא זמנה קבוע! תינח בזמנה, שלא בזמנה היאך יהא מותר עכ"ל. וקשה הלא מצינו ג"כ מילה שלא בזמנה, אלא על כרחך מילה אע"פ שעבר זמנה, כל שעתא ושעתה זמנה הוא, דאסור לעמוד ערל, אבל פדיון הבן כיון שעבר זמנו יכולין לדחותו יותר, כנ"ל לדעת התוס'; ואם כן י"ל דלא מקרי סעודת מצוה; לכן נ"ל דיעשה הסעודה בלילה, אבל כשהוא בזמנו מותר לאכול שם:

דגול מרבכה על המגן אברהם שם

ולעני"ד יעשה גוף הפדיון עם הסעודה בלילה מוצאי שבת, ואין זה דומה למ"ש השי"ך שם, דשם יום ל"א הוא תענית ציבור, לכן אין מקדימין הפדיון ללילה שלפניו, משום דלפעמים בלילה ל"א אכתי לא נשלם כ"ט י"ב תשצ"ג, אבל נדון זה של המג"א שליל מוצאי שבת כבר הוא ליל ל"ב, למה לא יעשה אז הפדיון עם הסעודה כאחד?

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' שה סעי' יא
אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו שלשים יום; ואחר שלשים יום יפדנו מיד, שלא ישהה המצוה. ואם חל יום ל"א להיות בשבת, אין פודין אותו בשבת, אלא ימתין עד יום א'.

2. במדבר פרק יח פסוק טז

ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא:

3. משנה, בכורות דף מט עמוד א

מתני'. מת הבן בתוך שלשים יום - אע"פ שנתן לכהן יחזור, לאחר לי יום - אע"פ שלא נתן יתן. מת ביום שלשים - כיום שלפניו, ר' עקיבא אומר: אם נתן - לא יטול, ואם לא נתן - לא יתן.
מתני'. מת האב בתוך שלשים - בחזקת שלא נפדה, עד שיביא ראיה שנפדה; לאחר שלשים יום - בחזקת שנפדה, עד שיאמרו לו שלא נפדה.

4. ש"ך יורה דעה סימן שה ס"ק יט

עוד כתב הב"ח דיש לחלק בין הגיע הבן ביום ו' בהשכמה (לאו דוקא דה"ה כל יום ו') לכן חדש שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג אז יפדהו ביום ו' לאחר שכבר הוא מבן חדש ולמעלה, ואם לא הגיע מבן חדש ומעלה עד הגיע השבת, אז פודין אותו ביום א', והארכת בתשוי בס"ד בראיות ברורות שכן פסק בספר יראים ע"כ. ודבריו נכונים שכן מבואר בספר יראים סי' שנ"ג; וממאי דאיתא בש"ס ופוסקים סתם לי יום אין ראיה, דהכי אשכחן טובי בש"ס ופוסקים לי יום שהוא חדש, כדלעיל סי' קפ"ט ס"ק לי וגם מדברי מהר"א והמחבר יש לפרש כן, אלא שאין נוהגין לפדות עד יום ל"א והיינו היכא דאפשר, אבל היכא דכלו כ"ט י"ב תשצ"ג קודם השבת יש לפדותו ביום ו', ומהר"א והמחבר דקאמרי אם חל יום ל"א בשבת היינו סוף כ"ט י"ב תשצ"ג ודו"ק;

When is compromise appropriate?

Q

I am a student who has sold a product to friends on behalf of a businessman for a percentage of the sales. I mentioned to the owner my concern about a safe place to keep the sales money until I would find time to give him the money, but we decided "it would be okay." I thought that if something happened to the money, it would be his loss. It turns out that a significant amount of the money was stolen, and the owner expects me to pay. I told him that I didn't think I had to pay, and that we could go to a *din Torah* (rabbinical court case). Then the idea arose that instead of having a *din Torah*, we would make a *p'shara* (compromise). Which way am I better off with?

3. גמרא, סנהדרין דף ו עמוד ב

רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אסור לבצוע, וכל הבוצע - הרי זה חוטא, וכל המברך את הבוצע - הרי זה מנאיץ, ועל זה נאמר (תהלים י) "בצע ברך נאיץ היי", אלא: יקוב הדין את החר, שנאמר (דברים א') "כי המשפט לאלהים הוא", וכן משה היה אומר יקוב הדין את החר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, שנאמר (מלאכי ב') "תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעוק" ... רבי יהושע בן קרחה אומר: מצוה לבצוע, שנאמר: (זכריה ח') "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם". והלא במקום שיש משפט - אין שלום, ובמקום שיש שלום - אין משפט. אלא איזהו משפט שיש בו שלום - הוי אומר: זה ביצוע. וכן בדוד הוא אומר (שמואל ב' ח') "ויהי דוד עושה משפט וצדקה", והלא כל מקום שיש משפט - אין צדקה, וצדקה - אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו צדקה - הוי אומר: זה ביצוע

4. שולחן ערוך ורמ"א

חושן משפט סי' יב סעי' ו

מי שתובעים אותו ממון שהוא מוחזק בו, אסור לבקש צדדים להשטמ כדי שיתרצה הלה לעשות עמו פשרה וימחול לו על השאר. הגה: ואם עבר ועשה, אינו יוצא ידי שמים עד שיתן לו את שלו.

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' יז סעי' ט

ראה הדיין זכות לאחד מהם, ובעל דין מבקש לאמרו ואינו יודע לחבר הדברים, או שראוהו מצטער להציל עצמו בטענות אמת, ומפני החימה והכעס נסתלקה ממנו, או נשתבש מפני הסכלות, הרי זה מותר לסעדו ולהבינו תחלת הדבר, משום פתח פיך לאלם (משלי לא, ח); וצריך להתיישב בדבר זה הרבה כדי שלא יהיה כעורכי הדיינים.

2. פתחי תשובה חושן משפט סי' יז ס"ק טו

כעורכי הדיינים. עי' בב"ח ... וז"ל שמעינן דבאינו אדם חשוב, אין איסור לערוך לפני הדיינים ראיות לזכות קרובו, אי נמי ללמוד לקרובו טענות אמת עכ"ל ועיין בתיו"ט פ"ק דאבות מ"ח, דנראה לו כשאינו אדם חשוב, אפילו שלא לקרובו שרי, ושוב הביא לשון רש"י דמוכח דאם אינו קרובו לא שרי ע"ש. ועי' בש"ך לקמן סי' ס"ו ס"ק פ"ב שכי' וז"ל: וכתב בש"י (=שלמי גיבורים) פי הכותב שמותר להשיא עצה ... ובלבד שלא יהא המייעץ הזה מן הדיינים שאין לו לדיין ללמד טענות ותחבולות ... משמע בתיו"ט ובב"ח דאף לאיש אחר אסור, ואפשר דאף הש"יג לא התיר אלא לגבי יורשים כו' ואפשר דהש"יג מיירי בקרוב להבעל דין, ואפ"ה אם היה דיין בדבר אסור וצ"ע ע"ש. ועיין בס' ברכי יוסף אות כ"ג ומסיק וכתב: מן האמור יוצא במאי דקמן דאדם חשוב צריך ליוהר שלא ללמד אפי' לקרובו טענות אמת ושאר כל אדם יכול ללמד לקרובו דוקא טענות אמת אבל אם אינו קרובו לא ...

When is compromise appropriate?

7. ש"ך חושן משפט סי' יב ס"ק ו

אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם כו' - כתב בשלמי גבורים פ"ק דסנהדרין ... וז"ל, נראה בעיני שאין כל הדברים הללו אמורים אלא כשדיינים רוצים להמיל פשרה כפי הנראה בעיניהם שלא מדעת הבעלי דינים, אבל אם הם מודיעים להם טיב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למהול אחד לחבירו או לתת אחד לחבירו דבר ידוע, אפילו אחר גמר דין ראוי לעשות כן, ובלבד שלא יהא שום צד הכרח בדבר אלא פיוסים ופיתויים, וזו היא מצוה גדולה והבאת שלום שבין אדם לחבירו, ע"כ:

5. שולחן ערוך ודמ"א

חושן משפט סי' יב סעי' ב

מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: הדין אתם רוצים או הפשרה; אם רצו בפשרה, עושים ביניהם פשרה. וכשם שמוזהר שלא להמות הדין, כך מוזהר שלא ימה הפשרה לאחד יותר מחבירו. וכל בית דין שעושה פשרה תמיד הרי זה משובח. כמה דברים אמורים, קודם גמר דין, אף על פי ששמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה, מצוה לבצוע. אבל אחר שגמר הדין ואמר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב, אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם. אבל אחר, שאינו דין, רשאי לעשות פשרה ביניהם שלא במושב דין הקבוע למשפט. ואם חייבו בית דין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לעשות פשרה ביניהם כדי ליפטר מעונש שבועה. (ואין בית דין יכולין לכופ לבינם לפני משורת הדין, אף על פי שנראה להם שהוא מן הראוי) (ב"י בשם ר"י ובשם הרא"ש). ח ויש חולקים (מרדכי פ' ב' דמציעא).

6. תומים סי' יב סוף ס"ק ה

... ופשוט לדינא דמי שיודע שיש לו מלוה ישנה על חבירו, רק דאין לו ברור וחבירו תובע אותו ויודע כשימעון בבית דין דיש לו מלוה ישנה אצלו דלא יהיה נאמן, דיכול לעשות מצדקאות ותחבולות לייגע חבירו עד שיפשר עמו ולהציל עמו במקצת, ואין כאן עול, דקמי שמיא גליא, ודברים מסורים ללב ונאמר בו "ויראת וכו'", אבל כשאין לו טענת מלוה ישנה חס ושלום להתחבל ברשע ולייגע חבירו שיפשר עמו, הרי זה רשע ואיש מדון וחמס.

A matchmaker's demand for a non-standard fee

Q I was, *baruch HaShem*, successful in making a *shidduch*. I don't want *shadchanus gelt* in the form of money or a present. Rather, I want the couple to agree to (try their absolute hardest to) make a *shidduch* within two years. I know that there are people who really need to be set up and are not getting the help they need and that, often, married couples forget their friends after they are fortunate enough to find each other. If this couple pays me, they may not work as hard as I feel they should. On the other hand, do they need to give a monetary payment in order to get the *segula* of *sholom bayis* and children? Also, if they don't succeed in two years, can I get the money?

3. פתחי תשובה אבן העזר סי' נ ס"ק טז
 עי באר היטב בדיני שדכנות ועיין בתי חוט השני סי'
 בי שכ', דמה שרגילין העולם לומר: שדכן שאמר לאחי
 אשדך לך שידוך פלוני בחנם, אעפ"כ מחוייבים ליתן
 שכרו, אין לזה שורש ועיקר כלל בתלמוד או בשום
 פוסק, ולכן נשתקע הדבר ולא נאמר, אלא אין נותנין
 לו שכר כלל.

1. רמ"א חושן משפט סי' קפה סעי' י
 הגה: השדכן הוי כמו סרסור. ואם השדכן רוצה שישלמו
 לו מיד שכר שדכנות, והבעלים אינם רוצים לשלם עד
 הנישואין, תלוי במנהג המדינה. ובמקום שאין מנהג, הדין
 עם הבעלים. ובמקום שאין צריך לשלם לו עד הנישואין, אם
 חזרו בהן ונתבטל השדכנות פטורים הבעלים מלשלם לו
 שכרו, אלא אם כן התנו בהדיא על מנת שיתפיים, ואז צריך
 לשלם לו מיד, אפילו יחזרו בהן (פסקים וכתבים מהרא"י
 סימן פ"ה).

2. פתחי חושן כרך ג פרק יד סעי' א
 שדכנות וסרסרות (דמי תווד) בכלל שכירות פועלים
 הם, ושיעור שכרם הוא לפי מנהג המקום.

If and how to make children pay for household damages

Q

Two of my children (who are above *bar mitzva*) caused damages in the house, entirely by their recklessness. I think they should cover the cost of the repairs, which is significant. Each child works around the house and gets paid for it. May I dock their pay and in that way receive payment for the damages?

3. שולחן ערוך יורה דעה

סי' רמ סעי' ד, ה

איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכנים ומוציא. ויתננו לו בסבר פנים יפות, שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות, נענש עליו. הנה: וכן להיפך, אם מטחין אביו ברחיים, וכוונתו לטובה כדי שינצל אביו מדבר קשה יותר מזה, ומדבר פיוסים על לב אביו ומראה לו שכוונתו לטובה עד שיתרצה אביו לטחון ברחיים, נוהל עולם הבא (נמרא ורשיי פ"ק דקדושין וירושלמי). וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש רבו.

זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם, אם יש לו. ואם אין לאב, ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול. ואם אין לבן, אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל את אביו. הנה: וי"א דאינו חייב ליתן לו רק מה שמיחייב ליתן לצדקה (כן כתב הבי"ד דנראה כן מדברי הר"י והרא"ש, וכ"כ הר"ן פ"ק דקידושין). ומ"מ אם ידו משגת, תבא מארה למי שמפרנס אביו ממעות צדקה שלו (הגהות מרדכי דביב ובהגהות פ"ק דבי"מ ובחידושי אגודה). ואם יש לו בנים רבים, מחשבים לפי ממון שלהם, ואם מקצתן עשירים ומקצתן עניים, מחויבים העשירים לבד. (תשובת מיימוני הלכות ממרים בשם מוה"ר"ם והביאה הבית יוסף). אבל חייב לכבדו בגופו, אע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים. ודוקא דאית לבן מזונות לאיתזוני ההוא יומא, אבל אי לית ליה, לא מיחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים.

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' תכד סעי' ח

החובל בחרש, שומה וקמן, חייב; והם שחבלו באחרים, פטורים; אע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השומה והגדיל הקמן, אינם חייבים לשלם, שבשעת שחבלו בהם לא היו בני דעת.

2. שולחן ערוך אבן העזר סי' פ סעי' יז

האשה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה בתוך ביתה, פטורה.

הלכת מחוקק שם סי' כט

בעת שעשתה מלאכותיה - משמע קצת שאם שברה שלא בשעת מלאכה, חייבת; אבל לשון הירושלמי שהביא המגיד משנה בפרק כ"א מהלי אישות היו סתם: "האשה ששברה כלים בתוך הבית פטורה", משמע אפילו שלא בשעת מלאכה.

שי' למורה שם

האשה ששברה כלים - צריך עיון, במשרת או במשרתת ששברו כלים, אם חייבים אם לא, דאפשר דאף בזה שייך מעם הירושלמי, דלא יהי' שלום בתוך הבית לעולם, או דלמא דוקא באשתו עשו כן.

Non-refundable enrollment fee

Q

Our daughter was accepted by a seminary, and we paid \$1,500 as a non-refundable registration fee to hold a spot. She decided to attend a different institution. When we informed the first seminary, they refused to return the money. Given that another girl has already replaced our daughter, do they have the right to retain the money?

4. שולחן ערוך ורמ"א חושן משפט סי' רז

סעי' יא

הנותן ערבון לחבירו ואמר ליה: אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך, והלה אומר: אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך, אם חזר בו הלוקח, קנה זה הערבון, שהרי הוא תחת ידו. ואם חזר בו המוכר, אין מחייבין אותו לכפול הערבון, שזו אסמכתא היא, ולא קנה. הגה: ויש חולקין וסבירא להו דאפילו אם חזר בו הלוקח לא קנה המוכר, אע"פ שהוא בידו, אסמכתא לא קניא (טור בשם רש"י וראב"ד וכ"י בשם הרא"ש), וכ"ש אם התפיסו ביד שלישי.

סעי' טז

כשהיו חכמי ספרד רוצים להקנות באסמכתא כך היו עושין, קונין מזה שהוא חייב לחבירו מאה דינרים, ואחר שהיב עצמו קונים מבעל חובו שכל זמן שיהיה כך או שיעשה כך הרי חוב זה מחול לו מעכשיו, ואם לא יהיה או לא יעשה הריני תובעו בממון שחייב עצמו בו; ועל דרך זה היו עושים בכל התנאים שבין אדם לאשתו בשידוכים ובכל הדברים הדומים להם, וכן אנו נוהגים. הגה: ודרך זה מהני בכל דבר ובכל ענין, ויש מקומות שנהגו לכתוב שני שמרות חובות גמורים, ונותנין שתיקה לשלישי, ואיזה צד שיעבור יתן שתי השמרות לכשנגדו. וי"א שקנס שעושים בשידוכים לקנוס החוזר בו לא הוי אסמכתא, כי כדאי הוא שיתחייב החוזר בו בקנס לדמי הבושה שב"יש את חבירו. (וכן המנהג פשוט בכל גלילות אלו, ומיהו קנין צריך (מרדכי פי' א"ג), וכן נוהגין).

5. תוספות, בבא מציעא דף סו עמוד א

ד"ה ומניומי

... אלמא בשאר אסמכתות, אפי' מעכשיו לא קני אלא דוקא בב"ד חשוב, ומיהו קנס שעושים בשעת שידוכין מהני, אפילו לא קנו בב"ד חשוב כיון שנוהגין בו כל העולם, מידי דהוי אסיטומתא דלקמן (דף עד). דקניא; ועוד דבדין הוא להתחייב כל החוזר בו כיון שמבייש את חבירו וכן אם קבל עליו המלמד בשעה שהשכירוהו קנס אם יחזור בו ולא נמצא מלמד אחר מוזמן, אין זה אסמכתא, דלא חשיב גווס כיון שמפסידו והוי כמו (לקמן דף קד). אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא דלאו אסמכתא היא ...

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' שלג סעי' ב

בד"א שאין להם עליו אלא תרעומת [ולא מענה כספית כאשר התבקשו לעבוד ולא התאפשר להם] בשלא הלכו, דוקא בשלא היו יכולים להשכיר עצמם אמש, כששכרם בעל הבית זה; אבל אם היו נשכרים אמש, ועכשיו אינם נשכרים כלל, הרי זה כדבר האבוד להם, ונותן להם שכרם כפועל בטל; ואם נשכרים בפחות, משלם הפחות. ואם הלכו (ודוקא שהלכו עצמם, אבל לא שלוחם) (המגיד פ"ט בשמם), אף על פי שלא היו מוצאים להשכיר עצמם אמש, נותן להם שכרם כפועל בטל; והוא שעכשיו אינם נשכרים כלל. אבל אם מוצאים מי ששכירם בשכירותו, אין להם אלא תרעומת.

2. גמרא, כתובות דף נו עמוד א

דתניא: האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה - הרי זו מקודשת ותנאו בטל, דברי רבי מאיר, רי יהודה אומר: בדבר שבממון תנאו קיים!

3. רמ"א חושן משפט סי' רז סעי' יג

הגה: ויש אומרים דג' חלוקין בדיני אסמכתא, דכל מה שאין בידו ותלוי ביד אחרים, כגון שא"ל: קנה לי יין ממקום פלוני ואם לא תקנה תחייב לי בכך וכך, דזה אינו תלוי בו דדילמא לא ירצו למכור לו, הוי אסמכתא בכל ענין ולא קני; ומה שיש בידו לעשות אם לא גזים, כגון שאמר: אם אוביר ולא אעבוד אשלם במיטב, לא הוי אסמכתא, וקניא; אבל אי גזים ואמר: אם לא אעבוד אשלם אלפא זוזי, הוה אסמכתא ולא קניא. לפיכך כשמוכר מקנה ללוקח על תנאי: אם תעשה לי כך תקנה, הוי אסמכתא, כיון שקיום התנאי אינו תלוי ביד המוכר רק ביד הלוקח. אבל אם אין בידו לגמרי, ולא ביד אחרים, כגון המשחק בקוביא וכיוצא בו, שאינו יודע אם ינצח או לא ואפילו הכי התנה, ודאי גמר ומקני מספק.

Charging a fixed rate which may prove inaccurate

Q I do editing work for papers that are being presented for acceptance by scholarly publications. I am trying to work out a system for charging that is fair both to my clients and to me. The problem is that it is very difficult to anticipate how long a given paper will take to edit. The most equitable system is to charge by the hour, but most clients demand a fixed rate in advance. Therefore, I usually charge according to a system I have developed for estimates. However, sometimes I receive significantly less than I deserve because the work was more difficult than anticipated, while, at other times, the opposite is true. I feel bad taking more than I deserve, but if I return money when I came out ahead and don't ask for more when I estimate to my detriment, I'll be losing out. What should I do?

3. שולחן ערוך חושן משפט

סימן שלד סעיף ג

במה דברים אמורים, בפועל. אבל מי שפסק עם אריסו שאם ישקה שדה זו ארבע פעמים ביום יטול חצי הפירות, וכל האריסין שהם משקין שני פעמים אינם נוטלים אלא רביע הפירות, ובא המטר ולא הוצרך לדלות ולהשקות, נוטל חצי הפירות כמו שפסק עמו, שהאריס כשותף ואינו כפועל.

1. משנה וגמרא, בבא מציעא

דף נו עמוד א

משנה. אלו דברים שאין להם אונאה: העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות, אין להן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה. שומר חנם אינו נשבע, ונושא שכר אינו משלם. רבי שמעון אומר: קדשים שהוא חייב באחריותן - יש להן אונאה, ושאינו חייב באחריותן - אין להן אונאה. רבי יהודה אומר: אף המוכר ספר תורה, בהמה, ומרגלית - אין להם אונאה. אמרו לו: לא אמרו אלא את אלו.

גמרא. מנהני מילי דתנו רבנן: (ויקרא כ"ה) וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך - דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאינן מטלטלים, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות דכתיב וכי תמכרו ממכר - שגופו מכור וגופו קנוי, יצאו שטרות שאין גופן מכור ואין גופן קנוי, ואינן עומדין אלא לראיה שבהם

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' רכז

סעי' לג

השוכר את חבירו לעשות עמו, בין בקרקע בין במטלטלין, אין לו אונאה מפני שהוא כקונה אותו לזמן ועבדים אין בהם אונאה.

שם סעיף לו

הקבלן יש לו אונאה. כיצד, כגון שקבל עליו לארוג בגד זה בעשרה זוזים, או לתפור חלוק זה בשני זוזים, הרי יש לו אונאה וכל אחד משניהם, בין קבלן בין בעל הבגד, חוזר לעולם.

Damage payment on an already damaged object

Q My car got a deep scratch in the door when it was parked. The offender drove off without leaving a note. We decided to leave the door as is because it was expensive to fix it. Some time later, a similar damage occurred, but this time the person responsible left a note. He is willing to pay to have it fixed if he is obligated. Once the door is removed, there is little difference in price between fixing one scratch or two. Can I make the second person pay for the repair of the door, including the first scratch, or do I figure out the further damage he caused after the first accident?

2. חזון איש, בבא קמא סי' ו ס"ק ג
 אח"כ ראיתי בשי"ך הו"מ סי' צה ס"ק (ט"ו) [י"ח],
 תמך בדברי הראב"ד ונסתפק שמה יהא באמת חייב
 המזיק למלא את הבור כיון שהוא נזק שאפשר לתקנו,
 ולא אמרו דשום הנזקין בכסף אלא בנזק דלא אפשר
 לתקנו, וסיים דאפילו את"ל דמצי לסלוקי בזווי ואין
 על המזיק לשכור פועלים, מ"מ חיוביי הוא לתקן הנזק
 אלא דסגי בתשלומי הכסף שכבר אפשר לניזק למלא
 חסרונו.

והנה לדברי השי"ך הדין נותן שאם בשעת הנזק התיקון
 בזווא ובשעת העמדה בדין די משלם די, ואי מעיקרא די
 והשתא זווא משלם זווא, כיון שלא נתחייב דמים אלא
 ריפוי השבר, ולדברי השי"ך ניהא בפשיטות דאין שמין
 כמה נפחתה החצר, שזה לא נאמר אלא בנזק שאי
 אפשר לתקנו...

ולאמור יש מקום לומר דאפילו נזק העומד ליתקן
 שמשלם דמי תיקונו ואין שמין פחתא מ"מ חייב
 תביעת ממון, ולא תביעת קרקע כיון שמתחייב ממון
 בשעת הנזק, ולא רמי עליי תיקונו כלל, ומ"מ כיון
 ששורש התביעה משום שעומד לתיקון י"ל דחשיב
 תביעת קרקע.

1. רמב"ם הל' טוען ונטען פרק ה הל' ב
והשגת הראב"ד שם

שתי שדות מכרת לי לא מכרתי לך אלא אחת, שני
 עבדים או שני שטרות יש לי בידך אין לך בידי אלא
 שטר אחד או עבד אחד הרי זה נשבע היסת, וכן אם
 טען ואמר חצר זו או עבד זה או שטר זה שיש לי בידך
 שלי הוא ואתה מכרתו לי והנמען אומר לא היו דברים
 מעולם, בין שהביא הטוען עד אחד בין שלא הביא הרי
 זה נשבע היסת ונפטר, וכן החופר בשדה חבירו בורות
 שיחין ומערות והפסידה והרי הוא חייב לשלם בין
 שטענו שחפר והוא אומר לא חפרתי או שטענו שחפר
 שתי מערות והוא אומר לא חפרתי אלא אחת או שהיה
 שם עד אחד שחפר והוא אומר לא חפרתי כלום, הרי
 זה נשבע היסת על הכל. /השגת הראב"ד/ וכן החופר בשדה
 וכו' עד הרי זה נשבע היסת על הכל. אי"א נראין דברים שתבעו
 למלאות החפירות ולהשוות החצירות אבל אם תבעו לשלם פחתו
 הרי הוא כשאר תביעת ממון וכמי שאמר לו חבלת בי שתים והוא
 אומר לא חבלתי אלא אחת עכ"ל.

Receiving full pay for reduced work

Q I was hired by a school to work as a speech therapist. They promised that I would be paid for a minimum of twelve hours weekly. During the course of the year, some students left the school, and now there are a couple of hours a week during which I have nothing to do. The school continues to pay me in full. Is it right for me to take the full pay?

3. רמ"א חושן משפט סי' שלג סעי' ח
מלמד אצל בעל הבית, שאמר לו בעל הבית: לך מעמדי, ונתרצה המלמד, יוכל הבעל הבית לחזור בו ולעכבו, דאינו יכול למחול שעבודו של נער (מרדכי ריש פרק האומנין ותשובת רשב"א סימן תתע"ג ורבי ירוחם נכ"ט ח"ג). מיהו בשאר פועל, אם אמר לו בפני שנים: לך מעמדי, פטור בלא מחילה. ויש אומרים אם אמר לו דרך כעס, שאינו פטור (רבי ירוחם הנ"ל כי הדעות).

1. גמרא, בבא מציעא דף עו עמוד א
ואמר רבא: האי מאן דאוגיר אגורי לדוולא, ופסק נהרא בפלגא דיומא. אי לא עביד דפסיק - פסידא דפועלים. עביד דפסיק, אי בני מתא - פסידא דפועלים, לאו בני מתא - פסידא דבעל הבית. ואמר רבא: האי מאן דאגר אגורי לעבידתא ושלים עבידתא בפלגא דיומא, אי אית ליה עבידתא דניחא מינה - יהיב להו, אי נמי, דכותה - מפקד להו, דקשה מינה - לא מפקד להו, ונותן להם שכרן משלם. אמאי? וליתיב להו כפועל במל! - כי קאמר רבא באכלושי דמחוזא, דאי לא עבדי חלשי.

2. שולחן ערוך ורמ"א חושן משפט
סי' שלה סעי' א

השובר את הפועל למלאכה ידועה, ונשלמה בחצי היום, אם יש מלאכה כמותה או קלה ממנה, עושה; ואם אין לו, נותן לו שכרו כפועל במל. הגה: ואם רוצה ליקח מחכירו מלאכה כזו וליתן לפועל, הרשות בידו. ויש אומרים דאם רוצה להוסיף בשכרו, צריך לעשות אפילו מלאכה כבידה מן הראשונה (הכל במרדכי פרק האומנין).

Jewish education as a profession

Q The *gemara* in *Berachot* quotes a *baraita* in the name of Hillel that states the following, as explained by Rashi. During an era of *machnisim* (Torah is not being taught sufficiently by *talmidei chachamim*), one should take it upon himself to teach Torah. In contrast, during a time of *mefazrim* (when many scholars are teaching), it is best to refrain from public teaching. Rashi explains that this latter course promotes *k'vod HaShem* since it displays avoiding assuming a position of authority unnecessarily. Is today a time of *machnisim* or a time of *mefazrim*? Is it appropriate, nowadays, to aspire to a career in teaching Torah?

ובדומה לדוגמה זו תמצא, שכל אדם מסוגל למקצוע או מסחר מסויים, בהתאם למדותיו ולמבנה גופו. ומי שמוצא במדותיו ובטבעו תשוקה אל מקצוע מסוים, וגופו מתאים אליו, והוא מסוגל לסבול את היגיעה הדרושה למענו, יחזר אחרי אותו מקצוע, ויעשה אותו אמצעי להשגת מחיתו, ויעסוק בו ברצון, בין כשהוא מצליח בו ובין כשהוא לא מצליח בו, ולא ימאס בו גם אם לפעמים אין לו ממנו די פרנסתו, אלא יבטח באלוקים שימציא לו את פרנסתו כל ימי חייו.

וכאשר מחשובותיו וגופו עסוקים באחד מאמצעי הפרנסה, או בהשתדלות להשיג אמצעי זה, תהיה כוונתו לקיים את מצות הבורא שציוה לאדם לעסוק באמצעים גשמיים לשם עיבוד האדמה, חרישתה וזריעתה, כמו שכתוב (בראשית ב' טו): "ויקח הי אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", ושציוה להשתמש בשאר בעלי החיים לצרכיו ותזונתו ולבניית מדינות והכנת מזון, ושציוה לשאת אשה ולהוליד בנים - וכשהוא מכוון בדברים אלה לשם שמים, הוא יקבל שכר על זה, בין אם הוציא את שאיפתו לפועל, ובין אם לא הוציא את שאיפתו לפועל, כמו שכתוב (תהילים קכ"ב): "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך", ואמרו רבותינו ז"ל (אבות ב' יב): וכל מעשיך יהיו לשם שמים. ובטחוננו באלוקים ישאר שלם, ולא ייפגם במאומה בזה שהוא משתדל להשיג אמצעים שיתפרנס על ידם, אם הוא מכוון בלבו ובמצפנו לעשות זאת לשם שמים.

1. גמרא, ברכות דף סג עמוד א

תניא, הלל הזקן אומר: בשעת המכניסין - פזר, בשעת המפזרים - כנס. ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו - פזר, שנאמר (משלי י"א) "יש מפזר ונוסף עוד", ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו - כנס, שנאמר "עת לעשות להי הפרו תורתך".

רש"י שם

בשעת המכניסין - שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים.

פזר - אתה, לשנות לתלמידים.

בשעת המפזרים - שהגדולים שבדור מרביצים תורה. **כנס** - אתה, ולא תמול שררה עליהם, דאף זו לכבוד שמים היא לאחוז במדת הענוה, וכתוב: "עת לעשות להי הפרו תורתך".

ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס - ואל תמיל דברי תורה לבזיון.

הפרו תורתך - מלפזרה בשעה שהכנסו לשם שמים.

2. חובות הלבבות שער הבטחון פרק ג',

על פי תרגום "לב טוב"

ולכל אדם יש תשוקה ונטיה למקצוע או למסחר מסוים, יותר מאשר למקצועות וענפי מסחר אחרים, מפני שהאל הטביע בו אהבה וחביבה לאותו מקצוע או מסחר. וכן הוא גם אצל שאר בעלי החיים, בכל אחד הטביע הי נטיה משלו. למשל, לחתול נתן הי טבע לצוד עכברים, לנץ נתן הי טבע לצוד עופות, לאיל נתן הי טבע לצוד נחשים, וכן ישנם עופות הצדים רק דגים. וכן נתן הי לכל מין ומין מבעלי החיים נטיה ותאוה אל אחד ממיני הצמחים ובעלי החיים, כדי שנטיה זו תהיה האמצעי למחיתו. והתאים הי את מבנה הגוף והאברים של כל מין ומין מבעלי החיים לנטיה שלהם. למשל, לעוף הצד דגים ברא הי פה ארוך ושוקיים ארוכות, ולארירה הניזון מדריסת היות, ברא הי שיניים וצפרניים חזקות. ואלו לבעלי החיים הניזונים מהצמחים לא נתן הי כלי ציד ושרף.

Jewish education as a profession

3. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק יג

הלכה יב

ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביותה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את י"י לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר: "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל", לפיכך הובדלו מדרכי העולם: לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר: "ברך י"י חילו", והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר: "אני חלקך ונחלתך".

הלכה יג

ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי לשרתו ולעובדו לדעה את יי והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה י"י חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד ע"ה אומר: "י"י מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי".